
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01493201 6

DĚJINY MORAVY.

SESTAVIL

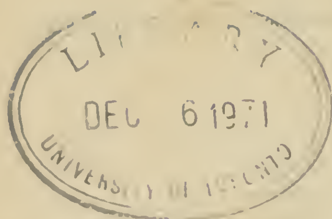
DR. B. DUDÍK,
O. S. B.

Díl I.

OD NEJSTARŠÍCH DOB AŽ DO R. 906.

Pomocí slav. výboru zemského markrabství Moravského.

V PRAZE.
NÁKLADEM B. TEMPSKÉHO.
1871.

DEC 6 1971

Předmluva.

Dějepis vlasti zajisté tehdáž jen má pravé ceny do sebe, vypravuje-li vznik, běh a konec událostí se všemi vážnými podrobnostmi a v takové míře, aby čtenář nabyti mohl přesvědčení, že věc jesť vyvážena a že nic pamětihodného více doložiti nelze.

Z tohoto hlediště přistoupil jsem před desíti lety k tomu, abych sepsal dějiny Moravy. Bylať to úloha nesnadná. Je-li již s obtíží, psáti dějiny země, kteráž nemá dostatek souvislých mezi sebou letopiscův, což teprv nastává nesnází, není-li práce, jak při tomto prvním svazku bylo, ani jediným souvěkým a bezpečným letopiscem domácím podporována!

Známoť, že cizinec, nepoznav z mnoholetého obcování povahy národa, vždy jen v kmítavém vidí světle nesrozumitelné mu po většině výjevy a že podává jich toliko dle svého osobního zdání. Má-li tudíž sepsání takového zpravodaje za pramen historický sloužiti, mají-li vylíčené od něho události ve své objeviti se podstatě a pravdě: třeba zajisté vyšetřiti především okolnosti, v nichž on nalézal se k dějům od něho vypravovaným. Pak teprv náleží vyloučiti osobní náhledy a pojmy, z vyšetřených okolností na jevo vyšedší, z toho, co věcně podáno, — práce to nad míru nedůtklivá, kteráž jediné cestou porovnání čili kombinací setkati se může s nějakým uspokojením. Není mne tajno, že slovo „kombinací“ v díle dějepisném nerado

bývá slýcháno. Dějepis podávej příběhy a svědčící jim důvody, a dějepisec tak je vypravuj, jak skutečně události se, v pravém světle a nikoli dle nějakého osobního vykládání a zdání: náhledy to, proti jichž podstatnosti arci ničeho nelze namítati, pokud skutečně činiti jest s událostmi a sice se stvrzenými.

Mají-li však věci a osoby dávních časův, kteréž toliko prostředkem narážky, v pouhých obrysech nebo jen co přídavek cizího díla předkládají se, — jistou ponětnou podobu na se vzíti, mají-li co živé obrazy před námi jeviti se: pak nezbývá nic jiného, leč sáhnouti k řemeslu obnovovatele antik, jenž nikoli dle vlastní chuti, nýbrž dle pravidel bedlivým zkoumáním i pozorováním získaných schodky svého uměleckého díla pravým slohem snaží se doplniti. Tvořící moc kombinace musí i jemu býti pomocna. Zevrubná znalosť přirozenosti lidské, nešená a bystřená svědomím jistých, v historii se jevících vyšších zákonův, poznání a živé ponětí vnitřního vývoje a vzájemnosti časův, vážnosť k mravné stránce dějin: toť jsou svíce oné kombinace, jichž záře proměňuje nám různé a samotné zprávy ve významné obrysy, živými je pokládajíc barvami a spojujíc je v obraz zanímavý, jelikož srozumitelný. Bez porozumění není lásky, bez lásky není nadchnutí. Kdo posledního chce docíliti, prvního zanedbati nesmí.

K takovým kombinacím, jichžto účelem není historická jistota, ovšem ale pravděpodobnosť, třeba bylo v líčení nejstarších dějin našich snad častěji, nežli mně mílo bylo, se uchylovati; museltě jsem tu a tam doplňovati, čeho byli druzí jen napověděli, a málokdy dostalo se mi toho štěstí, abych mohl vyslechnouti ze šumotu domácích pramenův, kterak staří Moravané cítili, smýšleli a jednali. Nemohlť jsem domácího pluhu a osídlení sledovati, alebrž bylo mně jíti po stopách podkov, za rykem válek, abych porozuměl a poznal, jak a co nepřítel o vlasti naší po vůli své vypravuje. Zpravy německých letopisců, pokud nám je Pertzova

„Monumenta historica" učinila přístupnými, musily tudíž skoro výhradně podati rámec k předkládanému tuto obrazu. Zásluha moje, ač jestli jakou dílo toto v sobě obnáší, spoléhá leda v uspořádaní a spracování sebrané látky, v určení těžiště, jehož pro nejstarší dobu historie Moravy snažil jsem se dopátrati. Moravě zejmena připadl krásný úkol, státi na stráži Sionské s ohnivým mečem apoštolské, při stolici Petrově živené a čistěné víry, ne toliko proti Byzantu, ale i proti Německu. Přemoudrou totiž politikou papežů Římských měla vzniknouti mocná, křesťanstvím utužená slovanská říše podél celého východního pomezí Německa co hráze proti svévoli metropolitů německých, týmž časem již počínající (důkazy toho při r. 867), jakož i na příkoř všcobecnému mocnářství, na meči tehdáž po případě povstávajícímu, jehožto nezbytným následkům Řím v příčině vznešené vlastní úlohy své stůj co stůj v čas přítrž učiniti musil. Morava vyhlídnuta byla za střediště této příští říše slovanské.

Starodávní legendy o zavedení a šíření křesťanství na Moravě, jakž je Šafařík, Ginzel a Miklošič byli sestavili, a věrné listiny vodily mne při určování tohoto těžiště, jež v podobě obrazu snažil jsem se vpraviti v ony obrysy, jichž mi poskytovali letopiscové němečtí. V prvním svazku sbírky „Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae" jsou listiny ty věčím dílem složeny, z nichžto však mnohé jen po zevrubné a tuhé zkoušce odhodlal jsem se užiti. — Nevím, zdaž-li v té věci držel jsem se v mezích přísné kritiky. Pochybovati jest mnohem snadnější než rozuměti. K onomu netřeba hlubokého vniknutí do věci aniž tuhého úsilí, netřeba náhledům a duchu dřevních věků v oběť přinášeti vlastních. Již proto setkává se záporný způsob pozorování s mnohem věčím účastenstvím. Smělé dokazování dodává v očích lidu lesku, jakéhož svědomité ostýchavosti nikdy nedostane se. Kdo směle s loďkou svou na široké poušti se moře, ten pochvalou můž' býti bezpečen, po které marně

pachtí se plavec bázlivý. A přece třeba mi pohříchu se přiznati, že nikoli smělý, alebrž bázlivý plavec na mysli mi tanul, ano přiloživ sudidlo kritiky k rozličným svazku tohoto pramenům, nenepatrný jich počet co podezřelé aneb zkalené stranou jsem odložil. Kdybych byl nalezl bezpečnějších vůdcův na cestě nastoupené, zajisté byla by i práce moje stala se dokonalejší, ale tak: — kdy a kým psány jsou přede mnou dějiny Moravy?

Až hluboko do sedmnáctého století neobjevil se nižádný spisovatel, jenž by výhradně náležitým zděláním látky k dějinám Moravy byl se obíral. Teprv o Amosu Komenském vypravují, že léta 1616 zanášel se s úmyslem, sepsati dějiny Moravské, a že úmysl svůj, jak se podobá, také i provedl. Neznáme toho sepsání, vlnobitím tehdejšího času, kteréž tomuto ctihodnému muži vůbec žádného nedopřálo odpočinku, snad pohlceného. Šťastnější byly práce prvního dějepisce moravských stavův, Pešiny z Čechorodu. Jeho „Prodromus Moravographiae“ z r. 1663 a jeho „Mars Moravicus“ z r. 1677 jsou dostatečně známy. Tolikéž známy jsou Paprockého „Speculum Moraviae“, pak Středovského „Sacra Moraviae historia“ a „Mercurius Moraviae.“ Abraham Hosmann, Schwoy, Steinbach, Monsé a díla oněch dvou piaristů Pilaře a Moravce jsou též v rukou našich. Avšak téměř od pola století neodvážil se nikdo více, výhradně na poli speciálního dějepisu Moravského dle původních pramenů pracovati. Nechtíce nikterak zásluh toho neb onoho z jmenovaných spisovatelů ztenčovati, nicméně musíme vyznati, že jsme v době opověděné jen velice skrovně jich mohli užiti. Zdá se totiž, že jmenovaní předchůdcové naši, vyjmouc snad jediného Monsé-ho, pozapoměli, že vyznání nevědomosti také pravdou jest, a odtud omluva naše, že jsme jich tak málo použili.

Kritický dějepis Moravy počíná teprv Palackým. Jakož tento, láskou k vlasti nešený, neobyčejný muž klamný obraz dějin českých byl zničil, tolikéž přetrhal (neboť letopisy Moravy

souvisí těsně s českými) téměř všechnu tu pleteninu, kterouž obratné i neobratné ruce kolébku dějin Moravských byly otočily. Bylof tedy jen přikázáním vděčnosti, k Palackého „Dějinám národa českého“ odvolávati se tam, kde s naším míněním srovnávají se; a jestli že jsme zde neb onde viděli se nuceny od nich se odchýliti, stalo se to jen po přísné zkoušce a při klidném užívání všech prací, za nejnovější doby o jistých sporných stránkách historie naší na veřejnost podaných, jež v knize své svědomitě jmenujeme. Na neomylnost pomýšleti nemůže a nesmí nikdo, tedy ani my ne; na hotovém stavení lze již snáze nedůstatky shledati, a takových shledáno i na našem; my pak neopomenuli jsme jich podlé povinnosti každého historika poopraviti. Každou důvodnou opravu přijali jsme zvláště s upřímným vděkem pro toto české vydání dějin Moravských, kteréž tudíž ne za pouhý překlad, nýbrž na mnohých místech za nové vzdělání jejich chce býti považováno. Tof platí především o určení hlavního sídla Moravy za doby Mojmírovcův, totiž o Velehradě.

Když již první díl mých dějin Moravy v něm. jazyku byl vyšel, dokázali zejmena Dr. Hermenegild Jireček v periodickém spise „Světozor“ 1860 str. 125 a v pozdější knize své: „Slovanské právo v Čechách a na Moravě“, v Praze 1863 I. str. 60—62, — konečně V. Brandl ve svém díle „Poloha starého Velehradu“ (v Brně 1862), že hrad ten slavný stával nad řekou Moravou v sousedství nynějšího král. města Hradiště; i pronesli zároveň na den, že vížící se k Velehradu ústní podání plnou do sebe má historickou víru, tak že s nejlepším svědomím k jich náhledu přistoupiti mohu, mimo to pak ještě za tou příčinou, jelikož jsem mezi touto prací svou o podstatnosti listin Velehradských z let 1202 a 1228, ústní ono podání podporujících, s dostatek byl se přesvědčil. Ano již i pochybnost svou o tom, jak se to státi mohlo, že teprvé v 18. století

založení kláštera Velehradského s pradávním oním sídlem Mojmírovců spojováno, dokonale jsem odložil, dočta se v nevydaných posud letopisech bratra Mikuláše z Čech, kněze Minority, že již za jeho času, t. j. okolo r. 1432 ono mínění nejen projevováno, nýbrž i za nepochybné drženo bylo. Uvedení cisterciáků německých do kláštera Velehradského zatemnilo památku slavných panovníků a činnost apoštolů slovanských.

Jsemť tomu zajisté velice vděčen, shledávaje oblíbené mínění dějepisně stvrzené a moha si je sám osvojiti. Po stranických cestách v dějepise nikdy jsem nechodil, aniž bohdá kdy po nich choditi budu. Historická pravda jest a zůstane jedinou průvodkyní mou! —

V Brně, v měsíci říjnu 1870.

SPISOVATEL.

KNIHA I.

PANSTVÍ KELTŮV, MARKOMANŮV A KVADŮV NA MORAVĚ.

DOBA PRVNÍCH SEDMI STOLETÍ KŘESŤANSKÝCH.

HLAVA PRVNÍ.

ÚVOD.

Dějiny a dějepis vůbec. — Prameny dějepisu. — Počátkové dějepisu Moravy v prvním století křesťanském. — Přírodní hranice Moravy. — Přední tehdejší národové v Evropě. — Sousedé Moravy

Zeměpisná poloha a geologická jakosť krajiny a země přečasto v sobě skrývá klíč k vyjasnění dějin jejích. Jako na člověka o sobě působí vůkolí, v kterémž dlouhá léta přebýval, tak působí země na povahu usedlého v ní národa; poznal-lis' tudíž okolí, poznal-lis' zemi, získal jsi tím již aspoň s části smyslu pro podstatu dějin jejich, jež tím spíše se vyjasňuje, čím bedlivěji pilný pozorovatel obrací zřetel svůj k jistým styčnostem, do nichž národ, jehož dějiny vystihnouti se snaží, průchodem času z vlastní vůle nebo z donucení se dostal nebo stržen byl. Tyto dvě věci, poloha totiž a styčnosti, stávají se podmínkou života jeho; poněvadž pak dějepis nic jiného není, leč vědecké líčení takového, prozřetelností dopuštěného aneb vedeného života: následuje z toho, že onyno dvě stránky takořka rámec skládají, v němžto život národa se rozvíjel a dále se rozvíjí a to dle

zakonů, jichž pořad žádný smrtelník nikdy nebude moci vystihnouti, any jediné Všemohoucímu zřejmy jsou. S tohoto stanoviště objeví se ovšem historie jinak, než co pouhé vypravování příběhův pamětihodných, než dle času spořádané sestavení událostí, jež, srovnají-li se s příčinami svými, přečasto v lomeném, nikoli tedy v pravém světle obrážeti se budou; historie bude pak také něco zcela jiného, než pouhou slátaninou válek a zase válek, tohoto smutného pomníku dědičného hříchu člověčenstva, něco zcela jiného, než vylíčení osudův světových panovníkův, těchto mezníkův historie, onde matoucích, tuto zas k pravé cestě ukazujících, — ona bude zajisté *obrazem veškerého života národa*, tedy, v podobenství řečeno, jeho těla t. j. státního svazku čili jednoty, a duše jeho, t. j. dostředivé duchovní rozmanitosti. Všecko tedy, cokoli takový národ průchodem staletí vykonal, neméně ale, kterak smýšlel a co smyslil, kterak své společenské, tedy soukromní, církevní i státní záležitosti spořádal a kterak dle toho se sousedními národy se scházel a rozcházel, čili zkrátka, jak se vyvinoval a jakou měrou zasáhl do ústrojí lidské vzdělanoti: to všecko patří k životu, tedy také k historii jeho. Z toho však již jde na rozum, že vlastní dějepis národa teprv tam počíná, kde život čili dějnosť jeho vnitř i vně poprvé znáti se dává.

Doba prvního takového objevení se není u všech národů stejná; jeden národ vystupuje dříve, druhý později na jeviště historie, to jesť, o jednom shledáváme starší, o druhém pozdější zprávy, z čehož ale ne vždycky sluší souditi, že by národ, o němž se nám dostává zpráv z pozdějších dob, dřevní dni života svého bez dějin byl protrávil. Onť zajisté mohl velmi dobře na jiném, ba snad i na témž jevišti činným býti; než my neznáme této činnosti, poněvadž jí nikdo nezaznamenával, nikdo jí prostředkem písma k vědomosti potomstva nepřiváděl. Tedy teprv od vyskytnutí se věrných písemných pramenův vede historie svůj počatek. Takových ale pramenův jsou dva způsobové — nazývajíť se domácími a cizími prameny. Tyto jsou obyčejně starši, avšak také skrovnější měrou dostatečné, onyno bývají novější,

ale zajisté bezpečnější. Puvod tohoto obyčejného zjevu udává Sallust, pravě o dřevních Římanech: „Nejlepší občan volil raději jednati než mluviti, raději vlastních zásluh svých dáti vychvalovati než o cizích rozprávěti.“ [1]) A co zde o Římanech řečeno, platí tolikéž o jiných národech. Zapisování vlastních skutků jest plodem ustálených poměrů společenských, onoť jest bezpečným znamením toho, k čemu poměry takové se nesou, t. j. osvěty čili vzdělanosti. Jen osvícený národ spisuje a miluje historii svou. Poněvadž ale takový národ nezustává o samotě, alebrž tolik počítá styčných míst se sousedními národy, kolik mívají silnice jeho konců a řeky jeho ústí: proto snadno lze se domysliti, že vlastní činy stýkati se musí s činy sousedův čili jinak řečeno: osvícený národ podává první zprávu o bytí sousedův svých, arciť jen návěští, dle míry vzešlého mu z toho sousedství prospěchu nebo škody, tedy brzo obšírné, brzo skoupé.

Známoť, že v Evropě, pokud historické zprávy sáhají, Řekové a Římané první byli, kteříž na ony rozličné stupně osvěty, pokud jí totiž bez zjevení možno bylo se dodělati, v skutku dostoupily a tím samým i historii ve způsobu shodném s těmito stupni spisovati počali; jsouť tedy řecké a římské prameny starší, a na ně jsme i my při svém líčení především odkázáni.

Jestiť však ještě druhý pramen nejstarší historie národa — ústní podání totiž, pak ten, jejž nám matka země věrně a neporušeně zachovala. Kde lidé jsou, zůstavují stopy svého bytí. Slíditi po těchto stopách, tak jesť vydatné, jak v mnohé příčině nezbytné. Ať se tyto stopy nazývají jakkolivěk, obětišti nebo žarovišti, hroby nebo náspy, nechť jsou to skvosty, nářadí domácí a zbraně, zříceniny hradův, měst nebo staré zůstatky zdí, mince nebo nápisy, konečně pověsti, písně a hry, — ony vždy zůstanou kahánci, kteréž dějezpytci svítí v temných štolách doby předhistorické, obmezujíc a vystříhajíc ho (podobně co zeměznalce průvodní lastura) v domněnkách jeho, aby nezbloudil.

[1]) Sallust. Catil. cap. 8.

— Ústní podání a nálezy poskytují tedy každým způsobem pramen historie, a šťastnáť země, v kteréž právě tento pramen hojně se prýští, politování však hodná ta, která svých nejstarších dějin toliko vnitř novověkého stavení etymologie musí nebo chce domakávati se. Etymologie, čili lépe řečeno, porovnavací jazykozpyt arci jesť (ale jen tehdáž, důkladný-li a vědecký) také pramenem historie, jímž nesluší pohrdati, jestiť on v mnohém ohledu „svící dějin národův;“ [1]) a však vůči těsnému svazku všech indogermánských č. arských jazyků mezi sebou, zvláště na prvních stupních rozvoje jejich, bude nezbytné, vážiti z toho pramene pro svůdné jeho vnady nejinak leč s největší opatrností. Jmena kmenů národních, hor, řek, míst, jak snadno dají se cestou mluvozpytu vlastniti brzy tomu, brzy onomu národu! Této prozřetelnosti nemíníme i my průchodem práce své nikdy a nikdež se spouštěti, alebrž chceme nad jiné písemním pramenům se svěřovati. Než jak pozdě začínají tyto! Celá tisíciletí, jež jsme uvykli od narození Krista Pána, tohoto jediné pravého mezníka, dělícího starou dobu pohanskou od novější doby křesťanské, — počítati nazpět, jeví se tak, jakoby pro nás na Moravě jich ani nebylo bývalo; kolébka našeho dějepisu a východ oné betlémské hvězdy padají téměř v jednu a touž dobu. A to zcela přirozeno; neboť teprv tenkráte Říman, poznav našich hranic, vnesl nás, kteříž jsme ho donucovali přemýšleti o nás, — do svých letopisův. Vlasti moravské otevírají se tudíž duchu skoumavému teprv té doby, když císař Augustus žezlo své držel nade třemi díly světa a když v Judsku strom křesťanství pevné již zapouštěl kořeny. Těchto vlastí však přírodní jsou hranice: na západě Žďárské hory, dělící Moravu od Čech, na severu Sudety, prodloužené to Krkonoše, co meze její proti Slezsku, na východě proti Uhrám Karpaty s vrchovištěm Odry a Visly; toliko na jihu proti Rakousům postrádá naše země všelikých přírodních hranic, teprv Dunaj

[1]) Zeuss. Die Herkunft der Bayern von den Markomannen. München 1857. str. IV.

mohl by za takovou býti jiný. Poněvadž ale onou dobou, t. j. v prvním křesťanském století, byl Dunaj severní hranicí říše římské, a po pravém břehu jeho brala se hlavní dráha obchodní: proto právě byla tehdáž Morava celou svou jižní končinou otevřena prospěchům tržby, tudíž i osvětě, ana údolí řek Odry a Visly, na severovýchodě horami se probírajících a k baltskému moři spěchajících, zemi naši touž dobou přiváděla do styku s národy, kteří přebývali v oněch rozsáhlých rovinách mezi moři baltickým a černým a horami Uralskými. [1]) Jestliže touto cestou aneb od jihu přes Dunaj první lidé k břehům naší domácí Moravy přišli čili oběma zároveň, kdož by si to troufal tvrditi? Bezpečných toho ukazatelův nemáme žádných, vynasažíme se ale dodělati se aspoň pravdě podobných, především ale rozhledneme se po vůkolí onoho jeviště, na němž měly vzniknouti dějiny našeho národa a povšimneme sobě, kterak vypadala asi v prvním křesťanském století mapa národův evropských, jak a komu byly tehdáž hlavní úkoly svěřeny? —

[1]) Nynější Morava obsahuje 386·29 čtverečných mil rak. č. 403·77 zeměpisných a čítala r. 1870 v hromadě 1,997.897 (s činným vojskem 2,017.274) obyvatel a síce v 89 městech, 191 městysech a 3072 vesnicích; jesť pak co do půdy své asi poříčím Moravy až k ústí Dyje. Hlavní svah země jesť jižní, a vysočiny, v kterých Morava a přítoky její vznikají, — zavírají zemi na ostatních stranách. Českomoravská vysočina na západu a Sudety s Jeseníkem na severu činí dvě hlavní rozhraní vodní v Evropě, jedno proti Labi, druhé proti Odře. Po východním pomezí prostírají se Beskydy, díl Karpatského horstva, dělíce až k pramenům Bečvy poříčí Moravy od poříčí Váhu. Mezi Beskydy a českomoravskou prahorní vysočinou zdvíhá se západně Napájadel třetí vrchovina, tak zvané Maršovské (též Hříběcí) hory čili Chřiby. Severně odtud leží rovina Hané, na jihozápadě táhnou se široká údolí Dyje a jejích přítokův, Svratky, Svítavy, Cezavy a Jihlavy, na jihovýchodě prostírá se údolí Moravy až k pomezí. Čechy na západě, rakouské Slezsko na severu, Uhry na východě a dolejší Rakousy na jihu jsou zeměmi sousedními. Na pomezí českém u Jihlavy nalezá se Moravská vysočina 1400—1700′ nad povrchní mořskou. Nejvyšší hora na hranicích slezských vnitř Jeseníka, Praděd, má 4722′ prosté výše. Mezi obyvatelstvem jesť 510.000 Němcův, kteří přebývají v pomezních krajích k dolejším Ra-

První křesťanské století plno bylo prospěchův, ale i hrůz mocnářství světového; císař Augustus (pan. od r. 30 před Kr. až do r. 14 po Kr.) byl je založil. Netoliko díly Asie, Afriky a celá Italie i s vůkolními ostrovy slušely k němu; také Thracie a Moesie (nynější poddunajská knížectví), Macedonie, Achaja (Řecko), Illyrie (t. j. nynější Dalmácie s Bosnou a Hercegovinou), Pannonie (Uhry s této strany Dunaje), Noricum (Rakousy, Korutany, Krajina a Štýrsko), Rhaetie (Grisonsko a Tyroly), Vindelicie (také Rhaetia secunda nazývané, hořejší totiž Bavory až k Dunaji mezi Innem a Bodmanským jezerem), neméně i Gallie (nyn. Francie a Belgie), Hispanie a Lusitanie (Portugaly) byly částmi jeho, odkudž naše Morava na jižní nekryté straně své stýkala se s Norikem (jehož hranicí severní, zároveň říšskou, jak svrchu již řečeno, byl Dunaj), — mezujíc zároveň na straně jeho

---

konsům a k Slezsku, pak na pomezí českém v okolí Jihlavy, Svítavy a Třebové s menšími újezdy vnitř země. Ostatní, Češi a Slováci, v počtu asi 1,445.300 (a ok. 1000 Charvatů) jsou kromě 42600 Židův — Slované a síce skoro výhradně Čechoslované o 4 hlavních různořečích. Většinou převládají katolici; k augšpurskému vyznání přiznává se 20.000, 35.000 k helvetskému. Slezsko čítá 89·45 □ mil rak. (93·30 zem.) a 511.581 obyvatel (s činným vojskem 513.352) i skládá se ze dvou, Novo-Jičínským krajem Moravy rozdělených kusův. Západní věčí kus, rozložený po severním svahu Sudetův, kraj totiž Opavský a Krňovský, od nepaměti náležel k Moravě, — menší východní část ale, kraj Těšínský na severním svahu Karpat, — od starodávna k Polsku. Proto je také obyvatelstvo této části až na německé vůkolí Bílska polské (145.000 Poláků), — ana západní část, jakkoli valně již poněmčená (255.500 Němců), podnes ještě chová i s nejzápadnějším pruhem východního dílu asi 105.000 Čechoslovanův. Židův je 6100, protestantů (skoro výhradně augšp. vyznání) 72.300, ostatní jsou katolici. (Srov. „Bevölkerung und Viehstand von Mähren u. Schlesien im J. 1869,“ Wien 1871, pak spis Heuferův: „Die Völkerstämme der österr.-ungar. Monarchie.“ Wien, 1869, jehož dáta jsou tuto ve shodě s výsledky popisu z r. 1870 vzhledem k Slezsku zvěčena, vzhledem k Moravě pak zmenšena. Viz též Dudíkův spis: „Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik.“ Brünn, 4. Heft, 1848, pak téhož „Des Herzogthums Troppau ehemalige Stellung zur Markgrafschaft Mähren.“ Wien, 1857).

východní s Pannonií a jsouc takto přímým sousedem světové říše římské. Zvláštního jmena naše země té doby ještě neměla; Římané počítali ji k veliké čili svobodné Germanii, jejíž západní, ale jen státní hranici řeka Rýn činila (národní hranicí byly Vogesy a Ardenny), východní Hron a Visla, severní pak moře baltské. V této svobodné Germanii seděli a síce po březích mořských od západu k východu: Frisové, Langobardi, Rugové, Heruli, Burgundioni a Goti, za nimi Cheruskové, Chatti, Semnoni a Ambroni, ještě dále na zad (jižněji) Hermunduři a Lygiové co přímí sousedé Markomanů v nynějších Čechách, jihovýchodně od těchto až po Dunaj a Bílé hory čili Menší Karpaty a po Prešporské hory Kvadi, za těmito pak horami švábští Baimové, smíšení se Sudeny a Mugillony, nejzazší to germánský kmen na jihovýchodě. [1]) V Uhrách ale a sice na druhé straně Dunaje, zejmena v nynějším Sedmihradsku a hořejších Uhřích, na západ až k Tise a na sever až ke Karpatům přebývali Getové ve své „Dacii." Západně od nich mezi Tisou a Dunajem, z věčího dílu naproti dolejší Pannonii, potulovali se kočovní Jazygové (Sarmaté). A s těmito Jazygy stýkali se k jihovýchodu v rozsáhlém poříčí Dyje a Moravy Kvadové.

Poněvadž Markomani a spojení s nimi od jakživa Kvadi v prvním křesťanském století naši vlasť v držení svém měli, založivše zde pořádný stát, odtud hodláme je co nejstarší historický národ Moravy pojmouti poněkud těsněji do kruhu úvah svých. —

---

[1]) Viz Dr. Wittmanna „Älteste Geschichte der Markomannen." Ve spisech král. bavor. akademie nauk, tř. III. sv. VII. III. odděl., pak Zeuss: „die Herkunft der Bayern von den Markomannen" str. 39.

HLAVA DRUHÁ.

O PANSTVÍ MARKOMANŮV.

Markomani a Kvadi, po Bojích první historičtí národové v nynější Moravě. — Odkud a kdy jsou přišli na Moravu. — Jich žití. — Marobud král jejich za doby císaře Augusta. — Drusova výprava proti Markomanům léta 10. př. Kr. — Marobudův odboj proti císaři l. 6. před Kr. — Přemožení od Marobuda národové. — Výprava Domitia Ahenobarba proti němu l. 3. př. Kr. — Druhá proti němu výprava l. 6. po Kr. — Odboj Pannonie. — Marobud zavírá mír s císařem Tiberiem. — Marobudovo postavení k Arminovi, knížeti Cherusků l. 17. po Kr. — Marobud od Gotha Katvalda poražen l. 19. po Kr. — Žije co uprchlec v Ravenně. — Jeho úmrtí l. 37. neb 38. po Kr.

Markomani a od nepaměti vždy s nimi spojení Kvadové, kteří se nám co první národové na Moravě se státním zřízením a sice za prvního křesťanského století objevují, náleželi k velikému, po středním Německu tehdáž rozšířenému svevskému (švábskému) čili východogermánskému kmeni, do kteréhož mimo mnohé jiné také Alamani, Vandalové, Langobardi, Gepidi a Gothové se počítali. Orosius uvodí zejmena 54 svevských pokolení. Markomani a Kvadi přemohli prý asi okolo l. 80—70 př. Kr. keltické Boje (vytisknuté nepochybně již okolo 130 př. Kr. z poříčí Mohana) a usadili se počnouc od Mohana dolů po celých Čechách a po Moravě až k Dunaji. [1]) Dle toho bylo by

---

[1]) Obyčejně klade se příchod Markomanův do Čech, a sice za vůdce Marobuda, do léta 12 před Kr. Jmeno Markomanův objevuje se ostatně ponejprv v historii mezi 64 a 62 před Kr., když Ariovist svevské kmeny do Gallie vedl, mezi nimiž Caesar de B. G. I. 51. Harudy, M a r k o m a n y, Tribokky a t. d. uvodí. Wittmann l. c. str. 670.

tedy, ač jsou-li tyto zprávy pravdivé, nejstarší vzdělání, jemuž naše vlasť se těšila, pochodilo od Keltův; neboť od domnění, že by Keltové byli bývali kočovníci, již dokonale upustilo se. Stěhování jejich, pokud známo, nedělo se nikdy z volného úmyslu, nikdy z toulavosti, nýbrž v následcích nedostatku místa anebo z nedostatku věcí, k živobytí potřebných, hlavně však pod tísní válečných nehod, jimiž bez ustání a všude, jako žádný jiný národ, stíháni byli. Kamkoli Keltové vnikli anebo tisknuti byli, všude zakládali pevná sídla, vzdělávali půdu, stavěli města i spatřujeme je, jakkoli nikde nedošli pokoje, na takové výši vzdělanosti, jakéž kočovní národové nikdy nestačí dosáhnouti. [1])

Takovým národem (aspoň zajisté ne v prvním křesťanském století) sotva byli Markomani a Kvadi, když naše kraje opanovavše je pak téměř za 400 let drželi. Kde nejstarší jich domov, kdy první jejich východ z Asie do Evropy, jací toho byli původové, toť hle jsou samé nevyzpytatelné věci, které nejvýš jen pouhých dopouštějí domněnek, rovně jako cesty, po nichž, a doba, v níž rozliční čelní kmenové němečtí toto stěhování předsevzali. Kolikrát asi proměnily se v předhistorické době zemězpytné a zeměpisné poměry zemí mezi Asií a Evropou položených! Avšak rozum přikazuje, v té příčině na takové pomýšleti cesty, kteréž příroda sama byla otevřela, zejmena na suchou cestu skrze velikou bránu národův, vedoucí mezi Uralem a kaspijským mořem k nepřehledném stepem Pontu, a na cestu mořskou mezi obrácenými k sobě půlostrovy a ostrovy obou oněch dílů světa přes úzké průlivy. Poslednější cestu, do dvou podalpských půlostrovů (Illyrského a Italského totiž) vedoucí, zdá se, že žádný německý kmen nenastoupil aniž nastoupiti mohl, tím spíše ale prvnější,

[1]) Popis společenského života Keltů podává očitý svědek C. J. Caesar de B. Gallico VI. 13—21. Nejlepší práci o národopisném poměru Keltův a Germanů podal Dr. H. B. Chr. Brandes. V Lipsku 1857. Pominuli jsme zevrubného pojednávání historie Keltův na Moravě, poněvadž zde jednostejná jesť s historií jich v Čechách, a vzhledem k těmto již Palacký v „Dějinách národa českého“ I. všechno, což pamětihodného, sestavil.

která v severozápadním koutě černého moře, právě tam, kde mocné řeky se ústí, již za pravěku na tři strany jeví se rozdělenou. Volha a Dněpr ukazovaly poutníkům k severu do ústředních náhorních rovin ruských, Dněstr do nižin a krajin zákarpatských, Dunaj pak přímo k západu do nízkých i vrchovitých krajin mezi Alpami a Karpaty. Těmito drahami stěhovali se průchodem času mimo Helleny a Latiny také Keltové do středních a západních zemí evropských a síce podél Dunaje, Germani zase, tedy také Svevi (Švábi) a jich větve, Markomani a Kvadi, do západních končin severozápadní nižiny evropské podél Dněstru, Slované pak podél Volhy a Dněpru. Pravlastí Svevů (tak podobá se dle Ptolomaea) byla jihozápadní Sibiř, zejmena Išimská step. Jen odtud mohli podél Uralu do černomořských rovin se dostati a odtud severozápadní drahou horem Hercynského lesa do severovýchodního Německa obrátiti proud svého stěhování. Lze domnívati se, že nynějším Saskem od středního Labe postupovali až ke střednímu Rýnu. Zde vrazili na Kelty a zatlačivše je od Mohana až k hořejšímu Rýnu u Basileje trvale obsadili údolí porýnské mezi Vogesy a Černým lesem. Odtud konečně, jak vypravuje se, šířili se Markomani a Kvadi mezi lety 80—70 př. Kr. přes celé Čechy a Moravu na východ až k Váhu a jižně až k Dunaji. [1] Podobně co ostatní východoněmečtí kmenové stáli prý i Markomani tehdáž ještě na velmi nízkém stupni osvěty. Suroví jsouce a bojovní a nemajíce stálých sídel, žili mužové jediné válce a zvěrolovu; tak aspoň vypravují Římané, ovšem jich nepřátelé. [2] Ostatně věříme rádi, že temné stránky společenského jich života nebyly horší než u každého druhého kočovního národa; že pak Markomani i Kvadi při prvním jevení se historickém kočovní vedli život, toť sotva bude lze popírati. Ano právě tento více kočovní život Svevův, tedy i Markomanův, chtěli bychom co hlavní vy-

[1]) Doklady k tomuto mínění podává Wietersheimova „Vorgeschichte deutscher Nation.“ V Lipsku. 1852.

[2]) Caesar de Bello Gall. VI. 21—25.

tknouti vlastnosť, kterouž se od západních Germanův, od Nesvevův, rozcházeli. Jako u kočovníkův vůbec, sotva také bylo při nich soukromního vlastnictví pozemkův. Všechna půda, zdá se, bývala obecním jměním, nejvíce ovšem pastvinou; neboť oni živili se především chovem dobytka a lovem. Udatnosť jejich slavila se i mezi soukmenovci. Aby tuto národní vlastnosť zachovali, zrušili, tuším, při první úpravě svého státního života vlastnictví půdy. [1]) Zřízení však, k jehož utvrzení vlastnictví půdy vidělo se zrušiti, bylo zajisté zvláštního způsobu. Neznáme toho zřízení, avšak víme, že již tehdáž Markomani (t. j. tolik co hraničáři, poněvadž stáli v prvních řadách na hranici Germanie a proto za její strážce a obrance jmíni byli aneb sami za takové se měli) proto přece, jakž se podobá, velice síce obmezené, vždy ale nejvyšší dědičné měli důstojenství knížecí, kteréž v historii již za bojů Ariovistových proti Římanům v Gallii dává se znáti a jež za dnů císaře Augusta držel pověstný Marbod.

Císař Augustus byl okolo narození Krista Pána nepopíratelným a samojediným pánem veleříše římské, kteréž hleděl podél hranice porýnské rozestavením osmi legií a četného vojska záložného, jakož i říčným loďstvem i dobře rozdělenými tvrzemi, — podél Dunaje pak sedmi legiemi, říčným loďstvem i hrady chrániti proti germanským kmenům, ukazuje vždy hotovosť za první vhodnou příležitostí vtrhnouti do Německa a založiti i tam své panství. Této příležitosti dostalo se mu, když vnitř rozsáhlé říše a na hranicích jejích pokoj panoval, a když ve svém bojechtivém pastorku Drusovi shledal srdnatého vojevůdce. O čtyrech výpravách, jež tento v letech 12 až 9 př. Kr. do tak zvané svobodné Germanie podnikl, toliko nedostatečné dochovaly se nás zprávy. Neníť jisto, byli-li mezi kmeny, již mu na zpětném pochodu k Rýnu cestu zastoupiti chtěli, také Markomani; to ale je nepochybné, že Drusus za jedné výpravy své, snad léta 10. př. Kr., podrobiv sobě Chatty (německé Franky), do země

---

[1]) Caesar de Bello Gall. VI. 21. a pok.

Markomanů vtrhnul a stkvělého (jak se vykládá, u Vircburka) nad nimi dobyl vítězství. V následcích tohoto vítězství, zdá se, uznali Markomani římskou svrchovanosť nad sebou i vydali k pojištění věrnosti své rukojmě. Mezi těmito rukojmi nacházel se zejmena Marobud († 37 neb 38 po Kr.). „Co jinoch," vypravuje souvěký zeměpisec Strabo, „přišel Marobud do Říma, kde mu Augustus mnohá prokazoval dobrodíní. Po svém návratu vzmohl se tento muž ze stavu soukromního na náčelníka a připojiv některé sousední kmeny k Markomanům, dobyl sobě vrchního panství." [1]) Nelze pochybovati, že Augustus zamýšlel Marobuda pro sebe získati a tak onen již podmaněný veliký národ Markomanů těsněji připoutati k Římu. Avšak tenkráte se zklamal. Marobud nemínil státi se povolným dvořenínem. Velikosť Říma, místo co by ho byla zastrašila, zplodila v něm, an byl poznal hliněné nohy velikána, spíše předsevzetí, užiti nabytého vzdělání k upevnění svého a k pádu cizího národa. Než jak medle to provésti? Na důstojenství královské byl síce po svém propuštění z rukojemství od soukmenovcův (a snad i s římskou podporou) povýšen, moc tedy záležela v rukou jeho, nikterak ale ještě možnosť; neboť téměř všichni západoněmečtí kmenové byli již, jak se podobalo, nerozlučně k římskému panství přikováni aneb četnými vojsky stíženi, Svevi pak, čili Markomani v širším slova smyslu, jak na západu, tak na jihu římskými legiemi jako železným pásem sevřeni. Netroufaje si v takových okolnostech Římanům postaviti se na odpor, odhodlal se (což také provedl), národ svůj, tedy Markomany v užším smyslu, z tohoto nebezpečného postavení vytrhnouti přesídlením jeho do Čech, od více než 70 až 80 let Markomanům podrobených, lesy a horami obehnaných i chráněných, kde také

[1]) Strabo VII. 1. Poněvadž v oné době, o níž právě jednáme, u německých kmenův, jak již podotknuto, jiné šlechty nebylo, kromě té, kterou královští rodové činili: nemineme se snad s pravdou, považujíce Marobuda za člena královského domu Markomanův či snad i za nástupce trůnu. Neboť povědomo, že Římané jen nejvznešenější osoby za rukojmě sobě obírali.

staré hlavní město Bojův, Buiaemum, pod jmenem Marobudum sídlem vlady své učinil. Kdy se to stalo, nelze s jistotou vyšetřiti, podobá se ale, že se to událo léta 6. př. Kr. [1]) Nechmež očitého svědka oné doby. římského dějepisce Velleja Patercula († 31 po Kr.), jenž co vojín a nejvyšší v ležení císařeviče Tiberia Marobuda a postaveni jeho k císaři dobře znal, o výše vyprávěných věcech a o Marobudovi samém pronésti se, ant praví: „Nikdo nezbýval více v Germanii (okolo l. 6 po Kr.), koho by bylo náleželo ještě podmaniti císařeviči Tiberiovi, pastorku císařovu, leč národ Markomanův, jenž pod vůdcem Marobudem ze starých svých bydlišt vytrhnuv, hloub do vnitra byl pospíšil a zde v krajích. Hercynským lesem obklíčených, se usadil. Žádný i sebe věčí spěch nemohl by nás omluviti, kdybychom o tomto muži ničeho více nemínili nepřipomenonti. Marobud, rodu šlechetného, silného těla, divoké povahy, barbar spíše původem svým než rozumem, založil sobě ne snad překvapením nebo náhodou a ne toliko časnou, na vůli poslušných spoléhající moc knížecí mezi svými, nýbrž pojal v duchu svém úmysl k říši trvalé, k pevné moci královské, i ustanovil se na tom, národ svůj oddáliti Římanův a stěhovati se tam, kde by, nestýkaje se se silnější mocí cizí, moc vlastní až do krajních mezí zveličiti mohl. Obsadiv tudíž jmenovanou krajinu, podrobil si branně všechny sousední národy anebo učinil je smlouvami od sebe závislými.“ Tak dí Vellejus (II. 108). K těmto podrobeným, anebo volně k němu se přidruživším národům počítají se: Lygiové v hořejších Slezích, Silingové, odvětví to vandalské na severu Krkonoš, Burgundové při Odře a Vartě, Gothové při dolejší Visle a Semnoni v Lužicích i Branibořích. Také Hermundury v nynějším Sasku hleděl sobě podčiniti, tito však, než by se byli podrobili, raději se vystěhovali. Tolikéž podléhali moci jeho Langobardové (severně Hermundurův), Naris-

---

[1]) Dle Wittmannovy „Aelteste Geschichte der Markomannen,“ l. c. str. 680. Kde toto Marobudum leželo, není zjištěno; byly-li to Budějovice, Budeč, Praha? Viz „Palackého Dějiny národa českého,“ I. str.

kové v hořejším Falcku, jeden z oněch kmenův, kteří již z dřevních dob s Markomany spojeni a od nich k ochraně Čech, prvé než sami tam se odstěhovali, postaveni byli, a konečně Kvadi, kteří od vypuzení Bojů z Čech na východní straně této země přebývajíce ji střežili. „Osobu svou však Marobud," tak vypravuje Vellejus Paterculus dále, „tělesnou otočil stráží, i povznesl říši svou, ustavičným cvičením dosáhnuv při lidu svém téměř kázně a řádu vojenství římského, v krátké době k neobyčejné, ano i samému římskému státu nebezpečné výši. K Římanům tak se choval, že se jednak chránil, vyzývati je, jednak ale na sobě znáti dával, že by se mu vyzvanému nenedostávalo ani sil ani vůle k odporu. Poslanci, jež k císařům posýlal, měli sobě nařízeno, mluviti za něho brzy řeči ponížené prosby, brzy slovem dokonalé rovnosti. Národové i osoby, od Římanův odpadší, u něho docházeli útočiště. Nedobře zakrýval a brzo prozradil soupeře; vojsko své, jež byl až na 70.000 mužů pěchoty a na 4000 jízdných rozmnožil, cvičíval a připravoval prostředkem ustavičných bojův proti sousedním národům k vyšším věcem, než byly ty, jimiž právě se zanášel. Také to ho činilo hrozným, že při svém postavení, kdež v levo měl a z předu Germanii, v pravo Pannonii, ze zadu Noricum, všem zároveň útokem zdál se vyhrožovati, pročež se ho také všichni obávali. Také Italie nesměla klidně hleděti na vzmáhání se jeho moci, poněvadž od nejvyšších hřebenův Alp, kteréž tvoří takořka hraničné sloupy Italie, k nejbližšímu pomezí jeho říše nebylo dále než čtyřicet mil." [1]) Vellejus Paterculus zajisté měl plnou pravdu, napsav tato slova. Marobud byl a musil Římanům býti nebezpečným. Spatřovaliť, kterak tento velenadaný muž národ svůj, posud jen k ustavičnému zdvíhání a dobývání se nesoucí, v nových sídlech jeho snažil se uvesti v pevné postavení, — první to podmínku založení trvalého státu. Pojistiti nezávislosť novému státu, k tomu měla mu býti pomocna přírodní poloha nově zaňatých sídel, stálosť pak této veliké,

---

[1]) Vellejus Pat. II. 109.

Římanům nebezpečné říše, měla býti založena na spojení veškerých švábských národů pod jeho jmenem. Toto spojení bylo však ve švábském kmeni již připraveno jistým náboženským svazkem, jenž záležel v uctívání jisté nejvyšší bytosti, všem ke kmeni patřícím pokolením společné, tedy jakéhos spolkového božství, jehož sídlo bylo v jednom háji Semnonův, této nejstarší větve Svevův, kdež každoročně skrze poslance všech švábských pokolení slouženo mu jistými oběťmi, mezi nimiž byly i oběti lidí. [1]) Podobně co Amphiktyonie u Řekův, spojovaly tyto výroční slavnosti v zemi Semnonův všecky svevské kmeny mezi sebou. Tento tedy náboženský svazek měl dle úmyslu Marobudova proměniti se v politický, on pak sám hodlal státi se hlavou tohoto spolku. K tomu konci třeba bylo především podrobiti si Semnony, kteří, jak již svrchu řečeno, v oněch přebývali krajích, v nichž pak během času vznikly Lužice a marka Braniborská. To také provedl. Jestli ale toto podrobení stalo se cestou smluv nebo násilím, není povědomo; podobá se však spíše ku pravdě, že cestou druhou, poněvadž Germani, zejmena Hermunduři, ihned vypravili poslance do Říma, prosit tam sobě pomoci proti Marobudovi. Čehož mohl Augustus sobě více žádati, než takovouto prosbu? Vždyť nezřizoval se svobodný spolek národů, nýbrž upravovala se říše dle římského způsobu nade středním Dunajem, povážlivá v přítomnosti, nebezpečná v budoucnosti. Římská politika tudíž vyžadovala důrazného zakročení, utiskované bylo třeba vzíti pod ochranu, aby dříve neb později sáhnuto býti mohlo na utiskovatele samého. Vladař římský při Istru, známý Domitius Ahenobarbus, děd císaře Nerona, byl tedy s vojskem vyslán proti Marobudovi. Sesíliv se smlouvou se Semnony, vydal se na cestu skrz nynější Ingolstadt aneb Řezno, tedy po silnici říšské, i ubíral se pak, jak se podobá, zemí Hermundurův, kteří ho bez překážky propustili až k Labi. Zde však náhle se obrátil, aniž vědomo proč. Do Říma měl sice za tuto výpravu vítězný vjezd [2]),

[1]) Tacit. Germ. 39.
[2]) Sueton. Ner. 4. a Tacit. Annal. IV. 44.

ale zvítězil-li v skutku? sotva; síce byl by přátely své Hermundury při sídlech jejich zachoval. Tak ale spatřovali jsme je, ani pod jeho ochranou se vystěhovavše, mezi Mohanem a Dunajem onu krajinu zaňali, kde druhdy Markomani, než do Čech byli vytrhli, sami přebývali, a která od spisovatelů Markomanií se nazývá. [1]) Hermunduři zůstali od té doby věrnými a proto také vzáctnými přátely Říma.

Tato nezdařená výprava musila Marobudovu moc a vážnosť zajisté povznésti. Nariskové v dnešním hořejším Falcku právě snad od té doby asi činili nejzápadnější, Kvadi nejvýchodnější hranici říše markomanské, která tedy od Vindelicie až ke Karpatům, od Dunaje až k Labi ano i za ně, a severovýchodním směrem skoro až k břehům baltského moře se prostírala; — nebezpečné to sousedství, jemuž Augustus v čas přítrž učiniti musil. Jaké však politické záminky císař použil, aby boj, l. 6. po Kr. proti Marobudovi zdvižený, i na vnějšek ospravedlnil, o tom mlčí staří pramenové docela; vypravujíť jediné, že neméně než dvanáct legií vybráno bylo, aby společným útokem se dvou stran hrozného protivníka jedinou výpravou sevřely a zničily. Císařův pastorek, Tiberius, v poli zkušený, měl od Karnunta, tedy z okolí nynější Vídně, s hlavním vojskem přímo do střediště moci markomanské, do Čech, vniknouti, ano vladaři hořejší Germanie, Sentiu Saturninovi, nařízeno, vytrhnouti se strany západní skrze zemi Chattův čili Durinkův rychlými pochody rovněž do Čech. Obmýšlené jich spojení vnitř země české mělo pak výpravě, ale také Marobudově slávě, učiniti konec.

„Mnohdy ničí, mnohdy zdržuje osud lidské zámysly", tak uvažuje Vellejus Paterculus, připomenuv o této výpravě, a vykládá dále, kterak právě v tu chvíli, an dobře spořádaný úmysl proveden býti měl, celá Pannonie a síly i odvahy nabyvší Dalmacie vedlé společné úmluvy uchopily se zbraně

---

[1]) Cassius Dio LV. 11. Tato výprava Domitia Ahenobarba děla se snad l. 3 př. Kr. Brandes, „Das Ethnographische Verhältniss der Kelten und Germanen." Leipzig 1857, str. 118.

proti Římanům. Zdaž-li stalo se toto povstání s vědomím Marobudovým (domníváme se tak [1]), či bylo-li jen následkem počaté proti Markomanům výpravy, kteráž slibovala zbouřené zemi volnějšího oddechu a. poněvadž legie byly ven vytáhly, i volnějšího jednání? Teď potřeba musila ustoupiti slávě. Téměř 800.000 mužů stálo v odboji; daleko výše 200.000 byli zbrani opatřeni. Že tento Římany překvapivší odboj z dobře osnovaného vyšel zámyslu, prozrazuje trojdílnosť podniknutí samého. Jedna část ozbrojených zůstala doma na ochranu vlasti, druhá táhla do Macedonie, jež byla násilím vzata, a třetí zamýšlela vtrhnouti do Italie, kamž sousední města Nauportum (Portenava) a Tergeste (Trst) ukazovala cestu. Oba Batové a Pines, římského vojenství dokonale znalí. vrchní měli velení. Zajisté byly v těchto okolnostech oči všech obráceny na Marobuda a moc jeho. [2]) Podal-li Pannonským opravdu ruky, pak mohl býti bezpečen, že římské zbraně navždy zapudí od hranic Německa; to věděli po samostatnosti dychtící národové, to věděli též Římané, a proto zajisté nescházelo na přičinění, mocnáře toho pro sebe získati. Avšak zdá se, že Marobud v domnění, že by z předčasného tohoto odboje sotva mohl trvalého vážiti úžitku, nepodporoval ho, anobrž přijav od Tiberia nabídnutý sobě mír, tiše se tomu díval, kterak Pannonie po tříletém téměř, krvavém zápasu l. 9 po Kr. opět podmaněna a Bato co plenník do Ravenny odvlečen byl. [3])

Po utišení rozbrojů pannonských nepomýšlelo se více na nějaké podniknutí proti Marobudovi. Porážka Varrova v lesích Teutoburských v sousedství nynějšího Detmoldu l. 9 po Kr., neméně i objevení se Arminia ve spolku Cherusků příliš zvi-

---

[1]) Sueton. in Tiber. 17.

[2]) Tacitus Annal. II. 63. V listu k císaři Tiberiovi užívá Marobud slov: „multis nationibus, clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam praetulisse.“

[3]) Obšírně a zevrubně o tom: „Tiber's Fehde mit Marbod und die grosze Pannonische Empörung“, od Albert Muchara — v Hormayerově Archivu. 1820.

klalo sebevědomí Říman. Tiberius, l. 14 po Kr. vlády se ujav, klonil se k mínění, že lépe bude, Germany zůstaviti vlastním jich rozbrojům a postarati se toliko o náležitou bezpečnosť pohraničných osadníkův, což říši Marobudově jen prospěšno býti mohlo; a přece právě v plné této svévoli stihnul ho osud. Od té chvíle, co Armin se objevil, stáli totiž němečtí národové příkře proti sobě. Prastarý národní i snad kořenný rozdíl východních a západních Germanů mezi sebou proměnil se teď v politický. — Spolek Cheruskův jmenoval Armina svým polním náčelníkem, prvním mezi rovnými, nejvyšším ve svobodném spolku národův, ana říše Markomanů Marobuda nazývala svým králem; bylť tento, jakkoli obmezen, přece jen pánem, a pod jeho žezlem žijící byli poddaní jeho. Veliké germanské spříseženstvo stálo tudíž při nastoupení císaře Tiberia proti germanskému království nad Dunajem, Armin zjevný, odpovědný nepřítel Římanův a přítel svobodného národa, Marobud spojenec římský a přítel domu svého. Vůči takovým protivám nebylo arci ani pomyšlení na trvalé pokojné žití vedlé sebe. Národové, kteří stáli za svobodu, chýlili se k Arminovi, nepřátelé pak Arminovi, jichž i ve vlastním měl rodě, obrátili zrakův svých brzo k přirozenému protivníku jeho, Marobudovi. K prvnějším počítají se Semnoni a Langobardi, tedy nejmocnější ze švábských kmenův, kteří poslušnosť Marobudovi vypověděvše pod Arminovo velení se postavili, a k poslednějším Ingviomer, Arminův ujec, kterýž nemohl toho snésti, aby poslouchal mladého synovce svého. [1])

Tato událosť má však netoliko tu do sebe důležitosť, že zavdala příčinu k válce mezi Marobudem a Arminem; její důležitosť vyšší měrou ještě spoléhá v té vážné okolnosti, že v ní jeví se počátkové přibližování se východních a západních Germanův, až doposud odloučených, k čemuž Chatti jaksi přechod byli způsobili. Marobud, zdá se, učinil útok sám první, chtěje nepochybně Svevy stíhati; ale štěstí válečné nebylo na jeho straně. Byv ne sice dokonale poražen, přece ale pokořen, viděl

---

[1]) Tacit. Annal. II. 45.

se nucena, l. 17 po Kr. do českých hor ustoupiti a od císaře Tiberia dle dřevní přátelské úmluvy pomoci se doprošovati. Této pomoci se mu sice dostalo. ale jen potud, pokud Tiberius syna svého Drusa k Dunaji vyslal, aby způsobil mír (tak se aspoň Marobudovi pravilo). vlastně ale, aby udržováním vnitřních rozepří k místu přivedl to, čeho válkou ještě nedokonáno. Za nástroj této politiky vyhlídnuto bylo mladé kníže Gothův, jmenem Katvald, Marobudův osobní nepřítel. Vybídnut od Římanův, [1]) vpadl Katvald s mocí válečnou do říše Markomanův a přilákav náčelníky národa do svého spolku, dobyl Morobudua, sídla králova, i všech tam nahromaděných pokladův. To stalo se l. 19 po Kr. Marobudovi odevšad opuštěnému nezbývalo jiného útočiště, leč milosť císařova. „Přes Dunaj se svou družinou se přeplaviv," tak vypravuje Tacitus v druhé knize svých letopisů hl. 63, „kdež podél krajiny Noricum plyne, psal Tiberiovi, nikoli co uprchlec aneb prosebný člověk, nýbrž připomínaje mu dřevní svou moc, jak totiž druhdy co mocný král od mnohých jsa národů vyhledáván, přátelství římskému byl přednosť dával. Odpověď císařova zněla, že se mu bezpečného a čestného příbytku v Italii dostane, ač chce-li zůstati; vidí-li ale jinak toho věčí sobě prospěch, nechť prý svobodně odejde, jak byl přišel. Týmž časem ale vykládal Tiberius v senátu římském, že ani Filipp Macedonský Athenským, ani Pyrrhus nebo Antiochus lidu římskému tak nebývali strašnými a t. d., jako Marobud. Marobud zatím chován jest v Ravenně a, aby snad Svevové někdy zase se nepozdvihli, takořka co příští jich panovník na odiv staven. Avšak za osmnácte let nevyšed z Italie, stárnul v hluboce poníženém lesku, poněvadž příliš miloval život." Zemřelť l. 37 neb 38 po Kr. [2]), a s ním zanikla veliká říše markomanská. Starý národní spolek Svevův co slabý svazek

[1]) Císař Tiberius chlubně v senátu rozkládal, jakých použil prostředků k Marobudově pádu. Tacit. Annal. II. 63.

[2]) Zvláštní dílo o Marobudovi sepsal Jan Dav. Köler: Dissertatio de Maroboduo, Marcomannorum rege. Altdorfii 1742.

náboženské jednoty déle snad potrval, než v povlovném úbytí i on došel svého konce. O Marobudovi neděje se v historii zmínky více, co se však z jeho lidu a z jeho nástupce Katvalda stalo a kterak panství z Markomanů na Kvady přešlo, o tom vypravuje se v hlavě následující.

HLAVA TŘETÍ.

O PANSTVÍ KVADŮV.

Katvald panovníkem Markomanův. — Od knížete Hermundurů Vibillia svržen l. 21. — Říše Markomanův rozdělena mezi Vibillia a kvadského Vannia. — Třicítileté panování Vannia na Moravě. — Vibillius, Sido a Vangio bojují proti němu a vítězí nad ním l. 51. — Vangio a Sido dělí se o říši. — Rod Marobudův vymřel. — Lenní králové na Moravě. — Válka s Decebalem v Dacii. — Kvadové porazili císaře Domitiana l. 90. — Konec státu lenního. — Válka Markomanská v l. 165—180. — Vnitřní stav říše Kvadů mezi l. 192—358. — Objevení se jmen spolků Alamanův, Frankův a Sasů ve čtvrtém století. — Ještě jedna válka s Kvady v letech 372—374. — Královna Markomanů Fritigild l. 397. — Jmeno Markomanův a Kvadů zaniká. — Stěhování se národů v l. 375—568. — Úvaha o něm. — Následkové jeho. — Nové říše Hunnův, Rugův, Langobardův a Avarův. — Samo okolo l. 627.

O následcích pádu krále Marobuda, o němž jsme v předešlé hlavě byli doložili, nedostává se nám zevrubných zpráv. Dovídámeť se jediné, že moc královská při rodině jeho zůstala, a že je více než pochybno, zdaž-li hned tenkráte všichni národové, nad nimiž byl panoval, spojení své s Markomany docela přetrhli; pochybno zejmena proto, poněvadž tito průchodem polovice

druhého století po Kr. s obnovenou, ano tužší silou opět do popředí se staví, z čehož právem dalo by se souditi, že moc jejich sice na čas oslabena, nikoli ale dokona zničena byla.

Katvald, nástroj Římanův, nový král Markomanův, dočkal se po několika letech stejného neštěstí a stejného útočiště. Od Hermundurů, vedených Vibilliem, léta 21 po Kr. byv vypuzen, utekl se tolikéž na půdu římskou, kde mu kolonie Forum Julium v narbonské Gallii (Frejus v jižní Francii) za příbytek vykázána byla. Družinu jeho ale dal císař Tiberius pospolu s Marobudovou, aby klidných provincií římských pletichami svými nepopuzovali, za Dunaj mezi řeky Marus a Cusus (tedy mezi Moravu a Hron) přesídliti, odkudž zřízen jesť v té krajině, jak se podobá, malý sice, ale římský stát spojenců čili klientův, jimž dán jesť od Tiberia V a n n i u s z kmene Kvadův a z rodu Tuderova za krále. [1])

Marobudova říše rozdělena jesť tedy léta 21 po Kr. mezi Hermundurského Vitellia a Kvadského Vannia, politika to, jíž Římané již zhusta s prospěchem byli užili. Zda-liž moc Vannia také za řeku Moravu, na západ, se vztahovala, podobá se sice k pravdě, není však jisté; spřátelené království, nemající věčí rozlohy, než co stačí krajina mezi Moravou a Hronem,

---

[1]) Všechno dle Tacit. Annal. II. 44—46 a 62—63, Tu se ony dvě řeky nazývají Marus a Cusus. Jestli jmena tato řeku Moravu a Hron v Uhrách znamenají, není úplně zjištěno. Šafařík (Starožitn. str. 342) jmenuje řeku Cusus Váhem. Avšak, že říše Kvadská až po Hron sáhala, dá se z toho souditi, že Marcus Aurelius první knihu svých zápisek složil v říši Kvadů při Hronu (*τὰ ἐν Κουάδοις προς τῷ Γρανούα*), druhou v Karnuntu. (Viz Sacken: Carnunt. Sitzgsb. d. k. Ak. d. W. IX. 671). Na Tisu nelze zde snad pomýšleti. Toto přesídlení družin obou králů Maroboda a Katvalda do krajin mezi Marem a Cusem prý zavdalo příčinu k vzniknutí a státnímu zřízení Baivarův, nynějších Bavorův; tak Dr. E. Ant. Guitzmann v knize: Abstammung, Ursitz und älteste Geschichte der Baiwaren. München 1857. Původ Bavorův od Markomanů dokazuje Dr. K. Zeuss, v Mnichově 1857. K našemu náhledu, že Cusus Hron znamená, přidává se také Wietersheim: Geschichte der Völkerwanderung, Leipzig 1859. 1. sv. 2. odděl. str. 336, pozn. 231.

jež nad to i na jihu Dunaj a na severu Karpaty obmezovaly, ano i rozdělovaly, sotva asi bylo po chuti Římanům; vždyť oni chtěli vlastně míti bezpečnou baštu po boku své říšské hranice, tedy nad Dunajem lenní stát proti svobodné Germanii, a k tomu byla by říše Vanniova, neměla-li větší rozlohy, než svrchu udáno, příliš slába bývala. [1]) Máme tudíž za to a sotva také s pravdou se mineme, považujíce celé nynější Slezsko a Moravu s částí uherského Slovenska až po řeku Hron a snad také díl Čech, t. j. tedy daleko větší část někdejší říše Marobudovy, za ono království Kvadů, v němž Římanům oddaný a od nich také podporovaný Vannius po 30 neb 31 let panoval; dlouhá to síce doba, než pro nás jakoby jí nebylo, poněvadž o ní, kromě několika skoupých slov Tacitových [2]), žádný dověrný pramen nás nezpravuje. Avšak bez jisté míry pokroku a osvěty neprošlo zajisté toto panství; úmyslu, již od Marobuda vysloveného, voditi totiž Suevy k tomu, aby zvykali stálým sídlům, hleděl si Vannius, jak se zdá, s vytrvalostí. Stavení pevných míst na způsob římských pohraničných tvrzí bylo toho následkem. Neboť jen tak bylo mu možno, za nějakou dobu v zemi se udržeti, když léta 51 po Kr. Vibillius se svými Hermundury a spolčenci jejich Lygii za pomocí nespokojených sestřenců Vanniových, Vangia totiž a Sida, krvavou zdvihl válku proti říši Kvadův. Ponejprv v tomto boji spatřují se též neněmečtí kmenové; byliť to Jazygové, kteří jihovýchodně od Hronu mezi Dunajem a Tisou kočujíce, co obratní jezdci k vojsku Vanniovu najíti se dali. Oni patřili k čeledi Sarmatů i stýkali se již tenkráte rozličně s národy slovanskými, kteří drželi pomezní okrají uherských Karpat. [3]) Dle smluv byli Římané. tehdáž pod panstvím císaře Klaudia,

[1]) Tacit. Annal. XII. 29. praví: „Vannius Suevis a Druso Caesare impositus," tedy zajisté také nad jinými, než nad pouhými Kvady vládnul.

[2]) Tacit. Annal. XII. 29. 30.

[3]) Šafaříkovy Starožitn. slov. 232. Zeuss: Die Deutschen etc. str. 279 a násl., pak Lelewel: „Narody na ziemiach sławiańskich przed powstaniem Polski. Tom do Polski wieków średnich wstępny. Poznań 1853" str. 66 a násl.

arci povinni učiniti Vanniovi pomoc, což se ale nestalo, — docela dle zásad, za Marobuda zachovávaných; jediné to bylo slíbeno, že se Vanniovi v krajní toho potřebě bezpečné poskytne útočiště. I mělť ho vskutku brzo zapotřebí. Jen jediná bitva, — a Vannius byv poražen a zraněn objevil se co uprchlec u římských strážných lodí, v Dunaji již pohotově jsoucích, i byl s družinou svou do Pannonie odvezen a tam osazen. Vangio a Sido rozdělili se o jeho říši, podnikli však rovně římskou svrchovanosť, aby snáze při vládě se zachovali. Tacitus vzdává jim tu chválu, že s výtečnou věrností k Římanům stali,[1]) čímž zajisté nechtěl nic jiného říci, leč že přijetím římského mravu a vzdělání svým vrchním pánům vynasnažovali se hodně podobnými se učiniti. Kterak ale říše mezi ně rozdělena byla, kdož to může udati? Dle doměnì panoval Vangio v západní časti, tedy ve skutečné Kvadii, Sido ve východní a hermundurské, kníže Italicus, nástupce Vibilliův, v severní části říše Marobudovy. Od této doby mizí na delší dobu z historie jmeno Markomanův.

Mezi tím časem udály se v Římě veliké věci. Rod Augustův vymřel r. 68 Neronem. Galba, Otto a Vitellius následovali za pomocí odbojných vojsk rychle za sebou, sotva v mezích jednoho roku; Vespasian založil 69 novou dynastii Flaviův. On, Titus, Domitian, Nerva, Trajan, Hadrian, Antoninus Pius, učený Marcus Aurelius a Commodus zanímají dobu mezi lety 69 a 192 po Kr., dobu to, která i pro Moravu neuplynula bez paměti. Sido zde panoval ještě léta 70 po Kr., přidržuje se společně s Italikem v domácích válkách, po smrti Neronově vypuklých, strany Vespasianovy. V rozhodné bitvě u Cremony r. 69 po Kr., kde vojsko Vitelliovo od Flaviovců rozptýleno bylo, stáli svrchu jmenovaní králové (tak je nazývá Tacitus), Sido a Italicus, s výborem svého lidu v předních šicích.[2]) Po vydrancování Cremony mnohý nepochybně Kvad

[1]) Tacit. Annal. XII. 30.
[2]) Tacit. histor. III. 5. 21.

bohat navrátil se do otčiny. Co se dále dělo, zůstalo nás tajno; vímeť toliko, že Marobudův Markomanský a Tudrův Kvadský rod královský asi okolo l. 99 neb 100 po Kr. nad Markomany a Kvady více nepanovaly, ani nacházejí se touž dobou pod panstvím cizozemských knížat. [1]) Vymřel-li snad Sidonem tento Římanům oddaný rod? Jak asi nazývala se ta cizí knížata a jak dlouho panovala? Toť hle otázky, k nimž odpověditi navždy snad zůstane věcí nemožnou. Než kdokolivěk nade zbytky veliké říše Markomanské panoval, zajisté toho dovésti mohl jen pomocí římskou; vlastnosť spřízněného čili lépe lenního knížete zůstala takovému králi, a s tím i povinnosť, Římanům na požádání ku pomoci přispěti proti nepřátelům. Takové požádání také skutečně nadešlo, když okolo l. 90 po Kr. Decebalus (Diurpan), král Dakův [2]) při středním Dunaji, císaři Domitianovi (81—96 po Kr.) byl válku vypověděl. [3]) Z odepření žádané pomoci vzal sobě císař příčinu k válce proti švábským Kvadům; bylť ale poražen a dosavadní lenní područí došlo svého konce.

Po celých 75 let od té doby mlčí dějepis o národech, na Moravě a v sousedství jejím osedlých, důkaz to, že tehdáž s Římany do žádného krvavého sporu se nedostali. Moudrá opatření pohraničná, dekumanské čili vojenské osady, jež byli císařové Nerva, Trajan, Hadrian a Antonin Zbožný (v létech 96 až 161) spořídili, potkala se s tím účinkem, že Germani nedůvěřovali sobě, za Dunajem se objeviti, čehož snad dlouho také nebyli by se odvážili, kdyby konečně vnitřními i vnějšími okolnostmi k tomuto kroku nebyli bývali donuceni. Mezi vnitřní toho příčiny počítáme přibývání lidnatosti ve vlastní Germanii a zvláště v krajinách nad Dunajem, nezbytný to následek padesátiletého téměř

---

[1]) Tacit. Germ. 42.

[2]) Dakové a Geti jsou jmena též čeledi národní, náležité k thrackému kmeni. Daky nazývali je Římané, Gety Řekové. Cassius Dio LI. 22. Zeuss, „Die Deutschen," str. 260 a násl.

[3]) O této válce podává nám Jornandes de rebus Get. celkem nejpodrobnější zprávy.

míru, — mezi vněšní pak onen neobyčejný ruch severně Karpat, kdež mocný národ Slovanů počal se hýbati a na národy, při Odře a Visle přebývající, celou váhou mohútnosti své tlačiti. Vůbec došli jsme k oné době, kdy opět noví národové v historii se objevují, kteří také panování císaře Marka Aurelia (161—180) jak nesnadným, tak zajímavým činí; nesnadným pro Římany v příčině odevšad hrozícího nebezpečenství, zajímavým pro nás, kterýmž takto nový germánský život na odiv se staví, jenž na romanské půdě si dobývá platnosti a tušení vzbuzuje časů budoucích.

Veliké, za tímto případem vzniklé rozbroje a potržky slovou Markomanské (trvalyť 15 let od r. 165—180); nikoli proto, jakoby Markomani, jichž jmeno, jak svrchu doloženo, tehdy z historie takořka na dobro již bylo se vytratilo, byli je zdvihli a provedli, nýbrž proto, poněvadž římským spisovatelům, kteří toto pásmo dějin hromadných chtěli nějak pojmenovati, mezi všemi tohoto životního zápasu se účastnivšími národy jmeno Markomanův nejvíce známé a s jistými historickými vzpomínkami těsně spojené býti se vidělo. Příčina dlouhého trvání této války, v jejímž čele za nějaký čas stál Markomír [1]), zakládala se v tom, že národové, v ní podílu beroucí, po různu mír uzavírali, — když totiž Římané nad nimi vrch byli obdrželi, — a že jej v prospěch spojencův svých poznovu rušili, jakmile Římany odvoláním vojsk pohraničných shledali býti seslabené. [2]) K válce této spojili se téměř všichni podél Dunaje osedlí národové, jako Hermunduři, Nariskové, Markomani, Kvadi, Langobardi, Obiové a Svevové vůbec; pak Vandali, Latringové, Buriové, Gothini, Astingové, Bastarni, Peukini a Alani, samí to národové původu německého, mezi nimiž byli také Jazygové, Roxalani a jiný lid kmene sarmatského. Vandalové, později tak hrůzní, a mírnější jich Alani objevují se zde nejprv v historii. Vystoupením nových těchto národův ztvrzuje se mínění, svrchu pronešené, že příčiny

---

[1]) Sextus Aurelius Victor de imperat. Marco Aurelio.

[2]) Důkazy toho podává Cassius Dio LXXI. 3, 7, 8.

tak zvané války Markomanské nikoli na Dunaji, nýbrž hloub ve vnitřní Evropě hledati se mají, a že veliké toto hnutí, jak nejspíše k pravdě se podobá, v krajinách při moři baltickém a černém mělo svou oporu a hlavní své kořeny; neboť tam dávaly se záchvěje, způsobené hýbáním se posledních evropských přistěhovalců, Slovanů totiž, nejdůtklivěji znáti a šířice se dle zákonů vlnitých pohybův až k národům přídunajským, pudily je bez ustání dále přes řeku, přes hranice říše římské.

Neobyčejné časy neobyčejných vyžadují opatření. Marek Aurel (161—180), chtěje podunajská vojska rozmnožiti, najal do nich Germany. Ležení podunajská ve Vindoboně (Vídeň) a v Karnuntu (Petronell), pak v Bregetii (Szöny výše Ostřehoma) a v Acinquu (Starý Budín), s námi nejblíže se stýkající, byla sesílena, a Lucius Verus, císařův zeť a spoluvládce, povolán jesť z Asie, kdež proti Parthům šťastně bojoval. Skoro tři léta ztrávil Marek Aurel u Karnunta (od měs. září 178 až do března 180 [1]), chtěje nepřátelům býti hodně na blízku. Devětkrát vypravil se proti nim a proti jistým podunajským národům a právě tolikrát smluvil se buď s jedním nebo s několika jich o mír neb příměří. Léta 167 pobořili Kvadi a Markomani město Opitergum (Oderzo v okruhu Trevisském) a oblehli Aquileji, léta 169 byli zapuzeni a prvnější přinuceni ke slibu, že za nástupce krále svého, jenž byl v boji zahynul, zvolí jen takového, jehož by jim schválili Římané. [2]) Avšak již roku 171 stáli

---

[1]) Eutrop. VIII. 13.

[2]) Přímý důkaz všeobecného tohoto domnění nedá se z klassiků provésti. Cassius Dio podotýká jen ve své římské historii lib. LXXI. 13, že Kvadi krále svého Furtia zahnavše, jiného, Ariogaesa, ze své vůle králem učinili. Z toho soudí se na propadlé právo svobodné volby krále. Podstatnější důkaz dal by se arci z onoho pamětního vésti peníze, jenž v Dobnerových letopisech I. pag. 106 nachází se popsán a vyobrazen. Líc představuje vavříny věnčenou hlavu císaře, s pravé strany s nápisem: ANTONJNVS AVG. PIVS, rub vojína barbarského a Římana, ani sobě ruce podávají. Nápis: REX QV - ADIS DAT. (vs.) Tento peníz prý nalézá se v král. kabinetu v Berlíně. Jest-li ale také pravý?

opět před Aquilejí, aby v příštím létě znova donuceni byli, do otčiny se navrátiti; a tak střídalo se štěstí válečné, až posléze r. 175 Marek Aurel s Kvady, by jich s Markomany rozvedl, a poněvadž stáda koní a volů byli dodali a 13000 úskokův a zajatých vydati slibovali, zvláštní uzavřel mír. Trhův v římských provinciích navštěvovati bylo jim však zapovězeno, aby snad i Markomani a Jazygové, jichž pod přísahou nesměli do svých krajů přijímati aniž propouštěti, za Kvady se vydávajíce římských krajin nevyzvídali a potřebnými věcmi zásobovati se nemohli. Když ale brzy na to i Markomani poddanství slibiti se chystali, ponechal jim císař polovici sousední země (říše Kvadův?), v tom však způsobě, aby za 38 honův (stadií), tedy něco více než jednu zeměpisnou míli výše Dunaje přebývali, své hromady a trhy, ne jak doposud se dělo, pospolu s jinými kmeny, nýbrž samojediní drželi a své rukojmě za jiné vyměniti vázáni byli. Téměř podobné výminky vydány jsou také Jazygům, toliko že se jim přikázalo, aby dvakrát tak daleko, jako Markomani, od Dunaje se drželi a plavectví po něm se vzdali. [1])

Aby se ujistil věrností těchto národův, položil císař 20000 mužů posádkou do tvrzí pomezních. Tito ale za nedlouho zavdali podnět k nespokojenosti. „Ani chovu dobytka“, tak stěžovali sobě poslové od Markomanův a Kvadův k Marku Aureliovi vypravení, „ani orby, ani jiných prací že jim nedopouštějí římští strážníci bezpečně sobě hleděti, alebrž přijímajíce úskoky odvádějí prý mnohé do zajetí, aniž by je nouze k tomu pudila, ježto mají lázně a všech potřeb důstatek.“ Jak tvrdé byly tyto útisky, vysvítá z toho, že Kvadi konečně i s ženami a dětmi do země Semnonův odstěhovati se usnesli, kterýžto úmysl zajisté by byli také provedli, kdyby císař jim v tom nebyl násilně překazil. [2]) A když také Jazygové s podobnými jali se při-

---

[1]) Cassius Dio LXXI. 11. 15, 16.

[2]) Cassius Dio LXXI. 20. vypravuje, že prý jim císař cestu k Semnonům zásekami dal zavříti. Ježto ale Semnoni severně od Kvadů zůstávali, těžko tudíž pochopiti tento výraz spisovatelův. Či musili tak Markomani k rozkazu císařovu učiniti?

cházeti stížnostmi, tuť mohl i každý krátkozraký člověk skorý konec před nedávnem uzavřeného míru očekávati. V skutku vypukla také r. 178 válka poznovu. Avšak Marek Aurel, jenž za některé hlavní sražení po desáté přijal titul imperatora, nedočkal se ukončení války; neboť již 17. března 180 zemřel ve Vindoboně, v nynějším to sídelním městě Vídni.

Syn jeho Kommodus (180—192) byl 19 let stár, když vládu nastoupil. Nebylť sice od přirozenosti zlý, stal se ale pro svou přílišnou prostodušnosť a bázlivosť brzo otrokem svých dvořanův, kteříž za vlastním prospěchem se vynasnažovali odvrátiti ho od všelikého úsilného zaměstnání. Že válka, jakouž otec na severním pomezí říše proti Markomanům a Kvadům vedl, k nejtužším patřila namaháním, bylo ovšem zjevno; proto chtěli jí stůj co stůj konec učiniti. Na úžitek neb škodu, na čest neb hanbu tenkráte mnoho již se nedbalo. Uzavřen jesť tedy ještě v témž roce (180) mír s nimi poznovu, a přece byli by mohli právě tehdáž, značnými ztrátami jsouce velice zředlí a ustavičným v poli ležením na dobro zchudlí, navždy učiněni býti neškodnými. Výminky míru zněly v ten smysl, co předešlé, jen to Kommodus jim ještě uložil, aby mezitím nabyté úskoky a zajaté vydali a jistou výroční daň v obilí platili; ale i ty výminky se jim později odpustily. Také musili Markomani něco zbraně a mužstva odváděti, ne však tolik co Kvadi; neboť podíl těchto obnášel 13000 mužův. K tomu vyhradil sobě Kommodus, aby napotom své hromady čili porady jen na jednom místě a to jen jednou za měsíc, zejmena také za přítomnosti římského setníka odbývati směli, avšak válek proti sousedům Jazygům, Buriům a Vandalům se zdrželi. [1]) Po té odvolal Kommodus válečný lid svůj z pevných tvrzí, jež i za hranicemi odňaté jim země se nacházely, a odstranil takto podnět jich stížností, [2]) kteréž ovšem měly svou dobrou podstatu.

---

[1]) Vandalové, zdá se, byli se již tímto časem až k pramenům Labe rozšířili; neboť Cassius Dio LV. 1. nazývá hory, v nichž tato řeka počátek svůj béře, horami Vandalskými.

[2]) Cass. Dio LXXII. 1. 2.

Tímto smírem znamená se obyčejně konec tak zvané války Markomanské, v kteréž, jak jsme viděli, účastenství měli i kmenové jiných jmen. Než ať tito kmenové, kteří v ní byli podílu brali, slují jakkoli, všichni sice vyšli z boje v národní síle své seslabeni, ale s vědomím, že poslední hodina Říma daleka více není, a že tato v jich spoléhá rukou.

Až do smrti Kommoda 192 zachováván jest tento mír, tolikéž za prvních jeho nástupcův, císařův Pertinaka, Didia Juliana a Septimia Severa, jehož pannonské legie v Karnuntu r. 193 v měsíci srpnu na stolec byly povýšily. I za Karakally (212—217), jenž po Septimiu Severovi následoval, nebylo těžko s Kvady a Markomany zůstati v dobré vůli; ano Karakalla směl se chlubiti, že Kvady s Vandaly, jich spojenci, do války zapletl a že krále Kvadův Gaiovomara, jehož vlastní poddaní při něm byli z ukrutnosti obžalovali, k smrti odsoudil. [1]) Ostatně lichotil Karakalla germanským národům, kde a jak jen mohl, oblíbiv si kroj jejich a veřejně v něm se ukazuje. Chtěl-li snad tím vyznati, že jen ještě o tyto národy římský stolec císařský opírati se může? Přihledneme-li k historii římské posledních desíti let, věru, takové mínění mohlo by se císaři vším právem podkládati, neboť při kom medle byla toho času moc, obsazovati stolec císařův? Jediné při vojsku, při praetorianech, kteří v plném slova toho smyslu říši římskou prostředkem veřejné dražby Didiu Julianovi, jakožto nejvíce podávajícímu, byli prodali! Panství vojska a počátek rozpadání se říše římské stojí za jedno. Co se v tomto čase t. j. od roku 192 až 305, tedy za celé třetí století, vnitř říše římské dělo, jest malicherné účelem i účinkem, bez velikosti a slávy a tudíž také sotva připomenutí hodno. Totéž třeba také vyznati o událostech na pomezí Kvadském a Markomanském. Neboť ačkoli okolo léta 236 císař Julius Maximinus, Thrak obrovské síly, výpravu do říše Kvadů k jich vyhubení zdvihl a snad první i poslední z římských císařů až

---

[1]) Cass. Dio LXXVII. 20.

do nynější Moravy za Dyji proniknul,[1]) jakož i r. 254 Valerianus proti nim válčil a císař Gallienus okolo l. 260 Markomanského krále Attala (Attaliska) dceru Pipu čili Piparu (kterouž Trebellius Pollio také Saloninou nazývá), ovšem bez práva snubného, které jen mezi sobě rovnými platnosti mělo, za manželku pojal, a od ní k neslýchaně potupnému odstupu části hořejší Pannonie onomu králi pohnouti se dal [2]): tož i tato událosť, zůstavši v účinku rovně chuda, jako bohata byla vášní, ji způsobivší, sotva zasluhuje zvlášť býti vytknuta. Za Klaudia Gothského čili (jak spíše pravdě se podobá) za Aureliana (†275) byl tento kus země Markomanům opět odňat. Právě tak pro Moravu bez následků zůstala výprava, kterou Markomani a Kvadi vedlé jiných německých národů okolo r. 270 přes Alpy podniknuli, velikého u Placencie nad císařem dobyvše vítězství, — neméně i vpády jejich do říše římské za císařů Proba 231, za Kara 283 a konečně za Diokletiana 288, 299 a 302. Od té doby tratí se znenáhla jmeno Markomanův a Kvadův, aby ustoupilo onomu Alamanův, Frankův a Sasův, kterýmž souzeno bylo časem svým na politické i občanské zřízení Moravy rozhodný vliv provozovati.

Již v třetím století mizejí totiž patrně stará válečná jmena rozličných kmenův německých a potulujících se družin; potřeba spolčování se dává vznik jmenům spolkovým. Za taková, tuším, ve čtvrtém století považovati sluší jmena Alamanův, Frankův a Sasův. [3]) Alamani seděli tehdáž mezi řekami Nekarem a

---

[1]) Římské mince, které v minulém století nalezeny byly u Mošova, při ústí Svratky do Dyje, a kteréž z doby Maximina a jeho předchůdců pocházejí, zdají se tuto domněnku podporovati. Než o tom později.

[2]) Aurel. Victor de Caesaribus 33.

[3]) Zůstaneť to vždy nápadným zjevem, kterak 150 až 160 kmenův v Německu s právě tolika rozdílnými jmeny v době sotva tří století na dobro mohlo zaniknouti. Ku konci šestého století potkáváme se právě v oněch krajinách, v nichž těch 150 až 160 pokolení se pohybovalo, jen ještě s jmeny šesti kmenův, totiž: Alamanův (Švábův), Frankův, Bavorův, Sasův, Durinkův a Frisův. Co stalo se s těmi ostatními kmeny?

Rýnem, — Frankové, kteří za panování císařů Diokletiana a Maximiana (284—305) co námořští loupežníci na pobřeží severního moře nemálo byli prosluli, spatřujeme již na půdě římské v okolí Trevírském. Sasové, kteří touž dobou co mořeplavci po severním moři dávali se znáti, nabývají pro spolky své s Franky rostoucí důležitosti. Naši Kvadi a Markomani arciť ještě v těchto spolkových jmenech nebyli se dosud ztratili, nýbrž, jakkoli již málomocni, shledávají se ve čtvrtém století ještě několikkráte u římských historikův. Tak vypravují tito k r. 358, že několik Kvadských dobrodruhův díl Jazygů poplatný sobě učinivše, společně s Sarmaty zpupným způsobem římské hranice v straně Pannonské, loupežíce a pálíce, přešli a tak císaře Konstantina přinutili, válečně proti nim se vypraviti. Přes Dunaj u Acinqua se přeplaviv, jal se Konstantin vykonávati dílo odplaty. Poplašení nepřátelé dali se na útěk, vítězové hnali se za nimi skrze Sarmatsko až na pomezí Kvadie. Zde vzpamatovali se utíkající ještě jednou; že ale divoká jejich zmužilosť v nižádném nestála poměru ke klidné a jisté taktice Římanův, přišlo několik knížat téhož národu prosit za mír. Za propuštění poplatných jim Sarmatův byl Kvadům mír povolen. Při těchto vyjednáváních zřejmě vyšlo na jevo, jak chatrné bylo již stavení státu Kvadského. Neboť ne kral jejich Viduarius zavíral mír, nýbrž nejprv Araharius, kníže a nejvyšší vojevoda Kvadů záhorských, pak králevič Vitrodurus, vladař při Dunaji, Agilimundus, místokrál (subregulus), jak ho Ammianus Marcellinus nazývá, a jiní náčelníci, a sice z vlastní moci a každý jen pro své poddané; — zřejmý to obraz bezvlády. [1]) Dále vypravují k r. 372, že král Kvadský Gabinius té doby, když císař Valentinian I. (364—375), rostoucím návalem nespokojených národův soused-

Vystěhovali-li se? ale kam? či od pozůstalých byli vyhubeni? ale kdy? či od nich podmaněni byvše, musili jmena vítězů přijmouti? či sami ze své vůle se spojili a zmíněná obecná jmena spolková přijali? My kloníme se ke zdání poslednímu. Viz ostatně Buchner: „die deutschen Völkervereine“ v pojednáních král. bav. Akad. 1844. str. 4.

[1]) Ammian. Marcell. XVII. 12.

ních o říši svou se obávaje, i za Dunajem, tedy v državě Kvadův, jako by zde neobmezeným byl pánem, několik nových tvrzí vystavěti dal, úkladně zabit jest od Marcelliana, císařského velitele v Pannonii Valeriině [1], k jehož pozvání byl přišel v naději, že cestou smíru práce tyto zastaveny budou. Strašně pomstili Kvadi tohoto zločinu; oni pomstili ho r. 374 zbořením velikého města Karnuntu, hlavní to zbrojnice římské a východiště všech výprav, kteréž kdy proti nepřátelským národům na levém břehu Dunaje konány byly. Tehdy mnohem rozsáhlejší a znamenitější než Vindobona, může se Karnuntum považovati za metropoli hořejší Pannonie a celého severního Norika [2]. Až k samému Sirmiu (v sousedství nynějších Mitrovic), kdež scházely se všechny hlavní silnice z Italie a Gallie skrze Rhaetii do Konstantinopole a všech východních provincií vedoucí, dorazili ve spolku s Sarmaty pomstychtiví Kvadové, vybíjejíce a pustošíce všecko, až rozsáhlé přípravy císaře a hlavní jeho ležení, na zříceninách Karnunta zdvižené, do ohrožené otčiny nazpět je volaly a na konec do takové míry poděsily, že i posly k císaři vypraviti se odhodlali, prosit sobě odpuštění skutku, k němuž prý toliko nejkrutějším násilím a nedostatkem všeliké právní pomoci donuceni byli. Chladně přijati jsou tito přímluvčí, a tajemně jim dáno na srozumnění, že věc jejich na onom místě nejsnáze a nejjistěji dá se vyšetřiti, kde k ní podána byla příčina. Mnozí na dobrou si to vykládajíce stránku, táhli ke Karnuntu, z jehož zřícenin ještě kouřilo se od bořící jejich pomsty, podívat se, kterak vrahové jich krále souzeni budou. Jiní však, povahy římské lépe znalí, záhy dali se na útěk s rodinami a statkem svým do hor, v čemž dobře jsou učinili; neboť jakmile všecko bylo připraveno, vytrhnul císař na dvou místech přes Dunaj a ob-

---

[1]) Západní část Pannonie nazývala se dle nejmilejší dcery Diokletianovy a choti jeho spoluvladaře, Valerie: „Pannonia Valeria.“

[2]) Sacken podal v IX. sv. zpráv histor. philolog. odboru c. k. akademie nauk podstatný článek: „Die römische Stadt Carnuntum, ihre Geschichte, ihre Ueberreste etc.“ Příběh zboření onoho města vypravuje se dle Ammiana Marcell. XXIX. cap. 6.

klíčiv lehkověrné, dal je pobíti. Jen málo kteří šťastně vyváznuvše, spěchali podat přátelům v horách návěští o tom, co se bylo přihodilo. Vojsko Valentinianovo pálilo za celé léto v zemi Kvadův, a aby úskoci do roviny vrátiti se nemohli, zůstalo něco římského vojska na stráži a na pomstu v zemi nepřátelské. Nastávající zima a nepochybné její následky přinutily ubohé úskoky, vyhledávati ještě jednou cesty milosti. Noví poslové vypraveni k císaři, kteříž zastali ho v tvrzi Bregetio, na východ Komárna, na pravém břehu spojeného tam opět Dunaje. Tu rozmluvil se císař k poslům tak prudce, že náhlé chrlení krve životu jeho konec učinilo (r. 375). [1]) Od té příhody jmeno Kvadů nepřipomíná se více v historii. [2]) Při všech těchto příbězích o Markomanech sotva děje se zmínka. Řídcí jich zbytkové, přes Dunaj snad přešedše, Římanům se podrobili. Neboť dočítáme se aspoň o Markomanské královně Fritigildě, že přijavši spolu s manželem svým a lidem víru křesťanskou, na cestu vydala se do Mediolana k tamějšímu biskupu sv. Ambroži, jehož však za příští svého na živě více nezastala; bylť již umřel dne 4. dubna 397. Zbrojní zástupové Markomanův vyskytují se za císaře Theodosia I. ještě několikráte pod jmenem pomocných vojsk římských, znamení to tužšího jich svazku s Římany. Byť i jmeno Kvadův a Markomanův průchodem čtvrtého století znenáhla se vytrácelo a v pátém docela zaniklo, z toho ještě nikterak nenáleží souditi, že by tito kmenové byli bývali vyhubeni; z kořene vyhladiti národ neníť věru snadnou věcí. Neustálými boji s Římany a, jak to již bývá, i nemocmi, jež vždy v průvodu bohyně války se nacházejí, zajisté nemálo počtem oslábli; přes to všecko zůstali však v Čechách a na Moravě i v sousedních Uhrách až po Hron v starých sídlech svých. Že se více nepřipomínají, vážiti lze za pouhý důkaz

---

[1]) Ammianus Marcell. XXX. cap. 6, pak Aurelius Victor l. c.

[2]) Co z pramenů o Kvadech lze se dozvěděti, sestaveno jest od Al. Maňáka ve Volného: „Taschenbuch für die Geschichte Mährens und Schlesiens," roč. II., str. 1—54, pak, ač ne dosti správně, v Hormayrově archivu. 1816. Nr. 121—135.

politické jich málomocnosti; nebyloť o nich co povídati, buď že nic pamětihodného nevykonali, což nejvíce pravdě se podobá, buď že nikoho nebylo, jenž by jich příběhy byl zapisoval. Dle našeho zdání, jež také od bezpečných znalcův oné doby ztvrzené shledáváme, zanikli zejmena snad v Durinském spolku národním, utvořivším se na severu českých hor, až opět v sedmém století po Kr., avšak již pode jmenem Bojův (Boioariův), světodějinného poslání svého znova se ujali. V pátém a šestém století vzali prozatím jiní národové úkol jejich na sebe. Tak zvané stěhování národův (375—568) bylo národy tyto sem přivedlo. Objevení se Hunů v Evropě, jich nátisk na Alany, Alanův tlak na Gothy, kteří opět na Gepidy, toho času sousedy dřevní říše Markomanské a Kvadské, doráželi, mívá se obyčejně posud za hlavní příčinu, pro kterou jmena starých oněch národův z historie vůbec vymízeti mohla.

Stěhování národův! Ponětí to příliš široké, jako bychom také za našich dnů nedožívali se lecjakého stěhování národův! Stěhování se statísícův lidí, jež každým rokem do Ameriky a Australie směřuje, proč by nesmělo se nazývati stěhováním národů? A přeceť nelze vzteklé moře člověčenstva pátého věku, vlnami svými všecko zachvátivší a do nejhlubších útrob rozryvší, jiným případnějším názvem pojmenovati! Staletou řadou klidných proměn vnitřního života jak barbarův, tak osvícených obyvatel říše římské připravovány, prostředkem velikánských pozdvihův kočovních kmenův daleké vysočiny zadoasijské k propuknutí přivedeny, nepřetržitými a novými údery v nekonečném vlnění svém udržovány, ukazují nám obrovské tyto zápasy, jak pravěká vzdělanosť toliko v troskách šumícími vlnami na vrch se dostává, útvary denní do prohlubně se ponořují, kočovní mrav surových Asiatů násilně k sídlům života vybroušeného a rozkošnického se dere, a nevázaná síla osoby v boj s pružnou houževností tuhých, hluboce zakořenělých způsobův se pouští! V tomto zápasu nesmiřitelných protiv, zdá se, jakoby veškera společnosť lidská nazpět byla stržena až k nejprostějším základům a formám bytí svého; bojujeť za nové zřízení vlastnictví,

za svatá práva rodinná, za bezpečnosť osobní, za ochranu proti nejhrubším zločinům, za nejpřirozenější podmínky mezinárodního obcování. V tomto nevyslovitelně pracném boji za nezbytné potřeby všeho společenského řádu zůstává jen málo co případného a trvalého. Formy práva, samy o sobě temné a vetché, jsou odtud na dlouhý čas jen mdlou a prázdnou náhradou bývalých; nové politické řády pozbývají tvůrčí životnosti, všechny živly dřevního života národního a statního nacházejí se v plném rozkladu, jediné nové ideje náboženské, z dob císaře Konstantina Velkého volnější průchod sobě klestící, mezi tím co všechno pozemské chvěje se a boří, mocí neviditelnou berou se ku předu a jim podaří se na konec, ukrotiti vášně bezúzdné a připraviti takto dobu nové osvěty. Zdvižení nového společenského pořádku skrze církev římskou stává se tudíž nepoznaně vládnoucím principem oné doby, kterýž proniká ji do té míry, že všechny ostatní zjevy spatřujeme samoděk podrobovati se jeho neudolatelné potřebě.

Tyto pozdvihy národův, toto stěhování se jich na vrub proměnilo podobu dosavadního našeho dějiště. Při dolejším Dunaji, kdež před nedávnem ještě Gothové mocně byli panovali, sedí nyní co poslední chudé zůstatky německého panství toliko kmenové Langobarduv a gothských Gepiduv, přes baltické moře ze Skandinavie a po Visle nahoru sem se prodravších, a i těm bylo souzeno, opustiti za nedlouho tyto krajiny. Končiny při Visle a Odře, neméně i pomoří pozbyly na dobro své německé obyvatelstvo i přijaly odtud nové osadníky slovanské, neudolatelně sem se stěhující; jen až k Labi dosahovalo ještě od západu německé zemiště, ale i tu nebylo bezpečno od Slovanův, kteříž skrze Moravu a Čechy až k Zále a hořejšímu Mohanu postupujíce, nové zakládali státy. Toliko při dolejším Labi, na druhé straně úrodného pobřeží jeho, udrželi se dávní Sasové, na blatných březích severního moře pak Frisové až daleko dolů do severního půlostrova, ač tu neměli pokoje od skandinavských Dánův a Jutův, kteří odtud druhdy Němce byli vytlačili. Po obou březích dolejšího Rýna seděli Frankové, pro-

zrazujíce již tehdáž tisíc chutí, dále se rozšiřovati. Kromě Durinkův a (jak již vzpomenuto) části Sasův byla věčina německých kmenův daleko za hranice bývalých vlastí svých vytisknuta, a to bylo více méně dílo Hunův.

Již leta 374 byl tento mongolský kmen zadoasijský vyrazil přes Don do Evropy. V nížinách černomořských kočující Gothové (mocná říše Amalungův) byli první, kteříž síle onoho návalu podlehnuvše, se poddali. Skrze Dacii pronikají pak Hunové až za Tisu a šíří se v Podunají. Za půl století panují Hunové v oné zemi, na východě majíce za sousedy západní Gothy, na jihu Římany, s počátku pod vládou císaře Theodosia. I v Noriku potrvalo dále panství římské. Konečně sjednocena jest hunská moc Attilou. Nenalezlať již žádné jednotné říše římské proti sobě; neboť o ni byli se rozdělili r. 395 po smrti Theodosiově synové jeho Arkadius a Honorius. Arkadius obdržel východ, byzantskou čili řeckou říši s hlavním městem Konstantinopolí, kteráž sice dosti nesnadně, ale přece až do r. 1453 se zachovala; Honoriovi dostalo se říše západní se starou stolicí Římem, která r. 476 i dle jména přestala býti ve světě. Objevení se Attily léta 451 nepotkalo se tedy více s odporem osvědčených legií římských, kteréž by mu byly mohly zbraňovati při pochodu do Gallie po staré dráze podunajské, jakož i k Aquileji. A tak přese všecku porážku jeho na polích katalaunských pánovité rozkazy jeho ozývaly se brzo od Rýna až k Volze, od Dunaje až k Visle a Labi; kdož vnitř těchto hranic seděli, bez rozpakův poslouchali aneb s bázní odváděli poplatek. Aquileja, Ticinum a Mediolanum klesla r. 452 v ssutiny. Než jen do r. 454 trvala tato světová říše; předčasná smrť Attilova (bylť t. r. od jedné z svých žen zabit) [1]) znamenala tolik, co rozpadnutí se její. V porobu uvržení slovanští a němečtí národové osvobodivše se, nové zakládali státy. Tak Slované v Čechách, Gepidi v někdejší Dacii, Langobardi na pravém břehu

[1]) Essai de Chronographie Byzantine de 395 à 1057. Par M. Edouard de Muralt. St. Petersbourg. 1855, pag. 67.

Dunaje v Noriku a v Pannonii, Herulové a Rugové, soukmenovci Gepidů, při Moravě, Váhu a v severních Rakousích (Rugiland).[1]) Z těchto přestěhovali se poslední, kteří již r. 487 Langobardům a Herulům sídla svá docela byli pustili, společně s Gothy do Italie, jich následovali r. 495 Herulové, kteří zeměmi slovanských národů podél Labe do Dánska, své dřevní otčiny, se vrátili, na díl i v říši východořímské země obdrželi, a na vojenské služby se dávajíce, později mezi Gepidy se ztratili. Avšak teď začali arianští Langobardi i bez příčiny války sváděti a slávu své udatnosti šířiti. To přimělo byzantského císaře Justiniana, postoupiti jim co spojencům svým léta 526 Pannonie; král Auduin uvedl je tam. Příležitosti, udatnosť svou prokazovati, dostalo se jim zde na zbyt. Justinianův proslulý vojevůdce Narses ujal se rozhodného boje proti Gothům; boj tento stál Langobardy mnoho lidí, tak že, když r. 566 za Justiniana II. se svými sousedy Gepidy krvavý spor začali, král jejich Albuin, Auduinův syn, jen za pomocí Avarů, do našich teď kruhů vstupujících, zvítěziti mohl.

Bylo to l. 558, když Avarové čili Obři, národ to turecko-čudský, mravů, připomínajících živě Mongoly 13. století, v Konstantinopoli objevili se co přední voj mnohohlavé jízdné ordy, a cestou, za posledních dob často jmenovanou (od Čerkasska), táhli do černomořských stepí, kde cizí kmeny podmanivše a s příbuznými se spojivše, brzy do takové vzrostli moci, že císař Justinian II. zavázati se jim musil k výročnímu poplatku. Když Justinus, Justinianův nástupce, r. 565 tento poplatek odváděti se zpěčoval, spatřovali se Obři již při východních hranicích říše Francké. Co je k tomu přimělo, že až tam, t. j. do krajin při středním Labi, se posunuli, není povědomo; tolik ale ví se, že tyto kraje v polovici šestého století jen od drobných kmenů

---

[1]) Jornandes (či lépe Jordanis) de reb. Geticis 50 a de Muralt na uved. m. str. 140. Srov. též: „Aschbach's Geschichte der Heruler und Gepiden," ve Frankfurtě n. M. 1855, pak Bolze „De rebus Herulorum." V Berlině 1855. Šafařík, Starožitnosti 350: „V zemi potomně Rugiland prozvané, ve dnešní Moravě a v Rakousích."

německých, slovanskými silně již proniknutých, osazeny, na díl také pusty byly. Odtud objevili se Obři v Durynkách. Dvakrát potkali se zde bitvou s franckým králem Sigibertem, panujícím zejmena ve východní části říše Francké, jednou šťastně, podruhé tak nešťastně, že ze sousedství Franků ve třech dnech odejíti se zavázali. To se přihodilo touž dobou, když Albuin chystal se válečně na vyhubení Gepidův. On co svakr krále Franckého Sigiberta povolal jesť Obry do své země i ukázal jim takto cestu, kterak by se rozšířiti mohli přes východní Norikum a přes celou Pannonii, od východního svahu Alp a od Enže až za Tisu do Dacie. To také skutečně provedli, zvláště když r. 567 Langobardi odchodem svým do hořejší Italie, kde květoucí a pro potomní rozvoj střední Evropy důležitou říši založili, kteráž teprv roku 774 se skončila, zachovavši až podnes jmeno své, — místa i příležitosti jim poskytli, aby bez všeliké překážky rozšiřovati se mohli. Věčí díl času svého trávíce na koních a obvyklému životu kočovnímu zhola oddáni jsouce, nepovznesli se Obři v této nové otčině své (pokud aspoň lze nám jich dějiny sledovati) nikdy na výši živnosti zemědělské. Potřebovaliť tedy zajisté k obživě své takových poddaných, kteří by síce dovedli ze země obilí dobývati, kteří však dosud nebyli ještě dospěli k takovému státnímu zřízení. jímž by jim mohli státi se nebezpečnými. Obě tyto vlastnosti shledávali se při S l o v a n e c h, jejichž rychlý postup do Pannonie a Norika jen takovým pořádkem dá se vyložiti. Doba panství Obrův jesť zároveň dobou pevného a trvalého usazování se Slovanů na Moravě a v Čechách, a svrchovaný při Obrech nedostatek smyslu pro obec a pro nejpodstatnější živel politický, pro věrnosť, jesť zároveň příčinou skorého složení se Slovanův v spolek státní. Neboť s oněmi vlastnostmi nemohli se Obři přese všecku ohromnou přesilu svou na delší čas udržeti. Nikdy ještě nezaložili kočovní národové trvalých státův. Takoví národové dovedou rychle dobývati, požívati, ano požívati až do přesycení, avšak něco trvalého způsobiti, k tomu nestačí nikdy; pročež také nestavějí měst, a těch, kteráž nacházejí, zachovávají jen potud, pokud jich smyslnosti hoví.

Léta 626 spatřujeme Obry co společnce Peršanu, ležících táborem na asijské straně Bosporu, před Konstantinopolí, k čemuž jim Slované potřebné lodi byli dodali; všechny jich útoky byly od císaře Heraklia šťastně odraženy, tak že s velikými musili odtáhnouti ztrátami. První následek tohoto nezdařilého podniknutí bylo povstání Slovanu, pod jejich mocí se nalezajících. Cizinec, Frank nebo Slovan, jenž pod jmenem Samo proslul, [1]) vystupuje na jeviště, aniž ví se, jak a proč, i zakládá za nedlouho (okolo r. 627) osobité panství, kteréž z Durynk mezi Zálou a Labem na všechny země až k Dunaji a snad i za něj až k Alpám štýrským a východně až ke Karpatům, jak k pravdě podobno, se vztahovalo. Bylať to první veliká říše slovanská, jejímž středem byly Čechy. Za rozličných bojů s Franky a Obry trvalo Samovo panství 35 let. Nepovědomo, jak vzalo svuj konec. Co zbytky této říše zachovaly se Čechy a sousední Morava, kterážto poslední sice i potomně mnohý ještě musila vydržeti útok od Obrův, ovšem napořád více slábnoucích, neméně i od vzmáhajících se neustále Frankuv, — kteráž ale přes všeliké tyto nesnáze přece až do desátého století při dostatečné míře svobody a samostatnosti dovedla se obhájiti. Tak počínají dějiny Moravy co státu slovanského, předmět to knihy druhé. — Na závěrek budiž však ještě dovoleno, rozhlednouti se po vypravených námi sedmi stoletích a přezvídati, zdaliž pokolení, za oné doby v naší Moravě činná, některého nezasela semene, kteréž přečkavší obecnou potopu hunskou i avarskou, i pozdější době nějakého ovoce přineslo a tudíž jměním oněch pokolení se stalo, čili jinými slovy: dopouští-li sedmero minulých věkův nějaké historie osvěty na Moravě?

[1]) Jediný pravý pramen o Samovi jesť „Fredegarii scholastici chronicon.“ O Samovi a jeho říši psal Palacký v letopisech Českého Musea 1830 str. 387. a násl. Jestli snad pod jmenem Samo historický, ale v pověstech zahalený Přemysl se nejeví? Viz: Gutschmid's Kritik der polnischen Urgeschichte, Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen, herausgegeben von der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Sv. XVII. st. 324. V nejnovější době snaží se A. Šembera ve svém díle: „Západní Slované v pravěku,“ ve Vídni 1868, dokazovati, že Bojové, Markomani a Kvadi byli Slované. Věc ta zasluhuje povšimnutí.

HLAVA ČTVRTÁ.

POČÁTKOVÉ OSVĚTY.

Ponětí slova „osvěta". — Prvních sedmero křesťanských věkův na Moravě nemůže míti žádných dějin vzdělanosti. — Počátkové osvěty u Markomanův a Kvadův dle Caesara a Tacita. — Jak zakládali dřevní Germani své osady. — Stavba jejich. — Plodiny polní. — Chov dobytka. — Způsob válčení a zbroje. — Silnice. — Legie římské. — Křesťanství.

Pojmeme-li slovo „osvěta" co úhrn panujících v některém národě idejí a zavedení, nesoucích se jak k zvelebení stavu společnosti jeho, tak k zdokonalení osoby, a přistoupíme-li i na to mínění, že (jak Hegewisch velmi případně vypovídá) „vzdělaným neslove ten národ, v němž všechny osoby jsou vybroušení, ušlechtilí tvorové" — takových národů nebylo nikdy, — „nýbrž takový, v jehož spolku každý člen dochází snadnější příležitosti k tomu, aby sil svých dokonaleji užívati a vzdělávati mohl, a jehož čelnější díl snahu po zdokonalení sebe jeví a do jisté míry i v skutek uvádí," — přistoupíme-li, pravím, i my na toto mínění: tu arci třeba nám vyznati, že prvních sedmero věkův na Moravě nedopouští žádné historie kulturní, ano že jí i následujícím věkům dlouho ještě se nedostává. Než nemohouce o dějinách osvěty psáti, smíme aspoň sledy její stopovati a počátkův obdělávání půdy, a tím samým i duševního vzdělání obyvatel jejích vyhledávati.

Vzdělávání půdy počíná ale teprv orbou; nebo pokud zvěro- a rybolov jedinou národům bývá výživou, ano pokud tito jen po způsobě kočovníkův chovem dobytka se zanášejí, potud stal se při nich sotva první krok ke vzdělanosti. Orba teprv,

která píle a pořádku, vlády a zákona, tedy pevného sobě vyžaduje zřízení společnosti, jež zase rozmanitými vynálezy a vědomostmi se podmiňuje, ponáší národy povlovně k osvětě a povyšuje jich pomálu průmyslem a tržbou, jakož i případnými formami vlády a správy na národy kulturní.

Že Markomani a Kvadi průchodem vypravených námi věkův k pevnému společenskému zřízení sebe byli pozdvihli, neušlo našeho vědomí; třeba tudíž také přiznati, že oni, primitivních řádů života kočovního se vzdavše, orbě a tedy i všemu, což s obděláváním půdy souvisí, ponenáhlu byli přivykli. Stav společenský, v jakémž jsme kmeny svevské shledali dle Caesarova líčení, nás právě vzhledem k té době došlého, kdy svět germanský v kočovnickém postupu k jihozápadu se nalezal, — stav tento proměnil se vzhledem k třetímu, čtvrtému a pátému století po Kr. podstatně v jiný. Neníť sice o tomto stavu bezpečných, propravných prací před rukama, nižádný spisovatel nám zevrubně nepopisuje, kterak Markomani a Kvadi společensky se vzdělali jak co do osob tak celku; známe však mnohá porůznu se vyskytající, ztvrzená starší udání o této věci. Tacitus zůstavil nám právě z té doby, ano nejlítější zuřily boje, a Římané i Germani hranice svých držav a ostatní mezisobné poměry vymezovali, věrný obraz jich mravův, zřízení, soukromního i veřejného života, obraz to, jenž stal se vůbec základem a východištěm všeho zevrubnějšího skoumání germanské dávnověkosti.

Mámeť tudíž dva osvědčené zpravodaje o nejstarších Germanech, Caesara a Tacita, a — čemuž zvláště náleži dávati váhy — právě takové, kteří stav téhož národa ze dvou dokonale rozdílných dob vyličují. Této případnosti třeba také připočísti, proč oba na pohled v mnohém sobě odporují. Oba podávají nám nárys rolnických poměrů při Germanech. První, Caesar totiž, tvrdí, že východní Germani čili Svevi, a tudíž dle vší podobnosti i Markomani a Kvadi, soukromního vlastnictví pozemkův, osobního tedy jmění půdy, neznali. Dělení půdy procházelo u nich dle pokolení a rodin (čeledí). Proti tomu dostávaly se dle Tacita nabyté pozemky obcem podlé počtu rolníků v střídné dr-

žení a byly pak mezi osoby podlé řádu či důstojenství rozdělovány co vlastnictví soukromní. Caesar rozpráví tudíž o prvopočátečném dělení nově osazené krajiny mezi pokolení a rodiny, Tacitus ale již o dělení jisté dědiny mezi sousedy obce; onde ovšem nemohlo býti řeči o vlastnictví soukromním, poněvadž se nejednalo, jako tuto, o osobu.

Smysl těchto zpráv vyjde jasněji na jevo, povšimneme-li sobě způsobu, kterým asi zakládání starogermanské osady v prvních sedmi křesťanských stoletích se dělo. „Jakmile totiž jistý počet rodin k založení osady byly se spojily a místo k vysazení jejimu sobě vyhledaly, stalo se první jich prací, smluviti se o rozdělení půdy t. j. o způsobě lánů, poněvadž tím všechen pořad díla se spravoval [1]). Lán (Hufe) byl ale pozemek, kterýž jedním pluhem obdělán býti mohl a tudíž s dělnou silou jedné rodiny se srovnával. Lán obsahoval jak zvůř (Pflugland), tak městiště dvoru poplužního (Hofstatt nebo Hofreute), ku kterémuž zase počítaly se všechen prostor pro stavení a přilehlé zahrady, kromě toho ještě luka a nezřídka i dílce lesa jakož i jisté právo k občině. Na způsobě lánu záležela zároveň podoba a výměr plochy jeho, obojí pak bylo podmíněno polohou a jakostí podílné půdy.

Usnešeno-li se o způsobě lánů, vyhlídnuto nejprv prostranství, na kterémž by se dvory poplužní vzdělati měly, při čemž hlavně dbáno o to, aby byla tekoucí voda, byť jen pramen, na blízku. Pak následovalo vytýčení dvořišť i příslušných k nim zahrad. Možná, že často také vytýčení návsí a obecních cest předcházelo, avšak ty podávaly se jako samy od sebe, zejmena proto, že dvořiště nekladla se těsně vedlé sebe, nýbrž vždycky prázdné mezi nimi ponechány jsou prostory. Když to provedeno, určila a ujednala se půda pro luka. Potom teprv došlo na pole. Byla-li velikost rolní půdy podlé počtu vyložených statků určena a cesty vymezeny, které do polí a mezi nimi dle polohy

---

[1]) Tak vypravuje Landau ve svých „Territorien in Bezug auf ihre Bildung und Entwicklung“ str. 73 a násl.

vesnice bráti se měly, musila pak veliké ostatní dílo předcházeti zkouška čili odhad jakosti půdy. Pravidla, dle kterých se takový odhad půdy vykonával, byla zajisté za nejstarší doby velmi jednoduchá. Půdy hlinité, písečné, jílovité, vápenné atd. děleno od sebe na veliké tabule, nejraději, když toho poloha dopouštěla, na čtverce, i šetřeno při tom v horských krajinách jen ještě sluneční strany (osojnice a těnice). Když takto rozličné druhy rolní půdy na trati či líhy rozděleny byly, rozčástila se každá z nich ještě na tolik honův, kolik bylo dvořišť. Nestačilo-li k tomu některé pole, uděláno k vyrovnání na jiném poli týmž poměrem více honův; nejinak dělo se, nadešla-li snad potřeba, spojiti půdu rozličné dobroty v jednu líhu. Podobným způsobem třídily se louky, dle jakosti a polohy rozměřily se pak na dílce. A když na konec ještě jistá místa pro obecní pastvu za pastviště vyhlídnuta jsou, nastal náděl čili losování. K tomu konci opatřena jsou vyložená dvořiště napořád jdoucími čísly, kteráž se shodovala s řadou honů každé polní a luční líhy, tak že na př. ten, kterémuž dostalo se losem č. I., také první záhon ve všech líhách, jakož i první luční dílec ve jmění obdržel, a tak to šlo od čísla k číslu, dokud rozměřené lány čili těhla přidělena nebyla. Teď teprv, ano měl každý svůj podíl, přistoupeno k stavbě dvorův a k obdělávání rolí."

Takto zřízené vesnické osady byly za doby Markomanů a Kvadů nepochybně prvními stálými sídly ve vlastech našich; neboť kterak jinak byl by mohl císař Kommodus Markomanům uložiti poplatek v obilí, kdyby oni rolnictví nebyli provozovali? [1]) Mnohá osada pak, která podnes stojí, byla asi na staré dědině od přistěhovalých Slovanů znova vyzdvižena.

Měst po našem způsobě nebo ve smyslu Římanů tehdy na Moravě zajisté ještě nebylo. Germani nemívali žádných měst [2]). Zpevněná místa, tvrze nebo hrady, jež zde onde se připomí-

---

[1]) Viz str. 28 tohoto díla, pak Cassius Dio LXXI. 20. a LXXII. 2.

[2]) Tacit. Germ. c. 16.: „Nullas Germanorum populis urbes habitari satis notum est."

nají [1]), a jež ve válce sloužily za útočiště, jakož i města, kteráž Ptolomaeus jmenuje, z nichž pak Eburodunum, Rhobodunum (Brno), Eburum, Medoslanium (Znojmo či Mikulov), založení snad keltského, obyčejně na Moravu se kladou, nikterak nezasluhují čestného názvu měst s vlastním obecním zřízením a soudní právomocností. Vímeť ovšem dobře, že Ptolomaeus v díle svém zaznamenal všeliká žiliště a sídla, stanice při silnicích, převozy a brody přes řeky a t. d. Arci že vznikly později velmi často z takových stanic osady městské, ale na Moravě v prvních šesti neb sedmi stoletích křesťanských, o nichž právě rozprávíme, zajisté nic k tomu podobného se nevyskytalo [2]).

Jak asi tyto nejstarší německé vsi na Moravě se zakládaly, právě jsme pověděli, kterak ale příbytky vypadaly, nevíme; ovšem ale můžeme se domnívati, že stavěly se dle obyčeje germanského, nikoli po způsobě Římanův, u nichž stavení bývala v středy č. ulice spojena. Tacitus praví o Germanech vůbec: „Každý otáčí dům svůj prázdným místem buď si pro nebezpečenství ohně, buď že vůbec stavěti neumějí. Ani lámaného kamene ani cihel neužívají, ke všemu berou nezřízené stavivo, dříví a hlínu, bez ladu a skladu. Některé plochy natírají bedlivěji tak čistou a světlou hlinou, že to jako malba vypadá [3]). Také vykopávají podzemní skrýše, na něž svrchu hodně mrvy nakladou, aby měli útočiště pro zimu a místo k uschování polních plodin" [4]). Co těchto se dotýče, připomenouti sluší nejprv oves co nejstarší germanské obilí. Ovsa požívali Germani v podobě kaše [5]), z ječ-

---

[1]) Marcomannorum regia castellumque juxta situm. Tacit. Annal. II. 56. aneb tvrze Vanniovy Annal. XII. 29. (Srovnej též str. 19 a 22 t. díla).

[2]) Jaké ceny mají do sebe zevrubná udání v známé geografii Cl. Ptolomaea, o tom viz: „Berichte d. kön. sächs. Gesellschaft der Wissenschaften in Leipzig." 1857 str. 112 a násl.

[3]) Po vápně nenachází se ve starém věku germanském ani stopy, zdi hlinou se spojovaly. Klemm's Handbuch der german. Alterthumskunde. Dresden 1836. str. 47.

[4]) Tacit. Germ. cap. 16.

[5]) Plin. Hist. nat. XVIII. 44.

mene a pšenice vařívali pivo, jemuž ovšem nedostávalo se chmele. Německá jmena žita, prosa i lnu jsou čistě domácího původu, any německé názvy hrachu, čočky a vikve připomínají původ římský [1]). V zahradách sázeli ředkev vzácné velikosti, cukrovité kořínky, chřest a pastrnáky, jež i Římané shledávali chutnými a požitelnými [2]). Vzdaliž i sadařství a vinařství, jako se to na př. dělo při Rýně a Mozele, i na Moravě již tehdy potkávalo se s nějakou péčí, o tom bude nám dovoleno pochybovati. Podnebí, pro mnohé slatiny a lesy zajisté tehdáž studenější než za našich dnův, této rostby sotva dopouštělo, kdežto včelařství naopak dosti bylo obecné; nebeť medu a medoviny užíváno na místě koření [3]).

Že u národa, zemědelství provozujícího, i chov dobytka dobře se vedl, samo sebou se rozumí. Caesar sice praví, že Germani, pokud jich znal, více chovem dobytka než orbou se živili [4]); než čím spíše národové u vzdělanosti prospívali, tím více, pokud půda tomu přála, dostávaly se orba a vedení dobytka do rovnováhy. Chov dobytka hovězího byl u Germanův dle Tacita [5]) velmi obecný; hovězí dobytek byl neúhledný, krátkorohý, ano i bez rohů. Z kůže připravovali oděv, štíty a řemení, z mléka máslo a sýr. Ovce, vepři, husy, slepice a holubi byli domácími zvířaty, drobnokopytný kůň a pes byli přátely a stálými průvodci mužův jak na lovu tak ve válce.

Ve válce, jak se podobá, nepožívali Kvadi tak stkvělé pověsti jako Markomani. „Markomani," dí Tacitus, „vynikají mocí a slavou válečnou; i sídel, z nichž druhdy Boje vypudili, děkují své statečnosti [6])." O Kvadech připomíná pouze, že se neodrodili. Co se zbroje týká, vyprávějí staří, že Kvadi a Sarmati

---

[1]) „Erläuterung der Germania des Tacit" od Rühse, str. 168.
[2]) Rühs, l. c. str. 171.
[3]) Anton, „Geschichte der deutschen Landwirthschaft." sv. I. str. 163.
[4]) Caesar de Bello Gall. VI. 22.
[5]) Tacit. Germ. cap. 5.
[6]) Tacit. Germ. cap. 42.

v tom sobě byli skoro rovni. [1]) Dlouhé oštěpy a meče, kteréž vedli oběma rukama, sloužily jim k útoku, k ochraně pancíře z rohu, [2]) u vznešených také ze železného plechu nebo z tlusté vydělané kůže. Železo bylo tudíž hned v prvním křesťanském století na Moravě známo. [3]) Kamenné zbraně asi pořídku již mezi nimi se vyskytovaly. Vždyť nacházeli se s osvícenými Římany v tolikerých přátelských i nepřátelských stycích, že nepříhodné věci domácí brzy ustoupiti musily příhodnějším cizím. Cizí kupci, kteříž hojně do jich krajův chodili, [4]) římským způsobem upravené a četně navštěvované trhy, veliká, podél jižních hranic běžící římská silnice, pohraničné tvrze a vojenské posádky, ba kmitající se již mezi nimi křesťanství a t. d., všecky tyto zjevy byly žilami osvěty, která zajisté neobešla se beze stopy po sobě. [5]) Zvláštní závažnosti byla v těch věcech veliká silnice, kteráž na jižní straně podél říše Kvadské se táhla. Ona poskytovala spojení se středištěm světové říše římské, s Římem samým, a vzhledem k tomu byla opět Aquilej uzlem silničným.

Č t v e r o s i l n i č n í c h t r a t í vycházelo z tohoto města do hořejší a střední Italie, do Istrie a Dalmácie. Severovýchodní trať, vedoucí na Emonu (Ljubljanu), Paetovio (Ptuj) a Sabarii (Su-

---

[1]) Ammianus Marcell. XVII. 12. a Tacit. Hist. I. 79.

[2]) Lorica ex cornibus rasis et levigatis, plumarum specie linteis indumentis innexae. Ammian. Marcell. l. c. Tegimen, ferreis laminis aut praeduro corio consertum. Tacit. l. c.

[3]) Ptolemaeus II. 11. vypravuje o železných horách, které v sousedství državy Kvadův se nacházely, a Tacitus (Germ. 43) jmenuje Gothiny, kteří, jak se podobá, v nich pracovali. Gothini byli totiž za nějaký čas Kvadům poplatni. (Tamtéž.)

[4]) Když Katvald sídelního města Marobudova dobyl (viz str. 19 díla), nalezl tam kupce (lixae ac negotiatores) z římských provincií, kteří se byli v zemi usadili. Tacit. Annal. II. 62.

[5]) A přece musíme domnění, jakoby Markomani a Kvadi byli měli své vlastní mince, rozhodně zamítnouti; takového přidržuje se Hirschmenzl: Historia quadripartita de regno, de marchionatu Moraviae et de monasterio Wellehradensi, Ms. v zemském archivu, kterýž popsal jsem ve svých: Mährens Geschichtsquellen I. 60 a násl. Dle výslovného udání Tacitova byly u nich v oběhu římské serrati a bigati.

botiště) do Karnunta, jest pro nás nejdůležitější; neboť Karnunt ležel na pomezí Kvadie nedaleko řeky Moravy, tam kde do Dunaje se ústí, a zároveň při veliké silnici, běžící od Rýna do Regina (Řezna) a odtud podél Dunaje téměř až k hrdlům jeho. Jak čilý život rozvíjel se asi zde, když z doby císaře Trajana silniční síť v severních provinciích římských téměř dovršena byla! Pannonií, Norikem a Rhaetií braly se četné dráhy kommunikační, a čím byla Aquileja pro jih, tím zase bylo Juvavum (Salcpurk) pro západní Norikum t. j. skladištěm vnitřní tržby. Severovýchodním směrem skrze nynější hořejší Rakousy na vesnici Strass, Thalgau, Mondsee, na vesnici Seewalchen a klášter Lambašský, na Wels a Lorch byl Salcpurk spojen s Dunajem a tudíž s hlavní silnicí pobřežní. Po jiných dvou cestách bylo odtud snadno, dostati se do Augšpurka i Řezna. Všude při těchto silnicích nacházely se římské stanice a lidná místa. Tři legie, VIII. císařská (Augusta), IX., dle příslušnosti své nazývaná španělskou, a XV., po svém patronu zvaná Appolinaris, ležely z dob císaře Augusta až po Klaudia v Pannonii a Noriku; když pak byly vystřídány, nacházíme za císaře Vespasiana na jich místě X., XIII. a XIV., všechny s příjmím Gemina, any byly vznikly složením kusých legií, rozmnoženy byvše I. a II. záložní (Adjutrix). Ležely posádkou, zejmena v Karnuntu, Arabonu (Djur = Ráb), Sabarii, Vindoboně, Bregetii (Szöny nad Ostřehomem) a Acinquu (Starý Budín), a to při nejmenším od časův staršího Antonina bez přetržení až do konce římského panství v těch stranách. [1]) A poněvadž tyto legie, jež v hromadě čítaly vždy 60 až 70 tisíc mužův, [2]) z rozličných končin římské říše se doplňovaly, jakých tu bylo prostředků rozlučování společenského života Kvadův, na hranicích se jevícího! Připo-

---

[1]) Aschbach: Römische Legionen. Ve zprávách cís. akademie nauk sv. XX, str. 290 a násl.

[2]) Již k císaři Marku Aureliovi stěžují sobě Markomani a Kvadi, že oněch 20.000 mužů, jež prý po tvrzích rozloženi jsou, nedopouštějí jim ani chovu dobytka, ani orby, aniž jiných zaměstnání bezpečně sobě hleděti. Cassius Dio L. XXI. 20. Viz str. 27 t. díla.

čteme-li k tomu hojné římské zajatce, kteří do vnitra říše se odváděli a tam dráhně let zůstávali, a pamatujeme-li, kterak za císaře Kommoda Kvadi 13000 mužů dostavovati musili, [1]) kteří co pomocné vojsko do dalekých posýláni jsou povincií, odkudž obohaceni zkušenostmi a vědomostmi všeho druhu snad po mnohých teprv létech zpět se vraceli: pak sotva budeme se moci ubrániti myšlénce, že římský jazyk, mrav a osvěta obrovskými kroky proklestily sobě cestu dolinami Moravy a Dyje do naší Moravy.

Ale i křesťanství, tato nejmocnější páka osvěty, nebylo Kvadům zajisté neznámo. Jest-li vůbec a do jaké míry římské pohanství na újmu bylo zděděné německé modloslužbě, jest-li v Noriku silně rozšířené uctívání Mythry také ve Kvadii přívrženců mívalo, toho ovšem lze se domnívati; náboženské názory provázejí národy podobně bez proměny na všech cestách jejich co jazyk, a podobným zase podléhají proměnám, zvláště nebývají-li zvláštním stavem kněžským, jakéhož Germanům na prosto se nedostávalo, v náležité čistotě a živosti zachovávány. Národní svatyně v lesích Semnonův, kteréž Marobud se byl zmocnil [2]), sotva mohla býti na delší dobu ochrannou hrází, aspoň ne více za časů královny Fritigildy, která, jak již řečeno, biskupa mediolanského Ambrože za posly víry byla požádala, aby přinesouce s sebou víru Pomazaného, jí vyučovali. [3]) Avšak již před časy jejími, tedy před r. 396, bylo zajisté křesťanství na pomezích Kvadie nemálo rozšířeno. Důkazem toho mučennická smrť sv. Floriana v Enži, sv. Viktorina, biskupa Ptujského, Kvirina Siscijského (Sisek), kteří v pronásledování křesťanů za Diokletiana r. 303 nebo 304 koruny mučennické byli dosáhli. Ještě před nimi, dne 8. listopadu 294 totiž, podstoupili čtyři křesťané v lomech Sřemských — quatuor coronati — smrť mučennickou. Pronásledování Diokletianovo bylo vůbec poslední v církvi katolické; cí-

---

[1]) Viz str. 28 t. díla. Cassius Dio LXXII. 2.

[2]) Viz str. 15 t. d.

[3]) Cod. Dipl. Mor. I. 1.

sařem Konstantinem počíná r. 312 volnosť její. Křesťanství stalo se státním vyznáním, křesťanské osvětě takto dokořán brána otevřena. Z Italie skrze Mediolan a Aquileji s jedné, a z provincií jazyka řeckého skrze ony čtyři mučenníky a sv. Viktorina s druhé strany, přiblížilo se ve čtvrtém století blažící světlo víry k hranicím naší vlasti, a zajisté i přes ně do našich rovin a dolin. Avšak nebylo mu souzeno, pustiti zde ještě pevných kořenův; nával Hunův tomu překazil, a když po jeho skončení nové soužení skrze Obry Moravu navštívilo, zaniklo i poslední blahoplodné símě, zaseté snad od sv. Severina, kterýž od Juvava až k Vindoboně životem svým dokazoval, čemu slova jeho učila. I musiliť nově osedlí tam národové, Slované, klopotiti se po vyhaslém aneb slabě jen se kmitajícím světle — křesťanské totiž vzdělanosti, [1]) kteráž nejen zapření, nýbrž dokonalého složení a na vrub obrácení všeho dosavadního lidského cítění, myšlení a chtění vyžaďovala a také provedla. Křesťanská osvěta spoléhá na mravném základě učení a osobnosti Kristovy; starému věku nejen že onoho základu se nedostávalo, nýbrž — což s věčím ještě potkalo se následkem — jemu nedostávalo se všelikého svazku mezi mravo- a věroukou, ba i této poslední byl bez mála prázden. Poznání rozdílu i odporu práva a bludu vůbec starému světu nebylo ještě vzešlo. Tak neměli staří jiného základu mravnosti, než lásku k sobě. Stihnouti podstatu sebezapírání, všeobecné lásky k bližnímu, smířlivosti, pokory, takovým a podobným ponětím porozuměti, k tomu nebylo v starém věku ani možnosti. A proto již třeba dějepis křesťanský u porovnání s pohanským docela jinak pojímati: člověk přírody ustupuje zde člověku ducha. Pokřestění Moravy a dějiny Moravy co státu slovanského spadají v jedno; o tom v následujících dvou knihách. Teď jen ještě k otázce, bezděky nám se nabízející: Což nezachovaly se z doby předslovanské na nynější Moravě pražádné památky?

[1]) O pokřestění Norika viz zprávy cís. akademie nauk hist. statist. odboru sv. XVII. 60 a násl.

Kdyby bylo lze věřiti Mollově sbírce (rukopis v museu Františkově v Brně, sv. XXII.), pak nalézaly se za prvních let panování císaře Františka II., k jehož rozkazu v zemi se nacházející starožitnosti skoumány a pro cís. příruční archiv nákresův vykresleny býti měly, — vždy ještě četné římské památky na Moravě. Moll jich 45 vyčítá a sice: a) Náhrobky (tumbae) ve Slavkově, Brúmově, Kroměžíři, v Novém Městě a v Olomouci; b) oltáře a slibné kameny, bohům zasvěcené (arae et lapides diis dicati), v Kroměžíři Jovi fulguratori, Apollinovi v Novém Městě, v Olomouci pak Martovi a Palladě; c) sloupy a oblouky u Kroměžíře; *d)* celá stavení v Brúmově, Kroměžíři, u Nového Města a Svítav. Na těchto starožitnostech prý o následujících legiích zmínka se děje: v Olomouci leg. III., ve Slavkově leg. V., v Novém městě leg. V. (Pannonica), ve Střílkách leg. XXII. Mezi nápisy prý bylo 6 písmem řeckým, 37 latinským, 1 etrurským a 1 punsko-gotským. Poněvadž ale po všech těchto památkách ani nejmenší nelze najíti stopy, aniž kdo před Mollem jich znal, třeba je tudíž do té chvíle za výmysl považovati, dokud neobjeví se o nich buď podstatnější udání, buď ony samy. Nemožné sice nejsou; neboť že Římané a rodiny jejich porůznu v zemi bývali, o tom již víme; ale podlé znění svého jsou tyto památky velice podezřelé a ku pravdě nepodobné. Stalo se snád, že hříčky novější doby za antické starožitnosti považováno.

Jakkoli tedy ani římské, tím méně kvadské památky nápisné na Moravě se nevyskytají, potkáváme se přece sem a tam s římskými mincemi a starými pohřebišti. U Mošova okolo r. 1770 nalezené římské mince popisuje Schwoy ve své topografii Moravy II. 235, a že také za novější doby u Znojma a Malých Tasovic podobné se nalezly mince, připomíná Volný ve svém místopisu Moravy III. 53 a 126; stará pak pohřebiště i s obsahem svým vypočítávají se ve zpravách phil. histor. odboru cís. akad. Vídeňské (sv. XII. str. 467 a násl.). Zvláště bohaté na tyto svědky dávno minulých časův jesť vůkolí města Olomouce, Brna, Rajhradu a Židlochovic i vůkolí Mikulovské,

zvláště u Klenčic. Která však z těchto pohřebišť patří Germanům, která pohanským a prvním křesťanským Slovanům, zůstane asi dlouho ještě nerozhodnuto. Nalezené věci neposkytují posud zcela bezpečné rukověti, avšak budou jí snad moci podati při prospěších, jakých dosahuje nyní nauka o starožitnostech, pročež nelze ani dosti k tomu se přimlouvati, aby podobné pozůstatky byly pečlivě sbírány a zachovávány.

KNIHA II.

PANSTVÍ SLOVANŮ NA MORAVĚ.

OSMÉ A DEVÁTÉ STOLETÍ.

HLAVA PRVNÍ.

SLOVANÉ A JICH POSTUPOVÁNÍ NA MORAVU.

Jmeno „Slovan“ vůbec. — Jeho objevení se v Evropě. — Zvláštní jmena kmenův slovanských. — Nynější rozdělení Slovanův a jazyka jejich. — Kdy objevuje se jmeno Moravy poprvé a odkud pochází. — Postupování Slovanů na Moravu. — Války s Avary 791 až 803. — Jich následkové. — Moravané, poplatní jsouce říši Karolovců, sluší k dioecesi Pasovské od r. 803. — Východní hranice říše Karolovců. — Bulhaři, Srbové a Charvati. — Hořejší a dolejší Morava.

Ku konci knihy první připomenuli jsme, že Slované teprv v 7. století na Moravě vlastní, samostatné historie nabývati počínají, kteráž pak v osmém již s věčí jasností na odiv se staví. Bezděky namítá se tu otázka: odkud, a kdy přišli Slované do Evropy, a v jakých stycích nacházeli se s Germany čili Němci, jak je všickni slovanští národové až posud nazývají? [1])

[1]) Germanský kmen Nemetův, jichž jmeno u Slovanův přešlo na Germany vůbec, seděl za časů Tacitových již v nynějším Elsassku. Šafařík, Starožitnosti str. 358. Kdy a jak dlouho byli asi Nemeti sousedy Slovanů, že si jejich jmeno tak dobře pamatovali?

Zdá se nám, že odpověď k těmto otázkám hlavně znesnadněna a pomatena jest oním vědeckým předsudkem, kterýž tvrdí, že Europa jest zvláštním dílem světa. Avšak jediný pohled na mapu svědčí, že Europa v pravdě není mnohem více, leč půlostrovem Asie, skoro v té samé míře, jako arabský nebo indický půlostrov, bez všeliké téměř přírodní hranice, kterouž ani Ural, jsa celkem nízký a snadno přechodný, a maje rostlinstvo na obou stranách stejné, v podstatě činiti nemůže.

Když šíření se jednoho dílu pravěkých národů horno- a středoasijských, kteří teď ponejvíce Arejci se zovou, na jih hor Himalajských do indského půlostrova bez nesnází a rozpaků do nejhlubšího klásti smíme pravěku, a když (ač nestačí-li nám za původ povlovného takového šíření se pouhý vzrůst lidnatosti) po podnebních a geologických ohlížíme se zjevech, považujíce je za vnější podnět stěhování čili šíření se národů na sever do dřevní Baktrie a na jih směrem k nynější Persii: proč chceme pak právě pro evropské národy, kteří dle výskumův porovnávacího jazykozpytu a nauky o starožitnostech s podobnou bezpečností jsou větví arejského prakmene, jako národové zendští a hindští, — proč chceme, pravím, právě pro evropské národy po zvláštních pachtiti se příčinách a dobách, bychom jich šíření se, čili, libo-li, jich stěhování se do Europy mohli vypravovati? Kdybychom naše vědění historické mohli v pravdě nazývati historií světovou, pak bychom arci musili stopovati zbírání se člověčenstva až k prvnímu člověku. Ale jako Europa není samostatným dílem světa, podobně co na př. Amerika (ač i to jen v jisté míře platí), tak i historie naše není historií světa, či, lépe řečeno, historií člověčenstva, jež na této zemské oběžnici od stvoření žilo a pracovalo. Vždyť se svou historií sotva dostali jsme se posud přes práh nové doby; i proto bylo by zajisté v pořádku, pustiti domnění o dřevních příbytcích v Asii a náhlém přistěhování se Slovanů v pátém nebo čtvrtém století před Kristem v bezčetných zástupech do Evropy co věc zhola nemožnou na dobro mimo sebe, naložiti s národem tímto rovně jako s Germany, t. j. co s pravěkým obyvatelem Europy, a snažiti se, aby Slované i tu ve

zvláštním rozvoji svém pojati byli; což by ostatně nikterak nevadilo, porovnati je s národy, kteříž co domorodci v Asii skutečně jim příbuzni jsou. [1]) Přestávajíce tudíž na tom, že „Slované jsou od pravěku v Europě“, míníme jediné vyšetřiti, kdy a pod jakým jmenem u nás ponejprv v historii se jeví.

Jmeno Slovan vyskytuje se v historii evropských národů teprv s pátým stoletím po Kristu. Vešloť v obyčej, společným tímto jmenem zváti všechny ty četné kmeny, jež ve východní polovici Europy od baltského moře až k jaderskému, podél Labe a pak výše podél českých, štýrských a korutanských hor přebývali a větším dílem podnes přebývají. Slovanští však národové sami nazývali se mezi sebou jak dříve tak později aneb byli od římských sousedů svých nazýváni docela jinými jmeny. Tak vypravují staré prameny, že v jižní Rusi již okolo léta 513 př. Kr. slovanský národ byl usedlý, jehožto kmenové nazývali se Budini a Nurové. [2]) Brzy potom děje se zmínka o slovanských Venetech při jaderském moři, o něco později pak o Vendech čili Vindech, což zejmena jest užívaný zvláště od Němcův společný název mnohých slovanských kmenův; a ještě později připomíná Ptolemaeus v druhém století po Kristu Srby, Slovence, Polany, Velety čili Vilty, Charvaty a jiné slovanské kmeny, kteří při Labi a nad Dunajem přebývání své měli [3]).

Za naší doby dělí se oněch 90 millionů Slovanů, kteří v Europě (a sousední Asii) jsou usedlí, na tři hlavní kmeny: východní čili ruský, k němuž patří Rusové s 60 milliony a nynější Bulhaři s $6^1/_4$ mill. duší, jihozápadní čili illyrský, k němuž Srbové, Charvati a Slovenci počtem 7,800.000 hlav přísluší, a na severozápadní čili český, k němuž při-

---

[1]) Vyňato téměř doslovně z Hanušových „Kritických listův“ roč. II. Odůvodnění v Časop. česk. Mus. 1834, str. 23—57. Až do krajních mezí důslednosti provedl toto mínění Šembera v uvedeném již spise: „Západní Slované v pravěku, čili rozbor kritický, že Slované v Germanii a Ilyrii bydlí z doby předhistorické.“ Ve Vídni 1868. 8º. str. 380.

[2]) Šafařík: Starožitnosti slovanské. V Praze 1837. str. 157—164.

[3]) Tamtéž na mnoha místech.

náleží Poláci (9 mill.), Čechové, nynější Moravané a Slováci (7 mill.) a Lužičtí Srbové (180,000 hlav). [1]) Toto veliké množství lidu užívá devatera nářečí, jež jsou: československé, horno- a dolnolužické, polské, malo- a velkoruské, srbsko-charvatské a krajinskoslovenské. Za velice blízkého příbuzného neznámé nám pramateře všech těchto nářečí může v jistém ohledu až do jisté míry jmín býti staroslovanský církevní jazyk, kterýžto vlivem úsloví přepisovačů a spisovatelů rozličných nářečí a různořečí, nade vše ale vlivem ruštiny více méně byvší proměněn, doposud v obyčeji jesť a beze vší pochybnosti novou bulharštinu dítětem svým nazývá. [2])

Avšak nechť již Slované v Europě po našem mínění prabydlitelé jsou, nenásleduje z toho přece ještě, žeby oni, poněvadž teď na Moravě Slovany panujícím vidíme býti národem, ode dávna samojediní tuto zemi byli obývali. Mělif jsme již příležitosť, promluviti o historii Markomanů a Kvadův na Moravě a připomenouti tolikéž, že Herulové a Langobardi a jiní germanští kmenové za nějakou dobu u nás pány byli, jako že Hunové a Obři za dráhnou chvíli zle u nás hospodařili. Nuže, vizme již, kdy a odkud přišli jsou Slované na Moravu a ku které hlavní čeledi slovanské přináleželi?

Pokoušejíce se o to, abychom ze zpráv, u dřevních i novějších spisovatelův porůznu se vyskytujících, k těmto otázkám odpověď shledali, ocitáme se bezděky v podobném postavení, jako člověk, jenž po starém některém díle uměleckém několik jen naleznuv ostatků, přičiňuje se, aby je spořádál a, pokud možná, ve spojení

[1]) Na základě Šafaříkova Slov. Národopisu a Semberových Dějin řeči a literatury československé (ve Vídni 1858) dle nejnovějších (úředních) stat. zpráv přibližně vypočteno. Na ten čas žije mezi 36 miliony obyvatelů císařství rakousko-uherského $16^1/_2$ milionů Slovanů vedle (prý) 9,200.000 Němcův (srov. Ficker na uved. m.).

[2]) Miklošič: Vergl. Grammatik der slav. Sprachen. Ve Vídni 1852. I. str. VII. a VIII., pak Schleichrovu rozpravu: „Ist das altkirchen-slavische altslovenisch?“ v: Beiträge zur vergl. Sprachkunde. V Berlíně 1858. sv. I. str. 319 a násl.

uvedl, odkudž pak míní dospěti k poznání mezer a k ponětí celku. Ovšem nalezáme se tu na půdě velice nepevné, na níž málo kde lze postáti, i budeť tedy přede vším na nás, s největší opatrností ujíti se díla. Ale i v tom třeba zajisté míry se držeti; neboť přílišná opatrnosť váže sobě oči. Z té hrstky zpráv, jež nás se dochovaly a pokud sem se vztahují, obsahuje každá (tak rádi vyznáváme) sama o sobě velmi malé jádro; sestavíme-li je ale dohromady a soudíme-li z potomních dějin Moravy na tyto nejstarší: dospějeme přece tak daleko, že pomocí jich, podobně co z nějaké řady různých znamení, k otázkám svrchu vytknutým aspoň přibližné odpovědi budeme moci se dodělati.

Především třeba nám ale připomenouti, že jmeno Morava ne dříve, leč r. 822 po Kr. v tomto smyslu v historii se objevuje. [1]) Ono odvodíť se od hlavní řeky této země, od Moravy, za dřevních dob Maraha, Moraha, Marus nazývané, kteráž prameníc se na jižním svahu králického Sněžníka, na trojí totiž hranici: Čech, Moravy a Slezska, obloukovitým během, $28\frac{1}{2}$ míle dlouhým, od severozápadu k jihovýchodu zemi protéká a při slabém spádu, mělkých březích i nehlubokém řečišti k Dunaji spěchá. Pravda-li (o čemž ostatně nelze pochybovati), že jmena řek a míst často ještě trvají, i když obyvatelstvo země bylo již se proměnilo: pak tvrdíce, že jmeno „Morava" starší jest, než usedlí v zemi Slované, sotva velkého dopustíme se omylu, [2]) právě tak málo, jako když ubezpečujeme, že pro dobu přistěhování se Slovanů na Moravu nedá se žádné desítiletí, ba ani století určiti. Neboť povážíme li, že — pokud dokonalejší naše a na

---

[1]) Einhardi Annal. ad an. 822 v Pertzových Monum. German. Scriptores. I. 209. Jiná jmena jsou: Morahi (Adami Brem. hist. eccl. II. 13.), Marahenses (Annal. Fuld. ad an. 893 a 897), Marabi (tamtéž ad an. 899), Morami (Ademar ad an 822), Maravenses (Thietmar VII. 42, 44, 54), Marierum (ibid. VI. 60), atd. Srovnej Lelewelovy „Narody na ziemiach sławiańskich przed powstaniem Polski. Poznań 1853. str. 667 a Šafaříkovy Starožit. str. 826.

[2]) Srov. Dr. Herm. Jirečka: Slovanské právo v Čechách a na Moravě, v Praze 1863 str. 37.

nezávadných pramenech založená povědomost historie moravské sáhá — již na pomezí staré říše Kvadské, v Pannonii totiž, se slovanskými potkáváme se národy [1], kterak může pak mnedle o skutečném přistěhování se Slovanů na Moravu řeč býti? Spíše snad bude dovoleno, pomýšleti na jakési jich do země postupování, kteréž za rozličných dob a po případě tu rychleji, tu zase povlovněji, a sice, podržíme-li nynější markrabství na zřeteli, se dvou rozdílných stran se dělo. Od severovýchodu snad přišli k Čechům, z předhistorických dob v zemi usedlým, kmeny lešské, a od východu charvatské. Mezi Lachy a Valachy, kteříž až podnes v býv. Přerovském a na díl i v Hradišťském kraji přebývají, shledávají se snad vždy ještě pozůstatkové, již k onomu, a mezi Slováky v jižní části býv. Hradišťského a v jihovýchodním dílu Brněnského kraje, jež k tomuto hlavnímu kmeni patřívali. [2]) Zvláštnosť mluvy, kroje, obyčejův, ba i nápadná rozdílnosť tváří a celého vnějšího jevení se podporují, tuším, toto domnění. Který však kmen na dnešní Moravě, když na jevišti historie poprvé se vyskytla, číselnou i politickou převahu měl, o tom vznikla za našich dnů různá mínění. Co však nás se tkne, my bez rozpaků k tomu klonime se náhledu, že, jako tehdáž Pannonie čili tak zvaná Veliká Morava slovensko-illyrskému kmeni za podíl se dostala, tak naopak v dnešní Moravě, podobně co v sousedních Čechách, živlové č e š t i u veliké převládali míře, odkudž jediné pojíti mohlo, že, když vlasť naše na počátku X. století politickou znamenitosť svou byla ztratila a od nájezdův Maďarských v lidnatosti své značně poklesnuvši, v ny-

---

[1]) Šafařík: Starožit. str. 187, 212 a 795. Srov. též Zeuss: Die Deutschen l. c. str. 691, poznamenání. Pak: Les Scythes les ancêtres des peuples germaniques et Slaves etc. Esquisse par Bergmann. V Dobrohoře (Halle) 1858. Lelewel: „Narody" na uv. m.

[2]) Že se na Moravě průchodem času byli Lechové, Čechové, Charvati a jiní se usadili, dosvědčují četná od těchto kmenů přijatá jmena osob i míst, jako: Lechy, Leška, Čechovice, Češka, Charvaty atd., o nichž Index Codicis Dipl. Mor. Brunae 1850 dostatečnou podává zprávu. Srov. též Šafaříkovy Starožit. str. 752 a 830 a Jirečkovo Slovanské právo I. 40.

nější asi rozloze k českému státu připadla, bratrský kmen, z přímého sousedství do naší země se tlačící, brzo takové nabyl převahy, že jeho vzdělanosť a jazyk staly se i hned též vzdělaností a písemním jazykem Moravanův.

Nad touto tedy zemí, jakož i nad uherským Slovenskem, nad Čechy a pomezními slovanskými kmeny v Černých Horách (Smrčinách), při řekách Mohanu a Radnici, při Labi a Zále, při Odře a Visle, v Korutanech a Pannonii panoval Samo, jak jsme na str. 39 t. díla spatřovali, a sice za 35 let, od r. 627 až asi do r. 662. Neproniknutelná tma prostírá se od tohoto roku nad našimi dějinami, tma, jež teprv za doby Karla Velikého mizí. Třeba nám tedy celé jedno století pominouti mlčením. Čechové smějí tuto dobu aspoň pověstmi vyplňovati, jimž přese všecko popírání nelze upříti historického základu; nám nedostává se i těch. Není-liž to znamením, že mezi národem staré, samostatné a panující, a národem potomní, od Čech odvislé Moravy schází prostřední článek? Jako druhdy za Markomanův, tak i nyní knihu našich dějin znova otvírá meč, aby odtud nikdy více se nezavřela. Karel Veliký drží tento meč, on otvírá tuto knihu a s ní slovanské nyní Moravě proud osvěty a vzdělanosti.

Známoť, že Avaři, od našich předkův Obry nazvaní, v šestém století Pannonii a Norikum až po Enži zaňavše, sousedy Franků byli se stali. Léta 790 vedlo se mezi oběma národy jisté jednání o úpravu hranic; z toho strhly se různice a konečně válka. S trojím mocným vojskem vytrhnul král Karel Veliký po Velikonocích r. 791 proti nim. On sám táhl po pravém břehu Dunaje, provázen loďstvem, na němž Bavoři zásoby a spíži pro vojsko vezli; k levému břehu Dunaje hnuli se od severu pod velením hraběte Theodoricha a komořího Meginfrida skrze Čechy a Moravu Sasové, ripuarští (pobřežní) Frankové, Durynci a Frisové, tito staří znalci plavby; z Italie konečně přibližoval se syn Karlův, král Pipin, přes julské Alpy. Hned na hranici říše avarské, při Enži, dostalo se Karlovi zprávy o vítězství, jež dne 23. srpna byl zástup Langobardův obdržel.

Sám pak při řece Chubě (Kamp) vraziv na přední sruby nepřátelské, zmocnil se jich, neméně i druhých na pravém břehu Dunaje blíž Královy vsi (Chunihestorf, nyní Königsstätten); potom plenil a pustošil v zemi Avarův 52 dní, až se při ústí řeky Raby zastavil. Odtud vrátil se přes Sabarii (Subotiště), a sice opět skrze Moravu a Čechy, do Řezna, aby zde v následujícím roce nové tažení proti témuž nepříteli připravoval. Byli-li snad tehdá obyvatelé Moravy a Čech spojenci Karlovými, ježto bez překážky skrze země jejich táhnouti směl? Naděje, že snad podaří se těžké jho Obrův se sebe svrhnouti, činí to pravděpodobné; jho, kteréž Moravě dle polohy a válečných poměrů více méně až do r. 803 bylo snášeti. Teprv posledního toho léta povedlo se králi Pipinovi, synu Karla Velikého, zničiti moc Obrův. Příběh ten však předešly následující události: R. 792 minul mezi přípravami k obmýšlené valce s Obry. Ona také skutečně počala tím, že známý nám již hrabě Theodorich r. 793 vojsko nahoru vedl skrze zemi Frisův. Jelikož ale toto vojenské oddělení u Rustring při řece Vezeře od Sasův přepadeno a zničeno bylo, a hned na to obecné povstání v Sasích a v Septimanii (ve franc. Languedocku) vypuklo, musila celá výprava opět býti odložena. R. 794 uplynul jednáním o pokoj a konečným poddáním se Sasův, r. 795 novými boji s nimi, ani byli krále slovanských Bodrců, Karlovi na pomoc jdoucího, při přechodu přes Labe zabili. Karel ležel tehdá polem u Bardevyka v nynějším Lünebursku. Na tuto zprávu hnul se k Labi. Zde stihli ho poslové jednoho náčelníka Obrův, Tuduna, [1]) nabízející francké králi jmenem jeho, že dá se pokřtíti a osobně se dostaví. Následujícího r. 796 Tudun, skutečně v Cáchách se objeviv, přijal zde i s komonstvem svým křest, co mezi tím Karel skrze markrabí Furlanského Ericha a Slovana Vonomíra, jimž byl zimního času přes Dunaj do říše avarské vtrhnouti rozkázal, dobytím hlavního hrinku moci Obrův konec

---

[1]) Že Tudun, podobně co Chakan, byla vlastně jmena hodností, nikoli osob, zdá se, že i Einharda (v Pertzových Script. I. 181) nezůstalo tajno.

učiniti dal. — Pipin, král v Italii, ponenáhlu provedl dokonale podmanění jejich. Osazení jižních zemí podunajských na počátku sedmého století od Srbů a Charvatů a Samovo mohútné sobě počínání jsouť asi vnější, ochablosť pak, způsobená nahromaděním pokladův východu a západu, jakož i nesvornosť mezi vrchními náčelníky avarskými — příčiny vnitřní rychlého úpadku veliké této říše. [1]) Při r. 803 neděje se o nějakém odporu Obrův ani zmínky více. Prvním následkem přemožení Obrů bylo zvěčení říše francké. Nově získané krajiny nejhustěji označují se jmenem Pannonie. Avšak římská provincie téhož jmena sáhala na západě až k Cetiu, t. j. až k východním Alpám mezi Dunajem a Karavankami, tedy asi k čáře, od Vídeňského lesa k julským Alpám vedené, Ptuj síce zahrnující, Celji však a Ljubljanu vylučující. Na jihu prostírala se až k Sávě a na některých místech i za ni, na východě až k Dunaji, a síce až k ústím Tisy a Sávy, na severu tolikéž až k Dunaji. A tato Pannonie v hranicích právě uvedených, řekou Rabou na hořejší a dolejší Pannonii rozdělená, připojena jesť nyní co pomezní provincie k říši francké a spravována odtud od zvláštních markrabí. Ale i tak zv. „provincia Avarorum seu Hunnorum", jinak Avaria, též Hunnia zvaná, a východní Krajiště (Ostmark) v užším smyslu [2]) nazývají se týmž časem dobytými pomezními kraji. Hranice posledních těchto zemí nedají se však po míře dosavadních našich vědomostí o nich zevrubně určiti. Obsahovalyť snad vůbec krajinu mezi Enží a Vídeňským lesem na pravém břehu Dunaje a odtud hořejší Štyrsko; co níže leželo, patřilo k pomezní provincii Karantanské, kteráž však měla daleko věčí rozlohu než za pozdějších dob, pokud netoliko věčí díl Štýrska, nýbrž i Krajinu a východní Tyroly v sobě zahrnovala. Jižně Korutan počítaly se k říši francké ještě Liburnie a Istrie, jakož i severní Dalmácie, t. j. asi po ř. Cetinu. [3])

---

[1]) Annal. Laurissen. ad an. 796. Pertz Script. I. pag. 36.

[2]) V širším smyslu obsahovalo východní Krajiště také Korutany.

[3]) Zevrubně o tom jedná Dümmler: Oestliche Marken etc. l. c. Arch. X. str. 11—15.

Těmito nově dobytými zeměmi vládli markrabí; zejmena patřily k správě markrabí furlanského Korutany, Istrie, Liburnie, Dalmácie, pak krajina mezi Dravou a Sávou (nyn. Charvatsko a Slavonie a jižní Štyrsko); markrabí pak východního Krajiště — co takového známe mezi jinými od r. 811 hr. Geralda a asi od r. 830 až 855 hraběte Radboda — spravovali východní Krajiště s župou Travenskou (v hoř. Rakousích), pak hořejší a dolejší Pannonii až po Dravu, kdež byli snad již župní hrabata. V církevním vzhledu obdržel salcpurský biskup Arno, nejsoucí tehdáž ještě metropolitou (ano se jím teprv r. 798 stal), dolejší Pannonii mezi řekami Dravou, Dunajem a Rabou k správě, kdežto východní Krajiště a hořejší Pannonie západně Raby biskupství pasovskému podčiněny jsou, zřízení to, jehož předchozí výměr od císaře Karla na cestě jeho do Bavor, a sice v říjnu 803 v Salcpurku samém právně uznán a potvrzen. [1]) Karel Veliký, navrátiv se ze Salcpurku do Řezna, shledal tu jednoho z knížat Avarských, Zodana, s četným komonstvem, jenž byl přišel sebe i zemí svou Frankům poručit a jim holdovat, což císaři zajisté bylo rovně tak milé a vítané, jako tolikéž zde v Řezně a touž dobou se Zodanem nabídnuté jemu a od něho také přijaté poddání se podél hranic avarských bydlících Slovanův a Hunův. [2]) Prameny níže vytknuté nutí nás, poznávati v těchto Slovanech naše Moravany, kteří také od té doby za poplatné říši Karlově se považují, a s nimiž dle toho také se nakládá. Jich přivtělení k dioecesi pasovské mohlo se již tehdáž státi. Příčinu dobrovolného tohoto poddání se snadno lze tušiti. Moravané měli tím časem na vybranou, buď připustiti k sobě loupežné nájezdy Obrův, anebo požádati Karla za ochranu. A byť i toho nebylo, mělit oni zkušenosť pro sebe, poučující je, kterak Karel Veliký byl uvyknul, hranice říše své

---

[1]) Viz Dümmler: Piligrim von Passau. V Lipsku 1854. str. 8., dle Einharda ad an. 803. Annal. Mett. Quelferbit. Pertz Script. I. 45 a 191 a Conv. Bagoar. ibid. XI. str. 9.

[2]) Annal. Mett. ad an. 803. Pertz Script. I. str. 191.

šířiti a zabezpečovati. Stačilof vzpomenouti sobě na jediné soukmenovce, na Slovany polabské, jichž odpor císař právě tou dobou strašným způsobem zlomiti se chystal. Vlastní bezpečnosť, jakož i opatrnosť radily k onomu, v Řezně od nich učiněnému kroku, jenž velice vhod přišel záměrům Karlovým, kterýž potřeboval ohrady pomocné pro Pannonii, Obrům sotva odňatou, a tím i pro veškery východní hranice říše.

Když tedy již o východních hranicích říše Karlovy rozprávíme, budiž nám dovoleno, tyto říšské hranice dále ještě k severu sledovati. Nazývalyť se tyto severovýchodní hranice „Limes Sorabicus" (pomezí Srbské); Zála a níže Labe až k ústí svému byly touto mezí, dělíce tak Němectvo od polabských Slovanův, k nimžto Bodrci, Srbové a Veleti při Odře (jinak četnými místnými jmeny označovaní) se počítali. Ze všech těchto polabských Slovanů dostali se nejdříve polabští Srbové do styků s říší franckou. Mezi Labem a Zálou sedíce, octli se od té chvíle, co Durynsko franckému panství poddati se musilo, v sousedství jeho i rozšiřovali se v době, již na t. č. určiti nelze, i na západ řeky Zály. Lužičané byli nepochybně nejčelnějším jich kmenem. Za císaře Karla vešli do nových poměrův. Tehdáž započal totiž boj mezi Slovany a Němci, jenž, saskými válkami byv způsoben a se střídavými výsledky a při skrovných přestávkách za několik století se protáhnuv, s dokonalým a velice závažným vítězstvím Němcův se skončil. Pojištění hranic říše před loupežnými nájezdy do nepřátelství vehnaných národů slovanských, a s tím i rozšiřování křesťanství, jež tehdejším křesťanským panovníkům a národům povinností a právem býti se vidělo, — toť byly účely boje na straně Němcův, ana láska ke svobodě, hluboce zakořeněná příchylnosť k starým bohům Slovany oživujíc, k neunavnému jich pobádala odporu. Povaha věci sama v sobě to obnášela. Pokud totiž Slované nepřijali křesťanství, nedalo se s jejich strany pokoje očekávati; křesťany však se nestali, dokud jich světská moc nebyla zlomena. Jedno podmiňovalo druhé. Šíření německého panství postupovalo zde za jedno se šířením samého křesťanství. Na konci osmého a při

počatku devátého století vzňal se boj podél celé východní hranice Německa, boj to, jenž právě protivou mezi křesťanstvím a pohanstvím nabývá vyššího světodějinného významu. Proti Veletům, nepřatelům to Bodrcův, již zase od válek saských s Karlem trvali v přátelském svazku, naměřena první výprava franckého krale. Již 789 válčil s nimi. Několik let později uvedly pak Karlovy výpravy proti Obrům prvníkrát francká vojska do vnitra země Srbův, brzo i do Čech a na Moravu, kteráž na jihu s východním Krajištěm, na západě s vévodstvím Bojoarův a na severu s územím Srbův hraničila. K severovýchodu a k východu odtud rozprostírali se slovanští Lechové, smíšení s jinými příbuznými kmeny, až do nedohledné dále, kteréž od pannonských, k illyrské čeledi slovanské patřících Slovinců mohútné Karpaty oddělovaly. Nejblíže s Moravou sousedící, za Karpaty položené kraje v poříčí Visly nazývaly se tehdáž Bělocharvatskem „Ch'rvati bjelii“; jak ale níže pod horami sídlící kmenové jmenovali se, není nám povědomo. Jen tolik ví se, že v krajích, od Obrův opuštěných a od Pipina zpustošených, a sice od pohoří Manhareského až ke vtoku Hronu do Dunaje, podél severního břehu Dunaje samého a nepochybně i dále na východ — čeští Moravané byli se rozšířili, a tudíž i část dolejších Rakous, celou nynější Moravu a Slovensko uherské obsadili. Jen okolo Tisy zachovali se ještě věčí zástupové Obrův, ale již v poddanství nové říše bulharské, severně od dolejšího Dunaje rozsáhlé území zanímající.

Bulhaři, zvláštní to ratolesť velikého stepního kmene tatarského, jenž Obrům a Kozárům nejpříbuznější zdá se býti, — objevivše se s počátku šestého století na krátkou dobu při Dunaji a postoupivše až k Cařihradu, byli opět do rozsáhlých rovin černomořských se navrátili. Z poddanství Obrů vybavili se za panování císaře Heraklia (610—641). Svobody nabyvše, rozpadli se do několika ord, jak to již u kočujících národův snadno se udává. Dvě z těchto ord, zůstavší v poříčí Donu, odtáhly, jak jde vůbec domnění, později k severu, kdež založily znamenitou v ruských dějinách říši Bulharův Kamských.

Ostatní ordy obrátily se k západu; jedna z nich, přišedši do krajin zátisských, musila podstoupiti panství kočujících tam ještě Obrův; druhá, překročivši Dněpr a Dněstr, zaňala úhel mezi poslední touto řekou a hrdly Dunaje, t. j. jižní část nynější Besarabie. A tato orda vyvolena jest k tomu, aby přenesla jmeno své na celý národ. Neboť přeplavivši se r. 671 přes Dunaj a zmocnivši se ihned celého zemiště mezi Dunajem a Balkánem, tedy nynějšího Bulharska, podrobila si tamější slovanské kmeny, kteří však na máločetné Bulhary duchovně s takovou mocí působili, že již v devátém století podmanitelé i podmanění v politickém ohledu v jeden splynuly celek; aspoň nacházíme již tenkráte Slovany v řadách bulharských vojínův, nejbezpečnější to pro onu dobu znamení politického tovaryšstva. Ale i Moesie, Thracie a Macedonie byly již od nich obsazeny, ano noví příchozí s druhé strany Dunaje pronikli za hranice říše byzantské. Obři opět byli toho příčinou. Císař Heraklius povolal totiž proti nim slovanské kmeny Charvatův, kteří za Karpaty v západní části nynější Haliče, jež za dlouhou dobu, jak jsme právě byli pověděli, Bělo-Charvatskem slula, sedění své měli; oni pak to byli, kteří celé rakouské i turecké Charvatsko a větší severní polovici Dalmácie zaňali, tak že podnes činí Sáva severní, Vrbas východní, a Cetina jižní jich hranici. I příbuzní jim Srbové, kteří východně od Bělo-Charvatska při Dněstru a Prutu přebývali, touž dobou za příkladem svých sousedův Charvatův přes Dunaj přešedše, s přivolením téhož císaře osadili od Obrův zpustošenou Illyrii i stali se tudíž, ana sídla jejich od řeky Vrbasu až téměř po Ibàr a Kolubaru sahala, poznovu východními sousedy Charvatův; na jihu pak rozšířili se obloukem okolo celého Charvatska až k moři a po březích jaderského moře dolů až k Dráči. Musiliť jsme něco o národech těchto připomenouti, poněvadž s dějinami Moravy ve spojení stojí, zanímajíce nad to i jeden z krajův, jenž stejné drže jmeno s vlastí naší, ke mnohému uedorozumění zavdal příčinu.

Staří rozeznávali totiž dvě Moravy: hořejší Moravu,

nynější totiž tak zvané markrabství se starými jeho podíly v Uhrách a na Dunaji („vyšnii Moravě“ v dualu, protože tato Morava Dunajem na dvě části rozdělena byla), a d o l e j š í Moravu („nižnjaja Morava“). Tato poslední Morava, která též bulharskou slove, obsahovala vlastně krajinu po obou březích srbské Moravy, u starých Margus zvané, která ze dvou stejnojmenných řek, z východní čili bulharské, a ze západní čili srbské Moravy se skládajíc, jež u Kruševce se spojují, blíž Požarevce do Dunaje se ústí. Jeden z hlavních jejích přítoků jest Ibàr. V devátém a desátém století patřila tato Morava, ačkoli již od Srbův obývaná, beze vší pochybnosti k říši bulharské; podobá se však, že po rozšíření panství bulharského až k Drávě (okolo r. 828) celé území mezi Dunajem, Timokem a Drinou v to jmeno zahrnováno. V devátém století čítalo se v ní 30 pevných míst (hradův). Tuto Moravu třeba, jakž již připomenuto, dobře rozeznávati od hořejší čili pannonské Moravy, kteroužto císařský dějepisec Konstantin Porphyrogeneta (panovalť od r. 913 až 959) obyčejně nazývá V e l i k o u M o r a v o u.[1]) Ačkoli Konstantin teprv léta 905 se narodil a tudíž sotva dvě léta stár byl, když tak zvaný velkomoravský stát se své podivuhodné výše náhle sklesl, žil a panoval přece za mnohých pamětníkův, kteříž hořejšího jmena i významu jeho zajisté dobře byli povědomi. Nikoli co opak oné dolejší čili bulharské Moravy, již nižádný souvěký spisovatel „Malou Moravou“ nenazývá, nýbrž v příčině nepatrného na onu dobu rozvoje moci a državy poctili jsou hořejší Moravu souvěcí spisovatelé tímto jmenem. Nyní míníme skoumati, kterak tato Veliká Morava vznikla, a proč onen v nachu zrozený spisovatel v skutku právo měl, takto ji nazývati.

[1]) Konstantin Porphyrogeneta jmenuje ve svém díle „de administrando imperio“ (Corpus scriptorum histor. Byzantinae; Bonnae 1840 sv. III.) na třech místech hořejší Moravu „V e l i k o u M o r a v o u“, a síce cap. 13 pag. 81., cap. 38 pag. 170 a cap. 40 pag. 173. Srov. též Jireček: Světozor 1859. čís. 22 a 23.

HLAVA DRUHÁ.

VZNIK ŘÍŠE MORAVSKÉ.

Sousedé Moravy. — Moravané po veškeré francké Pannonii rozšířeni r. 822. — Politický poměr jejich k Frankům v l. 803—822. — Spory Moravanů s Obry. — Morava Frankům poplatná r. 817. — Církevní poměry na Moravě mezi r. 803 a 822.

Dle toho, co na str. 56 t. d. doloženo, víme, že jmeno „Morava" u letopisců poprvé k r. 822 se vyskytuje. Tehdáž seděl na trůně francko-německém již syn Karla Velikého, Ludvik Zbožný. Držeĺť právě na podzim t. r. 822 říšský sněm ve Frankfurtě nad Mohanem, radě se o blahobytu východních provincií rozsáhlé říše své. Na tomto říšském sněmu přijal s dary přišedší poslance všech východních Slovanův, Bodrcův totiž, Srbův, Veletův, Čechů, Moravanů, Braničevců (Praedenecentův) a v Pannonii přebývajících Obrův. [1]) Zde bychom tedy měli první historickou stopu jmena svého, ale také spolu výčet oněch slovanských kmenův, kteří r. 822 vůkol Moravy sídla svá měli, zároveň pak též svědectví, že tito kmenové tehdáž v nějakém spojení s říší franckou se nacházeli. Jmena Bodrcův, Srbův, Veletův a Čechů uvedli jsme již na str. 62 t. d. Prvnější činili zejmena onen Limes Sorabicus (pomezí Srbské), neboť seděli v nynějším Meklenbursku a Zvěřínsku; nad nimi pak k jihu, co severní sousedé Čechů, při dolejším svahu lesných

---

[1]) Dle Pertzových Script. I. pag. 209. Cod. Dipl. Mor. I. pag. 11. O Bodrcích praví Einhard u Pertze l. c. pag. 213 ad an. 824: „Legatos Abodritarum, qui vulgo Praedenecenti vocantur et contermini Bulgaris, Daciam, Danubio adjacentem, incolunt . . . venire permisit."

hor pohraničných přebývali po obou stranách Labe Srbové; Veleti konečně, jinak též Ljutici zvaní, zanímali krajiny na pobřeží moře baltského až k Odře, tak že nejjižnější jich plemena snad přímo Moravanův se dotýkala; na samém západě pak seděli poplatní Frankům Čechové. Který asi kmen k severovýchodu s Moravany mezoval, neudává se; víme ovšem z toho, co na str. 63 t. d. se připomíná, že to byli Lechové. Za to ale jmenují se tu ještě Braničevci (Praedenecenti) a v Pannonii usedlí Obři. Tito Praedenecenti čili Braničevci již proto velikou pro nás mají důležitosť, poněvadž skrze ně určiti lze jižní hranice tehdejších Moravanův. Souvěký letopisec a Karla Velikého životopisec Einhard pokládá je totiž k létu 824 za sousedy Bulharův a vykazuje jim sídla v podunajské Dacii. Poněvadž tuto patrně někdejší Dacia ripensis (Dacie pobřežní), tedy dolejší část Uher při jižním Dunaji, kde Dráva do něho vtéká, a nyn. Valašsko má se rozuměti, a ježto dále o žádném jiném kmeni neděje se zmínka, jenž by mezi Moravany a těmito Braničevci byl přebýval (což by jinak zajisté bylo se stalo): tudíž máme s dostatek příčiny, přijímati za pravé, že Frankové r. 822 veškeré území mezi Ljutici s jedné, a oněmi Braničevci, kteří jinak také východními Bodrci se nazývají, s druhé strany — měli za obydlené od Moravanův. Neboť ačkoli při výše vzpomenutém poselství zmínka činí se o Obrech, v Pannonii přebývajících, nemůž' to přece ničeho v našem domnění změniti, poněvadž známo jesť, že již r. 796 král Pipin tento národ, dobyv hlavního ležení jeho, byl až za Tisu zatlačil, [1]) a při zhoubné výpravě své veškeru rovinu níže Raby, od Tisy na západ až k jezeru Blatnému a odtud dolů až k Drávě a za Dunaj, kde tato řeka s Dravou se spojuje, Obrů byl sprostil. [2]) Tak zejmena Moravanům možné učiněno, spustošené a vylidněné krajiny tyto průchodem několika let, ač zajisté ne bez bojův, do té míry osaditi, že východně již opírali se o promíšené s Bulhary Obry zátis-

[1]) Pertz Script. I. pag. 183.
[2]) Kopitar, Glag. Clozian. LXXIII.

ské a jižně o východní Bodrce č. Braničevce. Z toho již zřejmo, že r. 822 národ moravský v skutku zanímal veškeru franckou Pannonii v mezích, jak jsme je na str. 60 t. d. byli vytknuli. Nyní ale nastává otázka: v jakém postavení asi nacházel se týmž časem národ tento k Frankům?

Postavení, v kterémž roku 822 Moravané nalézali se k Frankům, mohlo býti trojího způsobu, t. j. národ moravský byl buď nezávislým sousedem Frankův, nebo jim v síle předchozích smluv poplatným, nebo konečně podrobeným čili poddaným národem. Od Franků dřevní své samostatnosti válečně zbavenému, tedy podrobenému národu náleželo především skrze vlastní náčelníky, již vedlé politiky Karla Velikého obyčejně při své hodnosti zůstavováni jsou, složiti novým pánům slib manský, rukojmí dávati, výroční poplatek odváděti, a byla-li sousedním kmenům vypovězena válka, potřebnou pomoc na lidech učiniti, jakož i dopustiti nad sebou jistého vrchního dozorství, nejbližšímu župnímu hraběti příslušného, neméně i přivtělení k některé arcidioecesi. Poslední opatření bylo právě prostředkem, poddaný národ znenáhla v příkré osobitosti a tím i v zpurnosti jeho oslabiti a takto s živlem franckým sloučiti, čili, jak se tomu tehdáž říkalo, obrátiti ho na křesťanství. Národ, k Frankům toliko v přátelství postavený, tedy spolčený, osvědčoval toto samoděčné postavení, buď že v jistých příležitostech k císaři posly s dobrovolnými dary vypravoval, buď že na vzájem ve válce pomáhal, jednalo-li se o to, aby společný nepřítel učiněn byl neškodným. Byl-li takový poměr brannou mocí vynucen, nazýval se poplatností. Ostatně býval spolek takového způsobu, jak to již věc sama v sobě obnášela, z pravidla jen pouhým přechodem k poměru poddanosti, jehož znamení jsme výše vytknuli. Svobodný, v pohanství ještě prožívající národ na pomezí říše považován jesť však dle státních pravidel oné doby za jednostejný s nepřátelským, a co takový propadal branné moci. Za které doby Moravané v takovém postavení proti říši francké poprvé se octli, toho letopisci nezapsali. První jich připomínka k r. 791 líčí slovanská plemena, v Čechách, na Mo-

ravě i v Pannonii usedlá, již co přátely a spolčence říše. Vojska Karlova ubírala se téhož roku na výpravě své proti Obrům tam i nazpátek beze vší překážky skrze tyto země, ano dočkala se v předsevzetí svém snad i některé podpory, což vždy jesť svědectvím přátelského srozumění. Že se pokojný tento poměr již r. 805 zjinačil, ano Karel třemi vojsky do Čech vtrhnul a příštího roku pole obnovil, to asi zaviněno jesť účastenstvím českých Slovanů v povstání Sasův. Starých bohův svých nemohl statečný tento národ nikterak zapomenouti i uchopil se každé dobré příležitosti, aby k nim a vedlé nich, všem nově založeným v zemi jeho biskupstvím na vzdory, k dřevní svobodě se navrátil. Tak stalo se již r. 792, když roznesla se pověsť, že Obři zamýšlejí utržené minulého roku porážky pomstiti. Na rychlo spojili se Sasi s vůkolními pohany, vypravili posly k Obrům a takto sesílivše se, vztýčili prapor odboje. [1]) A že mezi těmito pohany také čeští a moravští Slované se nacházeli, toho lze již, tuším, z té jediné příčiny domnívati se, poněvadž spojení sedících tehdáž na pobřeží západního (severního) moře a na levém břehu Labe Sasův s Obry v Pannonii jen pro ten případ mohlo míti nějaké váhy, jesť-li usedlí mezi oběma spolčenci národové, Srbové tedy, Češi i Moravané, toto podniknutí přízní svou provázeli. Věříme tudíž, že účastenství jmenovaných národův v saském odboji, neméně i rázné za každou příležitostí ozvání se podunajských Slovanů vůbec, kdykoli se o to jednalo, prospěchův Karlových ve východních stranách říše zadržeti, podstatně přičinilo se k tomu, že Karel v létech 805 a 806 skrze stejnojmenného syna svého výbojné proti Čechům ujal se války, ba že s těmito událostmi souvisí také stížnosti velikého chána (chakana) Obrův, Theodora, na útoky pannonských Slovanův a jeho k císaři r. 805 učiněná prosba, aby jemu i jeho lidu, poněvadž prý pro nepřátelství Slovanů ve svých dřevních sídlech zůstati nemohou, na západní straně Dunaje mezi Karnuntem a Sabarií dopustil se usaditi, odkudž by pak východního Krajiště franckého a tím samým

---

[1]) Chron. Moissiac. Pertz Script. I. 299.

i výdatnější ochrany bližší býti mohli.[1]) Císař Karel, svoliv k jejich prosbě, propustil velikého chakana s dary.

Z příběhu tohoto viděti, kterak císař francký následoval politiky starých římských mocnářův, kteří vždycky slabších ujímali se proti silnějším, aby pak později tím spíše na tyto sáhnouti mohli. Avšak tím nebyl stížnostem Obrů konec zdělán; nepřátelství mezi nimi a mezi pannonskými, při dolejším Dunaji usazenými Slovany trvalo i po přesídlení se oněch, a rozbroje jich dostoupily již r. 811 do té prudkosti, že musily se strany Franků branně položeny a knížata podunajských Slovanů k císaři do Cách obeslána býti, aby se tu zodpovídala.[2]) Dostavivše se před soudce svého, osvědčili jsou se tím opět, že Karla, byť ne právě za vrchního pána svého, tedy přece za smírčího mezi sebou uznávají, čili jinými slovy, že Frankům jisté svrchovanosti nad sebou dopouštějí. Tato svrchovanosť stala se skutkem, i objevuje se ve formě poplatnosti, hledíme-li k doslovnému znění smlouvy dědické, r. 817 v měsíci červenci v Cáchách od císaře Ludvika Zbožného ve prospěch tří synů jeho, Lothara, Pipina a Ludvika, říšskému sněmu předložené a od tohoto také přijaté. Obmýšleltˇ totiž císař (vyhýbaje se všelikému dělení říše, ale přihlížeje k starému obyčeji volby) jistý pořad posloupnosti stvrditi, tedy věc velice vážnou vykonati. K tomuto účelu svolán jesť výše jmenovaný obecný sněm říšský do Cách, kdež po třídenních postech a vzývání ducha svatého nejstarší syn císařův Lothar za spolucísaře zvolen a jemu moc otcova téměř bez skrácení odevzdána, any dvěma mladším synům menší kraje v úděl vykázány jsou, jež teprv za doby Karla Velikého k říši se byly dostaly. Pipin obdržel totiž podíly v Aquitanii, Septimanii, v Tolosanském Krajišti atd., Ludvik pak Bavory a Korutany, Čechy, Obry a východně Bavor přebývající Slovany, k tomu pak dva korunní statky, Lauterhofen a Ingolstadt, k potřebám svým.[3]) Že zde jmeno-

---

[1]) Einhard. Annal. ad an. 805. Pertz Script. I. pag. 192.

[2]) Einhard. Annal. ad an. 811. Pertz Script. I. pag. 199. Srov. Světozor 1860 str. 180.

[3]) Pertz Leges I. pag. 198.

vaní, východně Bavor přebývající Slované nemohli býti jiní, leč v Pannonii již rozšíření Moravané, rozumí se při výslovné připomínce Korutanův a Čechův samo od sebe. Dle toho nebyli r. 817 Moravané podobně co Bavoři nebo Korutanští Slované do říše francké síce vtěleni, ale přece již vedlé Čechův poplatní; i dostalo se jim v osobě krále Ludvika byť ne svrchovaného pána ve smyslu práva lenního, tož přece nejvyššího ochránce. Byliť tedy v tomto poměru postavení Moravané, Češi i pannonští Slované povinni, Frankům (a tito jim na vzájem) všeho toho poskytovati, co poplatní národové tehdáž sobě podávali, především tedy jistý způsob poplatku — z Kosmy dovídáme se, že Čechové ročně 120 dobrých volův a 500 hřiven stříbra odváděli — pak dary, jak jsme to k r. 822 spatřili, a konečně vzájemnou pomoc po případě války s sousedy. Poněvadž pak tento, r. 817 určitě vyslovený poměr již od r. 803, zvláště ale od r. 806, kdy Karel mladší válku s Čechy byl ukončil, trval: vyjasní se takto samo od sebe, proč Karel Veliký hned r. 807 rozkaz vydati směl, aby se Čechům v čas potřeby pomoc poskytla, a síce v tom způsobě, že vždy dva Sasové jednoho muže v zbroji do pole mají vypraviti, [1]) — ale také, proč po nešťastné výpravě proti Čechům r. 805 ihned v prosinci téhož roku od něho zákonem nařízeno jest, ani zbraně ani zbroje do slovanských i avarských provincií, pro které Bardevyk, Schesel (v Lünebursku), Erfurt, Řezno, Forchheim a Lorch co pomezní celnice určeny byly, nevyvážeti, aniž tam jich prodávati. [2])

V takovém tedy poměru nacházela se Morava mezi léty 803 až 822 s hlediště politického čili státoprávního, jaký mnedle byl asi církevní její poměr k říši francké? Výše již připomenuli jsme, kterak dolejší Pannonie k salcpurské, hořejší pak i s Krajištěm východním k pasovské dioecesi, podřízené metropolitovi Salcpurskému, r. 803 přivtěleny jsou. Jisté ustanovení Ludvika německého, syna Ludvika Zbožného, pochodící z r. 829,

---

[1]) Capitulare Aquense ad an. 807. Pertz Leg. I. pag. 149.
[2]) Pertz Leg. I. pag. 133.

určilo onu, r. 803 nedosti jasně vytknutou pomezní čáru mezi oběma dioecesemi v Pannonii v ten smysl, že běh řeky Lítavy (zde ještě Schwarza = „Spiraza“ zvané) od zřídla jejího blíž vesnice Rohru až ke stoku jejímu co Lítavy s Rabou za mezi položen jesť. Krajiny, severně a západně Raby ležící, měly od těch časův k pasovské, krajiny pak, na východ a jih odtud položené, k salcpurské dioecesi náležeti. [1]) O Slovanech na Moravě, tedy k severu od východního Krajiště usedlých, nečiní se v tomto ustanovení arci nižádné zmínky; avšak sotva pochybíme, počítajíce onu část Moravy hned od času onoho franckého opatření z r. 803 jako za přidělenou Pasovskému biskupu, jak již na str. 61 t. d. podotknuto. Neboť, nehledíc k tomu, že biskupové bavorští r. 900, majíce práva svá za porušena, prostředkem zvláštního stižného spisu k papeži Janu IX. výslovně k onomu prastarému přidělení se odvolávali [2]): přimlouvá se k němu také veškera tehdejší církevní a politická praxe, vedlé kteréž každá nově získaná provincie, jež na křesťanství obrátiti se měla, ihned nejbližší dioecesi přikázána byla, a síce jmenem obvodu missionářského (legatio). Morava podstoupila r. 817 svrchovanosť krále Ludvika, Morava byla od r. 803 Frankům poplatná; což tedy přirozenějšího, než že byla nejbližšímu biskupství přidělena, a síce onomu, k němuž nové části s Moravou sousedící, tedy Krajiště východní a hořejší Pannonie, příslušely; víměť však, že to bylo biskupství pasovské. Jestli ale vůbec, a jakou činnosť biskupství toto na Moravě jevilo, o tom nedostává se nám nijakých zpráv. Křest chakana Obrův, Abrahama, r. 805 v ř. Běsnici za Vídní vykonaný, [3]) jediným jesť této činnosti dokladem, svěd-

[1]) Listina, sem se vztahující, vytištěna jesť v Erbenových: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars I. Pragae 1855. pag. 10. s různočtením v Cod. dipl. Mor. I. 18. dle Hansitzovy Germ. sacr. I. 155., — vydána jsouc dne 18. listopadu 829. Viz Meiller: Die Dioezesangränzregulirung vom J. 829 zwischen Salzburg und Passau. Ve zpravách zasedacích cís. akad. nauk ve Vídni z r. 1864.

[2]) Erben: Regesta I. pag. 22.

[3]) Annal. St. Emmer. Ratisp. major. ad an. 805, Pertz Script. I. 93, pak Annal. Juvaven. major. ad an. 805. Ibid. III. 122.

čícím o přijetí křesťanství od pohanských Slovanů v Avarii, pokud byla tato podílem Pasovského biskupství. Z podobných případů lze souditi, že biskupové krajští, jako byli r. 833 Anno a r. 860 Albrich [1]) ve východním Krajišti, také snad i na Moravě jmenem biskupské církve pasovské právomocnosť církevní vykonávali, zároveň s ní ale též vybírání desátkův zavedli, s nímž nepochybně nakládáno v tom smyslu, jak tomu chtěla synoda kněžstva bavorského, v Salcpurku dne 16. ledna 807 držená.

Dle dřevních ustanovení, na kterých toto synodalní usnešení spoléhalo, měla totiž jedna čtvrtina oněch dávek připadnouti biskupovi, druhá kněžstvu, třetí chudým, poslední pak čtvrtina měla býti obracována na stavení a opravování chrámův Páně. Vybírán-li desátek, byli tu také bezpečně kněži i chrámové, bylyť i jistý hierarchický řád zároveň s církevním rozdělením zavedeny. Neboť církev, usadí-li se kde, nepouští se nikdy do pokusův, kterak by nové svěřence své vyučovati, říditi a spravovati měla; přišlať i přichází posud s osvědčenými již pravidly a statuty, a jako v jedné, tak i v druhé a třetí dioecesi zavádí vždy v podstatě jednostejný řád církevní, zůstavujíc jediné věcí případných poměrům místním. A proto zdá se nám, že okolo r. 822 stav církve na Moravě nikterak nespatřoval se ve zmatku a nepořádku, i mámeť také velice za pravdě podobné, že již tehdy o církevních potřebách vlasti naší na provinciálních synodách asi se jednávalo.

A však, kdož by snad chtěl se domnívati, že mocné takové převraty bez odporu dají se provésti, tenť nezná srdce lidského. Vězíť v něm kořeny starých zvykův s neobyčejnou houževností, zvláště mají-li tyto za obtížnější býti vyměněny; a to bylo také příčinou, proč vybírání nových dávek netoliko v samých začátcích, alebrž i dlouho potom mezi pannonskými Slovany s velikými potkávalo se nesnázemi. Ještě po r. 1060 připomíná se o Gebhartu, téhož času na arcibiskupství salcpurské povýšeném, co věc zvláštní pochvaly hodná, že on byl sám první, jemuž Slo-

---

[1]) Mon. Boic. XXXI. 70 a 98.

vané jeho dioecese povinné desátky v plnosti odváděli. [1]) A vedlo-li se tak salcpurským, nedařilo se zajisté lépe pasovským; stejný národ, stejné poměry, a stejné příčiny způsobují stejné účinky. Jisto tedy, že první křestění slovanských Moravanův od kněží dioecese pasovské se dělo, a že tedy latinská, nikoli pak řecká církev nejprvé mezi nimi průchodu sobě zjednala, co však nikterak nemůž' vylučovati i činnosť kněží jiných dioecesí, [2]) ač prokázali-li svou pravověrnosť a byli-li k tomu od dioecesálního biskupa anebo náměstka jeho oprávněni. Vždyť nacházely se v novém obvodu biskupství pasovského, a síce zrovna při jihozápadních a jižních hranicích Moravy, také četné statky jiných biskupství a klášterův, jež na beneficiích svých zajisté měly své kněze i své chrámy. Tak připomínají se statkové biskupství Frisingského a kláštera dolnoaltaichského v krajině „Wachau" (v nynější Mhelské čtvrti v hořejších Rakousích, východně od potoka Naarnu, kterýž mezi Valseem a Greinem do Dunaje se ústí [3]); mezi ř. Aistou o Naarnem ležely statky biskupství řezenského, [4]) klášter sv. Jimrama v Řezně měl v Pannonii statky, [5]) benediktinský klášter nad Křemží (Kremsmünster) držel severní část župy Grunzvitské, [6]) a že také salcpurští arcibiskupové

[1]) Co u pannonských Slovanů těžko dalo se provésti, toho zajisté ne příliš snáze bylo se dodělati při Slovanech moravských. Ještě léta 1248 musil král Václav IV. biskupovi olomuckému, Brunovi, dovoliv mu, v olomucké dioecesi vybírati desátky, vyznati: „non obstante prava et perversa consuetudine Moravorum, qua se dicunt ad solutionem decimarum non teneri, quia longo tempore non solverunt." Erben, Regesta Boh. et Mor. I. 563.

[2]) Mezi kněžími z cizích dioecesí, kteří na Moravě byli, připomíná se k r. 874 Joannes presbyter de Venetiis, jenž stál v politických službách u Svatopluka. Annal. Fuld. Pertz. Script. I. 388. Srov. Dümmler: Pannonische Legd. Arch. cís. akademie nauk XIII. 167.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 8. Mon. Boic. XXXI. a. 58.

[4]) Urkundenbuch d. Landes ob d. Enns. II. 96.

[5]) Mon. Boic. XXVIII. a. 50.

[6]) Cod. dipl. Mor. I. 17. Župa Grunzvitská (Grunzwitigau), okres župní ve vlastním východním Krajišti, nalézala se, jak se podobá, v soused-

ve východním Krajišti a v hořejší Pannonii statky a chrámy mívali, toho svědectvím je městečko Trýzma (Treismauer) a tamější, pod ně slušící chrám sv. Martina. [1]) Ze všeho toho lze tudíž souditi, že Morava z Pasova již před příchodem ss. Konstantina a bratra jeho Methoděje křesťanství byla poznala. Činnosť těchto svatých mužů má později zevrubně býti vylíčena; prvé však promluvíme o skutcích Mojmíra a Rostislava na Moravě.

---

ství nyn. Holenburka při ústí ř. Trýzmy do Dunaje, mezi Metlikou, Kotvykem a Trýzmou, tedy zrovna na jižním pomezí Moravy. Tak Büdinger: Oesterr. Geschichte, v Lipsku 1858. I. str. 171.

[1]) Convers. Ragoar. Pertz Script. XI. 11. „In Ecclesia s. Martini loco Treisma nuncupato, curte videlicet pertiuenti ad sedem Juvavensem."

HLAVA TŘETÍ.

MOJMÍROVCI NA TRŮNĚ MORAVSKÉM.

Mojmír a Rostislav, panovníci moravští. — Základové státního zřízení slovanského. — Přibina v údělu Nitranském r. 830. — Jeho poměr k hraběti Radbodovi a Salcpurskému metropolitovi. — Salcpurský arcibiskup Adalram světí r. 836 chrám v Nitře. — Založení Blatného hradu (Mosburku) a křesťanského státu slovanského při jezeře Blatném. — Přibina a Ludvík Německý 848. — Mojmír válčí s králem Ludvíkem r. 846. — Mojmír složen a Rostislav na trůn povýšen r. 846. — Rostislav smlouvá se s Bulhary r. 853. — Válka jeho s králem Ludvíkem a konečné vítězství 855. — Rostislav podporuje francké odbojníky. — Mír v Tulně s Bulhary a nová válka s Rostislavem r. 864. — Rostislav ve spolku s Ludvíkem mladším r. 866. — Kocel, Přibinův nástupce, r. 861. — Bogoris bulharský pokřtěn r. 859. — Zase válka na Moravě a konečné vítězství 869.

V předchozí hlavě spatřovali jsme, kterak Morava, od r. 803 říši francké jsouc poplatna, k pasovské dioecesi příslušela, a že tudíž v příčině politické vlivu germanskému, v církevní pak vlivu latinskému vydána byla. Jesť také nezbytné, že od té doby napořád zřejměji v dějinách národů se jeví, a že naposled i jmena vůdcův a vladařův jejích na povrcheň vystupují. Osmi staletími již jsme se probrali a posud nebyli jsme s to, jmenovati jediného moravského knížete. Kde asi vězí toho příčina? Bez pochyby jen ve výlučném postavení národa a v poměrné nepatrnosti náčelníkův jeho u porovnání s oněmi jmeny, která týmž časem s franckými a církevními dějinami již ve styk přicházejí. Neboť sotva vniká křesťanství do Moravy, hle již

objevuje se nám náčelník Moravanův, jehož prameny Mojmara t. j. Mojmíra zovou.

Slušíť tohoto Mojmíra, jehož nástupce Mojmírovce jmenovati chceme, postaviti v čelo panovníků moravských, ačkoli nelze udati, kdy a jak stal se hlavou národa. Od svých sousedův a vrchních pánův nazýván byl vojvodou, zajisté ale jen dle podobnosti s germanskými „duces." Slované tehdáž ještě neznali podobného důstojenství, jakž to při lidu orby milovném a pokojném, který toliko v čas potřeby zbraně se chápe, jinak ani býti nemůže. Povaha státního řízení jejich byla té doby demokratická, rodina či, lépe řečeno, čeleď — základní osnovou jich státní společnosti, a forma vlády všudež, tedy i u starých Moravanův, obmezeně monarchická. [1]) Všichni členové státu byli svobodní beze všech dědičných rozdílů stavovských; hlava rodiny (čeledi) byla přirozeným soudcem a vládcem potomkův svých. Tyto hlavy čeledí, vladykové nazývaní, jichž mnozí zároveň co kněží v sobě kněžskou spojovali hodnosť, radili se a rozhodovali o prospěchu národa většinou hlasů na veřejných sněmích. Jako tedy každá čeleď svého měla vladyku, jemuž nebylo třeba býti právě nejstarším čeledi, ano obstárlý otec důstojenství své také na bratra, na mladšího syna svého, ba i na vnuka přenésti směl: v podobném smyslu byl také panovník vladykou celého národa, pročež dědičné dynastie u Slovanů jediné v dobrovolných smlouvách právně se zakládaly, odkudž nikoli právo prvorozenství, nýbrž posloupnosť dle staršinství vzhledem k celému panovnickému rodu k trůnu vedla. Država státní rozdělovala se prostředkem paragia do malých knížectví, kteráž (anebo jich důchody) dávána jsou v úděl čle-

---

[1]) Nejstarší způsob vlády slovanských Moravanů obyčejně nazývá se patriarchalním, výraz to, jenž zdá se býti nemnoho případný. V stavu ryzího patriaršství vládne otec bez obmezení, a bez ozvání poslouchají děti; tu není leč samých povinností na straně poddaných, ale nižádných při nich práv. U slovanských Moravanů však požívaly hlavy čeledí (vladykové) také jistých práv, a kníže nevládl nikterak absolutně. Čeledi a kmenové (pokolení) mívali rozhodný hlas u věcech veřejných.

nům panovnických rodin, údělným totiž knížatům, již povinni byli velkoknížeti, jakožto přednímu celého domu, věrností a poslušenstvím. [1]) Takovým velkoknížetem jeví se tedy býti Mojmír, a sice nad oněmi moravskými kmeny, kteří zvláště podél Moravy a Dyje až po Dunaj, v nynější tedy Moravě a v dolejších Rakousích, seděli. Měla-li Morava tehdáž údělných knížat, toho nemůžeme doložiti. Ve východní Moravě sice, t. j. mezi řekami Moravou, Hronem a hořejším Dunajem, tam kde Nitra leží, bylo arciť ještě jedno kníže, jmenem Přibina; jeho postavení však k Mojmírovi zůstalo nás docela tajno. Když oba okolo r. 830 na jeviště vystupují, spatřujeme je v tuhém nepřátelství, a následkem toho nepřátelství utekl se Přibina k markrabímu východního Krajiště, totiž k Radbodovi. [2]) Radbod byl nástupce Geroldův v této francké hodnosti, jejímž hlavním účelem bylo hájení říšského pomezí; zastávalť úřad svůj asi od r. 830—855. Od Radboda představen jesť Přibina králi Ludvikovi, na rozkaz tohoto víře křesťanské vyučován a v chrámě sv. Martina v Trýzmě pokřtěn. Té doby, když Přibina u Radboda se zdržoval, světil arcibiskup salcpurský Adalram, co metropolita pasovské dioecese, a sice ještě před rokem 836 (neboť t. r. obdržel již Liutpram pallium) křesťanský chrám v Nitře, kteráž, jak známo, k pasovské dioecesi náležela, — první to a nejstarší paměť svěcení chrámu mezi severo-západními Slovany.

Avšak přátelství mezi Radbodem a Přibinou nemělo dlouhého trvaní; jakési různice, jichž příčiny nejsou vyjasněny, přivedly tohoto i se synem Kocelem nejprv k Bulharům a odtud k Ratimírovi, kterýž, jak se podobá, co údělný kníže buď pannonských nebo charvatských Slovanů při Dravě a Sávě žil a panoval. A když proti Ratimírovi r. 838 Bavoři válku zdvihli, odebrali se uprchlí k markrabímu Salachovi do Korutan, kterýž je s Radbodem, a dle vší podobnosti skrze tohoto i s králem tak

[1]) Obšírněji jedná se o tom při konci knihy třetí.

[2]) De conversione Bagoar. Pertz Script, XI. pag. 11, o Přibinovi jediný to čelní pramen, jehož také se držíme.

šťastně smířil, že brzy na to Přibinovi část dolejší Pannonie při říčce Zále, kterážto krajina, jak jsme na str. 67 t. d. shledali, považovala se r. 822 za obývanou od Moravanův — od Ludvika v léno udělena jest, kdež také v lesné a močálovité krajině při jez. Blatném počal stavěti hrad, jejž nazvali Mosaburch čili Mosburk.[1])

Tak vzniklo v oné, velmi spoře olidněné krajině[2]) samostatné knížectví slovanské pod franckou svrchovaností, které zvláště lnutím svého knížete k víře křesťanské pro všechny pannonské, a skrze ně i pro jejich soukmenovce, moravské totiž Slovany, nepočetné za sebou přivodilo následky. Ludvik, od smlouvy Verdunské první král německý (panovalť od r. 843—876), bez toho z celé duše církvi římské a zavedením jejím oddaný, shledával brzo v počínání Přibinově takového zalíbení a takového svých zámyslův rukojemství, že mu v Řezně dne 12. října 848 onen kus země, jejž posud jmenem léna držel, s vyjmutím statkův arcibiskupství salcpurského v plné vlastnictví odevzdal.[3])

[1]) Vše dle Convers. l. c.; dobře zděláno v Dümmlerových: Sudöstliche Marken des fränkischen Reiches. cís. ak. nauk Arch. X. str. 33. Mosaburch (Blaten grad) jest nynější Szalavar při ústí ř. Szaly (Zály) do jezera Blatného.

[2]) Einhard praví in vita Caroli. Pertz l. c. II. pag. 449, vypraviv dříve války avarské: „Quod proelia in eo (bello) gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur vacua omni habitatione Pannonia, et locus, in quo regia Kagani erat, ita desertus, ut nec vestigium quidem in eo humanae habitationis appareat.“ Ještě Regino připomíná r 889 (Pertz l. c. I. pag. 600) o Uhřích: „Panoniorum et Avarum solitudines pererrantes.“ Avšak slušiť bezpochyby tyto „pustiny“ tak si představovati, že v oněch krajích nebylo měst, nýbrž toliko po různu stojící dvorce a osamotnělá hospodářství, ne ale, jako by zcela liduprázdné bývaly.

[3]) Conver. Bagoar. Pertz l. c. XI. pag. 13, stvrzeno Mon. Boic. XI. 119. Rok 849 přijímáme vzhledem k indikci, jak v Conversio l. c. se udává: „Actum in loco publico in Regenespurc anno Domini 848, indictione XI. sub die 4. Idus Octobr.“ Indikce XI. počíná dnem 24. září 848 i jde až do 23. září 849. Kdyby se v příčině Ludvikova itineráře přijal měs. říjen r. 849 za pravý (viz Dümmler l. c. 33), pak by třeba bylo také číslo indikce změniti, kteráž by pak nebyla XI, nýbrž Ind. XII., což však výslovnému znění pramene odporuje.

Co svědkové tohoto důležitého výkonu jmenují se: salcpurský arcibiskup Liutpram, biskupové Erchanbert frizingský, Erchanfrid řezenský a Hartvik pasovský, knížata Karlman a Ludvik, Arnošt, hrabě v Krajišti českém, Ludvikův nejdůvěrnější rádce, dále markrabí Radbod, hrabata Verinher (snad pannonský?) a Pabo korutanský, falckrabě Fritilo, Tacholf, hrabě Krajiště srbského, a mnoho jiných hrabat a pánův.[1]) Jak daleko vlastně území Přibinovo v Pannonii se prostíralo, sotva dá se s bezpečností vyšetřiti, poněvadž místa, tamtéž jmenovaná, věčím dílem buď dávno za své vzala, buď jmena svá proměnila. Nejvíce podobá se však k pravdě, že Přibina nad celou dolejší Pannonií až k ř. Dravě panoval; neboť mezi oněmi 30 chrámy, jež přímí nástupci Adalramovi, arcibiskupové totiž Liutpram (836—859) i Adalvin (859—873) v říši Přibinově světili, jmenují se Počuj (Pětikostelí) a Ptuj,[2]) nepochybné to svědectví rozsáhlosti její, neméně ale také pokroku, jakýž bylo učinilo křesťanstvi mezi těmito pannonskými Slovany. Třicet chrámů vysvěceno během sotva téhož počtu let po venkově, a tři v daleko kratší ještě době v sídelním městě Mosburku samém. První světil arcibiskup Liutpram dne 22. ledna 850 ke cti a chvále nebes královny, a již několik let na to druhý na počesť sv. mučeníka Adriana, k jehož stavbě tentýž arcibiskup zedníky, tesaře, kováře a malíře sám byl zjednal; třetí konečně posvěcen jesť na jmeno sv. Jana Křtitele.[3]) Že na tyto chrámy také potřebné kněžstvo dosazeno, rozumí se samo sebou. Vímeť zejmena o knězi Dominikovi, jenž hned při svěcení chrámu panny Marie dovolení byl obdržel, že smí po celém knížectví Přibinově mši svatou sloužiti a všech bohoslužebných výkonů se ujímati. Podobného dovolení dostalo se též knězi Svarnaglovi, pak arcikněžím Altfridovi a Richbaldovi, pod nimiž zase valný počet

---

[1]) Jich jmena udává Conversio l. c. Meichelbeck Hist. Frising. 1. 2, 198.

[2]) T. j. přijme-li se za pravé, že výraz: „ad quinque basilicas“ znamená nynější Počuj (Pětikostelí) v Uhřích.

[3]) Convers. l. c. 12.

kněží, jahnův a nižších kleriků církevní obřady vykonavali, jakož vůbec zřízení zvláštního arcikněze podmiňuje značné již číslo okresův farních; zkrátka, říše Přibinova byla ještě za jeho živobytí — bylť teprv r. 860 od Moravanův ubit — církevně, jak náleží, zřízena a spořádána, při čemž přísně dbáno o zachovávání kanonického (bez odporu velmi moudrého) opatření, aby žádný cizí kněz neodvažoval se, déle tří měsícův úřad svůj tam zastávati, pokud by nebyl arcibiskupovi propuštění svého ze své aneb z jiné dioecese, kdež posléze oprávněn byl, náležitě prokázal.

Nápadné jesť při tom zajisté, že náš pramen, kterýž s takovou obšírností o vzmáhání se křesťanství na dolejší Pannonii rozprávěti umí, — knížectví nitranského docela mlčením pomíjí. Bylo-liž snad Přibinovi od Mojmíra odňato? Stalo-li se tak (a my tomu věříme, jakkoli toho s dostatek doložiti nemůžeme), práva dioecesalní nemohla tím nikterak býti zkrácena. Třeba nám tudíž, bychom z této pochybnosti vyvázli, vrátiti se k tomu, co jsme již dříve byli tvrdili, že totiž jak západní Morava, t. j. při řece Moravě položený díl její, tak i východní, odtud až k řece Hronu se prostírající, jediné k pasovské musily náležeti dioecesi. Svěcení chrámu v Nitře od Adalrama sluší jen za výminku považovati, i nemohloť zajisté jinak, leč s vědomím biskupa dioecesalního mocí práv metropolitních, jakáž ovšem arcibiskupu salcpurskému příslušela, vykonáno býti.

Mezi tím, co toto v pannonské Moravě se dělo, co zejmena Přibina chrámy a hrady stavěl, v nejtěsnějším svazku s mocnými Franky jako spřátelené s nimi kníže trvaje, činili poplatní Moravané, jichž věčí díl i s knížetem Mojmírem zajisté již také víru křesťanskou byl přijal, [1]) přípravy takového způsobu, že z nich

---

[1]) „Quod populus suus (Rastici) ab idolorum quidem cultura recesserat et christianam legem observare desiderabat,“ praví Rostislav v italské legendě o Kyrillu a Methoději čili v tak zvané Translatio s. Clementis, otištěné v Ginzlově „Geschichte der Slavenapostel Kyrill und Method“ přídavků str. 8. Že tehdáž již i v sousedních Čechách křesťanství bylo kořeny pustilo, svědčí v Řezně dne 13. ledna (in octavis theophaniae) 845 prošlé křtění čtrnácti českých lechův a průvodu jejich. Palacký, Dějiny I. 128, zvláště pak V. V. Tomek v Časop. česk. Mus. 1852, str. 41 a 1857 str. 359.

král Ludvik dobře srozuměti mohl o úmyslu skorého odpadnutí. Byla-li to nitranským údělem zvýšená moc, či zánovně proti vzmahání se Moravy postavená hráz, nové totiž, od Mojmíra neodvislé knížectví dřevního souseda jeho Přibiny, což velkoknížete Moravského a národ jeho do tohoto Frankům povážlivého postavení přivedlo, toho nevíme; že ale král Ludvik asi v polovici srpna 846 s vojskem do Moravy vtrhnuv, zamýšlené odpadnutí zamezil, že tu pořádek dle své libosti zjednal a národu synovce Mojmírova Rostislava za kníže ustanovil, o tom vypravují ztvrzení a souvěcí pramenové.[1]) Podobně neděje se zmínka o odporu nějakém se strany Mojmíra — důkaz to, že celá věc mezi Ludvikem a Rostislavem umluvena a ujednána byla; — jediné a prostě připomíná se, že král Ludvik na zpětné cestě od Čechů byv přepaden, s velikou těžkostí a ještě věčími ztratami vojska svého se navrátil,[2]) kterážto okolnosť pak podnětem se stala čtyrleté krvavé války, jež r. 850 slavně pro Čechy se skončila.

Válečné toto štěstí vzbudilo snad i v oněch slovanských kmenech, kteří v sousedství Čechův přebývajíce, Němcům poplatní byli, důvodné přání, pokusiti se také o obnovení někdejší samostatnosti; což stalo se na př. u severních sousedův jejich, totiž u Srbův, kteříž r. 851 zbraně se chopili, a však utiskovatelům svým Frankům ne tak od vlastní statečnosti jejich, jako v následcích úmyslného pustošení krajin a vzniklé z toho nouze opět podlehli. Jinak dopadlo to s Moravany. I oni vzbouřili se r. 855, ale nikterak lehkomyslně a bez přípravy; počínalť sobě zajisté kníže Rostislav s dobrým rozmyslem, jehož konečným zá-

---

[1]) Annal. Fuld. Pertz I. 364: „Ad Marahenses defectionem molientes protectus est (Hludovicus rex), ubi ordinatis et iuxta libitum suum compositis rebus ducem eis constituit Rastizen, nepotem Moimari."

[2]) Annal. Fuld. l. c. praví: „Inde per Boemanos cum magna difficultate et grandi damno exercitus sui reversus est," Annal. Xantenses, Pertz Script II. 228 mají k témuž roku: „Ipse vero cum exercitu suo contra Boemanos perexit . . . sed periculose valde." Annal. Prudentii Trecen. l. c. I, 442, udávají příčinu: „Hludovicus, rex Germanorum, adversus Sclavos profectus, tam intestino suorum conflictu, quam hostium victoria conterritus, reversus est."

měrem bylo: zjednati sobě a říši své plnou svobodu a nezávislosť. Troufal-li sobě s počátku cestou míru cíle toho dojíti — vždyť měl příklad s Přibinou před očima, — toho nelze dokázati; tušíme ale tak, neboť nelze nijak sobě dostatečně vyložiti, proč by byl r. 852 vedlé Bulharův posly do Mohuče ke králi Ludvikovi vypravil. [1]) Odpověď asi nevypadla dle vůle, neboť Rostislav nepohrdnul nabídnutím spolku, kteréž mu Bulhaři, s nitranským údělem jeho mezující, r. 853 byli učinili. Nedočkalť se sice z něho velikého prospěchu, poněvadž Bulhaři brzo zase byli přemoženi, [2]) avšak tím více musil ho nezdar tohoto pokusu puditi k tomu, aby záhy ujal se náležitých opatření k tušenému tuhému boji s Franky. A v skutku vniknul král Ludvik již r. 855 s četným vojskem do Moravy, udeřil na Rostislava a statně odraziv útok na své ležení učiněný, zpustošil dolejší díl Moravy, k Dunaji se táhnoucí; nemoha však hradův knížete nikterak dobyti, vrátil se s nepořízenou, jak letopisec vypravuje, tedy poražen nazpět, pronásledován jsa od Rostislava, jenž zpustošení své země podobným činem na pravém břehu Dunaje s důstatek hleděl sobě vynahraditi. O bližších případnostech této válečné výpravy, jakož i o cestě, kterouž vojsko Ludvikovo k Dunaji ustupovalo, letopiscové, jimž zajisté nebylo po chuti vypravovati o porážce vlastních krajanův, docela nás v nevědomosti zůstavili. Dosť však na tom; víměť, že Moravané zvítězili, a což více, oni dobyli sobě vážnosti a politického vlivu co nezávislý národ; neboť že po tomto vítězství všeliký poplatek přestal, netřeba teprv připomínati. Toho svědectvím jesť, že od té chvíle všichni, jež král Ludvik pronásledoval nebo z země byl vypudil, při Rostislavovi útočiště vyhledávali. Tak utekl se zejmena Slavitěch, syn Vitoradův, kníže (župan) český, vojskem bavorským z hradu (města) svého Vitoraze (při českých hranicích ve čtvrti nad

[1]) Annal. Fuld. l. c. I. 367.: „In civitate Mogontia . . . legationes Bulgarorum Sclavorumque audivit et absolvit.“ Že těmito Sclavi jediné Moravané býti mohou, viděti z kontextu.

[2]) Annal. Prudentii Trecen. l. c. I. 448.

Manharcskou horou) byv vypuzen, k Rostislavovi, an zatím Ludvik Slavitěchova bratra, jehož tento vytisknuv byl donutil zdržovati se u srbského knížeta Čestibora, na Vitorazi pánem učinil; [1]) — ba za nedlouho shledáme, kterak Rostislav sám stal se oporem strany nepřátelské, jež ve vlastním rodě královĕ byla povstala a mocně vyrostla.

Léta 856 svěřil totiž Ludvik německý synu svému Karlmanovi správu Krajiště východního, [2]) jež doposud byl držel markrabí Radbod. Byv ale v nevěře a tajném dorozumění s odbůjcem Rostislavem (jak dvorští letopiscové němečtí tohoto nazývají) usvědčen, složen jest Karlman, jak k pravdě se podobá, jmenovaného léta s hodnosti své; opatření to, jež nepotkalo se s jiným účinkem, leč tím, že nepokojný královic pojal v skoře nové zámysly, jimž uchvácení všech pomezních krajův, ano i získání samé královské koruny bavorské zajisté nebylo cenou příliš vysokou. Především musil, ač chtěl-li cíle svého dojíti, o odstranění oněch mužův se pokusiti, jimž otec jeho byl svěřil správu provincií, k východnímu Krajišti přiléhajících, Korutan totiž a Pannonie. Aby však bezpečně mohl vystupovati, spolčil se Karlman s Rostislavem, jemuž vždy věrného Přibinu obětoval — Moravané zabili ho, jak se zdá, r. 860 [3]), — zosnoval spiknutí v samém vůkolí krále i podniknul s jara r. 861 rozhodný skutek; hrabata jsou vypuzeni, a oddaní přátelé jeho, na něž při provedení záměrův svých bezpečně mohl spoléhati, na jich místa dosazeni, jako mezi jinými Gundachar v Korutanech.

---

[1]) Annal. Fuld. l. c. I. 370 ad hunc ann. O Vitorazi srov. Palackého Dějiny I. 133.

[2]) Auctarium Garsten. Pertz Script. IX. 565.

[3]) Conversio Bagoar. l. c. XI. 14. „Anno 865 venerabilis archiepiscopus Iuvavensium, Adalwinus, nativitatem Christi celebravit in castro Chezilonis (tedy 25. prosince 864) noviter Mosapurc vocato, quod illi successit moriente patre suo Privina, quem Moravi occiderunt.“ Vzhledem k r. 860 máme toliko listinu Mon. Boic. XI. 119, v níž Přibina ještě se jmenuje; avšak příštího r. 861 jeví se již Kocel na říškém sněmu v Řezně. Pěknou rozpravu o Přibinově knížectví najdeš ve Světozoru 1859. čís. 16—20.

Dosavadní hrabě Pabo utekl se do Salcpurka. [1]) Nyní však ujal se král Ludvik na říšském sněmu v Řezně v měsíci dubnu 861 přísných prostředkův proti těmto odbůjcům, svrhnuv dosazená právě od Karlmana hrabata; synovi však tenkráte ještě odpustil, jenž v létě r. 862 osobně do Řezna se dostaviv a znova byv pod přísahu vzat, při spravování krajišť Korutanských jesť ponechán. [2]) Nezůstalť však ani tehdáž dlouho v slibu daném. Neboť setrvávaje v dřevním přátelství s Rostislavem, jenž r. 862 s dvorem byzantským, Němcům rovně jak Bulharům nepřejícím, o spolek jednání vedl [3]), — a jistými zpravami [4]) znova jsa v podezření uveden, naplnil otce takovou k sobě nedůvěrou, že král Ludvik, kterýž v příčině pozorování úkladův Karlmanových za celou první polovici r. 863 v jihozápadní straně říše své schválně se zdržoval, veřejně se prohlásil: prvorozený syn jeho že nemá a nesmí, pokud on sám je živ a pánem, nikdy více hodností a úřadův dojíti; kteréžto vyjádření syna, právě na cestě k otci do Bavor se nacházejícího, do té míry polekalo, že rychle obrátiv, v Korutanech proti všem možným případům začal se zbrojiti. Teď teprv vytrhnul král, dav prvé roztrousiti pověsť, jako by za pomocí Bulharův s Rostislavem míníl válčiti, proti odpadlému Karlmanovi, kterýž by se byl nepochybně také udatně bránil, kdyby mu byl Rostislav, spolčenec jeho, pomoci poskytnul [5]) a Gundachar nevěrně ho nebyl opustil. Ludvik odsloužil se tohoto posledního skutku tím, že povýšil Gundachara na markrabí korutanského. [6]) Karlman dav se na útěk,

---

[1]) Annal. St. Rudberti Salisb. Pertz Script. IX. 770.

[2]) Annal. Fuld. ad an. 863. Pertz I. 374.

[3]) Gfroerer: „Geschichte der ost- und westfränkischen Karolinger." Freiburg 1848. I. 431 a 450, kde příčiny a okolnosti toho jasně vyloženy jsou.

[4]) Annal. Fuld. ad ann. 863. l. c. 374. Letopisec snaží se obmýti Karlmana; avšak, co potom se stalo, svědčí o něčem zcela jiném.

[5]) „A Restitio Winido desertum et a se fugatum," praví Hincmar Rem. ad ann. 863 o Karlmanovi. Pertz Script. I. 459.

[6]) Annal. Fuld. l. c. ad ann. 863.

došel sice opětného odpuštění, nikoli ale dřevní své hodnosti. Od té chvíle trávil dni své v Řezně u volné vazbě. [1])

Král Ludvík nabyl asi všemi těmito příběhy jistého přesvědčení, že, pokud moc Rostislavova nebude oslabena, odboj a zráda vždy podpory a podnětu naleznou; jednalť tudíž ovšem ve vlastní užitek, uzavřev r. 864, zdvihnouti obecnou válečnou výpravu proti Moravanům. [2]) Jak velice mu toto podniknutí k srdci bylo přirostlo a jak pečlivě k tomu přihlížel, aby všecky síly své za tím směrem sjednotiti mohl, to zračí se jmenovitě v jeho přičinění, aby Bulhary, kteříž nezřídka s Moravou se byli přátelili, zavřením s nimi míru učinil neškodnými. Dříve však, než s nimi počal vyjednávati, podal papeži Mikuláši I. (panovalť od 24. dubna 858 až do 13. listopadu 867) skrze Šalomouna, biskupa kostnického, o tomto úmyslu svém návěští, a teprv, když se mu k takovému podniknutí apoštolského požehnání dostalo — věc to, kteráž za tehdejší doby náramného byla dosahu, neboť tím jesť počínání královo před světem ospravedlněno, — přijal v Tulně nad Dunajem posly bulharské. Smluviv tu s nimi r. 864 mír, kterýž až do konce téhož století pečlivě jesť zachováván, [3]) dal se konečně v měsíci srpnu t. r., a sice, jak se podobá, východním Krajištěm na pochod proti Moravanům, a přešed přes Dunaj, sevřel Rostislava v hradu jeho Děvíně — jenž, jak k pravdě nejpodobněji, nacházel se při stoku Jihlavky, Svratky a Dyje, a nikoli na místě nynějšího uherského Dě-

[1]) Hincmar Rem. Pertz l. c. I. 466 ad ann. 864: „Carlomannus, filius Illudovici regis Germaniae, qui in libera custodia cum patre suo morabatur."

[2]) Annal. Fuld. l. c. 378 ad ann. 864. Annal. Xanten. Pertz Script. II. 231 ad h. ann, vypravují toliko: „Ludevicus vero totum pene annum morabatur in Beioaria, caute agens contra Margos rebelles, sed et contra filium." Slovo „pene" poskytuje možnosť místo toto ve shodu uvésti s předešlým.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 27, klade tuto listinu neprávě k r. 858, správně Erben Regest. I. 14, dle Jaffé: Regesta pontificum Rom. Berolini 1851, pag. 245. Odpověď došla v květnu. Srov. Hincmar ad ann. 866. l. c. 474, pak Annal. Fuld. ad ann. 892.

vína [1]) — s takovým úspěchem, že Rostislav, nevida na ten čas zbytí, rukojmí vydal, kolik a jakých sobě král žádal, a se všemi velmoži říše své dřevní platnosť přísežně obnovil. Avšak, dokládá letopisec, nedlouho dodržel této přísahy. [2]) Podnětu podal, byť ne tenkráte přímo, tedy aspoň nepřímo zase Karlman. Tento pořád ještě v Řezně meškaje, shledal, když se byl král Ludvik z výpravy moravské navrátil, na lovu příležitosť svou, a ušed tajně do svého dřevního údělu, dal se tam za pomocí Gundachara a jiných od Ludvika zřízených hrabat za pána vyhlásiti. Vzdaž-li Rostislav o tomto skutku napřed věděl, o tom mlčí prameny; poněvadž ale vypravují, kterak Verner, jeden z nejpřednějších mezi Franky, od krále Ludvika s úřadů svých svržen jesť, byv obviňován, že Rostislava k válce proti Ludvikovi podněcoval: pochybíme sotva, tvrdíce, že kníže moravské o všem, co se při dvoře osnovalo, dostatečně bylo zpraveno. [3]) Že však tenkrát oněch pletich činně nepodporoval, jisto jesť. Karlman provedl je sám a to s věčím štěstím, než před lety. Otec netoliko že v dřevní hodnosť opět ho dosadil, alebrž postoupil mu dokonce po veliké noci násl. r. 865 za příležitostí předchozího dělení říše i Bavory — tehdáž vždy ještě hlavní zemi východofranckou — s některým síce obmezením, avšak přece s tako-

[1]) Annal. Fuld. ad ann. 864 l. c, 378: „Hludowicus rex mense Augusto ultra Danubium cum manu valida profectus, Rastizen in quadam civitate, quae lingua gentis illius Dowina, id est puella, dicitur, obsedit.“ Což stvrzují Annal. Hildesh. l. c. III. 48. Nynější Děvín (v Uhřích) co pevnosť, jejíž zříceniny podnes se spatřují, leží síce „ultra Danubium“; avšak strategicky důležitější pro Moravu jesť každým způsobem řeka Dyje. Proto také domnívá se Jireček (Světozor 1859 str. 378), že Rostislavův Děvín při stoku Jihlavky, Svratky a Dyje se nalezal, což tím spíše k pravdě se podobá, přihlíží-li se k slovům letopisce Fuld. ad ann. 869. Pertz. l. c. 381. Zde nazývá letopisec Děvín: „illam ineffabilem Rastici munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem.“ Kdyby to byl býval na vrchu položený nynější Děvín, pak by nebyl mohl letopisec užiti slova „dissimilem.“ Na skalách se tehdáž také v Německu stavěly hrady či pevnosti. (Kromě toho spatřuje se podnes nad Mušovem v úhlu mezi stokem Jihlavky, Svratky a Dyje rozsáhlé hradiště, po něm. Burgstatt řečené).

[2]) Annal. Fuld. ad ann. 864. l. c.

[3]) Annal. Fuld. l. c. ad ann. 865. Pertz l. c.

vou právomocností a s takovými důchody, [1]) že Karlmanův mladší bratr, po otci Ludvik pojmenovaný, práva sobě pokládal, nespokojenosti své nad tímto dělením prostředkem branného povstání roku 866 veřejný průchod zjednati. Teď stal se on těžištěm všech nespokojencův a složených před několika lety od otce s úřadů hrabat. [2]) Uto, Berengar a hrabě Verner, jenž, jak víme, roku předchozího pro svůj zrádný s Rostislavem spolek úřadu svého byl zbaven, přidružili se k neposlušnému synovi, obdrževše od něho slib, že na ztracené úřady opět budou dosazeni. Takto sesíliv se, poslal Ludvik mladší (kteréž příjmí odbůjce sám sobě přiložil) svého polního hejtmana Jindřicha k Rostislavovi se snažnou prosbou, aby ho při tomto podniknutí nezůstavil bez pomoci. V Durynkách a Sasích jednal skrze zvláštní smluvčí. [3]) Rostislav dal se svésti, a vytrhnuv náhle a pouštěje plen až hluboko do Bavor, přinutil krále, kterýž tuto zemi Karlmanovi v ochranu byl poručil, vypraviti se proti němu. Prvé ale, než král Ludvik v říjnu r. 866 s četným vojskem svým na pochod se dáti mohl, byl již Karlman opatrností svou toho dovedl, že Rostislav zpět se obrátil. K domluvám velmožných přátel smířil se na to syn s otcem ještě téhož roku ve Vormsu. Gundachar ale, pro opětnou nevěru po druhé své hodnosti zbaven, utekl se k Rostislavovi, [4]) jenž následujícího roku 867 tiše se choval, avšak jen aby za to v letech 868 a 869 v dokonalejší ještě přípravě na poli válečném se objevil.

Nápadno jesť, že ve všech posud vypravovaných válkách Rostislav jen co spolčenec odbojných synů Ludvikových sobě počíná. Podobá se zajisté, že obmýšlený výsledek vždy toliko po míře účastenství jeho se vážil. Domníval-li se Rosti-

---

[1]) Hincmar l. c. I. 466 et 467, pak Erchanberti Breviarium, Pertz Script. III. 325 a 329.

[2]) Annal. Fuld. ad ann. 866 l. c. 379.

[3]) Annal. Fuld. ad ann. 866. Dle Hincmara ad ann. 866 l. c. I. 473, byl to zvláště Verner, který Ludvika k odboji podněcoval.

[4]) Annal. Fuld. l. c. 381. ad ann. 866.

slav skutečně již touto cestou žádoucí samostatnosti Moravy dojíti? Skoro klonili bychom se k tomuto mínění, poněvadž, kdyby toho v skutku nebyl se domýšlel, byl by buď věrným a povolným vrchnímu pánu svému, králi Ludvikovi totiž, se prokázal, buď svárů a rozbrojů v rodině královĕ k pobouření sousedních Srbův a pannonských Slovanů na vlastní prospěch užívati hleděl. Neučinil však toho, pokud jednoho neb druhého syna ve zbrani státi viděl proti otci. Když ale oba, Karlman i Ludvik, zločinné vzpouře výhost davše, pokoje raději se přidrželi, tu teprv spatřujeme ho se sousedními spolčovati se kmeny a vlastní silou k žádoucímu bráti se cíli. Byloť by arci s politikou jeho se shodovalo, kdyby byl byzantské Řeky, Bulhary, pak s nimi sousedící pannonské Moravany a Slovence v Korutanech na svou přiveda stranu, k společnému vyzval je boji; mezi tím byly se však věci na takový způsob změnily, že nemohl již na sjednání takového spolku platně pomýšleti.

Co se především pannonských Moravanů tkne, nad těmi panoval věrný Ludvikovi německému až do posledního vzdechu Kocel, syn Přibinův, jenž po otci svém co kníže v zemi Blatenské, avšak již v ztenčených poněkud mezích, r. 861 následoval. Bylať část tohoto území, nejblíže ke Korutanům přiléhající, ve zvláštní župu proměněna, jež dle tamního slovanského kmene Dúdlebskou (Dúdleby = Dutleipa) se nazývala. [1]) Co pak Bulharů se tkne, slyšeli jsme již, že od uzavření míru v Tulně roku 864 v nepřetržitém pokoji s Franky zůstávali, kterýž ještě více se upevnil, když r. 866 bulharské poselství do Řezna přišlo s prosbou, aby učitelé latinské církve do Bulhar posláni byli, poněvadž král Bogoris s velkým dílem národa před několika lety (859) na víru křesťanskou byl se obrátil. [2]) Ludvik rád vyslyšel žádosť jejich, a pasovský biskup Ermenrich (865—874) odebral se osobně v četném průvodu

---

[1]) O této župě děje se zmínka k r. 891 v Kleinmayrově: Iuvavia. Přídavků str. 117. Srovn. též Šafaříkovy Starožit. str. 829.

[2]) Annal. Fuld. ad ann. 866 l. c. 379 a Hincmar l. c. ad eundem ann. pag. 473.

kněží a jahnův do Bulhar; shledalť však již římskými kněžími, jež byl papež Mikuláš I. tolikéž na prosbu krále Michala (tak nazýval se Bogoris po křtu svatém) poslal, půdu obsazenou, a tak zmizela biskupství pasovskému na dobro naděje na některé působení v stranách, východně Dunaje ležících. [1]) Při takovém stavu věci nemohl Rostislav, jak snadno na rozum jde, nikterak na Bulhary spolehnouti, i zbývaliť tudíž jediné ještě Čechové a Srbové, do nichž mohl pomoci se nadíti k válce, více méně nezbytné. Kdo však následujícího roku 868 válku počal, vzdaliž král Ludvik čili kníže Rostislav, neudává se. Mělť zajisté Ludvik s důstatek chuti a příčin, pokárati nebezpečného souseda a přivésti ho k dřevní závislosti, ano zase Rostislav dobře tušil, jak by se s ním asi po nezdařeném pokusu mladšího Ludvika případně naložilo. Opatřiti se tudíž napřed, bylo zajisté první jeho pečí, a že tato péče nezůstala bez dobrého výsledku, prozrazuje vyhýbavá zpráva o polním tažení Ludvika německého proti Rostislavovi z r. 868. Jen několika málo slovy připomíná se tato výprava; neboť dokonalou porážku Němcův zvěstovati — a takovou zajisté utrpěli —, byla přece příliš trpká věc pro letopisce, Němce Hinkmara. [2])

Jako tento výsledek jednak statečnosť Moravanů zvýšil a vážnosť jich rozmnožil, tak způsobil zase u Frankův napnutí všech sil, aby porážky své opět napravili. Strojilyť se tedy obě strany s největším úsilím. K Rostislavovi stáli Srbové s nejbližšími sobě příbuznými, Susly totiž, kteří mezi dolejší Vltavou (Mulde) a Labem, t. j. asi v pozdějším Míšensku, přebývali, [3]) a najatí od nich Čechové; [4]) ti činili jeden voj. Rosti-

---

[1]) Annal. Fuld. ad ann. 867 l. c. Do této doby (866) kladou se také nad míru pamětná „Responsa ad Consulta Bulgarorum,“ edidit Harduin in Actis Conc. V. 353—386, ku kterým se ještě vrátíme.

[2]) Hincmar ad ann. 869. l. c. 482.

[3]) Šafařík: Starožit. str. 912 a Zeuss: Die Deutschen str. 643.

[4]) Annal. Fuld. ad ann. 869 l. c. 381. „Bohemis, qui a Sorabis mercede conducti fuerunt, partim occisis, partim turpiter ad sua redeuntibus, ceteros in dedicionem accepit . . . Hludowicus.“

slavův synovec Svatopluk, jenž, jak se podobá, pod svrchovaností strýce svého v Nitranském kraji panoval [1]) a poprvé teď v historii se objevuje, vzal na se vedem druhého voje. Poněvadž pak nad to kníže sám v čele svých věrných do pole se vypravil. nezbývalo králi Ludvikovi v měsíci srpnu r. 869, leč postaviti proti těmto třem vojům také trojí vojsko. Proti Srbům a s nimi spolčeným Čechům, kteří do Bavor a Durynk vtrhše, pouštěli plen, vyslal stejnojmenného syna svého; nejstarší Karlman měl se svými Bavory Svatoplukovi vstříc jíti; král sám pak obmýšlel s Franky a Šváby osobně proti Rostislavovi vytrhnouti, ana ho nemoc přinutila, svěřiti vrchní velení nejmladšímu synu Karlovi. Ludvik válčil šťastně proti Srbům; neboť je i s Čechy porazil a k poddání se přinutil. Ne tak vedlo se ostatním dvěma bratrům. Oba vtrhli do Moravy; Karel, jak se zdá, z východního Krajiště a Karlman z Pannonie. Opravdivého odporu nikdež nenalezli, jelikož obyvatelé před nimi všude ustupujíce, v lesích se ukryli; odtud pošlo, že Karel až k samému hradu Rostislavovu, k Děvínu, totiž se dostal, jenž ničehož neměl sobě podobného a takovým způsobem byl založen, že obdivení a strach vzbuzoval. V kraji spálil dřevěné sruby (záseky), jež všudež založeny byly i ukořistil mnoho drahocenných věcí, kteréž uprchlí obyvatelé buď v lesích, buď v polích byli zakopali. [2]) Stejný osud stihnul úděl Svatoplukův, kdež Karlman plenil, až konečně oba, Karel a Karlman, v nepřátelské

---

[1]) Že Svatopluk věčí kraj spravoval, viděti z letopisů Fuld. ad ann. 870. l. c. 382: „Zuentibald, nepos Rastizi, propriis utilitatibus consulens, se Carlomanno una cum r e g n o, quod tenebat, tradidit.“

[2]) Annal. Fuld. ad ann. 869 l. c. 381. „Carolus dum cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset, Dei auxilio fretus, omnia moenia regionis illius cremavit incendio, et abscondita quaeque in silvis vel defossa in agris reperiens, cum suis diripuit, omnesque sibi congredientes fugere compulit vel interfecit.“ Slovíčko „illam“ již prozrazuje, že letopisec zde o též pevnosti mluví, jako k r. 864. Tam ji výslovně jmenuje „Dovina.“

zemi se spojivše k nabytým úspěchům vespolek si štěstí přáli. Tak vypráví letopisec. [1])

Ne příliš veliké byly však asi tyto úspěchy; neboť letopisci zajisté byli by šíře o nich vypravovati dovedli, a nad to byl by Rostislav, nikoli ale Ludvik, za mír prosil, ač nemá-li se tu také úmrtí krále Lothara, týmž časem prošlé, poněkud v příčet bráti, jež snad nutilo Ludvika, učiniti mír jakýkoli. Spatřujíce však, kterak král Ludvik o to pečlivě ukládá, by od Slovanů moravských pod jistou výminkou, kteráž se však nejmenuje, pokoj sobě zjednal: soudíme z toho samoděk, že Rostislav z velikolepého tohoto boje vyšel poněkud snad oslaben, přece ale ne pokořen, tím méně pak opět podroben. Stvrdiliť tento mír sami synové krále Ludvika, schválně k tomuto konci vyslaní, Karlman totiž, Ludvik mladší a Karel, kteří, jak víme, válku tuto byli vedli; poněvadž pak v průvodu jejich i markrabí sousedních krajišť se nacházeli, jako Thakulf z Krajiště srbského a Arnošt z českého, podobá se, že při tomto zavírání míru kromě věcí mezinárodních i o úpravě hranic bylo jednáno. [2]) Dosti však na tom; jisto jesť, že Rostislav nebyl podmaněn, že tudíž r. 869 vůli svou, od Franků státi se neodvislým, byť ne dokonale, tedy aspoň největším dílem provedl. Kéž by mu bylo bývalo přáno, užívati též ovoce řídkého úsilí svého! Netoliko ale že byl o ně připraven, jemu bylo nad to ještě souzeno, spatřovati, kterak vlastní jeho rod, kterak zejmena Svatopluk tímto pracně zdělaným svobodným trůnem otřásal, kterak spojiv se s Karlmanem jej podvrátiti se chystal, a to v době, kdy

---

[1]) Annal. Fuld. ad ann. 869 l. c. 381. „Vastataque omni regione Karolus et Karlmannus fratres convenerunt, de victoria sibi coelitus data gratulantes."

[2]) Hincmar ad ann. 869 l. c. 485. „Hludowicus autem frater ejus (Lotharii imperatoris) pacem cum quadam conditione apud Winidos obtinere procuravit, ad quam confirmandam filios suos cum marchionibus terrae ipsius direxerat, ipseque infirmus in Ragenisburg civitate remansit." Letopisci Hinkmaru nezdá se tudíž dobytý prospěch velikým býti. Také o Svatoplukovi nemohl letopisec říci, že by byl léta 870 sebe i svou říši dobrovolně Karlmanovi odevzdal. Annal. Fuld. l. c. 382.

Morava i v církevních věcech hleděla sprostiti se vlivu franckého. Byltě Rostislav k tomu velice čestným způsobem dráhu proklestil; na jeho nástupci, Svatoplukovi, tedy záleželo, dráhu tuto statečně nastoupiti a důsledně po ní kráčeti. Zdaliž a kterak to učinil, o tom v knize příští. Ohledněmež se jen ještě jednou po Rostislavovi a postavení jeho k Frankům.

Četli jsme na str. 82 t. d., že král Ludvik roku 846 Rostislava na místě Mojmíra mocí zbraně za panovníka našim Moravanům dosadil. Což předcházelo asi takový účinek? Zvláště tři věci: rozhodující vliv Franků v Moravě, náležité dorozumění a přistoupení nového panovníka na Ludvikovy záměry, a konečně smluvení se o jisté výminky. Panovník Moravy nebyl, jak na str. 77 t. d. vyloženo, neobmezeným pánem; hlavy čeledí, „vladykové", mívali nenepatrný vliv. Poněvadž pak Mojmír skrze Ludvika přece byl odstraněn, rozumí se tím buď dokonalé oslabení národa a hlav jeho, buď obecná nechuť k předchozímu panovníku. Nelze ovšem ani toho ani onoho dějepisně prokázati; tolik však jisto, že bez značného vlivu Franků na Moravě a bez svolení vladyk i synovce samého, Rostislava totiž, taková změna v osobě panovníka projíti nemohla. Výminky, jež s tím spojováno, sotva mohly míti jiného cíle, leč jaký vůbec za francké doby býval v obyčeji, t. j. rozšíření vlastního panství. Stalť se tudíž Rostislav, přijav trůn moravský z rukou Franků, beze vší pochyby z vlastního přivolení knížetem od nich odvislým. Dlouho hledal pravou cestu, kterouž by tento, národu, k životu způsobnému a zcela jiným řádům, než byly francké, uvyklému, — nesnesitelný poměr se sebe svalil. S počátku příliš málo důvěřoval vlastním silám, a odtud lze nepřetržité skoro účastenství jeho v odbojích proti franckému králi sobě vyložiti. Teprv r. 862 postavil se na pevnější půdu, — v obrácení Moravy na víru křesťanskou skrze apoštolskou stolici římskou nalezl jediný bezpečný prostředek, založiti trvanlivou, samostatnou, k západoevropské vzdělanosti lnoucí slovanskou říši vedlé germanskofrancké, — idea to, kteráž samojediná již stačí, aby mu zjednala a pojistila vděk časův potomních.

KNIHA III.

O PROVEDENÍ KŘESŤANSTVÍ NA MORAVĚ.

OD R. 863—906.

HLAVA PRVNÍ.

VYSTOUPENÍ KONSTANTINA A METHODĚJE.

Mládí ss. apoštolův Konstantina a Methoděje. — Moravský kníže Rostislav prosí sobě učitelův víry. — Příchod ss. bratří apoštolův k Rostislavovi v měs. červnu 863. — Sestavení slovanského písma. — Působení ss. apoštolů na Moravě od r. 863 až 867. — Jich pouť do Říma 867. — Tehdejší stav apoštolské stolice. — Poměry Bulharska. — Sv. bratři v Římě na biskupy vysvěceni 868. — Konstantin umírá 869. — Methoděj arcibiskupem moravských a pannonských Slovanův 869. — Arcibiskupství sřemské obnoveno. — Práva a svobody, od papežův nové moravské arcidioecesi udělené. — Velehrad, stolice říše Moravské.

Ačkoli Morava, jak velice pravdě podobno, od r. 803, určitě od r. 829 k pasovské dioecesi příslušela, přece zdá se, že tamější zřízení církevní, ač jinak snad dosti spořádané, nikterak do té míry ujíti se nemohlo, jako v sousední dolejší Pannonii, kdež Kocel panoval, a kdež arcibiskup Salcpurský bez ujmy a odporu metropolitní práva vykonával. Nelzeť dokázati, že by na Moravě touž dobou jediné nadání pro kláštery

bavorské bylo bývalo učiněno; že ale taková nadání naopak nacházela se v državě Kocelově, připomenuto již na str. 81 t. d. Co dá se z tohoto nedůstatku vyvoditi? Přede vším to, že přese všecko přičinění povolaných i nepovolaných k tomu kněží křesťanství na vlastní Moravě nebylo se ještě povzneslo k oné blahodějné lásce, kteráž mileráda zbavuje se věcí pozemských, aby za ně dosáhla věčných. Pravé křesťanství tedy nebylo ještě vůbec pustilo kořenův na Moravě. Rostislav a lid jeho byli sice od cizích kněží věčím dílem pokřtěni, ale v života svého způsobě málo ještě proměněni. [1]) Sliby na křtu činěné měly teprv státi se skutkem skrze učitele, jichž Rostislav z Cařihradu byl sobě vyprosil.

Panovalť tehdáž v byzantské říši Michal III., s počátku společně s matkou svou Theodorou, později, zejmena od r. 856 až 867, sám. Co o něm se pověditi dá, pojal Gibbon v krátká slova: Michal byl dříve králem, než stal se mužem. [2]) Rozpustilých, nerozvážlivých účinkův mohou dějiny o něm dostatek vypravovati, ale nižádného velkého skutku. K němu tedy Rostislav, poradiv se prvé s předními říše, uchýlil se s prosbou o učitele víry, i obdržel bratry Konstantina a Methoděje. V Soluně, hlavnim městě Macedonie při soujmenném zálivu, se narodivše, kde jich otec Lev přebýval, došli výtečného vychování. Zbožná mysl a touha po vědomostech přivodila oba za patriarchy Ignatia (846—857) do kláštera basilianův na hoře Olympu, a tudíž do služby církve, kteráž je vysvětila na kněžství. Methoděj stal se onde opatem. Proti zmatkům, jež způsobil učený tajemník císařský a náčelník životní stráže, potomní patriarcha Photius výpovědí svou „že každý člověk má dvě duše“, vystupoval mladší, bystrotou i tvořivostí ducha nad staršího bratra vynikající Konstantin tak svobodně a prospěšně, že tím dřevní jeho s Photiem svazek přátelský se přetrhl, což stalo se před-

[1]) Srovn. ital. legendu cap. 7 v Ginzlově: „Geschichte der Slavenapostel Kyrill und Method.“

[2]) Gibbon: The history of the decline and fall of the roman empire. V Paříži 1840, díl VI. 86.

ním podnětem, proč „filosof", jak totiž Konstantina nazývali, [1]) té doby, když Photius r. 858 pletichami císaře Michala III. a ujce i vychovatele jeho Vardy na stolec svrženého a vypovězeného patriarchy Ignatia povýšen jest, — s potěšením ujal se příležitosti, kteráž mimo říši k činnosti se mu nabízela. [2])

Takové pole činnosti vyskytlo se Konstantinovi mezi Kozáry, tehdá při azovském moři přebývajícími, kteří neschopných a svárlivých missionářův zbaviti se chtíce, tolikéž prosebně k císaři Michalu III. o pravověrné učitele byli se obrátili. Konstantinovi dostalo se tohoto poslání. A on je také skutečně splnil; neboť r. 860 s vyslanými Kozárův vyšed ze země, zůstal za nějakou dobu v Chersonu, tedy na hranicích Kozárův, aby mluvě lidu toho se přiučil. Věda, že v tomto městě sv.

---

[1]) Konstantin objevuje se vždy s příjmím „filosof". Příjmí toto dávali tehdáž rádi učeným mužům, někdy i mníchům. Tak na př. i v Conversio Bogoar. l. c. XI. 14, kdež čte se také o sv. Methoději: „orta est doctrina Methodii p h i l o s o p h i."

[2]) Prameny života a činnosti apoštolů Kyrilla a Methoděje nalézají se snešeny v Ginzlově již jmenované historii těchto svatých v přiložení I. Doplňkem třeba k těmto pramenům ještě přičísti dvě krátké legendy, kteréž uveřejnili Pogodin pod názvem: Kyril i Methodij, slovenskije pervoučiteli. V Moskvě 1825. 4°, po něm pak Hanka v Časopisu česk. Musea r. 1841 str. 464 a násl. Dále „Žitije sv. Konstantina", co starosrbská legenda pospolu se životem sv. Methoděje („pannonská legenda") vytištěno poprvé v Šafaříkových „Památkách dřevního písemnictví Jihoslovanův," v Praze 1851. 8°. Pak „O pismenech črnorizca Chrabra," tamtéž. Sem patří též: Dümmler a Miklošić „Die Legende vom heil. Cyrillus." Druckschriften der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, 19. sv., pak: „Vita sancti Methodii, russico-slovenice et latine edidit Fr. Miklosich. Vindobonae 1870." Neméně sluší k pramenům těmto počítati původně řeckou legendu „vita sti Klimentis," v Šafaříkových „Památkách hlaholského písemnictví," v Praze 1853, 8° vytištěnou, pak „Vita s. Clementis, Bulgarorum Episcopi, graece edidit Fr. Miklosich, Vindobonae 1847 8°", z kteréž podává Ginzel výtah pod jmenem „bulgarische Legende." Co se pak dověrnosti těchto rozličných legend tkne, zasluhuje pannonská první místo, a k té řadí se italská, od Bollandistův přijatá. Méně víry má do sebe moravská, pak česká legenda (v stč. jazyku XIV. věku ve Výboru staré literatury české I. str. 308 a násl.), posléze bulharská, od

papež Kliment r. 100 smrt mučenickou byl podstoupil, [1]) pátral po jeho ostatcích a naleznuv je, přenesl je u slavném průvodu dne 30. pros. 861 do hlavního chrámu metropolitního v Chersonu. Byl-li také bratr Methoděj tohoto přenešení účasten, není sice k víře nepodobno, nikoli ale dokázáno; [2]) tolik však zůstává nepochybné, že, jak již podotknuto, snaha Konstantinova s hojným potkala se požehnáním a on s velikou propuštěn poctou. Kozáři zavázali se byzantskému císaři za tuto sobě učiněnou službu věrností i poslušenstvím; a aby dokázali, že křesťanství mezi nimi vešlo v život, propustili k přímluvě Konstantina všecky cizí zajaté bez výkupného na svobodu. To stalo se nepochybně r. 862. Té doby nalezal se ale již Rostislav, jak známo ze str. 85 t. d., v zjevném boji se svými utiskovateli, s Franky.

Bylť se mnoholetou zkušeností asi poučil, že Frankové dvojím spůsobem hledí sobě podrobiti svobodné národy, mečem

---

Miklosiče řeckým textem vydaná. Číslo sedm, jemuž tu v životě sv. Konstantina přikazuje se veliký úkol — Konstantin byl prý nejmladší z 7 bratří, v 7mém roce života dán na studie, v dvakráte 7mi letech ztratil otce, v dvakráte 7mi letech povolán prý od logotheta Theoktista do Konstantinopole, zemřelť 14. února v 42ém (6 $\times$ 7ém) roce —, časté opakování tohoto čísla činí tyto děje podezřelými. Původně rusky psaný spisek Rižského biskupa Philareta, který vyšel v něm. překladu pod titulem: „Cyrillus und Methodius, die Apostel der Slaven" v Jelgavě (Mietau) a Lipsku r. 1847, — nečiní mezi užitými prameny žádného rozdílu, je tedy nekritický a bez užitku. Mezi novější práce náleží v té příčině prof. Dr. Franja Račkiho: „Věk i dělovanje Sv. Cyrilla i Methoda slovjenskih apostolov", v Záhřebě 1857 8°, stran 420, pak Louis Leger: „Cyrille et Méthod, étude historique", Paris 1868, často již jmenovaný spis Ginzlův a níže uvedená práce prob. V. Štulce.

[1]) O sv. papeži Klimentovi viz Sušilovy „Spisy sv. Otcův apoštolských, v Brně 1849." Srov. též: Dudík, „Neuentdeckte Fresken, d. h. Apostel Kyril u. Method in Rom."

[2]) Legenda pannonská, otištěná dle Miklosičova latin. překladu od Dümmlera v Arch. cis. akad. nauk ve Vídni, sv. XIII, činí v kap. 4. Methoděje průvodcem bratra svého mezi Kozáry; avšak Translatio st. Clementis, otištěná u Ginzla l. c., kteráž nad jiné měla příčinu, o této okolnosti se zmiňovati, pomíjí ji mlčením.

totiž a křížem. Meči dovedl se opříti, kříži z Němec mínil se uhnouti, nehodlaje však při tom zříci se přijatého již křesťanství. Toho bylo lze jen tou cestou se dodělati, když by se do země povolali kněži a učitelé, kteří, nejsouce Němci, nedrželi by s Franky, znajíce zároveň řeč i zvláštnosti lidu. Takových mohla jen byzantská říše poskytnouti, a proto obrátil Rostislav zraky své k Byzantu a k prameni všeho zbožného podnikání, k Římu; neboť že Míchal III. a říše jeho nesmýšlejí s Franky, toť věděl nepochybně dobře, a že tehdejší papež Mikuláš I. Němcům ho neprozradí, o tom mohla ho s dostatek přesvědčiti ráznosť, s jakouž tento sobě počínal proti výstupkům rozličných Karlovcův. Nad to nemohlo se Rostislavovi při snahách jeho o založení svobodné, nezávislé říše lepších dostati rádcův a pomocníkův, jako takových pravověrných kněží, kteří přicházejíce z krajin monarchicky spravovaných, jakož i osvětou a jmenem svým bezpečnější rukojemství pro budoucnosť poskytujících — v takovém zároveň spatřovali se postavení církevním, že nemohli knížeti odepříti podpory své, žádal-li, což i zamýšlel, o zřízení samostatné církevní provincie. A na konec věděl Rostislav dobře, že, požádá-li v Římě přímo za latinské věroučitele, přivodě takto zemi svou k apoštolské stolici, císař Ludvik II. ihned bude chtíť těžiti pro sebe z křivého domnění, že, poněvadž stolice Petrova stojí pod svrchovaností říše francké, bude náležeti papeži, aby nově získané členy církve římské postoupil jemu, císaři, jakožto řádnému nástupci Karla Velikého, onoho ochránce církve, a k říši jeho je přikázal, — dovozování to, jemuž právě chtěl Rostislav se vyhnouti. K tomu účelu tedy spolčil se se svým synovcem Svatoplukem a se sousedním knížetem Kocelem, jenž té doby arci aspoň na pohled trval v dobré vůli se svým metropolitou v Salcpurku; neboť víme, že arcibiskup Adalvin ještě r. 864 slavil vánoční svátky s Kocelem v Mosburku, a že i potomního roku ještě chrámy světil v tamější krajině. [1]) Knížata usnesla se tedy po dobrém uvážení

[1]) Conver. Bogoar. Pertz na uv. m. str. 14.

všech těchto důvodů, vypraviti do Říma i k Míchalovi III. posly, kteří by od nich za učitele víry žádali. [1]) Řím se zdráhal, proč, neznámo, snad proto, aby se předkem náležitě zpravil o církevních poměrech Moravanův v Podunají a na Moravě. V Byzanci naopak porozuměli ihned nabízenému sobě prospěchu; že pak císař z přímluvy poslův se dověděl, kterak Rostislav pro národ svůj, z nedostatku slovanských učitelů jen velmi chudě křesťanství vyučený, vyhledává muže, kterýž by ho dokonale přiučil čtení a zákonu: ustanovil se brzo na tom, poslati Moravanům Konstantina, v činnosti missionářské již zkušeného; neboť při něm spatřovaly se všecky žádoucí vlastnosti. Co rozený Soluňan znal se tento v nářečí vůkolního lidu slovanského jakoby v druhém jazyku mateřském; důkladné vědomosti věcí božských i světských, jakož i získaná mezi Kozáry zkušenosť, kdež bylo mu s Židy a Saraceny jednati, činily ho výborně způsobným, odstraniti bludy, jež skrze neschopné učitele do Moravy se byly vloudily, jakož i národu nevzdělanému síce, ale od přirození bystrému otevříti rozum písem svatých. [2]) S povolením císařovým [3]) vydav se tedy Konstantin s bratrem Metho-

---

[1]) Spoléháme při tomto tvrzení na list papeže Hadriana II. k Rostislavovi, Svatopluku a Kocelovi z r. 864, otišt. v Erbenových Regestech str. 14. Pravosť t. listu papežského stkvěle dokázal proti Ginzlovým pochybnostem Vyšehradský prob. V. Štulc v spise, vydaném nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia v Brně r. 1857 (str. 483—489), kterýž se zove: „Život svatých Cyrilla a Methodia, apoštolů slovanských"; totéž stalo se v Archivu „za pověstnicu jugoslavensku. Knjiga IV. U Zagrebu 1857" str. 281—298.

[2]) Synoda, r. 852 v Mohuči držená, užívá o Moravanech výrazu: „r u d i s adhuc christianitas gentis Marahensium." Pertz Leg. I. 414.

[3]) Zvláštního svolení p a t r i a r c h y Cařihradského bylo v té příčině sotva asi potřebí, neboť v základech věcí příslušeli oba mníši, poněvadž Olymp s svými kláštery počítal se k dioecesi Macedonské, vlastně pod patriarchu Římského. Neboť tehdáž patřila tato provincie i s Helladou a Peloponnesem k Římu. Teprv asi r. 891 pokládá se Macedonie za příslušenství patriarchátu Byzantského. Viz Schelstrate: Antiquitas illustrata, Tom. I. Papež Mikuláš I. reklamoval r. 860 právo, císařem Lvem Isaurským okolo roku 732 římské stolici odcizené, jmenovati

7*

dějem v první polovici r. 863 na cestu do Moravy, dostal se v měsíci červnu k Rostislavovi, [1]) v době ovšem truchlivé; neboť právě děly jsou se přípravy k velikému boji, jenž r. 864 propuknuv, jak na str. 87 t. d. jsme poznali, pro Moravu nešťastně se skončil.

Cestu na Moravu bylo novým učitelům víry zajisté jen skrze Bulharsko konati, jednak, že stará silnice z Cařihradu do dřevní Pannonie jednou částí Bulharska vedla, jednak, že bratři v této zemi, kde již řečtí missionáři působili, [2]) očekávali setkati se s přátely, což zajisté při tehdejším způsobu cestování v příčet bráno. Jestli zde ale co skuteční missionáři vystoupili a krále Bogorise i lid jeho pokřtivše, takto stali se apoštoly Bulharův, toho neodvažujeme se tvrditi. Již ta jediná okolnosť, že jich vrstevník, knihovník totiž římské církve Anastasius, jenž našeho Konstantina znal a při každé příležitosti vysoce ho vychvaloval, jistí, že Bogoris a lid jeho od jednoho Římana („homo Romanus"), od kněze Pavla totiž, víru křesťanskou jsou přijali, již tato okolnosť, tušim, napomíná k opatrnosti. [3]) Bogoris poznal

---

arcibiskupa Solunského apošt. vikářem v Epiru, Illyriku, Macedonii, Thessalii, Achaji a Dacii. Viz Hefele: Conciliengeschichte IV. 230, a srovnej též Hergenrötherovu recensi I. dílu něm. vydání t. kniby v „Jahrbücher f. kath. Litt. 1862 Nr. 8.

[1]) Dovozovati, že jediné rok 863 může býti epochovým rokem příští sv. apoštolů na Moravu, bylo by dle dát, jež za tou příčinou od dr. H. Jirečka ve Světozoru z r. 1858 č. 5 sestavena jsou byla, věcí zhola již zbytečnou. Měsíc červen přijímá se od Muralta v jeho: Essai de chronographie byzantine, pag. 439.

[2]) Gfrörer: Geschichte der ost- u. westfränkischen Karolinger I. 433 a 448. Mansi Coll. Concil. XV. 814 a násl.

[3]) Mansi l. c. 10. A. XVI. Slova „homo Romanus" nerozhodují zde ovšem platně; neboť ona mohou znamenati též Romaika, t. j. příslušníka říše východo- čili řeckořímské (srov. Dobrovského „Cyrill u. Methud" str. 82); tomuto výkladu protiví se ale velice určité jmeno „Paulus", a to tím více, poněvadž Anastasius akta 7. a 8. všeobecného sněmu církevního, na kterémžto posledním r. 869 Photius i s přívrženci svými v klatbu dán jest a při němž Anastasius osobně se nalezal, — hned roku 871 i s dokumenty řecké církve vůbec do latiny překládal a tudíž dokona-

víru křesťanskou skrze svou, ze zajetí byzantského se navrátivší sestru. Kněz Pavel doplnil a upevnil, co král byl slyšel, a Josef arcibiskup cařihradský udělil mu křest svatý. Bogoris od té doby nazýval se Míchal. To stalo se r. 859. [1]) Poselství,

leji, než kdokoli jiný, o tamějších poměrech zpraven býti mohl. Rovněž nečiní často již jmenovaná „Translatio st. Clementis“ čili tak zv. ital. legenda, jak ji Ginzel (v přídavcích str. 5) nazývati sobě oblíbil, o nějaké činnosti sv. bratří v Bulharech zmínky, podobně také pannonská legenda; ba ve všech těch obšírných sporných aktech mezi Římem a Konstantinopolí, pokud se vzhledem k obrácení Bulharův na křesťanství ještě zachovala, nedočteš se nikdež ani slova o působení sv. bratří u Bogorise. Ba sama Bulharská Legenda čili „Vita Clementis, episcopi Bulgarorum (u Ginzla v Přídavcích str. 32,“ řecky vyd. od Miklosiče r. 1847 ve Vídni), na kterouž především slušelo, obšírněji o této věci pověděti, klade slova svá tak, že z nich síce pobyt sv. bratří u Bogorise, nikterak ale jimi snad způsobené obrácení nebo dokonce pokřtění krále na srozuměnou se dává. Jediné svědectví o missionářské činnosti sv. Kyrilla a Methoděje u Bulharův vydává legenda moravská (Ginzel, v Přídavcích str. 12), kteráž ale dle času i víry daleko za výše jmenovanými stojí. Historka o mníchu Methoději, jenž prý prostředkem obrazu posledního soudu Bogorise obrátil, obsažená v „Theophanes continuatus IV. 15 (hist. Byzant. script.), nedá se nijak s osobností velikého arcibiskupa Methoděje srovnati. Bylať by o této příhodě v legendách nepochybně zmínka se učinila a malíři jiného titulu se dostalo. O původech obrácení Bulharův na křesťanství, a to po našem výkladu, srov. ostatně Ginzla na uv. m. str. 32 a 2, pak Gfrörer: Kirchengeschichte III. 252, a téhož Gesch. d. ost- u. westfränk. Karolinger I. 432.

[1]) „Věk bolgarskago caria Simeona“ od Palauzova u Hilferdinga l. c. str. 98, pak Muralt Chronol. l. c. str. 436. Pertz Script. 473 dovozuje dle Pagi Critica ad Baron. III. 657 rok 861 co pravý rok pokřtění, Dümmler v Arch. c. akad. nauk X. 81 počátek r. 865 anebo snad již konec r. 864, Gfrörer pak l. c. III. 252 dobu mezi r. 863 a 864. V ostatním je celá věc s Bogorisem ještě velmi málo vyjasněna. Legenda o sv. Klimentu, biskupu Velickem, vytištěná skrze Šafaříka v Památkách hlahol. písem str. LVII v řeckém i lat. jazyku, po česku v Čas. čes. Mus. r. 1847, str. 516 a násl., připisuje křest Bogorise a syna jeho Míchala samému sv. Klimentu (str. 519), a Pejačevič domnívá se dokonce ve své historii srbské díl X, 69, že v době mezi r. 840—896, do které klade se vůbec panování Bogorise-Míchala, panovali nepochybně dva Míchalové.

jež Bogoris několik let později k papeži Mikuláši I. vypravil, doneslo jeho a novokřtěného lidu podrobení se pod stolici apoštolskou. Tehdáž patřilo ovšem Bulharsko k římsko-katolické církvi, rovněž co Byzanc a veškera tak řečená východní církev, která pohříchu již té doby skrze pohoršlivý spor patriarchy Photia byla ujala se oné nepoctivé hry, jež pak v 11. století za patriarchy Michala Cerularia způsobila rozkol, až podnes trvající. Než za onoho času, kdy Konstantin a Methoděj vyučovali, byl Photius se svými přívrženci na osmém, v Cařihradě držaném obecném sněmu církevním r. 869 ovšem z církve vyobcován, [1]) ale jen se svými přívrženci; rozkol, abychom již tak se vyjádřili, nebyl ještě úředně prohlášen. Vyšlit tedy svatí bratři z církevní provincie, kteráž rovně co oni sami (ač vyjmeme-li tehdá již hotovou, ale od římské odchylnou liturgii, jíž co mniši basilianští se přidržovali) v celém svazku s Římem se nalezala, chtíce Moravany při řekách Moravě, Váhu, Hronu a Dunaji naučiti čtení a zákonu.

Ano čtení! k tomu však bylo třeba pismen; že ale Slované vůbec a Jihoslované zvláště před Konstantinem a Methodějem žádných vlastních pismen k spisování kněh neměli, alebrž při počítání a věštění, při rozměřování příbytkův, dvorcův, polí atd. jistých črt [2]) užívali, vychází zřejmě na jevo ze svědectví císaře Míchala III. v pannonské legendě, [3]) jakož i ze slov mnícha Chrabra, [4]) jenž sotva o věk lidský vzdálen byl smrti Konstantina. Staralit se tedy svatí apoštolé o písmo slovanským zvukům přizpůsobené, a Konstantin zejmena sestavil dle souhlas-

[1]) Poprvé ovšem již na círk. sněmu v Římě r. 863, potom ale zase na milosť přijat. Muralt Chronol. l. c. pag. 439.

[2]) Viz Dr. Hanuše: Zur slav. Runenfrage, mit bes. Rücksicht auf die obotritischen Runen-Alterthümer, so wie auch d. Glagolica u. Kyrilica; Archiv cís. akademie nauk, sv. XVIII.

[3]) Dümmler, Arch. XIII, kap. 5. str. 158 a 168.

[4]) Vyd. od Safaříka r. 1851 v „Památkách dřev. pisem. Jihoslovanů.“ O mníchu Chrabru psal dříve již Šafařík v Časop. česk. Mus. r. 1848 str. 24 a násl., tamtéž i Hattala r. 1858, str. 117 a násl.

ných svědectví starých pramenův abecedu, kterouž nazýváme hlaholskou (glagol, hlahol = hlas, jesť název čtvrtého písmene v té abecedě) na rozdíl od řeckoslovanské čili řeckoruské, kteráž přičítá se biskupovi Velickému Klimentu († 27. července 916), [1]) vůbec pak kyrilicí slove. [2]) Dokavad ještě v Cařihradě meškal, zejmena asi r. 862, sestaviv Konstantin tato znamení, počal již překládati evangelium sv. Jana; v tom pak v Pannonii a na

[1]) Časop. česk. Mus. 1848 str. 14. Velica leží v přední Macedonii při stoku soujmenné říčky se Strumicí i byla druhdy sídlem biskupství Tiberiopolského.

[2]) Jak na azbuku, zavedenou biskupem Klimentem, přešlo jmeno kyrilice, objasňuje Hanuš v níže uvedeném díle svém: Sv. Kyril nepsal kyrilsky atd. str. 8 takovýmto způsobem: „Sv. Kliment, co žák vděčný a ctitel věrný sv. Kyrila, nevydával bezpochyby abecedu svou za novou, čím v skutku i nebyla, nýbrž jen za změnu zřetedlnější hlaholice; jak míle tedy v pozdějších dobách hlaholice se víc a víc v Bulharsku (a snad i v Rusku) zanedbávala, stala se tam na jihovýchodě i abeceda sv. Klimenta opět jedinou azbukou slovau. a na ni přešlo jak toto jméno samo, tak i jméno původce slovanské liturgie, t. jméno sv. Kyrila.“ Šafařík praví ve svých „Prager glagol. Fragmente“ str. 57: „Bei dem gänzlichen Schweigen über die Figuren des einen und des anderen (Alphabets) wäre eine spätere Verwechslung oder Uebertragung des Namens von dem einen auf das andere nicht unmöglich.“ — Důkaz o tom, že biskup Velický Kliment zřetelnější azbuku smyslil, než byla ona sv. Kyrila, podává řecká legenda o sv. Klimentu (vytišt. Šafaříkem r. 1853 v Památkách hlah. písemnictví str. LVII s latinským překladem, česky v Časop. čes. Musea 1847 str. 516—521), kdež čtou se slova: „vymyslil pak i jiná znamení písmen, zřetedlnější nežli jsou ona, jež sv. Kyril vynalezl.“ — Důkladnější práce v této sporné příčině uveřejnili: Šafařík: „Ueber d. Ursprung und die Heimath des Glagolismus,“ v Praze 1858, pak dr. Hanuš: „Svatý Kyril nepsal kyrilsky, než hlaholsky,“ zvláštní otisk z Pojednání kr. české společnosti nauk, V. řada, 10. sv., v Praze 1857. Od téhož pochází také rozprava: „Zur Glagolica-Frage“ v Miklošičově „Slavische Bibliothek“ II. 197. Proti tomu uveřejnil F. J. Jezbera spis: „Kyril a Method . . nepsali nikdy hlaholsky, než kyrilsky, t. j. písmem na základě abecedy řecké sestaveným a doplněným,“ v Praze 1858. Podstatné vyvrácení této práce najdeš v Hanušových „Kritische Blätter.“ Také „Augsburger Postzeitung“ přinesla v příloze k č. 35. r. 1859 článek: „Das Alphabet d. heil. Cyrillus, d. Apostels d. Slaven.“

Moravě, snad již za pomocí získaných mezi tím učeníkův, dále pokračuje, ujal se též překládání jiných posvátných i obřadných knčlr, [1]) zřejmé to svědectví, že nářečí, jímž Konstantin rozprávěl a psal, pannonským a moravským Slovanům rovněž tak, jako Slovanům v Thessalii nebo v Bulharsku bylo srozumitelné, jelikož by jinak veškera práce byla bývala marná, [2]) čímž však za pětiletého pobytu obou bratří na Moravě a v Pannonii zajisté nebyla, jak výsledek zřejmě dokázal.

Takto se přichystavše a vzácné, na tavrickém půlostrově vyzdvižené ostatky s sebou nesouce, dorazili svatí apoštolé v měsíci červnu r. 863 k Rostislavovi. Jich pobytu u Kocela bylo

---

[1]) O literární činnosti sv. bratří psal Šafařík v Čas. čes. Mus. z r. 1848 pod záhlavím: „Rozkvět slovanské literatury v Bulharsku“ str. 1 až 32, kdež zároveň vyčítá knihy, od nich a žákův jejich dle vší podobnosti složených nebo na slovanský jazyk převedených.

[2]) Poněvadž nynější moravské nářečí od jihoslovanského velice se líší, přijímá Šafařík ve výše citovaném spisu o původu a domově hlaholice str. 30 za pravé, že stará řeč slovanských obyvatelův Pannonie zároveň s nimi vyhynula; k čemuž my dodáváme: Byť i řeč s národem samým byla vyhynula, zachovaly se podnes na Moravě, v Čechách i na Slovensku názvy církevních a náboženských ponětí, od sv. apoštolův přinešené, jako na př. Hospodin, Ježíš Kristus, stvořiti, stvořitel, spasiti, spasitel, spasení, milosť, vzkřísení, rozhřešení, hřích, vzpověď, modlitba a j. p., což zajisté je výmluvné a silné svědectví přímého jich působení v našich zemích. Srov. o tom „Světozor“ z roku 1858 č. 6. O poměru jazyka, od ss. Konstantina a Methoděje při překladu bible užitého, k dnešním nářečím slovanským psal prof. Martin Hattala v Č. čes. Mus. r. 1855. str. 81 a násl. Za příkladem Dr. Fr. Miklosiče (Vergl. Grammatik d. slav. Sprachen. Wien 1852. I. str. VII a VIII) snáší se prof. Hattala na tom, že staroslov. jazyk církevní (kyrilština) je matkou nyn. bulharštiny a slovenčiny, že ale bulharština vlivem cizích jazykův, zvláště pak albančiny, mnohem více od mateře své se odchýlila, než sestra její, slovenčina totiž v Krajině, Štýrsku atd. Jinak smýšlí Schleicher v rozpravě své „Ist das altkirchenslavische altslovenisch?“, umístěné v „Beiträge zur vergl. Sprachforschung“ (v Berlíně, díl I, str. 319, srov. též str. 21 onoho I. dílu), považuje jazyk staroslovanský jediné za starobulharský, kteréžto mínění ovšem dávno před ním již Šafařík (zejmena ve svém Slov. národopise str. 34, v Praze 1849) byl vyslovil a zastával.

tudíž onoho času asi na málc. Že ale svaté ostatky s sebou vzali, zdá se již poukazovati k jich úmyslu, navštíviti Řím; neboť tam je přenesli r. 867. Můžemeť však ještě jiné příčiny se domysliti, proč svatí učitelé tělo sv. Klimenta bez překážky z Cařihradu odnésti směli. Církev katolická slavívala totiž hned z prvních křesťanských století oběť mše svaté nejraději nad hroby mučeníkův svých, obyčej to, kterýž byl tou dobou již do té míry stal se takořka zákonem, že byť ne celého těla, tedy aspoň nějakých ostatkův jeho v kameni uzavřených třeba bylo a podnes třeba jesť, aby oběť nekrvavá platně mohla býti vykonána. Svatí apoštolé ubírali se do cizích zemí, vědouce dobře, že tam nenaleznou všudež oltářů svěcených. Schránka, v níž svaté ostatky uzavřeny byly, měla jim sloužiti tudíž co „alta ara“, t. j. co oltář. [1]) Vkládati ostatky do nově vzdělaných oltářův anebo dokonce snad i oltáře a chrámy světiti, k tomu měli zrovna tak málo práva, jako vůbec k jakémukoli církevnímu výkonu v zemích Kocelově, Rostislavově i Svatoplukově. Neboť co kněži cizí provincie církevní, jediné od světských knížat jsouce povoláni, tedy bez všelikého církevního poslání, musili předkem dožadovati se právomocnosti, pro všechen případ potřebné, a to při salcpurském metropolitovi vzhledem k území Kocelovu a při biskupu pasovském pro Moravu. Vždyť víme, že v obvodu salcpurské církve nižádný cizí kněz, pokud by se nebyl prokázal propuštěním ze své dioecese, nesměl déle tří měsiců úřadu svého konati, kterýžto předpis měl zde obecnou platnosť, tedy i v pasovské dioecesi. Bez zjevného porušení zákonnitého řádu církevního nemohli tudíž naši svatí žádného církevního výkonu v těchto zemích se ujíti. Za nedlouho však dostalo se jim nepochybně tohoto povolení; neboť třeba za pravé míti, že po přemožení a poddání se Rostislava r. 864 biskupství pasovské pod

[1]) Církev římská přikazuje až do té chvíle, že oběť mše svaté toliko na svěceném oltáři, do něhož vložen jesť kámen se svatými ostatky, (odtud sepulchrum = hrob nazvaný), smí se vykonávati. Ve východní čili řecké církvi není podnes takového kamene nezbytně třeba, nýbrž toliko jistých pláten, kteráž podobným řádem, co oltář, posvěcena jsou.

záštitou Frankův brzo domohlo se opět takové moci, že tato bezpečně stačila (ač kdyby bylo po vůli biskupův bývalo), činnost nově příchozích missionářů zameziti, neohlížejíc se ani k tomu, že oba bratři příliš církevně a pravověrně smýšleli, než aby nějakého nepravého jednání byli sobě dovolili. [1])

A čeho se zde domníváme, potvrzují také prameny. V mezích kněžské moci své ujali se sv. bratři díla se stejnou horlivostí, jak opatrností; poněvadž pak práce mnoho a dělníků málo bylo, pečovali především o to, aby mladé lidi (jako Gorazda, jehož později ještě blíže poznáme) z národa samého vybrali a k službě církevní vychovali a dle vzoru, za nímž sami směřovali, na společný život a pění církevních hodinek čili breviáře navykli. Že přese všechen tento způsob života missionářské podnikali cesty, o tom nelze pochybovati. Vždyť bylo po celé zemi dost co kázati, křtíti, proti rozličným bludům nastupovati; a proto mohou ony pověsti na Moravě, jež k jistým místům a zřídlům se vážou, jako by tato přítomností apoštolských bratří takořka byla posvěcena, vždy míti některý historický základ. [2]) Zvláště pak potkala se činnost bratří brzo se vděkem v zemi

---

[1]) Legenda pannonská klade proto (srov. Ginzel str. 26 Přídavků) papeži Hadrianu II tato slova na jazyk: „illi vero (fratres) — — contra canonem nihil fecerunt,“ čili staroslovansky (v Erbenových Regestech I. 15): „kromě kanona nestvoristě nič'sože.“ Podlé toho bude ovšem nyní zjevno, co souditi o Bočkově listině z r. 863 v Cod. dipl. Mor. I. 32, kdež jistí se o svěcení kostela sv. Petra v Olomúci „per venerabilem fratrem Kyrillum.“

[2]) Tak mezi jinými v Spěči u Kelče, v Přibicích u Hustopeče, v Podivínč kostele, v Žarošicích, v Uhřičicích blíž Domabořic, ve Svítavě. Vzdaž-li sv. bratři již tehdáž do Čech vstoupili, nedá se dokázati; nemožné však není, že by aspoň býv. Hradeckého a Chrudimského kraje se byli dotkli. Starodávní, sv. Klimentu zasvěcené kostely ve dvou někdejších župních hradech na pomezí Moravském v Čechách, v Litomyšli totiž a Hradci Králové, zachovávají aspoň památku sv. mučeníka, jehož tělesné ostatky byly apoštolé s sebou přinesli. Na Moravě jest kromě opuštěné kaply v lesích u Osvětiman (v býv. Hradišt. kr.) toliko býv. farní kostel v Hořejším Břečkově blíž Jasenic (v někd. Znojem. kraji) založení sv. Klimenta.

Kocelově, kdež ještě před svým odchodem do Říma, tedy před rokem 867, okolo padesáti učeníkův vyučili církevní slovanštině. Sami však nemohli a nesměli ještě, zvláště mše svaté, v tomto jazyku sloužiti; neboť kromě toho, že sami jsouce kněžími řeckého obřadu, jen tomuto byli přivykli — vždyť pak nikdež ve světě nebylo před nimi mše svaté slouženo v jazyku slovanském —, náleželo jim jako od biskupa pasovského oprávněným, podrobiti se u vykonávání úřadu kněžského zákonu a obyčeji církve latinské.[1]) S těží již a s výjimkou as dopouštělo se jim přisluhovati dle řeckého obřadu, jakkoli od církve římské uznaného, neřku-li v jazyku novém. Taková neslýchaná novota byla by bezpečně veliké pohnutí myslí způsobila a bez prodlení stížnosti a vyšetřování po sobě potáhla, a to tím spíše, ano legát papežský Arsenius, biskup z Orty, s mimořádným plnomocenstvím právě té doby, t. j. r. 865, biskupství řezenské, pasovské a salcpurské objížděl[2]); Adalvin pak, o němž známo, že

[1]) Tak zvaná česká, moravská i pannonská legenda, neméně i tak zv. Diokleat, kněz a kronikář býv. arcibiskupství Dukelského (Dukla = Dioclea v Albanii), kterýž psal ok. r. 1161 a jehož kroniku vydal r. 1601 Maurus Orbinas v svém díle: „Il Regno degli Slavi", jinak též pod jmenem: „Regum Slavorum historia" známém a v „Joannis Lucii de regno Dalmatiae et Croatiae libri sex", Vindob. 1758 fol., citovaném i opravovaném, — dávají ovšem znáti, jako by sv. apoštolé hned po svém příští do Moravy a Pannonie sloužení mši svaté a zpívání církevních hodinek jazykem slovanským byli zavedli; a však, poněvadž kromě legendy pannonské všecky ostatní pramenové toliko s velikou opatrností užiti býti chtějí, nutí nás pomlčení o tom v legendě italské, jakož i výslovné svědectví papeže Hadriana II. z r. 869 (v Erbenových Regestech I. 15), an sv. Methoděje posýlá s povolením, slaviti oběť mše svaté „nominatim cum liturgia et baptismate" v jazyku slovanském, — setrvati na mínění, výše vysloveném. Již Kopitar praví ve svých Prolegom. histor. (Miklošić, Slav. Bibliothek I. str. 64): „de linguae slavicae in sacris usu primis jam quatuar et dimidio annis tentato, nulla in historia vestigia." Veřejné modlitby děly se zajisté v jazyku domácím, to ale nebylo také zapovězeno; mši však nenáleželo ještě nikterak tímto jazykem sloužiti.

[2]) Mansi Collect. XV. pag. 454. Annalista Saxo ad an. 866. Pertz Script. VI. 578. Annales Bertin. ad eundem annum. Pertz l. c. II. 231.

ještě r. 865 v Kocelově říši chrámy světil, ano až do samého r. 871 od tamějších metropolitních práv svých neustoupil,[1]) zajisté by nebyl opomenul novoty takové k vědomosti legata přivoditi. Poněvadž se to ale nestalo, právem lze dovozovati, že bratři zachovali se vůbec v mezích sobě položených, ba i té doby, když r. 865 a 866 politický obzor Moravy se zachmuřil a Rostislav do nové války se pustil.

Avšak i za těchto politických zmatkův, když Moravané Frankův se byli odřekli, nesměli svatí bratři co praví synové církve katolické uchýliti se od povinností, jimiž ve svém nynějším postavení vázáni byli vůči metropolitovi salcpurskému; mohliť sice jazykem zemským vyučovati, věřícím překladův písma svatého poskytovati, veřejně s nimi se modliti, nesměli ale nikterak mši svatou v jazyku slovanském sloužiti. A právě proto, že zachovali se ve svých mezích co kněži, neměli ani metropolita ani podbiskupí jeho pasovský nijaké příčiny, v Římě na ně sobě stěžovati, a proto pokládáme cestu jejich do Říma na konec r. 867, když byli za čtyři a půl léta dostatečně poznali pole činnosti své a ovoce působení svého, — za účinek dobrovolného předsevzetí, aby dle způsobu missionářů všech věkův ze své práce vydali počet při hrobu knížat apoštolských a potřebných sobě vyprosili naučení a svobod k další činnosti. A jako o odchodu jejich z Cařihradu do Pannonie a na Moravu stolici apoštolské bylo oznámeno, podobně neopomenuli bratři o svém odchodu do Říma a cíli jeho předkem zprávu učiniti.[2]) Cesta vedla je z Moravy zeměmi Kocelovými

[1]) Conversio Bogoar. Pertz Script. XI. 13—14.

[2]) V tomto smyslu vykládáme sobě slova v Translatio cap. 8.: „His omnibus auditis, Papa gloriosissimus Nicolaus, valde laetus super his, quae sibi ex hoc relata fuerunt, redditus (ze žalob a stížností metropolity nebyl by zajisté byl „laetus“ učiněn), mandavit et ad se venire illos (fratres) literis Apostolicis invitavit. Quo nuntio illi percepto valde gavisi sunt, gratias agentes Deo, quod tanti erant habiti, quod mererentur ab Apostolica Sede vocari.“ Druhé legendy vědí o rozličných příčinách pozvání jich do Říma. Dle bulharské v kap. 8 jestiť to žádosť

do Benátek, kdež s latinským kněžstvem v příčině slovanského překladu tuhé podstoupili hádání.[1]) Do Říma dostali se na krátko po smrti velikého papeže Mikuláše I., kterýž byl dne 13. listopadu 867 se světem se rozžehnal.

Ohlédněmež se nyní po stolici apoštolské samé, uvedouce si na mysl tehdejší poměry její, odkudž pak bude lze, jasněji zobraziti sobě postavení, kteréž tato sobě potom oblíbila vůči apoštolům Slovanstva.

Papeži Mikuláši I., jenž s stejnou opatrností jak statečností stavěl se na odpor nespravedlivostem a špatnostem jak na východě tak na západě, bylo, což především náleží na paměti míti, nesnadnou řešiti úlohu; ukazovalať se totiž potřeba, obmeziti způsobem, společnosti křesťanské prospěšným, ano velice žádoucím, moc metropolitův, kteráž na podbiskupí zde i onde nemálo tlačila, uvozujíc je do podřízeného, nehodného, ano místně i povážlivého postavení. Mnozí metropolité jevili chuť, oddati se na cesty patriarchy cařihradského, Photia, jenž ve srozumění s císařským dvorem svévolně biskupy i arcibiskupy

---

bratří, aby překlad sv. písma, od nich učiněný, schválení papežova došel; dle panonnské v kap. 6 toužil prý po nich papež „desiderans eos videre tamquam angelos Dei“; ano dle české legendy kap. 3 vydal se prý Konstantin, Methoděje na Moravě zůstaviv, sám jediný na cestu do Říma, jsa puzen citem pobožnosti. Jediná moravská legenda dodává k tomu (v kap. 6): „His omnibus auditis, Papa Nicolaus laetus factus super his, quae sibi relata fuerant . . . Mirabatur autem ex alia parte, quod ausi fuissent sacerdotes Domini, Cyrillus et Methodius, horas canonicas in Slavonico psallendo statuere idiomate.“ O nějaké jich obžalobě a obsýlce do Říma tedy ani pomýšlení.

[1]) V Životě sv. Konstantina (v Šafaříkových Památkách dřev. písem. Jihosl. str. 1—27) čili v tak zv. starosrbské legendě (kap. XVI) vypravuje se, že latinští kněži v Benátkách padli na sv. bratry, jako „vrani na sokolě“. Druzí pramenové o tomto učeném hádání nevědí sice ničehož; jinak ale lze velmi dobře poznati z listův papeže Jana VII, že měli bratři v skutku stranu proti sobě, a to zejmena v Římě, což také legenda pannonská v kap. 6. stvrzuje. Strana tato nelonila i později, až se jí konečně povedlo, že byl Methoděj r. 879 do Říma povolán, aby se tu zodpovídal.

svrhoval i sázel, ukládaje nad to daně všem biskupským kapitolám i klášterům. I metropolita ravennský, jmenem Jan, nezdál se týmž časem již býti dalek podobného cíle. Spoléhaje na přízeň císaře Ludvíka II., jehož důvěrné obcování s dvorem Byzantským papeži bez toho vidělo se býti politicky nebezpečným, dodával sobě smělosti k rozličným výstupkům; hodlalť patrně pod ochranou císaře osobiti sobě takovou moc, jakou z věčího dílu již vykonávali biskupové němečtí, a přece náležela Ravenna k státům papežským, jsouc vedlé jiných krajin tak zvaným dědictvím sv. Petra.

Sotva byl tento spor r. 62 uklizen, vytasil se opat Theognost, jemuž byl vypuzený patriarcha Byzantský Ignatius sám mnohé věci do péra napověděl, s obšírnými zpravami o počínání samozvaného patriarchy Photia, kteréž také sněmu církevnímu, v římském Lateránu r. 863 zasedajícímu, osobně předložil. Shromáždění otcové, nabyvše takto zevrubné povědomosti o běhu věcí v Cařihradě, vyřkli všemi hlasy klatbu nad Photiem jakož i biskupy, kteříž ho neprávě byli světili. Něco podobného čekalo také na některé německé biskupy, kteříž nedlouho před tím proti řádu sněm církevní v Metech byli drželi, jenž v Římě nemohl býti uznán, a kteříž dokonce na to pomýšleli, aby ve spolku s Photiem všechen východ i západ proti papeži pobouřili, čehož provedení vidělo se jim proto dosti snadným, poněvadž císař Ludvik II., jenž v rozličných příčinách té doby na Římany byl zanevřel, závistným okem bez toho na moc papežův se dívaje, takořka omamiti se dal křiku četných duchovních a světských velmožův, kteříž, sjíždějíce se ke dvoru, bez ustání na něho naléhali, aby, jsa pamětliv důstojenství svého, nedopustil papeži naložiti s německými knížaty církevními, zejmena s metropolitou Trevírským a Kolínským a j., v tom způsobě, jak se bylo stalo před rokem patriarchovi Ravennskému. Ty a podobné domluvy svedly jsou nedobře zpraveného do té míry, že v měsíci ledna nebo února r. 864 z Beneventu, kdež té doby dvůr držel, s početným lidem zbrojným proti Římu se zdvihl; a však nemoc císařova, jakož i prosby císařové Angilbergy

způsobily smír. Císař slíbil, zdržeti se příště všeho vkládání se do věcí církevních a neujímati se více suspendovaných a vzpurných praelátů a pánův, papež se své strany pak odhodlal se, svolati k uklizení podaných stížností a žalob obecný sněm církevní ke dni 1. května 864, kterýž ale z nedůstatku účastenství nepřišel k místu, odkudž nejpilnější věci dílem na obvyklé podzimní synodě v Římě r. 864, zvláště pak vysláním biskupa Arsenia, dne 2. ledna 865 za apoštolského nuntia a latere vyhlášeného, konečně musily býti zpraveny.[1])

Mezi tím, co veliký papež Mikuláš, jak jsme právě znamenali, přílišnou moc metropolitův na západě vítězně udolal, vyskytla se pro něho na východě, zejmena v Bulharech, výborná příležitosť, vystoupiti s prospěchem právě proti nejnebezpečnějšímu patriarchovi, t. j. proti Cařihradskému.

Víměť, že Bogoris roku 859 pokřtěn byl od arcibiskupa Josefa a Míchal nazván. Toto obrácení se na víru křesťanskou způsobilo Bogorisu odboj velmožův ve vlastní říši, jejž válečně položiv, slavil takovou cestou nejen vítězství křesťanství, nýbrž i moci panovnické. Neboť od té doby teprv založeno jest křesťanství pevně v Bulharech, národ hrnul se ke křtu i brzo nedostávalo se dělníkův k bohaté žni. Tu obrátil se Bogoris, jehož zajisté nebyl ušel pohoršlivý spor v Cařihradě, k papeži Mikuláši I. o učitele víry. Po četném poselství poslal sv. Petru v Římě stkvostné dary, mezi jiným též pancíř, v kterémž byl nedávno víře křesťanské k vítězství dopomohl,[2]) veda zároveň stížnosť při papeži, jak prý v Bulharech Řekové, Armeni a j. křtíti a nesrovnalé věci kázati se jmou, jak prý i Židé víry a učeníkův nacházejí, a jak velikou tudíž národ bulharský má potřebu pravověrných učitelův i kněh, při čemž dával dosti zjevně znáti, že by prý takové různice snadno daly se pojednou uklidіti, kdyby stolice apoštolská se sklonila, zříditi v Bulharsku zvláštní patriaršství.

[1]) Zevrubně vypsáno v Dambergrově: „Synchronistische Geschichte d. Kirche und d. Welt im Mittelalter.“ V Řezně 1851, díl III. str. 391 a násl.

[2]) Srov. Jaffé: Regesta Pontificum pag. 249 ad an. 866.

Nemálo musil se papež potěšiti, vida, kterak veliký, v samém sousedství sídelního města říše byzantské přebývající a jí nebezpečný národ z nenadání k římské církvi se obrací. Bylit mu zároveň tito Bulhaři výbornou zbraní proti Cařihradu, i protož poslal Bogorisovi bez prodlení dva biskupy, Pavla Piombinského a Formosa Portského i s knihami a zevrubným poučením k zodpovídání jistých sporných otázek, jež byly mu od Bulharův předloženy.[1]) Nyní vypuzeni jsou falešní kazatelé ze země, obyčeje římské církve zavedeny a Bogorisovi na srozuměnou dáno, aby sobě z kněží římských, od biskupa Grimoalda nedávno do země uvedených, vybral některého, jenž by pak měl v Římě na arcibiskupa býti vysvěcen. Bogoris žádal Formosa a ucházel se o něho také s velikým úsilím; a však papež, znaje ovšem nezpůsobilost jeho,[2]) povolal ho z Bulhar zpět i podával biskupa Grimoalda, jakož i třetí ještě osobu, jistého Dominika, na arcibiskupství bulharské.[3]) Když pak i tito dva ne-

[1]) „Responsa ad consulta Bulgarorum", edidit Harduin in actis Concil. V. 353—386. Též v Mansi Collect. XV 401. Srov. též Pertz Script. I, 379 a 380. Tato památka historická dává vysoce zajímavá pokynutí o života způsobě, mravích a smýšlení starých Bulharův, a v ní obrazuje se zároveň politika římského dvora vůči tomuto, víře a církvi novotně získanému národu. Při tom budiž jen jedné věci vzpomenuto, poněvadž se nám zdá, že i k staromoravskému obyčeji ukazuje. Bulhaři otazují se: Sedne-li náš zeměpán vedlé obyčeje k stolu v sedadle (in sedili ad mensam), nepřisedá k němu nikdo, ani choť jeho; my pak sedáme na stoličkách (in sellis) a jíme na podlaze. Což nyní bude nám činiti?" K tomu odpovídá papež: „To netýká se věcí církevních; v ostatním není to pěkný mrav." Legenda moravská vypravuje pak v kap. 14: Accidit autem, ut rex Swatopluk in quodam convivio ducem Boemiae Borziwoy sub mensa sua in detestationem suae perfidiae locaret, incongruum asserens debere cum Christicolis hominem gentilem edere." Známoť, že toto místo dostalo se z Křištanovy „Vita s. Ludmillae" do legendy moravské. Jak Dobner o tom soudí, viz Annal. III. 285.

[2]) Jak právě papež jednal, povolav Formosa nazpět, poznává se ze synody římské r. 876, kteráž viděla se nucenu, téhož Formosa v příčině dokázaných špatností i svěcení kněžského odsouditi. Jaffé, Regesta pag. 264.

[3]) Jaffé, Regesta pag. 254 ad an. 867.

byli přijati a od papeže Hadriana II. dva noví kandidáti s bulharským vyslancem Petrem, příbuzným krále (jehož dlouho v Římě byli zdrželi) ke dvoru posláni, odhodlal se Bogoris, hněv svůj stolici apoštolské zjevně ukázati, chtěje vyslati téhož Petra r. 869 k obecnému sněmu církevnímu v Konstantinopoli a sloučiti Bulharsko s církví východní, což se také dne 3. března 870 přese všechen odpor, kladený od latinských biskupův, skutečně stalo. [1])

V takovém stavu nacházela se tedy církev římská, když oba apoštolé Slovanští s ostatky sv. Klimenta do Říma dorazili. Na stolici Petrově seděl tím časem již Hadrian II, kterýž byv v listopadu zvolen, korunován jest dne 14. prosince 867 (zemřelť v měs. listopadu 872). Zmatky i politika předchůdce jeho byly jsou na něho přešly, i odtud úsilná péče, způsobiti takové církevní zřízení Pannonie, kteréž by, přinesouc prospěch stolici apoštolské, po případě proti německým metropolitám užiti se dalo, a podržíc Bulhary v mysli a dozorství, i Cařhrad přitahovalo. K tomu bylo však třeba takových ústupkův, jakých by církev v jiných okolnostech sotva byla povolila. Především složeny jsou po příchodu missionářův svaté ostatky s velikou slavou na hlavním oltáři prastarého kostela sv. Klimenta v střídě, k Lateránu vedoucí, načež nastalo připravování bratří Konstantina a Methoděje k přijetí úřadu biskupského. Tuto přípravu předcházelo však nezbytně zkoušení jich pravověrnosti, — „processus informatorius“, jak to církev nazývá — o kteréž měly svědčiti přinešené jimi překlady evangelií, homilií, hodinek a liturgie.[2]) Praví-li se v „Životě sv. Konstantina“, že Ha-

---

[1]) Jaffé, Regesta, pag. 257 a 258. Hilferding v Smolérových „Jahrbücher für slav. Literatur,“ v Buděšíně 1856, nové řady díl 3, seš. 2, str. 103. Že od těch dob dávali Bulhaři svých biskupův patriarchovi Cařihradskému vysvěcovati a že vůbec odtud přidrželi se tamních patriarch, prozrazuje výtka, kterouž v listopadu r. 871 papež Hadrian II. vyslovil patriarchovi Ignatiovi, pravě: „quod et Bulgaris antistitem consecravit et diaconos ex laicis fecerit.“ Jaffé, Reg. pag. 239.

[2]) Dle toho, co praví se v 20. kap. „Skutkův Apoštolských“, záležela liturgie ve čtyrech podstatných částech, kteréž jsou: a) předčítání sv.

drian II., když zejmena oba bratři byli v Římě liturgii v slovanském jazyku několikrát vykonali, slovanské překlady bratří v kostele panny Marie Věčí — dle pannonské legendy pak, čili „Vita Methodii“ na oltáři sv. Petra — položil: nechce tím nic jiného býti řečeno, leč že tito spisové přese všechen snad odpor od samé stolice apoštolské za pravověrné a pravé přijati jsou [1]). Tak stkvělé svědectví mohlo ovšem stačiti; poněvadž ale církev ve vážných věcech — a k takovým náleží beze vší pochybnosti svěcení biskupův — nikdy od určitých pravidel svých neodstupuje, přikazujíc zejmena, aby každý, kdož má na biskupa svěcen býti, vedlé veřejného vyznání víry sliboval i věrnosť náměstku Kristovu: nebyloť ani Konstantinu a Methoději toto veřejné osvědčení prominuto.[2]) Teprv, když takto pravověrnosť svou, jakož i poddání se pod stolici apoštolskou dokonale byli prokázali, vysvěceni jsou dne 6. ledna roku 869 na biskupy, a učeníci jich na kněze a jáhny.[3]) O obsahu onoho vyznání víry,

písem, b) výklad jich prostředkem řeči nebo učení, c) slavení oběti svaté a d) utěšitelné rozmlouvání.

[1]) „Vita Constantini“, vyd. od Šafaříka v Památkách dřevního písemnictví Jihoslovanův, str. 23, hl. XVII: „osvięti i položi ję v cerkvi svietyja Maria, iže się naricet Fatan (φάτνη, praesepe), pěša že nad nimi liturgiju.“ Legenda pannonská v kap. 6: „Svięti (apostolik) učenije jego, polož' slověn'skoje evangelije na oltari svietago apostola Petra.“

[2]) Že v Římě neodchýleno se od této nezbytné výmínky ani při Konstantinu a Methoději, povýšeno jesť nade všechen spor nepochybným svědectvím papeže Jana VIII, kterýž v listu k Methoději a Svatoplukovi (viz Erben, Reg. pag. 16 a 17) připomíná onomu vyznání víry, ústně i písemně složené: „sicut verbis et literis te S. Romanae ecclesiae credere promisisti.“

[3]) Výslovně připomíná v té příčině dobře zpravená „Translatio S. Clementis“, v kap. 9: „consecrarunt ipsum (philosophum Constantinum) et Methodium in Episcopos.“ Námitky, kteréž činí se proti této dějině, vyvrátil dokonale Ginzel na uv. m. str. 47, pozn. 7, zapomenuv ale při tom, že ono místo v listu papeže Hadriana II. z r. 869 (Erben, Reg., str. 14): „že poslán jesť od papeže Methoděj co kněz (presbyter) k Slovanům pannonským a moravským“ (Ginzel l. c. str. 9), pošlo jediné z křivého pojmutí dřevního slovanského textu. Omylné „svięt̃še“ není zde

kteréž (jak Ginzel na uv. m., str. 46, pozn. 5 právě dokládá) s postupujícím v čase rozvojem víry církve samé vždy se srovnává, nemůž' nižádný znalec věci býti v pochybnostech. Poněvadž týmž časem učení o vycházení ducha svatého od otce i syna potkávalo se ve východní církvi s mocnými odpůrci, ana jeho církev západní co článku víry již se přidržela, nevkládajíc

---

formou substantivní, nýbrž verbální, i náleží je tudíž přeložiti „consecrantes eum" čili „postquam eum cum discipulis ordinavimus." Porov. v té příčině „Arkiv za povjestnicu jugoslavensku." Kn. 4. roč. 1857 str. 291. Kdy svěcení toto vykonáno, nepokládají pramenové, Ginzel pak (l. c. str. 48 pozn. 7) cestou kombinace přichází k domnění, že stalo se dne 5. ledna 868. Místo v „Translatio S. Clementis", cap. 10, kteréž jeho domnění podpírati se zdá, zní pak: „Cum autem philosophus, qui et Constantinus, diem transitus sui imminere sibi sensisset, ex concessione summi Pontificis posuit sibi nomen Cyrillus, dicens, hoc relevatum sibi fuisse: et sic post quadraginta dies dormitionem accepit in Domino sexto decimo Kalendas Martias." Dle toho zemřel tedy Konstantin 40 dní po proměně jmena svého dne 14. února. Počítá-li se odtud nazpět, stal se onen výkon dne 5. ledna, kterýž připadl r. 863 na vigilii Zjevení páně. Poněvadž pak Ginzel nepochybuje, že tato proměna jmena stala se při svěcení Konstantina na biskupství, považuje tím přijetí 5. ledna, co dne svěcení, za oprávněné. Stalo-li se tak, bylo zajisté nezbytné, aby zkoušení přinešených slovanských kněh, nového obřadu a vůbec veškeré pravověrnosti dostavivších se missionářův, jež vším právem (i dle Ginzla) předcházeti musilo, v době sotva čtrnácti dní se vykonalo. Neboť přede dnem 14. prosínce 867 nebylo jich, jak známo, ještě v Římě; zastaliť oni již papeže Hadriana II, dne 14. prosínce t. r. korunovaného. Zbývalť tedy jen čas od 15. prosínce 867, ač byli-li již na místě (o čemž dovolujeme sobě pochybovati), až do 5. ledna 868 ke zkoušení a ordinací. A však nesluší zapomínati, že právě v tu dobu připadají svátky narození a Zjevení páně, tedy svátky, kteréž církev vždy s velikou okazalostí slaviti obvykla a o kterých všeliká práce, tedy i zkoušení přinešených kněh, nezbytně odpočívala. K tomu třeba doložiti, že bylo rovněž nezbytné, aby mezi svěceními učeníkův slovanských, byli-li ještě laiky, čas několika dní prošel. A to mělo ve 14 dnech všecko k místu přivedeno býti? Konečně smí se dle starého řádu církevního svěcení biskupa díti jediné v neděli nebo v den některého apoštola nebo o věčí některý svátek; pátý leden r. 868 připadal však na pondělí, nad to pak o vigilii svátku. Dle všeho toho bylo tedy bezpečně ono svěcení našich

je jinak určitými slovy v samé vyznání víry: sotva asi pochybíme, tvrdíce, že v Římě zvláště na tuto věc při vyznávání víry řeckých kněží (a takovými byli zajisté Konstantin a Methoděj) důrazně nastupováno. Rovněž jest nepochybné, že svatí bratři svěcení obdrželi na pravé biskupy okruhů missionářských, nikoli na chorepiscopy či biskupy krajské. Nebo kdyby se byli jen takovými stali, nemohli nabyti práva i kněze světiti (Cod. dipl. Mor. I. pag. 82), na čemž přátelé a příznivci jejich právě nejvíce sobě zakládali. Mezí učeníky pak, kteříž na kněze a jáhny od nich vysvěceni jsou, nacházeli se Moravan Gorazd, pak Bulhaři (či pannonští Slovenci?) Kliment, Naum, Angelar a Sava.[1])

---

biskupův mnohem později vykonáno. Dělo-li se ale později, připadlo úmrtí Konstantina nikoli do roka 868, nýbrž do roka 869. Starosrbská legenda (u Šafaříka na uvedeném m.) připomíná, že při ordinaci nacházeli se též biskupové Formosus Portský a Gauderich z Velletri. Dle dávního řádu církevního mají býti při svěcení biskupa tři biskupové přítomní, biskup světící totiž a druzí dva k přísluze. Pořádek církevní posloupnosti dává však jen tomu právo světiti biskupa, kdož je skutečným vrchním pastýřem a kdož voleného byl biřmoval; protož předpisují konstituce apoštolské, aby to byl „jeden z nejpřednějších biskupův", tedy metropolita, arcibiskup, zvláště ale nějaký patriarcha. Poněvadž pak Formosus a Gauderich byli jen pouhými biskupy, nepřislušelo jim udělovati svěcení, to musilo vykonáno býti skrze vyššího hodnostáře církevního. Neučinil-li tak papež Hadrian II. sám? Že byl Formosus přítomen, pomáhá též určiti dobu konsekrace. Anastasiova „Vita Adriani P. P." (v Muratoriho Scriptores rerum italicarum III. 1 a násl.) dokládá výslovně, že Formosus nebyl přítomen korunovaci téhož papeže, že tedy 14. pros. 868 v Římě se nenacházel. Bylť ovšem u Bogorisa v Bulharech, kterýž ho žádal za metropolitu; ale papež povolal ho zpět, on pak opustil Bulharsko s vyslancem Petrem. To aby se bylo mezi 14. prosíncem 867 a 5. lednem 868 stalo, je dle stavu tehdejších prostředkův kommunikačních holá nemožnosť! Nejprv zaslal Bogoris prosbu svou — papež k ní odpověděl — pak teprv vydal se Formosus na cestu z Bulhar do Říma; a jaká to dlouhá a obtížná cesta!

[1]) Translatio S. Clementis praví krátce (v kap. 6): „mandavit Papa episcopo cuidam . . . ut ordinaret ex discipulis Slovenicis tres presbyteros et duos lectores." Tu bychom tedy měli našich pět výše jmeno-

Skutkem tímto splnila se žádosť knížat Slovanských, Rostislava totiž, Svatopluka a Kocela; měliť dva svěcené biskupy, kněze i jáhny. Otázka, kterouž sobě nyní náleželo především položiti, byla: jaké dioecese přikázati vysvěceným a pod jakého metropolitu je postaviti? Zajisté zanášeno se v Římě touto věcí, když předčasnou smrtí Konstantina, jehož tam přezvali Kyrillem[1]) — zemřelť, maje let 42, čtyřicátý den po proměně jmena svého, dne 14. února 869 — uvedena do jiného proudu.[2]) Zbyltě Methoděj sám jediný i nastala mu povinnosť, vyprovázeti k hrobu tělo zesnulého bratra, kteréž pochováno jesť v římském kostele sv. Klimenta k pravé straně oltáře, do něhož vloženi byli dříve ostatkové sv. papeže Klimenta.[3]) Záležitosť nové dioecese nabyla nyní zcela jiné tvářnosti. Dokud byl Konstantin živ, bylo třeba pomýšleti na dva dioecesní okresy; po smrti jeho jednalo se toliko o postavení Methodějovo. Krajiny, kteréž na Moravě a v Pannonii mohly mu býti vyká-

---

vaných učeníkův. Jmena jich známa jsou z „vita Constantini“, historické zprávy o nich viz pak v Čas. čes. Musea r. 1848 str. 12—20.

[1]) Nebyloť nic neobyčejného, že papežové měnili jmena těch, jež světili na biskupství; připomínáme jen Wilbrorda a Winfrida. Onomu dáno od papeže Sergia I. r. 696 jmeno Clemens, tomuto od papeže Řehoře II. r. 723 jmeno Bonifacius. Mohlť tedy i Konstantin při svěcení dostati jmeno Kyrillos.

[2]) Že jsme se vedlé Šafaříka i Palackého pro rok 869 rozhodli, toho, tuším, s důstatek ospravedlňuje nás poznamenání na str. 115. V ostatním má naše „Vita Constantini“ v Šafaříkových „Památkách“ atd. v kap. 17 výslovně rok 869 co rok úmrtí Konstantina.

[3]) Transl. cap. 12. Spor, kterýž dle téhož pramene (kap. 11. a 12.) o to vznikl, má-li tělo Kyrillovo z Říma vyvezeno či v chrámě sv. Petra pochováno býti, podmiňuje další a hojnější obcování Římanův s nebožtíkem, i my shodujeme se tudíž zcela s míněním Dümmlerovým, v Archivu Víd. ak. nauk XIII, 181 proneseným, kteréž přijímajíc delší pobyt Kyrilla v Římě, klade tudíž úmrtí jeho do r. 869. Vyobrazení téhož nalezá se podnes v kostele sv. Klimenta v Římě, o čemž viz: „Dudík, Neuentdeckte Fresken aus dem Leben d. heil. Apostel Kyrill u. Method in Rom.“ Mittheilungen der k. k. Centralkommission zur Erforschung u. Erhaltung d. Baudenkmale. Ročník 1869.

zány, příslušely velikým dílem k arcibiskupství Salcpurskému. Byloť se tedy v případě, že by salcpurský a pasovský biskupové na jednání v Římě nepřistoupili, nadíti protestu, na Řím pak neslušelo v takových okolnostech nikterak, učiniti opatření, jehož provedení nebylo již předkem zjištěno; provedeno mohlo býti však jen tehdy, bylo-li v té věci očekávati souhlasu Rostislava i Kocela. Vímeť ovšem z předchozího vypravování, že právě oni byli rozhodnými přátely Methoděje i učeníkův jejich, odkudž musily se zámysly papežovy se srozuměním těchto slovanských knížat setkati; proto směl také papež, neohlížeje se na Salcpurského, povýšiti Moravu a Pannonii r. 869 na zvláštní samostatnou arcidioecesi, jmenovati Methoděje prvním arcibiskupem jejím [1]) a přiděliti jí země Rostislavovy, Svatoplukovy a Kocelovy. Tím ovšem dosaženo v Římě již něčeho, ale ne všeho. Slušeloť zajisté i Salcpurského některou, poněkud podstatnou příčinou přivésti k tomu, aby se spokojil, neméně bylo třeba, zároveň i vzdorné, ano takořka již odpadlé Bulhary v paměti zachovati; obé pak zjednáno tím, že Methoděj dosazen jesť na stolici sv. Andronika, t. j. povýšen na arcibiskupa dřevního západního Illyrika.[2])

Sv. Andronik, o němž z listu k Římanům jen tolik bezpečně známo, že byl zbožný, na křesťanství obrácený žid a příbuzný sv. Pavla,[3]) zjevuje se v pozdějších podáních co učeník samého Krista pána a co první biskup v staroslavném Srěmu (Sirmium). [4]) Jakkoli to jen pouhé podání, tolik přece v té věci

---

[1]) Svědectví o tom vydávají listy papeže Jana VIII. z let 879 a 880 (Erben. Reg. str. 17), v kterých nazývá se Methoděj výslovně: „archiepiscopus ab antecessore nostro Adriano... ordinatus — archiepiscopus s. ecclesiae Marabensis, — Pannoniensis ecclesiae.“

[2]) Legenda pannonská praví v kap. 8: „da i jemu sviętit' na episkop'stvo v Pannonii, na stol sviętago Andronika, apostola ot 70. Ježe i bysť.“ (V Šafaříkových Památkách atd. VIII. str. 6).

[3]) Epist. Pauli ad Rom. XVI. 7.

[4]) Ssutiny starého Sirmia spatřiti lze podnes blíže stábního sídla Mitrovic v slavonskosrěmské Hranici, od něho pak nazývá se celá krajina v koutě Sávy, Dravy a Dunaje podnes ještě „Srěm“.

dějepisně zjištěno, že Srěm byl již ve čtvrtém století sídlem biskupství, kteréž, obsahujíc veliký díl Norika, Pannonii vlastní i posávskou, slušelo k dioecesi Illyrské, tedy k praefektuře Italské a patriarchátu Římskému. [1]) Nejedno spustošení, kterémuž podlehlo toto slavné město průchodem časův, jakož i osazení Pannonie od národův pohanských, byly jsou toho původem, že patriarchové Cařihradští, kteříž v následcích známého církevního sporu o obrazech všecka práva římské církve k Illyriku, tím samým pak i k tomuto biskupství bez podstaty sobě vlastnili, — zanedbávati jeho počali. Když pak Karel Veliký Pannonii mocí zbraně církvi křesťanské byl získal, považováno jest toto biskupství jako statek pána nemající, a protož nižádný papež neozval se proti tomu, když dobyté kraje metropolitovi salcpurskému od moci světské v ten způsob podřízeny jsou, aby Dolejší Pannonie od Salcpurských, Hořejší od Pasovských v lůno církve křesťanské opět uvedeny byly. [2])

---

[1]) Město Sirmium bylo za doby Konstantina Velikého sídlem praefekta (praefectus praetorio) a zároveň hlavním městem Illyrika. Teprv když Illyricum rozděleno na východní a západní, ono pak co zvláštní praefektura k východní říši, toto co dioecese illyrská k praefektuře Italské připadlo, což teprv při dělení říše za císaře Theodosia r. 395 se stalo, učiněno jest Sirmium hlavou a sídlem vikáře Illyrské dioecese čili západního Illyrika. Na konec téhož čtvrtého století povýšeno tamější biskupství na arcibiskupství. Jak daleko ale sáhalo metropolitní právo Srěmského arcibiskupa, nedá se již plně zjistiti; na žádný způsob nebyl Srěm metropolí celého západního Illyrika, kteréž veškeré Noricum, všecky Pannonie, Dacii a Dalmacii obsahovalo; neboť i patriarchovi Voglejskému příslušelo na díl v těchto končinách konání práv metropolitních. A však za doby, o kterouž zde se jedná, byly hranice arcidioecesí Salcpurské i Voglejské, jak povědomo, určitě vymezeny, co pak již k těmto dioecesím nepříslušelo, počítáno v smyslu církevním k biskupství Srěmskému. Doklady toho podávají „Sitzungsberichte d. kais. Akademie d. W. in Wien, díl XVII. str. 125."

[2]) Conversio Bagoar. Pertz Script. XI, pag. 9. Dümmler, Pannonische Legende na uv. m., str. 186. Dle Schelstrate: „Antiquitas illustrata" Tom. I. příslušelo za doby císaře Konstantina Velikého k dioecesi Illyrské šestero provincií, totiž: Pannonia secunda (Dolejší Pannonie),

Nyní však, kdy jmenován Methoděj r. 869 arcibiskupem, a to s úmyslem, aby v něm a skrze něho vedlé provedení výše vytknutých záměrův způsobeno bylo pevné střediště křesťanským missím, jichž biskupové němečtí toliko nedostatečně se ujímali, — nyní vyneseny jsou dávní vzpomínky na zašlé biskupství Srěmské opět na povrch, aby novému účinku, t. j. zřízení samostatného illyrsko-pannonského arcibiskupství, zjednán byl historický a právní základ, kterýž by zároveň opatření Karla Velikého v té příčině neplatná učinil. Měltě Řím, ačkoli sobě objemu této dioecese nebyl snad cele vědom, přece práva jediné sobě příslušného (měniti totiž církevní zřízení dioecesí) tak silné přesvědčení, že neshledával ani toho potřebu, pustiti se k vůli této změně teprv do dlouhého jednání s salcpurským arcibiskupem Adalvinem. Toliko ke knížatům slovanským Kocelovi, Rostislavu a Svatopluku učiněn jesť papežský list, kterýž posud se zachoval[1]), maje býti svědectvím svěcení, na Methoději vykonaném, jakož i stvrzením velikých svobod, nové dioecesi uštědřených. Bylyť pak tyto svobody do té míry neslýchané v církvi západní, že jen tak vážné okolnosti, jak jsme je výše (str. 109 a násl.) vypsali, mohly jim vzniku dáti. „Mělť zajisté národ moravsko-pannonský k Římu býti přitahován, případná chuť jeho, následovati Bulhary, v zárodku udušena, Bulhaři od slovanských soukmenovcův při Dunaji a Moravě na omyl svůj pamatováni a konečně i cesta k obnovení svazku církevního mezi řeckými a římskými křesťany — jehož ukazovala se dobrá naděje po svržení Photia a opětném dosazení pronásledovaného patriarchy Ignatia skrze Basilia I (stalť se císařem dne

Savia (Slavonie a díl Charvatska), Dalmatia, Pannonia prima (Pann. Hořejší), Noricum mediterraneum (Štýrsko a Korutany i s Bystřickým údolím v Tyrolech), konečně Noricum ripense (Hoř. a Dol. Rakousy jižně Dunaje a Salcpursko).

[1]) V tak zv. „Vita Methodii“ čili legendě pannonské u Šafaříka, Památky atd. kap. VIII, str. 5, lat. překlad od Miklosiče u Dümmlera v Archivu cís. ak. nauk XIII, str. 159. I u Nestora shledává se již tento list. Srov. Erben, „Nestorův letopis ruský“ atd. V Praze 1867. str. 18 a násl.

24. dubna 867) — takto připravována býti". Udělilať zajisté stolice apoštolská novotnému arcibiskupu právo, sloužiti liturgii, tedy i mši svatou jazykem slovanským, toliko s tím obmezením, aby při oběti mši svaté epištoly i evangelie nejprv latinským, pak teprv slovanským jazykem čteny byly, aby naplnila se takto slova písem svatých: „všeliký jazyk chváliti bude Hospodina [1])." Tímto listem apoštolským, daným ještě před skončením r. 869, počíná tedy činnosť Methoděje co arcibiskupa u pannonských a moravských Slovanův.

Poněvadž pak jesť v církvi katolické z dob založení jejího obyčejem, pojmenovati biskupství po obvyklém sídle bis-

[1]) Obyčej tento zachovává stolice apoštolská i vzhledem k řeckému jazyku v chrámě sv. Petra v Římě až do dnešního dne, dopouštějíc rovněž, aby v slovanském kostele sv. Jeronýma v Římě „propter maiorem honorificentiam" — jak praví se v listině z r. 880 (srov. Erben l. c. str. 17) — svaté evangelium pětkrát do roka nejprv latinsky, potom slovansky pěno bylo. Při tom dovolujeme si poznamenati, že otázka, byla-li Methodějova slovanská liturgie podlé textu řecké či římské církve spořízena, přese všecko důsledné tvrzení Ginzlovo v prospěch liturgie římské (na uv. m. str. 107—112) posud ještě konečného vyřízení svého daleka zůstává. Glagolské fragmenty pražské, kteréž jsou pozůstatky liturgických kněh dle obřadu řeckého, obyčej svěcení vody v předvečer sv. tří králův, kterýž podnes na Moravě i jinde se zachoval, konečně i zjev, že ještě prostředkem 13. věku doba postní v Krakovské dioecesí po způsobě řecké církve upravena byla (srov. Stenzel, Geschichte Schlesiens I. 13), tím méně bude případné co sledy slovansko-řecké liturgie v Methodějově dioecesi pomíjeti a zavrhovati, čím je nepochybné, že liturgie řecká, byvší od církve římské uznána, před roztržením církve, r. 869 dávno ještě nevyřknutém, s překážkami v Římě nikterak nemohla se potkati. V nové arcidioecesi pak, v kteréž křesťanství po věčině teprv mělo býti utvrzeno, bylоť novotným vyznavačům víry zajisté vše jedno, dává-li se jim liturgie řecká nebo římská; neznaliť vlastně ani jedné ani druhé pořádně Methoděj pak a pomocníci jeho mohli se toho obřadu držeti, v kterémž z domova nejlépe se vyznali. (Že ostatně vedlé slovanské liturgie měla zvláště v zemi Kocelově i latinská průchod, uslyšíme později). A právě proto, že liturgie řecká byla té doby v té samé míře ještě katolickou, jako latinská, nestěžoval sobě arcibiskup Salcpurský na obřad, nýbrž na řeč liturgie, v nové arcidioecesi zavedenou.

kupův samých, sídlo toto pak z pravidla do onoho místa se kladlo, v kterémž světská správa provincie se byla ustanovila, t. j. do hlavního města jejího [1]): proto mělo také nové arcibiskupství vlastně nositi jmeno hlavního města Sirmia, Methoděj pak v tomto městě se usaditi. [2]) Že však Srěm od r. 582, kteréhož v ruce Obrův byl upadl, ztratil svého biskupa, [3]) přestávaje zároveň býti hlavním městem, a že v nižádné z listin, k Methoději se vztahujících, o tomto městě zmínka se neděje: nutno souditi, že v Římě sice chtěli spatřovati v arcibiskupství Methodějově skutečné pokračování dřevního Srěmského biskupství a dle toho i jmeno jeho zachovati — papež Jan VIII nazývá je pannonským, [4]) poněvadž Sirmium po přemožení Gothův stalo se na nějaký čas metropolí dolejší Pannonie = Pannonia secunda —, pokládajíce zároveň v příčině sídla pravidlo za známé, že hlavní město země, pro kterouž nová arcidioecese zřízena, zároveň má se státi sídelním městem arcibiskupa. Nová arcidioecese byla však pro země Kocelovy i Rostislavovy zřízena, sídlo arcibiskupské mělo tedy do hlavního města jednoho neb druhého knížete položeno býti. Kocelovu stolici známe; byltě jí zejmena Blatengrad (Mosburk) při jezeře Blatném s třemi

---

[1]) V prvních stoletích církve křestanské mohlo ovšem v každém místě, nechť již mělo správní úřad (magistrat) čili nic, sídlo biskupa zřízeno býti, jakkoli v mnohé příčině již tehdáž kladeno tam, kde sídlel magistrát. Teprv synody Srědecká (Sardica) r. 344 a Laodikejská (mezi r. 344 a 381) nařídily, že nemají odtud v nižádné vesnické nebo menší městské obci více biskupové zřizováni býti.

[2]) Na církevním sněmu Voglejském z r. 381 (u Mansi'ho III. 604.) praví o sobě biskup Anemius: „Caput Illyrici nonnisi civitas est Sirmiensis. Ego igitur episcopus illius civitatis sum.“ O důležitosti dřevního Sirmia viz Dra Rennra „Noricum und Pannonia“, v Berichte und Mittheilungen des Alterthumsvereins zu Wien, sv. XI, str. 68 a násl.

[3]) Stvrzeno listem papeže Jana VIII ke králi Ludvikovi asi z r. 874. Srovn. Erben, Reg. str. 15.

[4]) Až do r. 880 nazývá papež Jan VIII našeho Methoděje: „archiepiscopum Pannoniensem“ nebo také „dioecesis Pannoniae“. Erben, Reg. str. 15 a násl.

vysvěcenými kostely. [1]) Kde však Rostislav sídlel, o tom nezachovalo se sice žádné současné písemní svědectví; a však jsouť pozdější ztvrzení pramenové před rukama, z kterých téměř bezpečně souditi se dá, že stoliční město Rostislavovo leželo v sousedství starého, proti Uhrům od Přemysla Otakara II založeného, pevného (a pozdějšího krajského) města Hradiště, a Velehrad se nazývalo. Jmeno Velehrad (st. Veligrad) vyskytuje se v moravských listinách poprvé r. 1131. [2]) Tehdáž držel tam biskupský kostel Olomucký malý statek. Nejstarší český kronikář Kosmas pokládá činnosť nového arcibiskupa Methoděje za věc do té míry známou, že mu ani toho potřeba se nevidí, aby sídlo arcibiskupské jmenovitě uvedl. [3]) On poukazuje v těch věcech prostě k jistým, všem přístupným pramenům, zejmena k legendě o sv. Václavu, do níž prý ve všech kostelích lze nahlédnouti. Tam pak čte se: „Potom, když bratr sv. Kyrilla, jmenem Methudius, po jeho skončení místo něho moravským biskupem byl učiněn, tehdá české slovútné kníže, jmenem Bořivoj, a jeho bohabojná kněžna, sv. Ludmila, v tom městě, ježto Velehrad slove, tu ješto Moravského arcibiskupství stolec a sláva biéše, v kostele sv. Víta od blaženého arcibiskupa Methudia, oba svatý křest jsta přijala. [4]) Nepochybně měl tuto legendu před rukama i český Dalimil (ok. r. 1314), kterýž nazývá sv. Methoděje výslovně arcibiskupem

---

[1]) Srov. str. 80 t. d.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 207.

[3]) Cosmas ad an. 894, Pertz IX. 45.

[4]) Legenda „de vita et passione sti Venceslai", ku kteréž Kosmas již r. 1125 se táhne, dochovala se nás jediné v českém překladě XIV. věku. Vytištěna shledává se ve Výboru staré litt. české I. 314 a násl. Pokládá-li se v této legendě, že kathedrální chrám ve Velehradě, v kterémž vykonán jesť křest knížete Bořivoje, byl založení sv. Víta, jakkoli známo jesť, že synodální chrám tamtéž nosil jmeno nejsvětější Bohorodičky: znamená se tím toliko, že skladatel její, maje biskupský chrám pražský na mysli, byl toho domnění, jako by každý kostel kathedrální toliko onomu svatému zasvěcen býti musil.

Velehradským. [1]) Papežové římští neužívali ovšem nikdy tohoto pojmenování; nazývajíť oni prostě našeho Methoděje nejprv pannonským, potom moravským arcibiskupem, [2]) řídíce se v tom starým pravidlem, dle kteréhož dioecesím v zemích pohanských, jako nemajícím určitých hranic, nevyměřováno předkem stálých sídel biskupských, po kterých tedy nemohly i dioecese samy pojmenovány býti. Že však Methoděj, prvé než opět do Moravy vkročil, [3]) činnosť svou co arcibiskup v zemi Kocelově počal, o tom míníme v následující kapitole porozprávěti.

[1]) Srov. Dalimilovu kroniku českou vydání Hankova od r. 1851 str. 42, kdež se praví:

Bořivoj prosi krsta ot Svatopluka Moravského
a ot Methodieie arcibiskupa Velehradského.
Ten arcibiskup Rusín biéše,
mšu svú slovansky slúžiéše;
U Velehradě krsti Čecha prvého a t. d.

[2]) Když král Přemysl Otakar II. při papeži Klimentu IV. o zřízení samostatného moravského arcibiskupství v Olomúci se ucházel, přiváděl mezi jiným k prosbě své následující důvody: „cum in regno Boëmie, marchionatu Moravie, Austrie et Stirie ducatibus . . . nulla sedes archiepiscopalis existat, licet antiquitus in Moravia sedes huiusmodi fuisse dicatur“. Cod. Dipl. Mor. IV. l. ddto Viterbii XIII. Kal. Febr. 1268.

[3]) Hlavní pochybnosť o Velehradě co sídle arcibiskupském spoléhá v té okolnosti, že, když ok. r. 1202 ve Velehradě založeno opatství cisterciákův, ani v zakládací, aniž v kterékoli jiné, k tomuto novému klášteru se vztahující listině nečiní se zmínky o bývalém arcibiskupském sídle tamějším, jakkoli nová nadání rádo spojováno s dávnověkou tradicí. My však vykládáme sobě toto opomenutí prostě z domnění, v XI. a XII. století vůbec rozšířeného, že slovanský obřad tolik jesť co kacířský. Němečtí mníchové, kterýmiž osazen nový klášter Velehradský, chránili se opatrně, svazovati založení svého kláštera s činnosti slovanského, tedy (dle jich mínění) schismatického arcibiskupa, jakkoli bylo na obecném hlase, že právě toto založení stalo se na památku provedení křesťanství na Moravě, pročež také pozdější kronikáři, kteříž

HLAVA DRUHÁ.

ČINNOSŤ SVATOPLUKA A METHODĚJE.

Rostislav a Svatopluk. — Morava na chvíli zase franckou provincií r. 870. — Rostislav t. r. zajat a oslepen. — I Svatopluk obžalován a zajat. — Neopatrností Frankův dostav se ke svobodě, panuje opět na Moravě r. 871. — Osobní poměry jeho. — Válka jeho s králem Ludvíkem r. 872 a 873. — Smlouva ve Forchheimě r. 874. — Morava ve spolkovém svazku s říší franckou. — Jak Methoděj co arcibiskup na Moravě od r. 870 sobě počínal. — Činnosť jeho přetrhuje se náhle synodou Salcpurskou r. 871. — Spisové stížní biskupův bavorských na Methoděje. — Papež Jan VIII. ujímá se ho. — Při tom zakazuje však přece liturgii slovanskou r. 873. — Obnovená činnosť Methoděje, zvláště v zemích Svatoplukových r. 874. — Opětné žaloby na něho r. 878. — Druhá cesta jeho do Říma r. 879.

Rostislav, kníže Slovanův moravských, došed r. 869 šťastně naplnění své žádosti, státi se knížetem od Frankův neodvislým (srov. str. 92 t. d.), nalezal se účinkem moudrých opatření, jichž se byl ujal, na cestě nejprospěšnější k tomu, aby i na

uznávali pravověrnosť liturgie slovanské, od sv. Methoděje na Moravě zavedené, nikterak historickou skutečností se netajili, že nový klášter a činnosť sv. Methoděje ve vzájemném svazku se nacházejí. Minorita bratr Mikuláš z Čech, kronikář XV. věku, rkp. v zemském archivu Brněnském, a dříve již Pulkava výslovně o tom se zmiňují. — Důkladnou rozpravu o Velehradě co arcibiskupském sídle sv. Methoděje uveřejnil Dr. Herm. Jireček nejprv ve Světozoru r. 1860 str. 125 a násl.,

půdě církevní dokonale zpod jich vlivu se vymknul. Takto položeni jsou základové k samostatné říši slovanské při Moravě a Dunaji a k rozvoji osvěty v ní, a na Svatopluka Nitranského slušelo nyní, podporovati veliké úmysly Rostislavovy. Avšak toto ješitné a pánovité kníže nehodlalo nikterak, bráti se za cíly strýcovými, nýbrž za vlastními; a jakého způsobu byli tito cílové, souditi lze z toho, že Svatopluk ke Karlmanovi náhle se přivinuv r. 870 jemu holdoval. [1]) Odboj proti Rostislavovi a usílení vlastní moci byly tedy cílem jeho, a skutek onen vrcholil v tom, že v skoře potom vnuku Karlmanovu (kterýž byl nemanželský syn Arnulfův) kmotrem se stana, po svém ho jmeně pokřtíti dal. [2]) Tím arci vzbuzena spravedlivá nedůvěra. Rostislav nemoha více na synovce svého spoléhati, chystal se, dáti ho při hostině zajmouti; on však, dostav výstrahu, vyhnul se pod zástěrou lovu sokolího. Nyní pustil se Rostislav osobně za ním; byv ale podskočen, upadnul sám v zajetí. V okovech

---

později ve svém díle: Slovanské právo v Čechách a na Moravě, díl I, — o poloze pak dřevního Velehradu mor. archivář Brandl v Pam. archaeolog. díl. V. seš. 6. a 7. 1863. V mladší ještě ruské legendě (z XV. nebo XVI. století), kterouž vydal Pogodin r. 1825 v Moskvě (překladem českým uveřejněná v Čas. čes. Mus. 1841 str. 464) nazývá se sídlo arcibiskupa Methoděje K a n a o n a zase K a o n, jmeno, kteréhož sobě nikterak vyložiti neumíme. Pogodin sám domýšlí se, není-li to Mosburk? Blumberger v časopise „Wiener Jahrbücher d. Litt. XXVI, str. 222 a XXXVII, str. 72, a v jistém způsobě i Kopitar (Glagol. Clozian. LXXII) hledají sídlo biskupství pannonského v sousedství dřevního Sirmia samého, kamž jisté město „Morabos“ přenášejí. Že mínění toto jest nedůvodné, dokázal Dümmler na uv. m. str. 188.

[1]) Annales Fuld. k r. 870 praví: Zwentibald nepos Rastici, propriis utilitatibus consulens, se Carlomanno una cum regno, quod tenebat, tradidit. Pertz Script. I. 382.

[2]) Kosmas (Pertz na uved. m. IX. 41) nazývá výslovně Arnulfa Svatoplukovým „compatrem“. Klademeť narození Svatopluka, levobokého syna Arnulfova z Wimpurchy, do tohoto nebo příštího roku 871, poněvadž r. 889 byla na sněmu Forchheimském o tom řeč, prohlásiti ho za dítě pořádné a způsobné k dědictví. Dokud ale nebyl dosáhl 18. roku, nebylo zhola možné, něco podobného navrhovati. Annal. Fuld. ad h. a. Pertz l. c.

vezli jsou druhdy mocné kníže Moravanův do Řezna ke Karlmanovi, očekávajíce zde návratu krále Ludvika z Porýní (bylť tam, zejmena v Mersech dne 8. srpna r. 870, pověstnou dílčí smlouvu s nevlastním bratrem svým, Karlem Lysým francouzským, uzavřel), aby nad Rostislavem zasedli k soudu dle způsobu alamanského. Mezi tím nepotkavše se s nižádným odporem, vpadla vojska Karlmanova do Moravy a zmocnivše se všech hradův v zemi, proměnila ji ve franckou provincii. Jediné zločinným přispěním Svatopluka bylo takové přepadnutí možné. Markrabí východní, Engelschalk a Vilém, kteříž, spravujíce asi již od r. 855 úřad tento, zvláštností země a lidu moravského nepochybně nejlépe povědomi byli, měli starati se o pokoj v novém tomto přírůstku říše; aby však i pokladové Rostislavovi, co do bohactví více než královští, ze země se dostali, o to pečoval Karlman sám; zavezlť je s sebou do Korutan. [1]) Snadno pomysliti, že na zprávu o těchto příbězích musilo vzniknouti u příbuzných Charvátů, Srbův a Bulharův nepokojné hnutí, jakož i chuť, způsobiti sobě spolek s byzantským císařem Basilem kterýž byl r. 867 po Míchalu III. následoval; s druhé strany minula se váha rozhodné této události sotva s dobrým účinkem na vyjednávání, kteráž po smrti císaře Lothara (8. srpna r. 869) vedla se mezi Ludvikem Německým a Karlem Lysým, králem francouzským, o nápad Lothrinska v Mersech (při řece Meuse nedaleko Mastrichta). [2]) Ludvik viděl se nucena, pro povážlivé následky jistého úrazu, ve Flamersheimu vzatého, skoro dva měsíce zůstati v Cáchách, [3]) potom teprv odebral se nej-

[1]) Annal. Fuld. ad an. 870. Pertz l. c. 382. Že Rostislav nepodlehnul v poctivém boji, nýbrž zrádě, dokládají výslovně letopisy Hinkmarovy k r. 870, Pertz l. c. 490: „Rastitium, Winidorum regulum, a Carlomanno per dolum nepotis ipsius Rastitii captum et aliquamdiu in custodia detentum, post judicium mortis excaecari et in monasterium mitti praecepit."

[2]) Což výslovně stvrzuje Hinkmar na uv. m. Dílčí tato smlouva, již výše vzpomenutá, nalezá se vytištěná v Pertzových Leges I. 516.

[3]) Když totiž král v průvodu mnohých pánův vstoupil na pavlan král. zámku téhož, sesula se vetchá, dřevěná stavba pod nimi a těžce ho zranila. Regino ad an. 870, Pertz l. c. I. 582.

prv do Frankfurtu, odtud pak ještě před koncem měsíce listopadu do Řezna, kamž byl prvorozený jeho, Karlman, nešťastného Rostislava přivezl. Tu sestaven jesť od krále soud z franckých, bavorských a slovanských pánův, Rostislavu nepříznivých. Vyšetřována vina opětované nevěry a vynesen nad ním rozsudek smrti, — s hlediště německého ovšem ne zcela bezprávně, kdyby bylo kníže moravské v poli přemoženo a zajato bývalo. Král Ludvik ale, tak vypravuje se, dal ho ze zvláštní milosti toliko oslepiti a v jednom klášteře německém zavříti. Od té doby přestávají všecky zprávy o nešťastném. [1])

Takovým způsobem dostal se tedy Svatopluk († 894) k vládě. Měltě v zemi poplatné pod dohlídkou sousedních markrabí panovati národu, kterýž byl za Rostislava prospěchův státní samostatnosti aspoň v počátcích jejích vážiti sobě uvyknul. Nebylof tedy první jeho vystoupení snadné, zvláště že cesta, kteráž ho na trůn z vlastního úmyslu byla uvedla, nikterak národa nezůstala tajna; i byloť tudíž na něm, ze všech sil k tomu pracovati, aby zlé mínění o sobě, zradou onou zaviněné, vyhladil a národ opět pro sebe získal.

Mezi tím, zdá se, bylo v národech slovanských opět nemalé vlnění povstalo; neboť mnozí, obrátivše se zase k německému králi, vysýlali touž dobou posly do Řezna s dary a holdem. Nebyli-liž mezi nimi též nepřátelé a protivníci Svatopluka, vladaře Moravského? Neboť i Svatopluk, kterýž byl nedávno ještě vydáním strýce svého Němcům osvědčil řídkou oddanosť, zajat jesť časně s jara r. 871 od Karlmana, do Řezna vezen a zde podobně co strýc z nevěry obviňován. V čem ale záležela tato nevěra, o tom nepovídají naši pramenové ničeho; lzeť však příčin poněkud se domysliti. Byloť bezpečně svobodnému Slovanu za těžké, poslouchati rozkazův německých mark-

---

[1]) Annal. Fuld. ad h. an. Pertz l. c. Nápadnoť, že právě legenda Moravská, kteráž vůbec Rostislavu velice přeje, píše v kap. 10, že umřel „naturali morte", což bylo by (ač v jistém způsobě s pravdou se snáší) opětným důkazem, že tato legenda je na mnoze nedostatečně zpravena.

rabí, s věčí pak tíží tlačil nepochybně zemi povinný poplatek; a takovéto protivení se opatřením německých pánův nazývají cizí kronikáři ovšem nevěrou. [1]) Kromě toho připadáme ještě na něco jiného. Jestiť s podivením, proč mladší synové Ludvika Německého, Ludvik totiž a Karel, kteréž byl král právě tehdáž, a síce jednoho ze Sas, druhého z Alamannie, do Řezna k sobě povolal, nedostavivše se, raději po poslech jali sobě stěžovati, brzo pak k otci v tak nejistém postavení se octli, že Ludvik počátkem února r. 871 náhle do Frankfurtu se zdvihl a zde aspoň tolik vymohl, že přívrženci odbojných synův, Karla totiž a Ludvika, kteříž již Špýrskou župu byli osadili, pouštějíce plen, — slíbili zastaviti nepřátelství, dokud by stavové při sněmu, na měsíc květen do Triburu položeném, stížností těchto sami neodklidili. Pramen těchto stížností záležel v pokusu královč, učiniti ve věcech posloupnosti jediné zákon prvorozenství platným. Nerad byl totiž král poddal se r. 865 urputnému naléhání mnohých pánův, vykázav třem synům svým, Karlmanovi, Ludviku a Karlovi, zvláštní provincie k osobité správě: říši však na dobro mezi ně rozděliti, to uznávali nejen on, nýbrž i všickni rozumní a nestranní v Němcích býti s nejvěčím nebezpečenstvím; zvláště pak prvorozený syn, neméně i přátelé královi v Bavořích důtklivě ho k tomu měli, aby hleděl předkem odvarovati bídě nekonečné, kteráž by z toho po případě byla pošla, kdyby Alamannie, Franky, Durinky a Sasy od Bavor se odloučily.

I sama císařová Emma, matka oněch tří synův, získána byvší pro tuto vážnou věc, stranila prvorozenému, jehož byl otec takořka již spoluvládcem učinil. Mních Fuldský dokládá v té příčině, že král Ludvik odhodlal se, jisté, mladším synům prvé již slíbené země přiděliti Karlmanovi, tedy beze vší pochyby rozličné kraje v Alamannii, ve Francích, ano snad i v Durynsích. To ovšem potkalo se s odporem, otec pak povolal k sobě

[1]) Zdá se ovšem, že Svatopluk tuto věc jinak sobě vykládal. Annal. Fuld. praví na uv. m. o něm: „ad ulciscendam contumeliam a Carlomanno sibi illatam vires studiumque convertit.“

do Řezna Ludvika ze Sas a Karla z Alamannie; oni však nedostavivše se, jali se, jak již řečeno, po poslech žalovati, a k nim připojili se v tom mnozí velmožové oněch zemí. Což kdybychom se odhodlali, spatřovati příčinu k zajmutí knížete moravského právě v těchto různicích? Proč by mladší oni synové, kteří již zbraně proti otci byli se chopili, nebyli asi o spolek se Svatoplukem se pokusili? Vždyť byl Karlman s Rostislavem několikrát tuto cestu sobě oblíbil. Dosti na tom, Svatopluk dostal se do zajetí.

Když král Ludvik v postu přibyl opět do Řezna, přiveden před něho vězen Svatopluk; i bylot při králi zajisté důstatek chuti, podržeti ho pod přísnou dohlídkou, aby země jeho snáze německému zřízení navykla. A však tenkráte zklamali jsou se Němci ve svém očekávání. Moravané totiž, puzeni jsouce snad více záštím k panství cizímu, než příchylností k zajatému knížeti, — jehož nešlechetný skutek, na miláčku národa, Rostislavu, spáchaný, trval všem ještě v čerstvé paměti, — pozdvihli se valně ve zbrani, [1]) nebot svoboda a národnost, k jejímuž zvelebení řečtí kněži Konstantin a Methoděj za dobu více než čtyr let byli pracovali, tato křesťanstvím utužená národnost nacházela se nyní v zjevném nebezpečenství; to počali Moravané tušiti z čiperného počínání pasovských a řezenských kněží, kteříž dřevní vliv svůj a s ním bývalé prospěchy snažili se přivésti k obnově. Že by svatý Methoděj co arcibiskup již tehdáž v zemi se byl nalezal, o tom, jak níže doložíme, sluší vším právem pochybovati. Salcpursko, kteréž nyní mělo volnou cestu před sebou, těšíc se nad to výdatné podpoře markrabí Viléma a Engelschalka, nebylo by nového arcibiskupa ani v zemi trpělo, nehledíc ani k tomu, že Svatopluk, chtěje se Salcpurským zachovati, již tehdáž, jak se zdá, jal se učeníky Methodějovy pronásledovati; nebot výslovně nazývá ho životopisec sv. Methoděje „pronasledovatelem křesťanův“ [2]).

[1]) Annal. Fuld. ad an. 871. Pertz l. c. 383.

[2]) Legenda moravská v kap. 10. a bulharská v kap. 5. nemají proto ani dosti slov, jak by nešlechetnost Svatoplukovu vylíčily. Viz Ginzla na uv. m.

Jak při tomto zdvižení i náboženství vtaženo do kruhův krvavé války, viděti z toho, že odbojní Moravané vyzvali kněze Slavomíra [1]) (u Němcův Sklagamar), kterýž ostatně pocházel z rodu knížecího, aby v čelo jejich se postavil. Od něho vedeni a k boji za vlasť podněcováni, vrhli jsou se na hrabata Viléma i Engelschalka, i jakkoli se tito — jak zejmena letopisec Fuldský, rodilý Bavor, připomíná — statečně bránili: stalo se postavení jejich brzo povážlivým, a to tím spíše, ano i Čechové se zdvihli a plenice za hranice země se rozšířili. Byla-li to krátkozrakosť či liché domnění, že veškeré povstání, vzavši na sebe tak povážlivou tvářnosť, má toliko pramen svůj v Svatoplukově zajetí, zkrátka, knížecí vězen stkvěle jesť nařknutí očistěn, nevina jeho slavně prohlášena, s ním pak důvěrně celé jednání umluveno, jak by totiž Slavomír a přívrženci jeho pokořeni býti mohli. Chtěliť zejmena na Svatoplukovi, aby přijal na se úkol mstitele nad zemí, kteráž skrývala hroby předkův jeho, nad bratry, kteříž hodlali zůstati svobodnými; proti nim měl válčiti, jen aby co poplatný kníže opět poslouchal! Takové oddanosti do Svatopluka i přese všechnu přísahu, již nepochybně obnovil, se domnívati, bylo přílišné, a proto i velice zpozdilé, postaviti ho v čelo bavorského vojska, jež v královské úpravě v létě roku 871 proti Slavomírovi do Moravy vytrhlo. [2]) Moravané ustupujíce před ním dočkali ho teprv v hlavním hradě Rostislavově, často již připomenutém, u kteréhož Svatopluk polem se položil, sám pak, jakoby za Karlmana o pokoj jednati mínil, do hradu vjel, kdež s národem svým na rychlo se dorozuměv a znova žezla vlády se uchopiv, s veškerou silou na ležení udeřil a nepřipravené a ničehož netušící Němce dokonale pobil. [3]) O Slavomírovi

---

[1]) V historii Slovanův vyskytuje se první jmeno t. zp. již k r. 821. První totiž křesťan mezi Bodrci, o němž zmínka se děje, byl kníže Slavomír (Sklaomir). Srov. Einhard ad an. 821. Pertz l. c. I. 208.

[2]) Letopisec Fuldský praví na uv. m.: „quasi Sclagamarum expugnaturus, sic enim per dolum Carlomanno promiserat, si ei ad patriam reditus concederetur."

[3]) Annal. Fuld. ad h. an. l. c.

nečiní se od té doby více zmínky. Radosť Norikův nad mnohými, dříve (prý) dobytými vítězstvími obrátila se pojednou v zármutek a naříkání, připomíná letopisec,[1]) zjevné to znamení, že byla pobitých zajisté valná síla a že sotva bylo lze spatřiti znamenitější rodinu v Bavorech, Korutanech a v krajišti Východním, nemající příčiny, aby pošetilosti Karlmana a Němcův neoplakávala. I markrabí Vilém a Engelschalk shledali se tu se smrtí. Jich správní okres dostal se odtud hraběti Aribovi, jemuž byl ještě souzen veliký úkol v těchto zemích.

Touto ranou smířil se Svatopluk ovšem zase s národem svým, uvrhnul ho ale za to do více než dvouletých prudkých válek, jež zemi mnoho krve stály, přes to vše ale k cíli vedly. Přeškoda, že právě o této přechodní době, za kteréž tento skrovný, k tomu ještě poplatný slovanský stát nad Moravou vzmohl se na samostatnou, svobodnou, mocnou a samorostlou velříši slovanskou, jež od Zály a Labe až k Sávě a Dravě a podél obou břehů Moravy a Dunaje se prostírala, — historické zprávy nás tak spoře se dochovaly! Zvláště pak o samých osobních poměrech Svatoplukových nevíme téměř ničeho. Ovšemť zná mních Fuldský vypravovati,[2]) že téhož roku, zejmena asi v měsíci říjnu a brzo potom, co Svatopluk vojsko bavorské před hlavním hradem Rostislavovým byl zničil, biskup Arn Vyrcpurský a hrabě Rudolf, kteřiž měli sobě poručeno, střežiti hranic bavorských proti nájezdům Čechův, v jedné soutěsce mezi Čechami a Moravou — nebylo-liž to asi sedlo Vítorazské?[3]) — průvod svatební, vznešenou jednu paní českou na

[1]) Annal. Fuld. l. c. pag. 384. „Omnisque Noricorum laetitia de multis retro victoriis conversa est in luctum et lamentationem."

[2]) Annal. Fuld. ad an. 871. Pertz l. c. 384.

[3]) Tato prastará, toliko soumarům schůzná stezka vedla tak zv. Nortwaldem z oněch končin Čech, kdež nyní leží město Nové Hrady v býv. kraji Budějovickém, — do jihozápadního dílu Moravy, jejíž hranice, jak vícekrát ještě bude nám příležitosť připomenouti, tehdáž vztahovaly se v těch stranách až k řece Chubě (Kamp). Ještě v 2. polovici 12. věku nazývá se tato stezka „českou" (der Böheimsteig). Příčina, proč bychom

Moravu vedoucí, náhle jsou přepadli a na něm vedlé bohaté kořisti na zbraních 644 osedlaných koní dobyli, tak že nevěsta i s průvodem sotva se spasila. Kdo byla ale tato nevěsta a komu asi byla nesena? Stkvělý a četný průvod dává jí znamenité postavení a svědčí o podobném určení. Budeť tedy výklad, že nevěsta ona určena byla našemu Svatoplukovi, stejnou měrou přirozený, jako domnění, že byla dcerou některého z nejčelnějších pánův (knížat) českých, nebo snad dokonce blízkou příbuznou (sestrou) knížete Bořivoje, týmž časem v Čechách panujícího. Kníže moravský, ukládající o veliké věci, sotva byl by kdy k nerovnému sňatku přistoupil. [1]) Platí-li ale toto domnění, nelze také nikterak o těsném svazku knížete Bořivoje a národa jeho s moravským knížetem pochybovati, i vyjasní se tudíž samo od sebe, proč v nejblíže příštích dvou letech, 872 a 873 totiž, Čechové vedlé Svatopluka v boji proti králi Ludvikovi podílu berou. Neboť že Ludvik o to se pokusí, aby pomstil nad Svatoplukem domnělé nevěry jeho, to bylo bezpečně očekávati, neméně i to, že sil vlastních dobře odměří, nespustě zároveň ze zřetele politické postavení Moravy. Diverse, se strany Byzantské říše po případě a v čas učiněná, byla by zajisté také těžce padla na váhu tehdejších běhův válečných. Což překáží nám tedy, abychom poselství, jež v měsíci lednu r. 872 od císaře Basila objevilo se u krále Ludvika

---

se pro tuto stezku a „bránu zemskou“ rozhodli, jesť, že ona ze všech ostatních, z Čech do Moravy vedoucích cest jediné blíže bavorských hranic leží, jež Arnovi a Rudolfovi tehdáž náleželo střežiti.

[1]) Palackého Dějiny I. 149. Připomenutí Hansitzovo v jeho „Germania sacra“, že totiž král Karlman sestru svou Adletu vdal za Svatopluka po smrti první české manželky jeho, a že s touto Adletou dostal se zejmena i pověstný Viching (o němž později často bude řeč) do Moravy, opírá se o Dalimila v kap. 24: „Král moravský ciésařovu sestru za sebú jmiéše“, což později Hájek, Hansitz, Středovský a j. náležitě vykrášliti neopomenuli. V Salcpurské knize bratrství zachovalo se prý (dle Světozora 1860 str. 41) ještě s části jmeno této první manželky Svatoplukovy, totiž V . . . vizna.

v Řezně, uvedli v souvislosť s propuklou té chvíle válkou? Ovšem nebrala říše byzantská v ní žádného činného podílu, ale což nezískáno již nemálo tím, že císař Basil prohlásil se neutrálním? Stkvostné dary — mezi nimi křišťál nevídané velikosti, drahými kameny vykládaný, pak veliký kus svatého kříže —, jež dvůr císařský byl přislal, buďtež spíše za znamení zdvořilosti považovány, než za důkazy odpovědi, s přáním Němcův se shodující.[1] V lednu roku 872 bylo tedy Byzantské poselství v Řezně, a v létě téhož roku počal boj proti Svatoplukovi, a síce se čtyr stran, jakkoli dokonce ne s takovou náruživostí, jakouž podlé zlosti Němcův nad spáchanou nevěrou bylo očekávati. Dobře vidělo se, že zalíbení ve válce při starém, nedužívém králi značně již ocháblo, a že mu ještě jiné vážné věci ve vlastní nesvorné rodině zbylo porovnati. Ukládaltě o to, aby mladší syny své, Ludvika a Karla, s nejstarším, Karlmanem, smířil — bylyť, jak víme, úděly příčinou tohoto neblahého sporu bratří mezi sebou —; nedovedl ale více, leč že je klamem a hrozbami k složení přísahy donutil, kterouž také jen se zlým obmyslem vykonali.

Když potom král na nich žádal, aby vedlé Karlmana do pole proti Moravanům se vypravili, neuposlechli, užívajíce vytáček.[2] První jesť jisté, vytáčky však záležely nepochybně v tom, že jak manové jejich, tak oni sami předstírali veliký náklad a nepříhodný čas; neboť již v květnu t. r. byl král Durynkům a Sasům nařídil, od severu do pole vytrhnouti. Poněvadž však tito Němci neměli nijednoho králevice ve svém vojště, kteříž, jak známo, odpírali účastenství svého, — strhly se různice mezi nimi; byliť poraženi, ztratili mnoho lidu a utíkali tak nectně, že ženy české několik vznešených válečníkův na útěku s koní jejich kyji prý dolů srazily.[3] Tak to vypadalo s německým vojenstvím, neměla-li vojska náležitého vojevůdce! Lépe

[1]) Annal. Fuld. k r. 872. Pertz l. c. 383.
[2]) Hinkmar k r. 872. Pertz l. c. I. 493.
[3]) Annal. Fuld. k t. r. na uv. m.

vedlo se onomu oddělení vojska, kterémuž velel, jak se zdá, Liutbert, arcibiskup Mohučský (aspoň nalezal se při něm). [1]) Pět českých lechův: Svatoslav, Vitislav, Heřman (Heriman), Spytimír a Mojslav, stáli proti nim. Bylit ale s četným lidem svým buď pobiti, buď do Vltavy vehnáni; kdož se zachránili, zavřeli se v hradech, na jichž obléhání ale Němci nepomýšleli; neboť, zpustošivše část země, obrátili jsou se brzo domů. S takovým štěstím nepotkal se však onen voj, s kterýmž sám Karlman od Dunaje vpadl do Moravy, pouštěje všude plen. Neboť když do vnitra země postupoval, vrazil Svatopluk z nenadání na ono oddělení Bavorův, kteréž, vedeno biskupem Řezenským Imřichem (Embricho), bylo na ochranu lodí při Dunaji zůstalo; šest tisíc jich podlehlo meči, nebo utonuli, nebo dostali se dokonce do zajetí, biskup s malou hrstkou sotva se útěkem spasil. Při takovém stavu věcí nemohlo vojsko, kteréž biskup Arn Vyrcpurský a opat Fuldský Karlmanovi, ovšem již něco pozdě, na pomoc z Frank byli přivedli, — k jinému býti užito, leč aby chránilo zpětného pochodu, což ještě s těží vykonalo. [2]) Tak skončil se rok 872 slavně pro Svatopluka; neboť vítězně udolal jest nebezpečenství, kteréž jemu a říši jeho bylo hrozilo. Napaden se severu, západu a jihu stejnou dobou, ubránil se šťastně podobnému rozvržení války, jakéž již r. 869 strojeno na sevření a záhubu Rostislava. Tak stkvělý výsledek bezpečně sílil a zvyšoval zmužilost a naději. Svatopluk obrátil obranu v útok, zdá se však, že prvé než tak učinil, jal se s králem vyjednávati, ovšem na způsob takový, že král na návrhy jeho nemohl přistoupiti. Soudímeť tak z poselství, jež dal králi Ludvikovi, té doby ve Vormsu meškajícímu, vzkázati po jistém Švábu (Alamannu) Bertramovi. Bertram, plenník knížete moravského — dostalť se roku předešlého v zajetí — propuštěn jest na svobodu a přisáhnuv, že vyřídí, co mu svěřeno, vyslán ke králi. [3])

---

[1]) Annal. Fuld. na uv. m. praví: „Luitpertus archiepiscopus in hac expeditione primatum tenuit."

[2]) Annal. Fuld. k t. r. na uv. m.

[3]) Annal. Fuld. k r. 873 na uv. m. str. 386.

Tvrdé byly asi výminky, jež takto předložil Svatopluk — obsah jejich zůstal nás tajný —, poněvadž toho viděl potřebu, ještě téhož léta (aby jich přijetí vynutil) způsobiti při Dunaji i Labi těžký úraz německému panství. Při Labi podávala se mu k tomu dobrá příležitosť smrtí statečného hraběte Thakulfa, kterýž co vévoda postaven byl nad krajištěm Srbským. [1]) Srbové a sousedé jich byli se pozdvihli, [2]) sotva bez přičinění Svatopluka, který touž dobou přešed v nynějších Rakousích s vojskem přes Dunaj, Karlmana ve vlastní zemi jeho do té míry sevřel, že jen rychlá pomoc od krále německého mohla ho spasiti. Z Met, kdež v měsíci srpnu právě držen sněm, pospíšil sobě Ludvik na Štraspurk do Řezna, a vyslav neprodleně posly k Svatoplukovi, upokojil ho a ostatní Slovany, pod zvláštními náčelníky bojující, pokud mohl; posly však, kteříž s křivým obmyslem od Čechův k němu týmž časem jsou vypraveni, kázal uvrci do žaláře. [3]) Lesť, kterouž mínili provoditi Čechové, nebyla-li asi v nějakém styku se smrtí Thakulfovou? Pohříchu nejsme s to, pověditi něco podstatného o dalších opatřeních, kteráž učiněna jsou nepochybně po této porážce Němcův (že v skutku porážku utržili, nedá se ovšem nikterak popírati). Toliko s velkými oběťmi dosáhl patrně Ludvik na Slovanech žádoucího pokoje. Oběti tyto obrazují se nepochybně v míru, jejž smluvil a zavřel král se Svatoplukem a spolčenými s ním Čechy s jara (v květnu?) r. 874 na hradě Forchheimském, a síce

---

[1]) Annal. Fuld. na uv. m. Srov. str. 80 a 92 t. d.

[2]) Toto povstání Srbův položeno jesť v měsíci lednu r. 874 skrze Lintberta, arcibiskupa Mohučského, a hraběte Ratolfa (nástupce Thakulfova) bez velkých nesnází. Annal. Fuld. na uv. m.

[3]) Hinkmar k r. 873 na uv. m. str. 496. praví: „Ad Reginisburg autem perveniens, per missos suos, Winidos, sub diversis principibus constitutos, modo quo potuit, sibi reconciliavit, legatos autem ab illis, qui Behin dicuntur, cum dolo missos suscipiens, in carcerem misit". Slova „modo quo potuit" zjevně poukazují k tomu, že Ludvik šel až do krajních mezí, aby nejstaršího syna svého zachránil. Dle toho, jak Fuldský mních zde výpověď svou klade, nelze ovšem ani s daleka nějakého vítězství Němcův se domnívati.

prostřednictvím jistého kněze Jána z Benátek. Soudíme, že po těchto, slavnými přísahami stvrzených úmluvách vstoupili Svatopluk a pod ochranou jeho stojící Čechové v svazek spolčencův říše německé, ovšem se vzájemnými povinnostmi a službami, v kterých také jisté dávky, nikoli ale ve způsobě stálého poplatku, zahrnuty býti mohly. Pustila-li říše německá knížeti Svatoplukovi plnou svrchovanost v Moravě i s právem, přijímati bez námitky v závazek takové kmeny slovanské, kteříž se jemu co vrchnímu ochránci poddati mínili; byla-li mu dále celost hranic říše jeho, jakož i věčný mír (arci že ve smyslu diplomatickém) odtud slíbeny a zaručeny: pak mohl ovšem Svatopluk v náhradu toho snadno přivoliti k odvádění jistých věcných nebo peněžných davek, a slibovati určitou pomoc válečnou proti vlastním nepřátelům krále. [1])

Ano, my troufáme sobě tvrditi, že na těchto smlouvách Forchheimských sluší také zakládati vyloučení zemí Svatoplukových a Kocelových z obvodu dioecesí Salcpurské a Pasovské, a síce, abychom běžného výrazu užili, s politického

[1]) Annal. Fuld. k t. r. na uv. m. str. 388. Jakkoli tito letopisové chtějí nám namluviti, že kníže Moravský poníženě za mír prosil, věrnost přísahal a k odvádění výročního poplatku se zavázal, viděti přece netoliko z předchozího poznamenání, t. j. ze slov Hinkmarových, nýbrž i z celého postavení věcí, že výmínky nemohly býti, leč říši francké svrchovaně na škodu. Samostatnost Moravy zajisté stala se odtud nepochybnou, a případné dary, jež za jistými slavnými příležitostmi králi německému skládány, nebyly této samostatnosti nikterak na ujmu. (Srov. o tom: Dümmler, die öst. Marken atd. Arch. cís. ak. nauk X. str. 41). Kněze Jána z Benátek seznali jsme již na str. 84 t. d. Zdá se, že těšil se čelnému postavení při dvoře Svatoplukově; neboť spatříme ho ještě později, t. j. r. 879 v důležitém poslání k papeži Janu VIII. Z toho, že měl účastenství ve smlouvách Forchheimských, chtíti i hned dovoditi nějaký spolek Svatopluka s Benátčany (jak to zejmena Gfrörer ve své historii východních a západních Karlovcův d. II. str. 110 činí), toho neodvažujeme se; svazek tohoto kněze se Svatoplukem zdá se nám býti příliš těsný, než aby se tak na politického vyslance republiky Benátské bylo slušelo.

hlediště; neboť církevně stalo se to vlastně již prohlášením Methoděje za arcibiskupa pannonského. Poněvadž pak týmž časem zemřel také pán země Blatenské, kníže Kocel totiž, [1]) sotva asi zůstala otázka následství po něm za onou příležitostí bez uvážení; abychom však již do té doby kladli zveličení říše Svatoplukovy nějakými krajinami v Pannonii, k tomu nedomníváme se míti práva. Zůstalyť spíše jižní hranice Moravy po míru Forchheimském beze změny, a panství Kocelovo spadlo co odumřelé léno na Karlmana, skrze něho pak na syna jeho Arnulfa, kterýž ještě r. 884 připomíná se v pokojném držení Pannonie od souvěkých letopiscův; [2]) ovšem ale věřili a zastávali bychom se toho mínění, že papež Jan VIII měl podílu některého při způsobení míru Forchheimského. Král německý, předvídaje skorou smrť tehdejšího císaře (Ludvika II), nalezal se totiž za oné doby již v stálém spojení s hořejší Italií. Případný přírůstek říše německé za Alpami potkával se při opatrném tomto papeži zajisté s obavami, i aby tomu položily se meze, nebylo lepšího prostředku, leč utvrzením nezávislosti Svatoplukovy zavěsiti náležité závaží na bezmezné zveličování se říše východofrancké. Tak vyjasňuje se péče tohoto papeže o všecko, cokoli postavení Svatoplukova se týkalo.

Abychom stvrdili toto domnění své, vraťmež se k r. 869, vzpomenouce sobě, kterak Methoděj postaven jesť na stolici sv. Andronika a opatřen co arcibiskup pannonský vzáctným privilejem, že sloužiti smí v dioecesi své liturgii pod některými vý-

---

[1]) K určení r. 874, jako roku úmrtí Kocelova, připomínáme ještě, že zmíněná již na str. 89 t. d. župa Dúdlebská právě tohoto roku hraběti Gozwinovi vykázána byla. Tvrdí-li ostatně Ginzel na uv. m. str. 64, pozn. 3, že Kocel ještě r. 877 byl na živu, spoléhal v tom jediné na zjevném omylu Cod. dipl. Mor., kdež v dílu I. str. 36 při listině č. LIII. zcela bez podstaty rok 877 přidán jesť. Viz o tom Wattenbacha „Beiträge z. Geschichte d. christl. Kirche in Mähren u. Böhmen", str. 49.

[2]) Annal. Fuld. k t. r. u Pertze na uv. m. I. str. 400: „Arnulfi .... qui tunc Pannoniam tenuit". Také r. 879 jeví se Arnulf co pán tamějších krajin, a síce jak při Rabě, tak i Zále. Cod. dipl. Mor. I. 38.

hradami v jazyku slovanském. Působení jeho mělo v podstatě věci počíti tam, kde bylo sídlo biskupství jeho, tedy v zemích Kocelových nebo Svatoplukových. A však hleděli jsme také na válečné běhy r. 869, za kterých asi Methoděj opustil Řím, seznavše zároveň, jak tento smutný stav věcí až do r. 874 ustavičně se vzmáhal. V takových časích přistoupiti k činnosti missionářské a organisaci církve na vlastní Moravě, bylo by rovněž bývalo nemoudré, jako neopatrné, nestavěti dále na spořádaném zřízení církevním, jakémuž země Kocelovy téměř již z r. 798 se těšily. Že ale nový arcibiskup v skutku takové neopatrnosti se nedopustil, a že zejmena činnosť svou v pannonském dílu vykázané sobě dioecese rokem 870 počal, o tom svědčí pramenové. [1]) Bylyť to tedy země Kocelovy, v kterých slovanská bohoslužba poprvé se ustálila a v kterých od té chvíle, co v Římě správa jejich na Methoděje přenešena, všechna ostatní právomocnosť platně přestala. Chtěli-li odtud kněži salcpuršti v tomto obvodu dále působiti, nebylo zbytí, leč aby domáhali se při novém arcibiskupovi toho svolení. Toho však nechtěli, podobně jako neměli chuti, učiti se slovanštině, aby v službě mohli zůstati; zřejmé toho svědectví spatřujeme při arcipřištu Richbaldovi, kterýž raději z Pannonie, ano ze samých Korutan do Salcpurka se odstěhoval, než aby této novotě (podlé slov metropolity jeho) déle se díval nebo snad dokonce jí se poddal. [2]) Že však slovanská bohoslužba nezavedena do celého onoho podílu Pannonie, v kterémž panoval Kocel, toho lze se do spravedlivosti sv. Methoděje bezpečně domnívati. Již z pouhých jmen farních osad v této krajině, jako jsou: Lidolfskirchen, Isangrimskirchen, Otakarskirchen, Balmutskirchen a j. v. [3]) sluší souditi na německé obyvatelstvo v nich; těchto pak zůstaviti při církevní řeči latinské, kteréž byly časem uvykly,

[1]) Viz o tom Šafaříkovy Památky dřev. pis. Jihosl. kap. IX a X., což stvrzuje se též známou Conv. Bagoar. u Pertze na uv. m. XI. Také Kopitar klade (v Glag. LXXIII) činnosť sv. Methoděje v Pannonii do r. 870.

[2]) Conver. Bagoar. u Pertze na uv. m. XI. 14.

[3]) Conver. Bagoar. na uv. m.

srovnávalo se již s pravidly opatrnosti. Toliko na osady slovanské, jichž počet byl ovšem daleko věčí, mohl se onen privilej v podstatě své vztahovati, a jim jediné mohl také z toho prospěch jíti.

A přece daly se za nedlouho slyšeti hlasité stesky a stížnosti na nepovolaného cizince, jak v Salcpurku sv. Methoděje nazývati sobě oblíbili! Životopisec našeho apoštola šíří se o nich, [1]) pravě, že metropolita Salcpurský, Adalvin, a vedlé něho bavorští biskupové, Ermenrich Pasovský a Hanno Frisingský, a jiní ještě na podzim r. 871 za přítomností krále Ludvika [2]) shromáždili se na synodě, aby radili se o prostředcích, jakých by proti tomu „jistému Řeku a filosofu“ (tak zejmena nového arcibiskupa nazývali) uchopiti se náleželo. Hlediště, na kteréž vůči celé té věci postaviti se mínili, bylo toto: nevšímati sobě na ten čas posvěcení biskupského, na sv. Methoději v Římě vykonaného, i považovati ho za kněze, do cizí dioecese slušícího, ku kterémuž vztahuje se tedy snešení, Vormskou synodou z r. 868 obnovené (srov. str. 81 a 105 t. d.); proto jemu také — vzdaž-li ústně nebo písemně, toho neznáme — otázku předložili: neví-li, že káže a učí v cizí dioecesi? Odpověď, kterouž životopisec klade sv. Methoději v ústa: „kdybych věděl, že je to Vaše země, byl bych se jí zajisté uhnul; ta ale náleží sv. Petru“, svědčí s důstatek, že Methoděj neváhal upozorniti synodu na křivé pojímání věci a na spravedlnost poslání svého. Vzdor tomu musil však, nemaje světského oporu — neboť Kocel jako man říše francké nemohl, a Svatopluk dle toho, co jsme na str. 130 pověděli, nemínil se ho v této tísni ujmouti — ustoupiti násilenství jejich, ba i do Němec se

[1]) Legenda pannonská, kap. IX a X.

[2]) Král Ludvik byl se totiž v říjnu r. 871 z Frankfurtu do Bavor vrátil (Annal. Fuld. k t. r.). Nebylo tedy pro krále žádné překážky, pro kterouž by nebyl mohl v této synodě podílu bráti; poněvadž pak legenda pannonská mluví o „koroli,“ kterýž celé jednání přítomností svou provázel, Karlman pak za života otcova nikdy neužíval pro sebe titulu krále, nezbývá leč mysliti při tom jediné na Ludvika německého.

odebrati, kdež (neznámo, vzdaž-li v žaláři nebo v obmezené svobodě, což také dle našeho pramene zůstává pochybné) půl třetího roku ztrávil. [1])

Co takto činnosť sv. biskupa násilně přetržena, chystají se biskupové bavorští, vystoupiti úředně stižnými spisy proti němu, aby jimi ospravedlnili vlastního jednání a domnělého práva svého k Pannonii obhájili. Stižné spisy tyto náleželo podati netoliko římské stolici co duchovnímu, nýbrž i králi německému co světskému vrchnímu pánu. Obsah stížného spisu, papeži podaného, neznáme, ovšem ale následky jeho. Svědčilť snad ještě Hadrianu II, neboť on zemřel teprv ku konci r. 872; jisto jesť ale, že vyřízení jeho nepocházelo již od tohoto papeže, nýbrž od nástupce jeho Jana VIII, kterýž dne 14. prosince 872 dosedl na stolici sv. Petra. Mělť on co arcijáhen církve římské za předchůdce svého bezpečně velký podíl ve správních výkonech jeho, pročež nemohl ho stav církevní záležitosti pannonsko-moravské nikterak zůstati tajný, podobně co přesvědčení předchůdce jeho, že prospěch církve v sobě obnáší, aby nová dioecese, z vlastního popudu stolice římské zřízená, při celosti své zachována byla. Jednaloť se nyní o to, vzíti světským a duchovním věci protivníkům v Němcích zbraň z rukou a dosíci při nich uznání samostatného okruhu církevního, jejž byl Řím při východních hranicích říše Karlovcův vyzdvihnul. K dovedení toho vyslal papež r. 863 biskupa Jakynského Pavla co legáta svého do Němec a Pannonie, přidav instrukci, z kteréž vychází na den, že arcibiskup Adalvin a podbiskupí jeho opírali právo své k Pannonii zvláště o vydržení, jakož i o rozkaz sobě r. 798 daný, aby uvedli dobytou právě Pannonii v lůno křesťanství, dokládajíce zároveň, že již od 75 let nalezají se v nepopíraném držení této církevní provincie. „Jesť-li kdo

[1]) Leg. pannonská v kap. IX. K tomuto zajetí nebo-li vyhnanství sv. Methoděje vztahuje se beze vší pochyby pozdější jedno psaní papeže Jana VIII ke Karlmanovi: „Carlomanno, Ludovici regis filio, Methodium episcopum commendat“ z r. 875. Viz Fejér, Cod. Hung. I. 96, pak Cod. dipl. Mor. I. str. 36.

stěžuje sobě na počet prošlých let“ — tak praví se v oné instrukci — „to věz, že mezi křesťany v takových věcech bývá jistá lhůta v obyčeji. Kde však pošlo přetržení takové od zůřivosti pohanův a nevěřících, to nemůž', nechť již sebe více let bylo minulo, právům církve nikterak býti na újmu, kteráž, neznajíc zbraní světských, trpělivě očekává, kdy se Hospodinu zalíbí, nad ní se smilovati. Vždyť pak sám spasitel náš teprv po tolika tisících let vysvobodil člověčenstvo od věčného zatracení.“ A králi Ludvikovi píše: „Jesť (prý) listinami i historií stvrzeno, že dioecese pannonská od starodávna přísluší k stolici římské. Poněvadž ale skrze běhy válečné za dlouhý čas žádného biskupa z Říma tam neposláno, počali i vědomí o tom pochybovati. Z počtu let nebeř sobě ale nikdo příčiny k odporu: neboť svaté církve římské, jíž dle vůle boží sloužíme, práva, požívaná na půdě ustavičnosti tvrdé skály, nestenčují se nižádnou délkou času, aniž vezmou škodu z nějakého dělení říší. A však i samo ctné právo římské — — — dopouští přepsání vlastnictví (praescriptio) teprv v době jednoho sta let.“ [1])

Toť hle jeden následek stižného spisu, od biskupův bavorských k nohoum trůnu papežského položeného. Druhý byl papežský list k Methoději, týmž legátem (Pavlem, biskupem Jakynským) přinesený, jímž zapovídá se, sloužiti mši v jazyku slovanském. [2]) V něm nazývá papež u porovnání s druhými obecnými jazyky církevními, t. j. latinským a řeckým, kterýmiž jediné prý dopouští se, svaté tajemství mše slaviti, — jazyk slovanský barbarským t. j. světským, z užití při udělování svátostí vyloučeným, kterýž jediné při kázání smí míti průchod.

---

[1]) Latinský správný text téhož listu viz ve Wattenbachových „Beiträge atd., str. 48 a 49 (překlad tamtéž str. 15 a 16). Právo římské, k němuž papež se táhne, praví v této příčině (Iustiniani Novella IX): „. . . . . centum tantummodo annorum lapsu temporalem exceptionem eis (ecclesiis) opponi sancimus“. — Viz ost. Světozor 1860 str. 53.

[2]) Ostatně schází tento list v regestech papežských.

Pravověrnosť ale sv. Methoděje nebeře se tam ještě nikterak v pochybnosť.

Stižný spis či, případněji řečeno, dedukce právní, kterouž na to arcibiskup Adalvin některému Salcpurskému knězi sepsati dal a nepochybně v prvních měsících roku 873 v ruce krále Ludvika i vévody Karlmana složil, zachovala se podnes, a sice pod jmenem: „Conservio Bagoariorum et Carantanorum.“ [1]) Spis tento jme se cestou historie právo arcibiskupův Salcpurských k Pannonii dovozovati, a líčiti tudíž činnosť Methodějovu v tomto kraji co nepříslušné sáhnutí v práva církevní jurisdikce Salcpurska. Při tom opírá se spis o starý církevní kanon, v jehož síle země zánovně křesťanská svědčiti má tomu biskupu, kterýž ji poprvé na víru obraceti se jal, přiváděje zároveň historické důkazy k tomu, že Salcpursko r. 798 z vůle císaře a krále Karla Velikého Korutany i Pannonii získalo a země tyto za plných 75 let bez odporu drželo.

Tedy i zde činí vydržení čili prostání základ právní dedukce, kteráž tedy s vypuštěním toho, co světské vrchnosti se netýkalo, t. j. stesku na novoty liturgické, v podstatě asi byla jednostejná se stižným spisem, papeži podaným, pročež také vyvrácení těchto domnělých důvodův, obsažené v instrukci legáta papežského, zřejmě směřovalo k tomu, aby Ludvik i Karlman z bludu vyvedeni byli. Stalo-li se již toto poselství samo o sobě rozhodným, či přičinila-li se ke konečnému vynesení sporu i schůze, kterouž měli na to s jara r. 874 Ludvik s papežem Janem VIII. ve Veroně, [2]) nelze říci; tolik je však jisto, že král Ludvik dal se tentokráte přemluviti, že Methoděj jesť propuštěn a nové arcibiskupství uznáno. „Poněvadž nám,“ tak zejmena píše týž papež Jan Karlmanovi, „biskupství pannonské navráceno a opět vydáno, to nechť má bratr náš Methoděj, jehož stolice apoštolská tam byla poslala, zvůli, vykonávati po

[1]) Nejsprávnější vydání tohoto velice památného spisu jesť ono v Pertzových Scriptores XI., str. 3—15., jež obstaral Wattenbach.

[2]) Annal. Fuld. k t. r. na uv. m.

starém obyčeji povinnosti biskupské beze vší překážky. [1]) Legenda pannonská ví také o klatbě, kteréž prý papež Jan VIII co krajního prostředku užil, [2]) aby v proudu jsoucí vyjednávání k žádoucímu konci dospělo a sv. Methoděj k svobodě opět navrácen byl. Pochybnoť ale, že by až na tento krajní prostředek bylo došlo; neboť stala se mezi tím příhoda, kteráž příznivý obrat věci zajisté nemálo uspíšila, mínímeť dne 14. května 873 prošlé úmrtí salcpurského arcibiskupa Adalvina, tohoto rozhodného a nejmocnějšího odpůrce pannonského arcibiskupství. [3]) Poněvadž pak i Pasovský biskup Ermenrich dne 2. ledna r. 874 se světem se rozloučil, vzešla Římu volná příležitosť, při potvrzování nových nástupcův těchto biskupův opatřiti zároveň dobrým způsobem hotové již vyloučení pannonské arcidioecese. Nejvýdatněji pomohla však tlačiti vítězství Svatoplukova, jakož i mír, ve Forchheimě r. 874 uzavřený; přinesltť on konečně říši Moravské dvojstrannou nezávislosť, kteréž z dob Rostislavových úsilně již se byla domáhala, politickou totiž a církevní, čímž říše Svatoplukova teprv nabyla onoho rozhodně slovanského rázu, kterým se odtud napořád vyznamenává. Methoděj vrátil se z vyhnanství svého a ujal se, jakkoli ne bez vnějších útržek, rokem 874 úřední své činnosti v dioecesi pannonsko-moravské, kteráž dle povahy své, co obnovené totiž arcibiskupství Sřemské, k jihu i na Srbsko se vztahovala. Papež Jan VIII napomíná totiž jmenovaného roku knížete Srbského Mutimíra výslovně, aby po příkladu předkův svých dioecese pannonské jakož i biskupa, od apoštolské stolice tam zřízeného, neváhal se přidržeti. [4]) Byltť tedy biskup Jakynský Pavel obsah poslání svého dokonale naplnil. Církevní jurisdikci Methodějově v Pannonii a Moravě nemohly z těch dob více od německých biskupův pod titulem práva překážky kladeny býti. Zůstaltě, jak-

[1]) Erben Reg. str. 16.

[2]) Leg. pannon. na uv. m. kap. X.

[3]) Auctarium Garstense, Pertz Scriptores IX. 565. Annal. Admunt. na t. m. str. 573.

[4]) Viz Jaffé, Reg. str. 263.

koli nejednou ještě (jak za nedlouho uslyšíme) osočován a obžalován, přece arcibiskupem moravsko-pannonským až do skonání svého, kteréž dne 6. dubna 885 se přihodilo.

Největší díl let, jež uplynula potom od míru Forchheimského až do smrti Methoděje, prošla jsou Moravanům bez dalšího znepokojování od Němcův; neumímeť aspoň až do r. 883 ničehož vypráviti o válkách nebo odbojích. Zdá se, že Svatoplukovi nečiněno žádných překážek v provádění plánův jeho, jež neměly s dobýváním krajin německých co činiti, poněvadž ve vlastním domě bylo více než důstatek zápletek a svízelův, z vnitřních odvážných obmyslův pochodících. Bylať to doba vymírání Karlovcův, doba rozpadajícího se franckého císařství, kdež křižovaly se choutky a zámysly způsobu nejpestřejšího. Spatřujemeť nejprv, ani bratři královští, Karel Lysý a Ludvik Německý, po smrti císaře Ludvika II. (Lotharovce, zemřelť dne 22. srpna 875) o korunu císařskou spolu zápasí, — a za nedlouho potom, t. j. po smrti téhož Ludvika Německého († 28. srpna 876), kterak pozůstalí synové tohoto při sjezdu ve Sualifeldu, nedaleko Bavorského Weiszenburka, na pomezí rozcházejících se již té doby Frankův, Bavorův i Alamannův, v měsíci listopadu r. 876 dílčí smlouvu mezi sebou v ten smysl uzavírají, že při Karlmanovi Bavory, Krajiště východní, Pannonie, Korutany i se svrchovanou mocí nad spolčenými zeměmi, Moravou totiž a Čechami, zůstati, Ludvikovi mladšímu Austrasie čili Franky východní, Durynsko, Sasy, Friesy a největší díl Lothrinska, Karlovi Tlustému pak Alamannie s Elsasském a ostatní částí Lothrinska až k Metům ve správu a dědictví vydány býti mají. [1]) Sousedem říše Moravské ostalť tedy dle této smlouvy Karlman, jemuž připadlo také po skoré smrti strýce, západofranckého Karla Lysého (zemřelť v prvních dnech měsíce října 877), zjednati branně průchod právu svému k Italii a koruně císařské. Aby toho snáze dosáhl, jmenoval syna svého

[1]) Annal. Fuld. k t. r. na uv. m. str. 391.

Arnulfa, kterýž dle vší podobnosti již od několika let Karantanii i Pannonii spravoval, vévodou těchto krajův. S tímto důstojenstvím musil Arnulf, nejsa k následnictví a dědictví co levoboček způsobilý, i tenkráte se spokojiti, když otec jeho dvě léta potom, navrátiv se s vojskem, z Norikův a Slovanův složeným, z nešťastné výpravy do Italie a v říjnu 879 mrtvicí podruhé raněn byv,[1]) vládu v Bavořích vlastnímu bratru, Ludvikovi mladšímu, odevzdal. Arnulf zůstal v pokojném držení vykázaných sobě zemí i tehdáž, když otec Karlman dne 22. března 880 zemřel a v chrámě kláštera Starooettingského (v Bavořích) pochován jest.[2]) Ba sama smrť Ludvika mladšího r. 882 (nepochybně koncem měs. ledna), v jejíž následcích Karel Tlustý veškerou říši východofranckou spojil, a byv r. 884 i na trůn říše západofrancké volbou velmožův jejích povýšen, s vyjmutím jediného království Arelatského pánem celé monarchie předka svého, Karla Velikého, se stal, neučiniv se ovšem obnovitelem jejím, — všecky tyto netušené a veleváżné události nezměnily v postavení Arnulfově ničeho; zůstalť až do r. 887 vévodou Korutanským a Pannonským, kteréž země také podržel, když t. r. po strýci svém Karlu Tlustém († r. 888) na království a později i na císařství dosedl.

Budeť dle toho, co jsme na předchozí straně připomenuli, bez pochyby nápadné, jak asi stalo se, že v obsah dílčí smlouvy Sualifeldské z r. 876 směly i české i moravské země pojaty a Karlmanovi přikázány býti. Vímeť zajisté, že mír Forchheimský jediné vítězstvími Svatoplukovými byl způsoben, vítězství pak nevodívají poddanství za sebou. Ale právě tato část obsahu smlouvy Sualifeldské utvrzuje nás v domnění, na jiném místě pronešeném (srov. str. 137), že Svatopluk přese vši výhradu vlastní nezávislosti a svrchovanosti tehdáž přece k jistým dávkám peněžným a věcným, ano snad i k případné pomoci válečné byl svolil. Dle oné smlouvy měly tedy Karlmanovi tyto

[1]) Annal. Fuld. k t. r. str. 392 na uv. m.

[2]) Regino k r. 880, u Pertze na uv. m. I. str. 591.

dávky a služebnosti, a však beze všeho práva svrchovanosti, k lepšímu jíti; tak třeba sobě smysl onoho nádělu vyložiti. Co však krajiště Východního se tkne, kteréž s naší historií rovněž má těsné styky, to svěřeno po zabití hrabat Viléma i Engelschalka (srov. str. 132), jichž synové nebyli ještě dosáhli plnoletosti, — hraběti Aribovi, kterýž v listinách poprvé k r. 876 se vyskytá a kterýž hledal co přítel Svatoplukův u něho útočiště, když r. 880 synové svrchu jmenovaných markrabí, mezi tím dospěvší, válečně proti němu se zdvihli, chtíce důstojenství otcův sobě dobyti, z čehož pak vznikla tuhá, mnoholetá válka, jejíž běhy míníme níže vypravovati. Na ten čas vraťme se zase k činnosti sv. Methoděje.

Pověděli jsme na str. 145 t. d., že největší díl času mezi mírem z r. 874 až do skonání Methodějova r. 885 prošel Moravanům v pokoji, což zajisté s velikým prospěchem bylo křesťanství, od našeho apoštola zasetému. Tím více náleží toho litovati, že o církevní činnosti Methoděje z této doby nezachovalo se ani jediné důvodné svědectví. A přece nelze upírati, že v tom čase událo se mu zajisté, světiti oltáře i kostely a listiny o zdvižení a svěcení jejich vydávati; kostely a oltáře takové jsou bezpečně též nadány a obdarovány, z čehož plynuly rozličné listiny nadační atd.; — nic takového se nám nezachovalo, [1]) ba i skutek všeobecně známý a také zcela pod-

[1]) V často již citovaném Cod. dipl. Mor. I, zejmena pak v listinách, pod čísly 42, 64, 70 a 94 tam uložených, mluví se ovšem o svěcení kostelův na Moravě a nadání jejich; zvláště pak vztahuje se č. 64 ke kostelu sv. Petra v Olomúci, č. 94 opakuje zase do slova, co v č. 42 a 70 se připomíná. Jsouť zde tedy toliko tři dáta před rukama, kteráž se ale vlastně jen na dvě listiny rozdělují, neboť č. 42 a 70, vztahující se k Sv. Petrskému chrámu v Olomúci, obsahuje se v č. 157, a č. 64 v čísle 156. Nálezce těchto dvou listin, t. j. čísel 156 a 157, kteréž jsou jediným pramenem pro dáta, svrchu uvedená, praví se býti professor Monsé, kterýž je ze zlomku prastarého kodexu, někdy prý v archivu města Olomúce chovaného, přepsal. Pohříchu nelze však po tomto zlomkovitém kodexu ani stopy se dopátrati, jakkoli Monsé teprv r. 1793 zemřel, ba ani původní přepis, od Monsého prý zdělaný, nepřišel na jevo.

statný, že kníže český Bořivoj při dvoře Svatoplukově od sv. Methoděje křtíti se dal, potkává se s některými nesnázemi,

---

Chtíce tedy authentičnosť obou oněch listin, č. 156 a 157 totiž, zkoušeti, nemáme ničehož před rukama, leč otisk jejich v Bočkově Cod. dipl. Mor. I. str. 136 a 137. Co se nejprv listiny č. 157 tkne, obsahujeť ona, jak vůbec známo, slova: „Ratis dux tradidit in die consecrationis ecclesie sancti Petri per uenerabilem fratrem Kyrillum omnes homines castelli et civitatis ad ripam usque Maraue fluuii" (což do slova opakuje se v č. 42 a 94). Vypovídáť tedy tato listina, že bratr Kyrill kostel sv. Petra v Olomúci vysvětil za doby knížete Rostislava, jako že kníže tento obdařil kostel vysvěcený všemi lidmi hradu a města Olomúce až k břehu řeky Moravy. Co se první části této výpovědi tkne, vímeť ze str. 116, že Konstantin, ovšem teprv za nedlouho před smrtí svou Kyrillem přizvaný, — načež zde ostatně nemíníme váhu klásti, poněvadž zapsání ono mohlo i po smrti Konstantinově projíti — neméně i bratr jeho Methoděj přišli jsou na Moravu co prostí kněži, nesmějíce tudíž žádného práva biskupského (a takového způsobu je zajisté svěcení kostela) vykonávati. Na biskupy vysvěceni jsou teprv r. 868, Konstantin pak nevrátil se více do Moravy, rozžehnav se již dne 14. února v Římě s tímto světem. Nemohlť tedy Kyrill světiti kostel sv. Petra v Olomúci. Vzhledem pak k druhému dílu oné výpovědi bije zvláště do očí rozdíl mezi slovy castellum a civitas, kterýž se v listině činí. Až do samého začátku 13. věku nenalezneš v nižádné listině moravské tohoto rozdílu. Všecky nezávadné listiny té doby kladou jediné „castrum Olomutz", věc, na kterouž již „Světozor" r. 1858 č. 7, str. 53 vším právem pozornosť obrátil. V těchto příčinách náleží tedy listinu č. 157 vyhlásiti za nepravou, ne-li za podvrženou, a s tím i všecky vývody z toho plynoucí a kdysi činěné. Druhá listina, obnášející zprávu, že moravský arcibiskup Methoděj r. 884 světil chrám sv. Petra a Pavla v Brně, neobsahuje — ač nevšímáme-li sobě toho, že zde klade se „in Bruna" na místě „Brno" — sice nic zrovna podezřelého; mohloť zajisté toto svěcení od Methoděje r. 884 vykonáno býti. Poněvadž ale i tato listina pochodí z téhož pramene, co první, zůstane vždy s obtíží, přesvědčiti se o pravosti její. Srov. ostatně Wattenbachovu: „Geschichte d. slav. Liturgie in Böhmen" v pojednáních hist. filolog. společnosti ve Vratislavi z r. 1857. str. 221. pozn. I. V ostatním dokázali jsou již Jireček a Šembera nepopíratelně, že fragmenty Monsého jsou podvrženy.

kteréž posud nebylo lze řešiti, [1]) ano i památka našich sv. apoštolův byla až do 14. věku na Moravě takořka na dobro potuchla, beze vší pochyby toliko v následcích hrozných bouří maďarských, kterých Svatopluk sám se ještě dočkal, a kteréž nejen staré, od Methoděje svěcené nebo založené kostely a archivy jejich, nýbrž i dřevní domácí obyvatelstvo do té míry zničily a vyhubily, že novému pokolení, s vyhynulým sotva prostředkem tradice souvislému, souzeno bylo, počíti zde nový život, novou historii. Nám zbývá jediné, vylíčiti nesnáze a protivenství, s kterýmiž potkal se sv. Methoděj při vykonávání povinností, od stolice apoštolské na něho vznešených; známeť je, poněvadž prameny o nich vypravující a v Římě jsouce chovány, ušly jsou takto obecné záhubě; nuže, jaké asi bylo tehdejší postavení našeho arcibiskupa dle svědectví jejich?

Tím, že Arnulf převzal vládu v Pannonii, když tato země po smrti Kocelově ok. r. 874 co odumřelé léno k Německu, a v následcích smlouvy Sualifeldské v listopadu r. 876 Karlmanovi připadla, — dostalo se německému živlu v tamních krajinách nové posily, a jakkoli sám arcibiskup Salcpurský a druhý nástupce Adalvinův, Theotmar, [2]) přijavší v listopadu r. 878 pallium biskupské, [3]) byl se tím osvědčil, že vyhledává dobré vůle se stolicí apoštolskou a odloučení Pannonie od vlastní své dioecese již oželeti míní: bylť přece právě v této jižní

---

[1]) Odkazujemeť zde na př. jen k Dobrovského spisu: „Kritische Versuche, die aeltere böhm. Geschichte von späteren Erdichtungen zu reinigen.“ V Praze 1803, pak na Büdingrův spis: „Zur Kritik altböhmischer Geschichte“, ve Vídni 1857; srov. též Dümmlera: „De Bohemiae conditione Carolis imperantibus,“ v Lipsku 1854. Že Bořivoj pokřtěn jesť od sv. Methoděje, je vzhledem k tomu, co Kosmas dí, jisté; největší obtíž činí určení času, kdy se to stalo. Kosmas, nejstarší vůbec pramen v té věci, klade křest Bořivojův k r. 894, což ovšem jesť zcela nepravé, poněvadž ani Methoděje, ani Bořivoje nebylo tehdy více mezi živými. Srov. ostatně Dr. H. Jirečka „Slovanské právo“ a t. d., díl I., str. 47 a násl.

[2]) Pertz na uv. m. XI. 20. Předchůdce Theotmarův nazýval se Adalbert.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 37.

končině našeho arcibiskupství tolik protivníkův nového pořádku, kolik kněží německých a kostelův latinských. Na vlastní Moravě, čili v zemích Svatoplukových, měla věc tato ovšem zcela jinou tvářnosť; neboť již r. 874 byl kníže Svatopluk francké kněze, poněvadž prý „věci nepřáli a úklady strojili“, [1]) z země spudil a Methoději cestu k pokojné činnosti proklestil, jemuž také téhož roku všecky kostely své říše a při nich zůstavší duchovní lidi výslovně poručil. [2]) Zde tedy mohl sv. apoštol klidně pracovati, a brzo zajisté počalo od té chvíle křesťanství na Moravě mocně růsti; „po hradech množilo se kněžstvo a pohané uvěřovali hustě v pravého boha, odstupujíce bludův svých“. [3]) Odtud zůstala tedy Morava hlavním dějištěm Methodějovým, což snadno na rozum jde, poněvadž na Moravě pohanství skrovnější ještě měrou bylo vypleněno, než v Pannonii, kdež od r. 791 mnoho kostelův bylo povstalo a křesťanství velice se bylo zvelebilo. Ale právě z tohoto trvalého vzdalování se Pannonie vzali sobě nepochybně tamější němečtí kněži příležitosť, zasíti nepozorovaně símě nařknutí a utrhačství nevěry proti novému metropolitovi. Víme£ zajisté ze str. 142 t. d., že r. 873 legat Pavel byl jemu donesl zápověď od stolice apoštolské, sloužiti mši svatou v jazyku slovanském. Jaké mnedle byly jsou toho příčiny, že křivě zpravený papež dal se pohnouti k tomu, aby odňal slovanskému arcibiskupu privileje, jejž mu Hadrian II., vyšší věci na zřeteli maje, výslovně byl udělil? Byla-liž to snaha církve po jednostejné formě obřadův? — v této věci sotva — či povolnosť k protivníkům v Němcích? Možná. A jak zachoval se po výtce Methoděj vůči této zápovědi? On užíval

[1]) Srov. Pann. Leg. kap. X.: „Prikliuči že się t'gda, Moravlięnie očiušč'še něm'č'skyja popy, iže živięachu v' nich, nie prijaiušče im, n' kov kuiušče na nię, izgnaša v'się“ atd.

[2]) „I poruči jemu v'się c'rkvi i striž'niky v' v'sěch graděch“, praví Leg. Pann. na uv. m.

[3]) „Oť togo že d'ne“ (tedy od vypuzení franckých kněží) „vel'mi načat rasti učenije božije, i striž'nici množitisię v' v'sěch graděch, i poganii věrovati v' istin'nyj bog, svojich blądij otmětaiuščesię.“ Tak Pann. Leg. na uv. m.

nepřetržitě dále slovanského jazyka při všech duchovních výkonech, což je historicky zjištěno. Chtíti tvrditi, že Methoděj z úmysla nevšímal sobě zápovědi papežovy, příčilo by se povaze jeho; protož nezbývá, leč přistoupiti k domnění, že po předchozích úmluvách a bedlivém uvážení hotových okolností papežský splnomocněnec (neboť moc a práva takových poslův stolice římské bývají z pravidla velmi rozsáhlá) povolil, užívati dále ještě daného privileje. Kdyby se tak nebylo stalo, jakých zbraní byli by tu měli po ruce němečtí protivníci Methodějovi! Vždyť by půhon z neposlušnosti k stolici římské býval právě nejjistějším prostředkem, zbaviti se nenáviděného cizince! Tohoto nařknutí, co zvetšelého, neužívají však odpůrcové našeho arcibiskupa; smyslilit sobě jiné, s kterýmž vytasili se na konec r. 878 nebo na začátku příštího, obviňujíce sv. Methoděje z řeckého v podstatě omylu u víře, t. j. z křivého učení o původu sv. Ducha, [1]) a uvádějíce takto přímo pravověrnosť jeho v podezření.

Bylotě v německých, pod svrchovaností franckou postavených církvích zajisté v obyčeji, odzpěvovati vyznání víry, tedy tak zvané Symbolum apostolicum čili Credo, s přídavkem „filioque" — církevně nazývá se toto vyznání konstantinopolským —, ana církev římská, v kteréž té doby při slavnosti mši svaté credo vůbec ještě ani se nezpívalo, posud nebyla ještě potřebu shledávala, připojiti k nikejsko-apoštolskému vyznání víry slovo „filioque". Methoděj přidržel se tehdáž obyčeje římské církve, zpívaje credo bez přídavku, [2]) a z toho právě vzali

---

[1]) Že tomu tak, viděti z pannonské legendy v kap. XII — „v'zdviže etery na n' . . . . .ovy javě a drugyja taj, iže bolięt' iopator'skoiu eres'iu" atd., což stvrzuje též Bulharská legenda č. Život sv. Klimenta v kap. V.

[2]) Srov. Ginzel na uv. m. str. 64 a 110; taktéž Dümmler na uv. m. v Archivu c. akad. náuk ve Vídni XIII. str. 194 a násl. Bylť tedy mezi francko-německým a římským duchovenstvem ten rozdíl, že kněži římští při tiché mši nikdy neodříkávali vyznání víry, a za druhé, že biskupové římští zpívali jsou nikejsko-apoštolské credo na místě konstantino-

jsou sobě němečtí biskupi příčinu, aby ho z nedůstatku pravověrnosti obvinili. Druhá věc, že totiž Methoděj nepřestává, slaviti mši svatou v barbarském jazyku Slovanův, připojena jen ještě proto, aby uveden byl v podezření, jako by tak činil k vůli snadnějšímu obalení svých omylův u víře. [1]) Svatopluk sám počal následkem tohoto sočení a roztrušovaných křivých pověstí o Methoději pochybovati — nechť již byla to skutečná nedůtklivost u věcech víry či pochybnost povahy politické —, i vyslal kněze Jana (nepochybně téhož Jana z Benátek, který meškal od něho již r. 874 při dvoře Ludvikově, srov. str. 137 t. d.) do Říma k papeži Janu VIII., aby tu vzal poučení a způsobil vyšetření té věci.

V následcích tohoto poselství, jakož i stížností, jím donesených, napsal papež v měsíci červnu r. 879 [2]) následující list našemu moravsko-pannonskému arcibiskupu: „Na místě, co by učením na kázáních svých lid páně, Tobě co pastýři církve svěřený, vyučovati a k spasení měl voditi, doslechli jsme o Tobě, že neučíš tomu, co svatá církev římská od samého knížete apo-

---

polského, kteréž má přídavek „filioque“. Teprv za panování císaře Jindřicha II. zavedeno jest vyznání víry s tímto přídavkem všeobecně. Viz o tom Ferrariho Encyklop. eccles. článek „Credo“; srov. též „Časopis pro kat. duchovenstvo“ z r. 1830 str. 3 a násl.

[1]) Stížnosti tyto poznávají se z listu obsílacího papeže Jana VIII k Methoději ze dne 18. června 879 Srov. o tom Cestu Palackého do Italie str. 16, pak Cod. dipl. Mor. I. 39.

[2]) List tento přepsal sám Palacký z regest papežův, dávaje mu v italské cestě své str. 16 datum dne 18. června (XIV Kal. Iulii), proti čemuž ale Boček ve svém Cod. dipl. Mor. I. vztahuje jej ke dni 14. června (XVIII Kal. Iulii). Jaffé naopak dokládá se ve svých Reg. str. 281 č. 2486, že ani tento, aniž druhý list téhož papeže, k Svatoplukovi v též věci učiněný (o kterémž hned se poví) spatřují se v regestech archivu Vatikanského datované, majíce toliko oba „datum ut supra.“ Jak snadno ale při takovém způsobě datování listův papežských, z původních regest přepsaných, lze se omýliti, napověděli jsme s důstatek ve svém Iter Romanum díl II. str. 71. Poněvadž však Palacký na vlastní oči viděl a četl a tohoto „ut supra“ zajisté dobře sobě povšimnul: bude nezbytné, přistoupiti na jeho datování.

štolův byla zdědila a čemuž každým dnem vyučuje, — nýbrž že svádíš lid v omylu.“ I přikazujeť tudíž papež Methoději, aby bez prodlení do Říma se vydal a zde toho se zpravil, káže-li tak, jak byl při vysvěcení svém [1]) slovem a písmem církvi římské sliboval. „Také jsme doslechli,“ tak píše papež dále „že zpíváš mši svatou v jazyku barbarském t. j. slovanském. Vždyť jsme Tobě již skrze listy, jež byl donesl biskup Pavel Jakynský, zapověděli, slaviti velkou mši v tomto jazyku; toliko latinským nebo řeckým jazykem smí se tak díti, jakož prozpěvuje církev boží, po celém světě rozšířená a u všech národův kořeny pustivší. Kázati nebo řeč míti k lidu, k tomu máš dovolení, poněvadž žalmista napomíná všech národův, aby chválili Boha, apoštol pak praví: a všeliký jazyk vyznávati bude, že Kristus pánem jesť na oslavu Boha Otce.“ K Svatoplukovi pak učinil papež list téhož dne, v kterémž odkazuje ho v pochybnostech jeho k nezměnitelnému řádu víry katolické, jehož nechť prý se přidrží, ať již kdokoli, buď si biskup nebo kněz, křivé věci káže. Poněvadž pak ze stížností, knězem Janem donesených, na veliké podivení své byl vyrozuměl, že arcibiskup Methoděj jinak učí, než byl před desíti lety slovem i písmem stolici apoštolské vyznával: proto prý, jakkoli stížnosť tato vidí se mu býti spodivením a k víře nepodobnou, posílá tomuto rozkaz, bez omluvy a odkladu do Říma se odebrati, aby z vlastních úst jeho vyslechnul, jakého způsobu jesť víra jeho. [2]) — Samému arcibiskupovi našemu byla asi taková příležitosť vítána, v kteréž by křivého nařknutí obmýti a s moudrým i opatrným papežem tímto o mnohých jiných věcech smluviti se mohl; vždyť pak celé živobytí jeho dokazuje, že všelikému sporu rád se vyhýbal, povoluje všudež, pokud možno, aby prospěl dílu, k němuž srdce jeho

---

[1]) Srov. str. 114 a násl.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. 40. I tento list datuje Boček z XVIII. Kal. Iulii, Palacký ale na uv. m. píše XIV. Kal. Iul., Jaffé konečně na uv. m. toliko „ut supra“.

bylo přirostlo. V průvodu Zemžizna, služebníka Svatoplukova, a snad i také Alamanna Vichinga, kterýž tehdáž nepochybně již z delší doby v službách římské církve se nacházel, — nastoupil světec při konci r. 879 druhou cestu svou k hrobu knížete apoštolův, do Říma totiž. Jak vyřídil v Římě, o tom v následující kapitole.

HLAVA TŘETÍ.

NOVÉ BOJE SVATOPLUKOVY A OSLAVA METHODĚJE.

Methoděj v Římě r. 879. — Liturgie slovanská poznovu schválena. — Papež zamýšlí, zříditi dva podbiskupí v dioecesi Methodějově. — Viching vysvěcen na prvního podbiskupí pro Moravu r. 880. — Různice mezi ním a Methodějem. — Prostřednictví Říma v té věci r. 881. — Nová bouře politická vystupuje na hranicích Moravy. — Svatopluk ve spolku s Aribem. — Aribo, vypuzen od synův Engelschalkových, dochází podpory u Svatopluka r. 882. — Válka, odtud vzniklá, v l. 883 a 884. — Mír ve sv. Ondřeji (Commagenský) r. 884. — Svatopluk nabývá Dolejší Pannonie. — Literární činnosť Methodějova. — Úmrtí jeho dne 6. dubna r. 885 a hrob jeho na Velehradě. — Stav dioecese moravské a hranice její. — Moravan Gorazd vyhlídnut za nástupce Methodějova. — Viching a biskupství jeho. — Podvržené listy papežské. Vypovězení žákův Methodějových z Moravy r. 886.

Víměť z předchozí kapitoly, že sv. Methoděj odešel do Říma, aby zde očistil se z nařknutí uvaleného na něho od kněží německých, jako by v učení o původu Ducha svatého bludně sobě počínal. Dle dávního řádu církevního mohlo takové očistění, ač týkalo-li se biskupa, projíti toliko ze synody. Protož shromáždil také papež Ján VIII, pod jehož právomocnosť Methoděj co arcibiskup přímo slušel, [1]) biskupy okolo sebe, aby stíž-

[1]) Na osmém oekumenickém sněmu církevním r. 869 stalo se snešení, že všecky pře, týkající se biskupův a metropolit, jediné od papeže mají býti zpraveny.

nosti na Methoděje dle řádu, zákony církevními předepsaného, vyšetřiti a o pravdě nalézti dal. [1]) Methoděj přiznal se zřejmě a bez obalu, že credo bez přídavku „filioque“ zpívá, jakož i zpívati dává; neboť tak činí prý i sv. církev římská, hlava i matka všech církví, kteráž prý podobně, co on sám, v tento přídavek pevně věří a vyznává, že Duch svatý nejen od otce, jak tvrdí Řekové, nýbrž i od syna, a sice od obou zároveň vychází, nepřijavší jej proto přece do creda, jakkoli stolice apoštolská prý toho německé církvi nejen trpí, nýbrž prohlížejíc ke Konstantinopoli, ráda vidí, aby onano za příkladem synody Toledské z r. 589 a vedlé snešení krajinské synody Furlanské z r. 791 a Frankfurtské z r. 794 přídavek „filioque“ při vyznání víry veřejně zpívala, kterýžto obyčej německé církve ostatně pro něho, Methoděje, nemůže prý nikterak míti platnosti práva.

Takové osvědčení zajisté stačilo, a papež vynesl tudíž vzdor tomu, že Methoděj, zpívaje credo bez přídavku, nešetřil takto obyčeje církví francko-německých, — takový rozsudek, že arcibiskup svaté církve moravské snáší se dokonale u vyznávání pravé víry s církví římskou, zpívaje symbolum tak, jak je církev římská sobě vykládá a jak skrze sv. otce a synody určeno a od nich zděděno jesť; „neboť my nalezli jsme ho ve všelikém učení církevním býti pravověrného“, praví týž papež. [2]) Takovým způsobem očistěn jesť Methoděj podezření kacířství, vzniklého z křivého úsudku, že kdo nezpívá přídavku filioque při vyznání víry, upírá zároveň původ sv. Ducha od syna;

---

[1]) Že o této při Methodějově v Římě skutečně držena jesť synoda, svědčí slova, obsažená v papežském listu k Svatoplukovi z měs. června 880: „Igitur hunc Methodium, venerabilem Archiepiscopum vestrum, interrogavimus coram positis fratribus nostris episcopis.“

[2]) „Nos autem illum in omnibus ecclesiasticis doctrinis orthodoxum esse reperientes“, tak zní dotýčná slova v onom apoštolském listu z měs. června 880. Právnímu významu slova „reperientes“, ukazujícího k tomu, že předcházel prvé výslech, vztahující se ke všem větám učení církevního, porozuměl ostatně již dobře Ginzl na uv. m. str. 75, pozn. 11.

— a že pak dostalo se jemu toho očistění, rozpadlo se také v niveč navržené a takořka vyžadované od Němcův potrestání a složení jeho s biskupství. Poněvadž však žalobníci kladli sobě rovněž tak určitě tento požadavek, jako žalobu samou, ukázala se toho potřeba, aby papež v soudním nálezu svém vedlé prohlášení pravověrnosti Methodějovy výslovně vyřknul uznání a nepřetržitosť důstojenství jeho. I to učinil papež, píše Svatoplukovi: „Nalezše jeho (Methoděje) ve všelikém učení církevním býti pravověrného a prospěchům církve oddaného, navrátili jsme ho zase k správě církve boží, jemu svěřené, i přikazujeme tudíž, abyste ho přivítali s náležitou poctivostí, oddaností a srdce potěšením co pravého pastýře svého. Vedlé apoštolské moci své potvrdili jsme mu také důstojenství arcibiskupského úřadu jeho i chceme tomu, aby s boží pomocí mělo po všecky časy stálé trvání, takovým síce způsobem, aby směl dle zákona obyčeje církevního všecky věci církevní opatrovati a jako před tváří boží spravovati. Neboť svěřen jesť jemu lid páně, a jemu bude náležeti, aby počet složil z duší jeho. — — Nařizujeme také, aby kněži, jáhnové a duchovní všelikého svěcení, buďtež Slované nebo z kteréhokoli národa, kteříž zdržují se vnitř hranic země Tvé, — tohoto našeho jmenovaného bratra, arcibiskupa Vašeho, byli poddaní a ve všech kusech poslušni, tak že nižádným způsobem nesluší na ně, aby něco činili bez jeho vědomí. Kdyby však co vzpurní a neposlušní lidé odvážili se, strojiti nepořádky a odštěpení, nepolepšíce se po tom nebo onom napomenutí: přikazujeme, aby z moci naší co lidé, rozsívající zlé semeno, zpuzeni byli chrámův a hranic Vašich, a to dle obsahu a míry článkův, kteréž jsme jemu byli vydali a kteréž Vám svědčí.“ [1]) Druhá stránka žaloby, o kteréž list k Svatoplukovi činí zmínku, vztahovala se k užívání slovanského jazyka při službách božích. Vímeť, že jazyk slovanský již z doby více než desíti let v mo-

[1]) O článcích (kapitolách), jichž papež Ján VIII. zde se dotýká, vydaných sv. Methoději k zachování pořádku a kázně, nelze posud na velikou škodu historie ani stopy se dopátrati.

ravském arcibiskupstaí při bohoslužebných výkonech byl v obyčeji. Papež Jan VIII. zapověděl síce v l. 873 a 879 takové užívání jeho; nyní však udála se Methoději dobrá příležitosť, vyvrátiti případné námitky, jakoby jazyk ten byl barbarský nebo nenáležel mezi jazyky liturgické a j. v., buď že ukázal k novotné, bratrem jeho Kyrillem způsobené slovanské církevní literatuře, buď že dovolával se příkladu oněch východních liturgií, též v cizích jazycích složených, [1]) jež církev římská rovněž byla stvrdila; i neníť pochybnosti, že Methoděj těmi i podobnými důvody, upozorniv snad i na počínání císaře Basilia, kterýž jal se týmž časem schvální propagandu církevní zřizovati, — papeže od předešlého o té věci mínění dokonale odvedl; neboť užívaní jazyka slovanského co liturgického svoleno jesť r. 880 Methoději poznovu a to slavným způsobem, při čemž obnoveno toliko dřevní vyhražení, aby při mši svaté evangelium páně nejprv latinsky, potom teprv slovansky odzpěvováno bylo. „Kdyby však kníže a páni jeho mši svatou raději na jazyku latinském slyšeti sobě žádali, nechť se pro něho slouží latinsky,“ praví dále papež; přídavek tento dává znáti, že Svatopluk asi sám toto přání byl podnesl stolici apoštolské, nebo že papež, přihlížeje k ustavičnému snažení církve, aby liturgie latinská všudež dokonalý vrch obdržela, sám připraviti mínil takto rovnoprávnosť obou řečí obřadných.

Zrušením těchto dvou článkův obžaloby došlo soudní řízení s Methodějem konce svého, nevina jeho dokázána, žalobníci zahanbeni, on pak stkvěle očistěn. A však papež mínil ještě jednu věc vynésti, kteráž ne síce osoby, jako postavení Methoděje co arcibiskupa se týkala. Do té chvíle byl Methoděj arcibiskupem moravským a pannonským, ale bez podbiskupího; v rozsáhlé dioecesi, v jejíchž mezích dnešního dne okolo 15 biskupství se směstnává, obstarával posud samojediný, bez všelikého pomocníka, povinnosti biskupské, brzo na to, brzo na ono místo ho volající. Pořádek církevní shledává ale toho potřebu, aby metropolitovi,

---

[1]) Sem náleží přičísti liturgii Armenův, Koptův, tak zv. syrskou a j. v.

ač má-li povinnostem svým dosti učiniti, přidáni byli na pomoc jiní ještě biskupové. Z tohoto hlediště vycházel tedy papež, ustanoviv se na tom, v osobě Alamanna Vichinga, — jehož byl Svatopluk nepochybně hned s Methodějem do Říma vyslal, poručiv ho zároveň papeži —, netoliko sv. Methoději zříditi podbiskupího, nýbrž slibiti mu nad to i druhého, tak aby měla Morava odtud vedlé svého arcibiskupa i dva podbiskupí. Papež nemohl jiného opatření učiniti, ač chtěl-li, aspoň pro dobu příští, odloučiti novou arcidioecesi všeho vlivu německého a přivésti takto veliké zámysly své dokonale k místu. Přikazujíť zejmena konstituce apoštolské, že jen takového biskupa sluší považovati za ordinovaného podlé řádu, vloží-li na něho vedlé světícího arcibiskupa ještě dva druzí biskupové rukou svých, pomodlíce se za něho. [1]) Nedostalo-li se Methoději dvou podbiskupí, učiněno jesť následství metropolitní (successio metropolitana) v dioecesi jeho nemožným; po případné smrti arcibiskupově nebylo tedy ani lze novou volbu vypsati, aniž po smrti Vichingově nového biskupa bez přispění Němcův vysvětiti, a protož mělo právě vysvěcení a dosazení dvou podbiskupí nově vzkřísené arcibiskupství pannonské, kteréž od té doby nazývá se dle hlavní země po výtce moravským, teprv pořádně utvrditi, církevně upraviti a zpod německého vlivu k samostatnosti přivoditi. Proč ale Svatopluk právě pro Vichinga se rozhodnul, vykázav mu biskupství Nitranské, k tomu chceme hledati klíče.

O předchozím životě a skutcích Vichingových ví se velmi málo, a co je známo, není podnes nade vši pochybnosť postaveno. Tak praví se mezi jiným, že do Moravy dostal se s Adletou, dcerou Karlmanovou, již někteří nazývají manželkou Svatoplukovou; [2]) bylť on prý r. 874 po smrti biskupa pasovského,

---

[1]) Constitutio apost. Cap. XX praví: „Episcopum praecipimus ordinari a tribus episcopis, aut ad minimum a duobus; non licere autem vobis ab uno constitui.“ — S tím snáší se téměř do slova první kanon apoštolský toho znění: „Episcopus a duobus vel tribus episcopis ordinetur.“

[2]) Hansitz praví ve své Germania sacra: „Cum Adelhaida, Carolomanni filia, quam scriptores Moravici Zventibaldo in matrimonium da-

Ermenricha, za pomocí strany dvorské nástupcem jeho jmenován, když pak Engilmar, opíraje se o kanonickou volbu svou, z Říma obdržel stvrzení, slibeno mu prý biskupství Nitranské. [1]) S jistotou ví se o Vichingovi tolik, že byl rodem z Alamannie, [2]) miláček a poručenec Arnulfův, od r. 880 biskup v Nitře, že stal se r. 893 kancléřem Arnulfovým, [3]) pak proboštem kapitulním a koadjutorem, od měsíce ledna r. 899 též biskupem v Pasově, že konečně v prosinci téhož roku od Salcpurského arcibiskupa této hodnosti složen jest, načež po smrti císaře Arnulfa r. 899 z historie na dobro mizí. [4]) Tohoto tedy člověka, německé věci s tělem i duší oddaného, podal Svatopluk na biskupství Nitranské, na kteréž ho také papež co podbiskupího vysvětil. Rozpomeňmež se tu, že Svatopluk synu Arnulfovu byl kmotrem na křtu svatém, že Karlman, otec Arnulfův, v březnu r. 880 zemřel, že Arnulf byl vévodou Korutanským a pannonským, tedy přímým sousedem Svatoplukovým, a že s podílem tímto toliko proto se spokojil, poněvadž nemohl míti (ač proti vůli své) celé dědictví po otci svém, tedy i Bavory. Jak bedlivě ale právě Ludvik mladší, právní dědic Karlmanův, tento stav věcí na mysli uvažoval, viděti z toho, že skoro polovici roku 881 v sousedství Moravy i Arnulfa, v Bavořích totiž, ztrávil, nedůvěřuje ovšem přátelství, mezi Arnulfem a Svatoplukem panujícímu, jako že Arnulfovi z obzvláštní důvěry, jak sám o sobě povídá, branný lid odevzdal, jejž na Rýn vésti

---

tam tradiderunt, in Moravia venit Wichingus." Již na str. 133 t. d. pozn. 1. vyslovili jsme se o nepodstatnosti tohoto udání. Což nemohla by nás Salcpurská kniha bratrství lépe o tom zpraviti?

[1]) Že takové tvrzení jesť nejisté a nesprávné, dovozuje již Dobner Annal. III. 194 a násl.

[2]) Annal. Fuld. u Pertze na uv. m. I. 414.

[3]) Monumenta Boica XI. 436. První listina, tam uvedená, kterouž byl Viching co kancléř vydal, vztahuje se k 2. září r. 893.

[4]) O Vichingovi srov. ostatně Wattenbachovy Beiträge atd. na uv. m. str. 24—30 a Dümmlerův spis: „De Arnulfo, Francorum rege", str. 159 a násl.

měl proti Normanům, jen aby ho chytrým způsobem vzdálil ze sousedství Svatoplukova. Zdá se tedy, že přátelský svazek obou způsoboval králi Ludvikovi nemalé vrtochy. Arnulf počítal asi na Svatopluka a tento na něho, a pročež pospíšili sobě oba, aby zachovali se dle obapolného přání. Poněvadž pak vévoda Korutanský a Pannonský ve shodě s německou stranou, a tedy s vlastním prospěchem asi takto rozumoval: dokud budou Slované latinskému řádu církevnímu se protivovati, dotud nepřestanou nepřáteliti se s Němci; — náleželo tedy, měl-li zrušen býti následek, zrušiti původ tohoto následku. K vyvedení tohoto úmyslu tedy, t. j. aby získáno bylo mocné kníže Moravské prospěchu německému, — vyvolen jesť Viching za prostředníka, jemuž dal se Svatopluk tím snáze opanovati, čím sobě síce zakládal na nezávislosti Moravy od Bavorův, tedy od Frankův vůbec, nechtěje však při tom přetrhnouti přátelství s Arnulfem. Bohdejž by byl Svatopluk raději snažil se, velikolepou v skutku ideji papežův římských obsáhnouti a sobě oblíbiti, že totiž církevní, a tím samým i politická samostatnosť Moravy — neboť tato prýštila se nezbytně z oné — nižádným jiným způsobem nemůže býti utvrzena, leč tím, že dopuštěním obřadního jazyka slovanského postaví se mocná hráz mezi církví moravskou a německou! Poněvadž pak stolici apoštolské, jak nejednou již vykládáno, v mnohých příčinách záleželo na skutečné samostatnosti říše moravské: tož asi s nechutí svolil papež k vysvěcení Vichinga, kterýž co biskup latinský, maje za sebou mocnou stranu nespokojencův a spoléhaje snad i na ochranu knížete samého, po případě způsobiti mohl nemalé různice. Stvrzení tohoto našeho mínění spatřujeme zejmena v těchto slovích papežského listu k Svatoplukovi z r. 880: „Kněze Vichinga vysvětili jsme síce vedlé Tvé žádosti na biskupa Nitranského, chcemeť tomu ale, aby byl metropolitovi svému dle řádu kanonův dokonale poddán“, — věc, kteráž sama od sebe se rozumí, kterouž ale náleželo zde, poněvadž papež celé to pásmo pletich asi dobře prohlédal, s osobitým důrazem připomenouti. Totéž platí o dopovědi tohoto vysoce významného

a dobře promyšleného listu, v kteréž vyhrožuje se klatbou a vypovězením všem, kdož by různice nebo odstěpení strojili. Nitra pak vykázána novému biskupu jednak proto, poněvadž hrad tento honosil se starým kostelem (víměť, že jej již arcibiskup Adalram byl vysvětil) a stolice římská od věkův v tom své zalíbení mívá, vyznamenávati takové starobylé chrámy, kteréž stávaly se často jakýmis základními kameny křesťanství, — jednak že nepochybně tomu chtěno, aby při vymezení nové dioecese přihlédlo se též k politickým hranicím, jakéž tu byly za časův Přibinových a Kocelových. Někdejší država Kocelova měla se tedy nyní proměniti v dioecesi Nitranskou, což Vichingovi výborně se hodilo, poněvadž, jak na str. 139 t. d. jsme doslechli, právě v tomto území obřad latinský nejvíce měl přívržencův.

Aby pak předkem vyvaroval všemu opětování se podobného případu, t. j. aby nemohl býti nucen, vysvěcovati na biskupství osoby, arcibiskupu nemilé, prohlásil se papež zjevně Svatoplukovi, píše: „Také jesť naše vůle, aby stejným řádem vedlé opatření a souhlasu arcibiskupa ještě jednoho způsobilého klerika nebo jáhna v příhodné chvíli nám poslal, kterýž hoden jesť, přijíti od apoštolské stolice svěcení biskupské, aby příště metropolita Váš pod přísluhou těchto dvou od nás ordinovaných biskupův i na jiných ještě místech, kdež ukáže se potřeba zřízení nových stolic, bez překážky dosaditi mohl biskupy dle apoštolských předpisův.“ Takovým způsobem hodlal papež předejíti v čas případné pletichy a zbaviti následky povolnosti své (že totiž vysvětil muže, úmyslům papežské stolice na Moravě nemnoho příznivého) dle možnosti škodlivé jich stránky.

A však tenkráte zmýlila se stolice apoštolská velice v očekávání svém. Sotva stal se totiž Viching biskupem, i hned jal se všemožně o to ukládati, jak by Methoději v činnosti jeho překážel a dni života mu strpčoval. Víměť ovšem, že Viching měl mocnou stranu za sebou; Salcpurský a Pasovský, kteříž byli při svou prohráli, podporovali strůjce Vichinga, Arnulf podněcoval, kde mohl, Svatopluk pak neujal se proti tomu žádných prostředkův; a přece záležela prospěšná činnosť nového arci-

biskupa takořka jediné na dobré vůli, kterouž domácí kníže věci jeho vstříc bude přinášeti! Papež byl právě na tuto stránku silně spolehnul, poslav i Svatoplukovi onen list z měs. června 880, o němž jsme na str. 157 byli šíře doložili. A však, doručen-li asi Svatoplukovi tento list? Methoděj byl aspoň o tom přesvědčen; [1]) Viching nebo Zemžizn donesli ho bezpečně. Poněvadž ale Viching, kterémuž byl papež výslovně nakázal, aby byl arcibiskupa ve všem poslušen, ihned po návratu svém počal nařízení sv. Methoděje sobě nevšímati, odvolávaje se při tom na soukromní rozkazy papeže, kterýž prý ho přísežně k odporu byl zavázal: tu ovšem nezbývalo, leč učiniti poptávku u papeže samého, „vzdaliž Svatopluk, kterýž prý ve věcech církevních s takovou nedbalostí sobě vede, ba i o pravověrnosti Methodějově jaksi pochybovati se zdá, obdržel z Říma ještě jiné listy, a vzdaliž dány jsou Vichingovi v příčině liturgie slovanské nějaké instrukce, jichž obsah jeho, t. j. Methoděje, zůstal tajný?“ K této poptávce, jakož i k jistým stížnostem, jichž znění není jinak známo, dostalo se sv. Methoději odpovědi ze dne 23. března 881, v kteréž ujímá se ho papež důrazně proti vzpurnému biskupu. Ovšem nenazývá se tam onen biskup jmenem; poněvadž však neznáme kromě Vichinga žádného odpůrce našeho arcibiskupa a vůbec nepraví se nikdež, že by již druhý podbiskupí moravský byl obdržel svěcení, což také v tak krátké době po zřízení Vichinga ani nemohlo k místu přijíti: není ovšem pochybnosti, že tímto biskupem míní se jediné Viching. V odpovědi této pronáší papež předkem potěšení své z prospěšné činnosti Methodějovy: „Způsob Tvé pastýřské bedlivosti,“ tak praví se v ní, „s kterouž o to pečuješ, získati duše věřících Bohu, pánu našemu, schvalujeme cele i těšíme se tomu plně v pánu. — Naopak jest nám veliký žel zprávy Tvé o tom, co se Ti přihodilo. — Vždyť pak jsme právě o této stránce (t. j. Tvé pra-

---

[1]) R. 881 psal totiž papež Ján VIII Methoději: „nostrisque apostolicis literis glorioso principi Sphentopulcho, quas ei asseris fuisse delatas, hoc ipsum significamus“ atd. Cod. dipl. Mor. I. 45.

vověrnosti) slavnému knížeti Svatoplukovi svědectví vydali v onom listu, kterýž že jemu byl doručen, sám stvrzuješ, a jiného listu k němu neposlali jsme, aniž onomu biskupu (t. j. Vichingovi) veřejně nebo tajně kdy nařídili, aby jinak jednal, tím méně pak požádali jsme přísahy od téhož biskupa, promluvivše sotva slůvko s ním o této záležitosti.“ Nechť prý tedy Methoděj pustí všeliké rozpaky mimo sebe, a setrvaje při vštěpování věřícím pravé víry, nermoutí se příliš nad tím, co byl přetrpěl, raduje se spíše z toho podlé smyslu křesťanského. Až pod ochranou Boží zase přijde do Říma, zasedne prý papež, po úředním výslechu obou, t. j. žalobníka i prožalovaného, k soudu nade všemi přestupky, jichž prý onen biskup na úhonu úřadu svého proti Methoději byl se dopustil, při čemž neopomine prý, zarputilou vzpurnosť jeho náležitě pokárati. [1]) Zdaž-li stalo se zároveň také obeslání Vichinga, aby totiž v Římě osobně se zodpovídal, není známo, avšak, soudíc dle pozdějších příběhův, velice k pravdě podobno; vůbec opouštějí nás zde pohříchu pojednou listy Jána VIII., zůstavujíce nás v nevědomosti o dalším průchodu celé této vysoce vážné a zajímavé věci. Smutný stav rozervané jak od Saracenův, tak vnitřními různicemi Italie vzbraňoval papeži, vkládati se do tohoto sporu podlé vlastní vůle a potřeby, poněvadž pak sám v měs. prosinci r. 882 úkladně zavražděn jesť, ztratil v osobě jeho Methoděj jedinou svou podporu. Přese všecky tyto nehody bojoval Methoděj udatně s rozhodným oním protivníkem slovanské liturgie, s Vichingem totiž; když pak nevzpomohly ani úklady ani domluvy, vyřknut jest posléze trest církevní nad vzpurným hříšníkem, [2]) zdaliž ale s úspěchem nějakým? Zdáť se

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. str. 45.

[2]) V životě sv. Klimenta čili v legendě Bulharské, zejmena v kap. 7 (u Ginzla Cod. str. 40, u Miklosiče str. 11) praví se v té příčině: Vichnicum . . . a Methodio anathemati Satanae traditum.“ — Dle těchto slov náleželo by tedy pomýšleti na slavnou exkommunikaci. Kdyby tento církevní trest nad Vichingen býval vyřknut, byl by se v dioecesi své

aspoň, že Methoděj od té chvíle až do smrti své, jakkoli i tu ještě od Svatopluka nedostalo se mu povinné podpory, přece jinak bez překážky mohl na Moravě působiti. Bylyť to zejmena běhy politické, kteréž donutily knížete našeho, aby zřekl se postavení nepřejícího, jehož do té doby mezi slovanským lidem svým a duchovní hlavou jeho byl pohříchu zachovával. Podnětem těchto běhův stal se Aribo, dobrý přítel Svatoplukův a markrabě v krajišti Východním.

R. 876 objevuje se Aribo, jak jsme již na str. 132 pověděli, poprvé v historii. Správy krajiště Východního dostalo se mu po nepochybném právu koruny v podobě léna, smrtí bratří Viléma a Engelschalka uprázdněného, a síce v době, kdy synové Engelschalkovi neměli ještě let. Nyní však byli již dorostli do toho věku, dle kteréhož směli spravovati úřady. I počaliť také k úřadům, kteréž byly příslušely otci jejich, činiti sobě právo, jakoby k dědictví, žádajíce zároveň nazpět jisté v skutku dědičné, věčím dílem při Dunaji položené statky, kteréž Aribo rozpakoval se jim vydati. Megingoz, Pába i Verinhar (tak jmenovali se tito synové) způsobili na to spolek proti Aribovi; předvídajíce pak, že dvůr císařský stane v té při proti nim (neboť léna nebyla tehdáž ještě nikterak dědičná), — počali se ohlížeti po nějakém ochránci, kterýž trvaje v nevoli se dvorem, měl by zároveň dostatečných prostředkův, nastupovati na prospěch jejich dle potřeby i mocí zbraně. Takovým ochráncem mohl jim v oněch stranách jediné býti Arnulf, jemuž dobře se hodilo

---

musil zdržeti všeho biskupského a církevního výkonu vůbec, a na místo jeho byl by dosazen býval generální vikář; takový trest nesměl však ani metropolita z vlastní moci na něho vložiti. Měl-li totiž biskup některý od metropolity svého dán býti v klatbu, smělo se to jediné státi na sněmu provinciálním nebo skrze kommissi, kteráž skládala se z rozsudích, schválně k tomuto konci, a síce od obžalovaného samého pojmenovaných, kterýmž říkalo se iudices electi; tak nařizuje aspoň kanon 66. konstitucí papežských. V tehdejších okolnostech byl by však Methoděj sotva asi takový soud sehnal. Dle legendy moravské dal prý Methoděj i samého Svatopluka v klatbu. (?)

viděti sousední markrabství v rukou mužův, podobně nepřejících řádným Karlovcům a odkázaných při tom jediné na pomoc jeho. [1]) Šlechta bavorská přispěla také těmto synům, Aribo pak uveden v nebezpečenství, a to za doby, kdy Sasové, jimž velel jich vévoda Brun, dne 2. února 880 od nájezdníkův normanských (Dánův) ukrutně byli poraženi, což mělo i ty následky, že sousední kmenové slovanští, povzbuzeni touto zpravou, jako zejmena Čechové, Glomáči (mezi Labem a Kamenicí, při severním svahu Krušných hor), pak Srbové mezi Labem a Zálou, jakož i sousedé jejich, nepochybně Veleti č. Vlci, odpadše svrchovanosti francké a učinivše mezi sebou spolek, strojili se, napadnouti Durynsko podobným způsobem, jak se to stalo Sasům od Normanův. Na štěstí Němcův svedl však přece markrabě srbský Poppo (kterýž měl též titul vévody Durynského) potřebný počet válečného lidu do hromady, i zahnal s ním vojska nájezdníkův. Žádný z nich nezůstal prý na živu, vypravuje mnich Fuldský. [2]) Že Svatopluk o tomto nájezdu byl zpraven, lze se domnívati, a snad i toho, že žádáno na něm, aby se účastenství svého ospravedlnil. Aspoň jevili se na říšském sněmu Vormsském počátkem listopadu r. 882 vyslaní od Svatopluka před novým císařem, Karlem Tlustým totiž, kterémuž když byli přednesli vedlé poslův od druhých, v oné válce účastnivších se slovanských kmenův, příčinu a podnět počínání svého, obdrželi slyšení a srovnání pře, [3]) což vždy může býti znamením, že Svatopluk trval s novým císařem v dobré vůli; neboť jinak sotva byla by se potkala válečná výprava Čechův do Durynska s takovou shovívavostí při císaři, zvlašť, uváží-li se, že téhož roku, co moravští vyslaní císaři se poklonili, byli jsou Bulhaři napadli země našeho Svatopluka, kterýž nad to přišel týmž časem na stopu spiknutí, jež byli nepřátelé na bezživotí jeho nastrojili.

---

[1]) Srov. Gfrörer, Die ost- und westfränk. Karolinger na uv. m. II. 258.

[2]) Annales Fuld. k r. 880. Pertz na uv. m. I. 393. Herimani Augienis chron. k témuž roku, u Pertze na uv. m. V. 108.

[3]) Annal. Fuld. ad an. 882 na uv. m. str. 397.

Snadnoť mohl se ovšem císař, užívaje této dobré příležitosti, pomstiti Svatuplukovi. Zatím neučinil toho, ne sice z přátelství, jako z nuzné potřeby, poněvadž nedůvěřoval svému příbuznému, Arnulfovi totiž, kterýž před několika měsíci teprv, dav se Francouzům uplatiti, zradil pána svého, jenž ho chtěl na Rýnu proti Normanům užiti. [1]) Že pak Arnulf i k Svatoplukovi, jehož přece svým přítelem nazýval, v křivém postavení byl se ocitnul, o tom svědčí právě onen nájezd Bulharův, kterýž, jakkoli nebyl snad od něho způsoben, bez dopuštění jeho přece nemohl projíti; vždyť pak ležela Arnulfova Pannonie mezi zeměmi Svatoplukovými a Bulharskými. Proč ale přátelství toto vzalo touž dobou konec, o tom nezmiňují se tehdejší kronikáři. Byla to snad podpora, kteréž dosáhli synové Engelschalkovi při Arnulfovi? Tito dali totiž protivníku svému, hraběti Aribovi, vzkázati, aby buď dobrovolně ustoupil, buď očekával boj až do hrdel a statkův. V této pilné potřebě obrátil se Aribo, sotva asi bez vědomí císaře Karla, o pomoc k Svatoplukovi a učiniv s ním spolek, vydal mu dokonce v rukojemství syna svého Isanricha. To však potkalo se při Bavořích s velikou nevolí, odkudž mnohý šlechtic, kterýž dosud byl nosil barvy jeho, opustiv je, přidal se k praporům nápadníkův. Takovým řádem nebylo těmto za těžké, vypuditi Ariba i uvésti sebe v držení domnělého dědictví. To přihodilo se dle jediného o té věci pramene, kterýž zachoval nám mnich Fuldský, po smrti Ludvika mladšího, krále Sasův i Bavorův, tedy později měsíce ledna r. 882. [2])

Nový panovník, Karel Tlustý totiž, domníval se učiniti přítrž vzniklým různicím tou cestou, že hraběti Aribovi dle řádu a práva přiřknul odňaté markrabství, načež Svatopluk r. 883 vzal na sebe, uvésti ho v panství. Hned z jara t. roku 883 zdvihl Svatopluk pole, chtěje netoliko ztrestati příkoři, hraběti způsobené, nýbrž i zášti otcův pomstiti na synech. Setkav se

---

[1]) Annal. Fuld. k r. 882 na uv. m. str. 396.

[2]) Annal. Fuld. ad an. 882 l. c. str. 399.

při hořejším Dunaji s vojsky jejich, porazil je, a zajav Verinhara, jednoho z synův Engelschalkových, jakož i bratrovce jeho, hraběte Vecila, dal je krutým způsobem zšerediti, tak aspoň vypravováno v Bavořích. [1]) Po té vyslal ještě oddělení vojska svého za Dunaj, aby i zde, zvláště na statcích synův, plenilo mečem i ohněm. Tito i s přivrženci svými utekli se nyní zjevně k Arnulfovi, navrátivšímu se právě od Rýna, kdež, jak jsme nahoře připomenuli, byl císaři dal podnět k podstatné nedůvěře, — i obdrželi od něho proti slibu manskému také skutečnou pomoc. Svatopluk žádal za vydání nepřátel; maje pak ještě z loňského roku s důstatek příčiny, na úskočnost Arnulfovu sobě naříkati, odepsal jemu: „Ty's přijal u sebe nepřátely mé; — nepošleš-li je i hned zase pryč, to věz, že nehodlám více s Tebou v pokoji býti. — Také jsou služebníci Tvoji na mé bezživotí a na škodu mé říše s Bulhary zrádně se spojili (víme, že Bulhaři r. 882 na Moravě plenili); protož vyzývám Tebe, abys stvrdil přísahou, že nemáš v tom žádné viny.“ [2]) Jakkoli Arnulf obou důmínek se odkazoval, prohlašuje je za smýšlené, vpadl Svatopluk přece ještě téhož r. 883 s velikým vojskem, jež byl za delší dobu mezi poddanými sobě kmeny slovanskými sbíral, do území Arnulfova v Pannonii i obrátil je bez velikých překážek v pustinu. Tak změnil se spor Aribův pojednou v zápas mezi Svatoplukem a Arnulfem.

Z jara r. 884 navštívil opět Svatopluk válečně říši Arnulfovu. Sesíliv se zástupy knížete Braclava, kterýž panoval v charvátské krajině mezi Dravou a Sávou, objevil se v průvodu tak četného množství bojovníkův, že (dle slov Fuldského letopisce) pochod vojska toho na jednom místě trval od časného rána až do pozdního večera. Počínalo prý sobě dle téhož letopisce „po způsobě vlčím,“ plenic a pustošic za 12 dní od Raby až k Enži, načež Svatopluk, vyslav oddělení vojska svého

---

[1]) „Dextram manum cum lingua et — monstrum simile — verenda vel genitalia, ut nec signaculo desistente, absciderunt.“ Annal. Fuld. na uv. m. str. 400.

[2]) Annal. Fuld. na uv. m. str. 400.

po Dunaji nahoru a nesetkav se nikdež s nepřítelem, domů se vrátil.

Přezvěděvše to Megingoz a Pába, vyšli jsou nepříteli neopatrně vstříc a byvše v útěk obráceni, utonuli v řece Rabě; mnozí přívrženci jejich dostali se do zajetí, [1]) z čehož dá se souditi, že vévoda Arnulf, zoufaje nad výsledkem pro přílišnou moc nepřátel, jal se vyhledávati útočiště za zdmi hradův svých, zůstavuje kraj zvůli nepřítele. Jen takovým způsobem vysvětluje se zároveň, proč v celé té dosti obšírné zprávě mnicha Fuldského o Arnulfovi ani slovem neděje se zmínka. Ještě na podzim téhož roku 884 navštívil císař Karel Tlustý krajiště Východní, i sjel se k osobní rozmluvě se Svatoplukem v sousedství nyn. vsi sv. Ondřeje na témž vrchu Chlumu (mons Comianus), odkudž veliký předek jeho byl r. 791 Obry tak slavně zahnal (srov. str. 59. t. d.) [2]) Zde prý, tak aspoň vypravují pramenové, přisáhl Svatopluk císaři věrnosť, slibuje, že, dokud Karel bude živ, neučiní více nájezdu na říši jeho. Potom přišel prý též Braclav, kníže Slovanův mezi Dravou a Sávou, k císaři, i přijat jest mezi tělesné strážníky jeho. [3]) Jak skoupě vyslovuje se zde zpravodaj o této vážné události! Po více než dvouleté, hrůzné a vítězné válce skládá Svatopluk slib věrnosti císaři německému! Věc ta jesť do té míry nápadná, že vidí se nám toho potřeba, abychom o vysvětlení její se pokusili.

---

[1]) Annal. Fuld. k t. r. na uv. m. str. 401.

[2]) Annal. Fuld. na uv. m. str. 401. — Mons Comianus (jinak též Comagenus, a staroněm. Comeoberg, Cumeoberg, Cumeberg, Cummiberg a Cumenberg) jesť nynější vrch Kumenberg, u lidu vůbec Humenberg zvaný, na východ samoty sv. Ondřeje (starořímská osada Comageni), 3 míle na SZ Vídně stojící nad sedlem, jímž vedla od západu stará cesta k Vídni a do dřevní Pannonie vůbec. Že tomu tak, jako že starobylé jmeno tohoto památného vrchu vykládati lze na slovanské slovo Chlum (jihosl. Hum, též Kom), dokázal proti rozdílným jiným domněnkám a tvrzením (z nichž Pertzovo, kterýž je na nynější Königsstätten vztahuje, posud za nejpodstatnější platilo) prof. V. Šembera v „Časopisu Matice Moravské“, roč. III. 1871 str. 49 a násl.

[3]) Annales Fuld. na uv. m. str. 401.

Shledali jsme, že vlastní podnět k boji záležel v snaze císařově, zachovati v celosti jistý základní zákon říše. Úřadové nebyli tu dosud dědiční; krajiště Východní nemohlo se tudíž děditi, Aribo byl tedy práv, Megingoz, Pába i Verinhar v křivdě. Jim pomáhá Arnulf; bylť tedy Arnulf pro porušení základního zákona říšského, tedy proti říši a císaři, — nebezpečnéť počínání, kteréž zajisté mělo podstatný účel. Podezřelá hra jeho nad Rýnem proti Normanům odhaluje nám účel tento s dostatek; bylatě to: zráda, prýštící se z příkoří, kteréž bylo mu vedlé znění dosavadních zákonův snášeti od pravých Karlovcův. Vymrou-li praví Karlovci — tak asi dovozoval u sebe — nebo upadnou-li chybami svými a následky jejich v nenávisť národa, pak otevře se cesta k trůnu přese všechen přírok lože nemanželského. Císař Karel znamenal asi tuto politiku, aby ji však byl jedinou ranou učinil neškodnou, k tomu nedostávalo se mu odvahy; hledělť ji tedy nepřímými prostředky ukliditi, a k tomu hodil se mu Svatopluk. Ten byl ale přítelem Arnulfovým. Přátelství toto náleželo tedy přetrhnouti; nájezdy Bulharův, zákeřníci nechť tedy pomohou, tito nepochybně jen dle pouhé pověsti. — Stalo se tak; země Arnulfova lehla pustinou, bázeň císařova se uspokojila a řevnivosti jeho učiněna vůle. Svatopluk přijat jesť milostivě jak ve Vormsu po poslech svých, tak osobně při sv. Ondřeji, a tak zapečetěna jesť politika císařova. Za vykonané prospěšné služby mohl se ovšem nadíti odplaty. A tato odplata měla záležeti v tom, že jemu, mocnému knížeti slovanskému, milostivě dovoleno, přisáhnouti císaři věrnosť a slibovati, že, dokud Karel živ bude, nenavštíví říše nájezdy svými?! Takové tvrzení mělo by tehdy jen přirozeného smyslu, kdyby Svatopluk byl v skutku říši německou nepřátelsky napadna, při tom podlehl, a nebo přijme-li se za pravé, že přísaha Svatoplukova vztahovala se k spustošené Pannonii, kterouž mu císař v léno propůjčil. Poněvadž pak první důmění prázdno jesť všeho historického základu, přimlouvá se druhé tím více k pravdě, čím takové odstoupení Pannonie bylo v očích císařových prostředkem, oslabiti moc nenáviděného Arnulfa. Mámeť také

v skutku příčiny před rukama, domnívati se, že tehdáž, t. j. r. 884, veliký díl dolejší Pannonie až k Dravě, s vyjmutím totiž župy Dúdlebské, [1]) od císaře Karla Tlustého Svatoplukovi dán jesť v léno. Jednu příčinu dává nám zpráva mnicha Fuldského, vedlé kteréž prý r. 892 vyslaní Arnulfovi, ubírající se do Bulhar, aby jich pohnuli neprodávati Moravanům soli, oklikami, a sice na loděch po Odravě, Kupě a Sávě dolů pustiti se musili, poněvadž pro nástrahy Svatoplukovy neměli skrze Pannonii cestu bezpečnou. [2]) Druhá shledává se při r. 901, kteréhož nazývají se Korutany nejjižnějším dílem Moravy; [3]) třetí pak v určité výpovědi byzantského císaře a současného téměř dějepisce, Konstantina, vedlé kteréž dosahovala říše Svatoplukova až k městu Srěmu. [4]) Byltě tedy úmluvou Sv. Ondřejskou i onen díl Pannonie stal se krajem říše moravské, aspoň s věčí polovice své, [5]) kterýž církevně bez toho již od

[1]) Srov. str. 89 a 138 t. d. Že tato župa, položená při řece Kněžavě (maď. Kaniža), kteráž do dolejší Mury padá, zůstala při Arnulfovi, toho svědectvím jesť darování, kteréž činí tam r. 891 Salcpurskému arcibiskupu Dětmarovi: „In partibus sclaviniensibus vero, in comitatu Dutleipa vocato, in Ruginesfeld, sicut Chocil dux inibi ad opus suum habere visus est.“ Srov. Kleinmayrovu „Iuvavia“, přídavků str. 116.

[2]) „Missi autem propter insidias Zuentibaldi ducis terrestre iter non valentes habere, de regno Brazlavonis per fluvium Odagra usque ad Gulpam, dein per fluente Save fluminis navigio in Bulgariam perducti.“ Annal. Fuld. k r. 892 na uv. m. str. 408.

[3]) Aunal. Fuld. ad an. 901 l. c. pag. 415: „Interdum vero Ungari australem partem regni illorum (Maravorum) Caruntanum devastando invaserunt.“

[4]) Const. de administrando imperio cap. 40: „Et rursus ad cursum fluminis exstat Sermium, quod Belegrada abest duorum dierum itinere: inde magna Moravia baptismo carens, quam Turcae devastarunt, cuiusque princeps olim fuit Sphendoplocus.“ Pak v kap. 42: „A Thessalonica usque ad Danubium flumen, in quo urbs Belegrada, octo dierum iter est .... Et habitant quidem trans Danubium flumen Turcae in terra Moravia, atque etiam ulterius inter Danubium et Savum fluvios.“

[5]) Že Dolejší Pannonie nikoli v tom vymezení, v kterémž skrze Kocela spadla na Arnulfa, nýbrž v těsnějších hranicích dostala se v léno Svatoplukovi, či lépe řečeno, že Svatopluk, jakkoli obdržel v manství Do-

r. 869 příslušel k moravskému arcibiskupství. [1]) Naopak potvrzeno Aribovi krajiště Východní. Hořejší Pannonie konečně, tak zdá se aspoň, dostala se něco později Engelschalkovi, nejmladšímu synu soujmenného hraběte. [2]) Arnulf, kterýž ponechán v držení Korutan, [3]) uznal teprv následujícího roku 885 přísežně změny, takto způsobené. [4]) Výše jmenovaný císař a dějepisec byzantský, Konstantin, nazývá onen nový podíl Moravy, t. j. zemi jižně Dunaje až k Drávě, Velikou Moravou, kteréžto jmeno pozdější letopisci dle chuti své na veškerou říši Svatoplukovu a potomkův jeho jsou vztáhli. [5])

Vzdaž-li při úmluvách Sv. Ondřejských jednáno též o záležitosti církevní, nelze ani tvrditi ani upírati. Příčina, uvésti na ni řeč, byla dosti na snadě; rozpomeňmež se jen na potěšná slova, jichž potřebu k našemu arcibiskupovi uznával papež Ján VIII. již r. 881. Kdyby Svatopluk byl stačil povznésti se k té myšlence, že Morava (jakž toho také stolice apoštolská hned z doby papeže Hadriana II. se domáhala) jediné tím prostředkem dojde bezpečné budoucnosti a rozhodného vlivu, budou-li panovníci její důsledně pečovati o zdvižení národní, samorost-

---

lejší Pannonii vůbec, celé jí neobhájil, viděti z Annal. Fuld. k r. 896 na uv. m. str. 413, kdež čtou se tato slova: „Imperator (Arnulfus) Pannoniam cum urbe Paludarum tuendam Brazlavoni, duci suo, in tempus commendavit.“ Rovněž přimlouvá se k tomuto domnění stvrzovací list Arnulfův z r. 888 v prospěch kostela Salcpurského, kdež jmenují se místa: „Tradimus . . . ad Sabariam . . . ad Mosepurch abbatiam, ubi sanctus Adrianus, martyr Christi, requiescit . . . ad Salapingen curtem . . . vel quidquid ibi habuimus . . ecclesiam ad Gensi (Kysek?), ad quinque Ecclesias atd. Cod. dipl. Mor. I. 48.

[1]) Srov. str. 118 t. d.

[2]) Srov. Dümmler: Südöstliche Marken atd. v Archivu cís. akad. nauk X. str. 49. Asi od r. 895 byla Hořejší Pannonie v rukou Liutpolda. Srov. tamtéž str. 52.

[3]) V l. 895 a 898 vykázal Arnulf bohatá nadání v údolí ř. Krky a při ř. Sávě. Doklady k tomu viz v Cod. dipl. Mor. I. str. 53, 56 a 57.

[4]) Annal. Fuld. k r. 885, na uv. m. str. 402.

[5]) Const. de administ. imperio cap. 40. srov. str. 65 t. d.

lými, tedy slovanskými živly kulturními proniknuté vlády: bezpečně byl by ze vší síly podpíral arcibiskupa Methoděje, udržuje přísně vzpurného Vichinga v mezích, kanony církevními jemu vyměřených. Tak ale zůstal dalek tohoto vznešeného kruhu myšlenek a jakkoli skrze úmluvy Sv. Ondřejské ocitnul se na vrcholu moci své, užil přece tak málo vlivu sveho, že to, co Methoděj ještě vykonal do smrti své, ani s nejskrovnější časť neprošlo zásluhou jeho. Mocí zbraně domníval získati sobě slávu a říši své trvání, — jakoby síla fysická ustavičnější byla duchovní; říše Svatoplukovy dávno již není, Methodějovo požehnání však v ovoci svém zůstává napořád.

Soudíc dle listu ze dne 23. března 881, jejž Methoděj beze vší pochyby jak knížeti, tak Vichingovi ukázal, obrácena jest přece na konec pozornosť Svatoplukova na pletichy Vichingovy; tento pak, jakkoli asi sotva se polepšil, stal se účinkem církevního trestu, nad ním vyřknutého, přece jen opatrnějším, čehož tím věčí asi spatřoval potřebu, poněvadž Arnulf, jak jsme zejmena na str. 167 t. d. shledali, od r. 882 neměl již nižádného přístupu více k Svatoplukovi. Což vše bylo s nemalým užitkem pro Methoděje, kterýž jsa takto zbaven zřejmého nepřátelství a pronásledování, aspoň tři poslední léta věku svého mohl zcela pokojně obrátiti na povolání své. Do této doby připadá návštěva jeho v Cařihradě, o kteréž životopisec jeho vypravuje, jakož i u „krále“ Uhrův, kterýž prý ho se zvláštní poctivostí přijal a modlitbám jeho sebe poručil. [1]) Ale i překlad celého písma svatého, jakož i kněh církevních, z řeckého jazyku na slovanský, pokud již pečí bratra jeho

---

[1]) Srov. legendu pannonskou čili život sv. Methoděje, vyd. od Miklosiče v Pamětech (Denkschriften) cís. akademie nauk ve Vídni r. 1870 (kap. XIII a XVI), dále nejnovější vydání této legendy v 1. sešitu I. d. sborníka „Fontes rerum bohemicarum“ (Prameny dějin českých), vydávaného z nadání Palackého nákladem Musea král. Českého, kterýž ostatně v témž 1. sešitu všecky naše, výše citované (srov. str. 96 a 97 t. d.) legendy a rozličné ještě kanony (apology a tropary) našich apoštolův jak v původním jazyku, tak správným českým překladem obsahuje.

Konstantina nebyl způsoben, náleží dle důvodných svědectví položiti do tohoto času. Jakého podílu měli jsou v tomto překladu učeníci Methodějovi, toho nepřipomíná legenda, vypravujíc toliko o dvou kněžích, jichž co rychlopisců užito. [1])

Pohříchu nezachovalo se však nic současného z tohoto velikého díla jejich. Nejstarší překlad bible v jazyku staroslovanském jest posud tak zvané „Evangelium Ostromírovo" (v Petrohradě), psané mezi r. 1056 a 1057, tedy vždy skoro dvě stě let později. Že Methoděj způsobil pod vlastní dohlídkou čistý přepis kněh svatých, to přikazovala mu opatrnost jeho. Vědělť bezpečně, jak velice rádi kněži němečtí čenichají kacířství v liturgii slovanské; již v této příčině, neméně ale i proto, aby schválený již v Římě překlad a učení církevní vůbec čisté i bez poskvrny nevěry zachoval, věren zůstávaje přísaze, kterouž byl v Římě učinil: pečoval Methoděj úsilně o vyhotovení správného přepisu překladu svého.

---

[1]) Legenda pannonská v kap. XV.: „Prěže že ot učenik svojich posaž dva popy skoropis'cę zěló, prěloži v b'rzě v'się knigy isp'ln', razvě Makavěj, ot gr'č'ska jazyka v slověn'sk, šestniú měsięc, nač'n ot marta měsięca do d'voiú desiętú i šestniú d'n' oktiębrię měsięca. — P'saltyr bo bě t'k'mo i evangelije s apostol'm i izb'ranyimi služ'bami i c'rk'vnyimi s filosofom prěložil p'r'věje. T'gda že i nomokanon, rek'še zakonu pravilo, i ot'č'skyja knigy prěloži." Skladatel této legendy udává dobu překladu s takovou jistotou a určitostí, že nelze ubrániti se domnění, jakoby on sám byl míval podílu v této práci. Krátkosť času, na překlad vynaloženého, lze sobě jen tím vysvětliti, že té doby nevykonán vlastní překlad, nýbrž toliko revise jeho a čistý přepis této revise. Neboť od r. 879, kteréhož uvedena jesť ve skutek liturgie slovanská, zajisté bylo třeba přeložiti celý nový zákon, jakož i největší díl starého, poněvadž, kdyby toho nebylo po ruce bývalo, nemohly ani hodinky, ani mše svatá, aniž obřady církevní na jazyku slovanském konány býti. O překladech, Konstantinem a Methodějem způsobených, jakož i o jich literární činnosti vůbec, srov. Šafaříkovo pojednání v Časop. čes. Musea z r. 1848 str. 6—12, pak Rački'ho rozpravu „Kniževan rád sv. Cirila i Methoda" v díle: „Tisućnica slovjenskih apostolah (v Záhřebě 1863)." Taktéž: Sudslav Rad. Kniga XIII. U Zagrebu 1870. 8⁰. Dvie službe rimskoga obreda za svetkovinu svetih Cirila i Metuda. Izdao Ivan Berčić.

Tuto práci (ač měla-li se církev jeho zachovati) náleželo jemu samému ke konci přivésti; bylof se to nezbytnou podmínkou stalo, důvěřujíc se ovšem, že násilí nějaké, kteréž také po smrti Methodějově skutečně se zběhlo, práci jeho nezmaří. Methoděj ji také provedl, víru zachoval, a poněvadž, jak legenda praví, „byl bohu milý a líbý, počal se přibližovati čas, aby přijal pokoj od strasti a mzdu mnohých namahání." [1]) V květnou neděli r. 885, která tehdáž připadala na den 4. dubna, vstoupil Methoděj v četném shromáždění lidu do chrámu a promluviv krátce, požehnal císaři (byzantskému) i knížeti i duchovním a všemu lidu, oznamuje, že třetího dne zemře. A tak stalo se. Methoděj skonal na rukou kněží šestého dne měsíce srpna v třetí indikci, r. 6393 od stvoření světa, t. j. roku 885 od narození Kristova.[2]) Učeníci jeho, učinivše mu náležitou poctu, obětovali církevní službu nad ním latinsky, řecky a slovansky, což jesf znamením, že trojí řeč obřadní byla v dioecesi jeho v obyčeji, i pochovali ho v synodálním chrámě. [3]) Kde však stál tento synodální chrám, což by pro nás zajisté bylo s největší důležitostí, toho sice nevzpomíná legenda; že ale nalezal se v hlavním městě, v kterémž shromažďoval Methoděj duchovenstvo své k synodě, tedy ovšem na Velehradě, o tom není žádné pochybnosti. Něco určitěji udává místo hrobu jeho jedna stručná legenda bulharská (kanon), pravíc: „(Methoděj) leží pak ve velikém chrámě Moravském po levé straně ve zdi za oltářem svaté bohorodičky." [4])

Počítáme-li, že Methoděj r. 863 přišel na Moravu, trvala apoštolská činnost jeho 22 let, poněvadž pak byl starší bratra

---

[1]) Leg. pannonská v kap. XVII.

[2]) Čas, indikce a letopočet konstantinopolský hodí se dokonale k našemu r. 885. Co o této věci dá se říci, sestavil Ginzel na uv. m. str. 91, pozn. 5, pročež zde k jeho dílu čtenáře odkazujeme.

[3]) Leg. pannon. v kap. XVII. „i položiša ji v s'bor'něj c'rk'vi."

[4]) Poprvé uveřejněna při moravské legendě Dobrovského, v Praze r. 1826, str. 66, nejsprávněji ve zmíněných výše „Pramenech dějin českých, d. I. seš. 1. str. 69 a 70.

svého Konstantina, bylo mu asi 60 let, když s tímto světem se rozžehnal, „muž to, jenž náleží do třídy oněch lidí, kteříž jednak světa nejraději se odlučujíce, toliko vlivem nejrozličnějších okolností k tomu přicházejí, že život jich stává se činným. I při Methoději sešly se takové okolnosti, jež sluší protivenstvími nazývati, kteréž ale nikterak mu nepřekážely v tom, aby se vší horlivostí víry svaté se zastával. Od přirození mysli prosté, zbožný z přesvědčení, vlídný v obcování a v řeči obratný dovedl učení své vlastním života příkladem utvrzovati. Kdykoli toho ale potřeba kázala, jal se vystupovati statečně proti křivým obmyslům, — nestraše se ničeho, ani výhrůžek, ániž jakých jiných následkův. Krátce: sv. Methoděj byl pravý apoštol.“ [1])

[1]) Dle Dzennika Literackého ve Lvově, č. 32, r. 1852. S podivením jesť zajisté, praví-li Baronius ve svých Annotationes ad Martyrologium Romanum k 9. březnu o svatých ostatcích našich apoštolův: „Porro iidem (S. S. Cyrilus et Methodius) Romae morientes miraculis clari sepulti sunt, quorum sacras reliquias nuper sub altari in eiusdem ecclesia (sti Clementis) sacello pervetusto repertas accepi.“ Srov. o tom naše dílo „Iter Romanum“ I. 64. Zcela jinak mluvilo se r. 1580 o těchto sv. ostatcích. Tehdejší biskup Olomúcký, známý Stanislav Pavlovský, byl sice toho mínění, že oba sv. apoštolé odpočívají v Římě, že ale položen jesť „divus Cyrillus in ecclesia sanctorum Apostolorum, divus Methodius vero in aede sancti Clementis ad Coliseum.“ Byltě totiž biskup Pavlovský papeže Řehoře XIII za vydání těchto sv. ostatkův požádal, v čemž podporován jesť schválním listem cís. Rudolfa II. k papeži, daným v Praze dne 12. listopadu 1580. K tomu odpověděl Řehoř XIII (v Římě při sv. Petru dne 11. února 1581) listem biskupovi psaným: „De Sanctorum reliquiis, quas postulas, semper Romani Pontifices huiusmodi memorias retinuerunt diligentissime, volnerantque apud se esse in hac Urbe — semperque eas tamquam pretiosissimum thesaurum conservarunt summoque in honore habuerant. Iis autem in locis, in quibus haereticorum pestis saevit, eas rideri et concalcari, dolendum sumopere est“ — a protož prý nemůže papež tyto sv. ostatky vydati, obávaje se možného zneuctění jejich. „Interim si Reliquiarum particulam aliquam habere volueris . . . . curabimus, tuo desiderio satisfieri.“ V odpovědi pak k císaři, dané v Římě při sv. Petru dne 15. břez. 1581

A dioecese jeho, v jakém asi stavu zanechal ji po sobě? — Na dvě stě kněží, jáhnův a podjáhnův oplakávali jeho, jenž býval všecko všem, aby získal všecky, — takovou chválu vzdává mu učeník a nepochybný životopisec jeho sv. Kliment. [1]) Vůči takovému svědectví bylať zajisté osiřelá jeho dioecese v nejlepším pořádku. Nenepatrný počet klerikův dává návěští o stejném počtu spořádaných osad církevních; neboť nebylo tehdáž ještě v obyčeji, při jednom kostelu dosazovati více, než jednoho kněze. Kostely takové, pokud při nich byla křtitelnice, nazývaly se křestnými, i bylyť asi tím, co naše farní. Správce jejich (latině presbyter, plebanus, parochus i pastor jmenovaný) měl právo, bráti desátek. [2]) Takový kněz chodil na

čte se: „Quamquam autem multae sunt causae, eaeque gravissimae, quae nos deterrent a pretiosissimo reliquiarum illarum thesauro manifestis periculis obiiciendo; tamen haec deliberatio magna ex parte pendebit ex eo, si catholicam Religionem in Moravia, ut oportet, stabiliri atque augeri intelligemus, tunc enim possent Sanctorum illorum ossa, Deo adiuvante, eo transferri. Nunc autem neque convenit ullum motum excitari, neque reliquias illas tum itineris tum Moraviae hominum seditionis periculo committere atd.“ Srov. Annales eccles. ab Augustino Theiner. Romae 1856. Tom. III. pag. 121 et 271.

[1]) Leg. pannon. na uv. m. dle I. Cor. 9, 22. V „Životě sv. Klimenta“ kap. 6. praví se: „multitudo presbyterorum et diaconorum et subdiaconorum, quos moriens ducentos intra fines ecclesiasticae suae dioecesis reliquit.“ Šafařík domnívá se v Časop. čes. Mus. z r. 1848 str. 19, že složení první legendy pannonské (o sv. Methoději) dle vší podobnosti Gorazdovi bude lze připsati, druhé pak legendy o sv. Konstantinu Klimentu Velickému. A však neníť ani jediného díla před rukama, jež by s některou jistotou Gorazdovi připsáno býti mohlo; o Klimentu pak ví se bezpečně, že složil více děl, mezi nimiž jsou rozličné životy a chvalozpěvy (tropary) o obou našich svatých. Byloť tedy tomuto nejzpůsobilejšímu učeníku Methodějovu, kterýž přece, jak Šafařík přiznává, složil životopis Konstantinův, zajisté věcí nemálo snadnou, vypsati také život vlastního mistra svého.

[2]) Nejstarší kostely vyznamenávají se zvláště právem na veliké desátky, poněvadž také veliké okresy k nim slušívaly. Tyto důchody zůstaly jim i tehdy, když v okruhu jejich nové kostely vznikly. Již na církevním sněmu Mohučském r. 813 proměněno jesť toto prvotně císařské nařízení v církevní.

dioecesální synody či sbory, kteréž držány jsou v hlavním kostele země, jenž slul proto také synodálním (sborným). Kde však na Moravě a v dioecesi Methodějově vůbec stávaly jsou takové farní kostely, byly-li vůbec a mezi kolikero arcijáhenství a arcipřišství rozděleny, zkrátka, jaký byl asi hierarchický pořádek dioecese, o tom nelze nám vůči nedůstatku všech zpráv dotýčných ani domněnky vysloviti; vždyť pak sotva se nám zdaří, naznamenati hranice arcidioecese, kdy teprv můž' dojíti na části její?

Vycházejíce z nepochybné pravdy, že sv. Methoděj jmenován jest od apoštolské stolice arcibiskupem veškeré říše Svatoplukovy, ovšem i bez všelikého obmezení nebo určení hranic, i opírajíce se o bezpečné faktum, že r. 880 jeden díl této říše vykázán jest k církevní správě podbiskupímu Vichingovi, vyslovili jsme již na str. 162 t. d. domnění, že, biskupství Nitranské, Vichingovi svěřené, soudíc dle smýšlení Vichingova jakož i dle vlastnosti jeho co miláčka Arnulfova, jemuž byly někdejší pannonské krajiny Přibinovy a Kocelovy připadly, — vztahovalo se asi právě na tyto krajiny. Odečteme-li je od objemu arcidioecese, tedy obsahovala tato nejprv vlastní Moravu, jejíž tehdejší hranice k severovýchodu činily Visla, jakož i Tatry uherské, [1]) kteréžto končiny dle narážky legendy pannonské náš sv. apoštol osobně snad také navštívil; [2]) východní hranici činila řeka Váh, jižní hranici výše ústí jejího veliký Dunaj, dále řeka Morava asi až k ústí potoka Sajavy (Zaya), odtud pak k zá-

[1]) Alfred I. čili Veliký, král Anglický (panoval od r. 871—901) vyčítá v svém překladu Orosia národy, za jeho času známé, udávaje též sídla jejich. O Moravě zejmena praví: „Východně od země Moravské jest země Viselská, — a tito Moravané mají na západ před sebou Durynky a Čechy a díl Bavorův a na jih od nich, na druhé straně řeky Dunaje, počíná se země Korutanská.“ Srov. Zeuss: Die Deutschen und die Nachbarstämme a t. d. str. 602.

[2]) Leg. Pannon. kap. XI. praví: „Pogan'sk knięz sil'n vel'mi, sědię v' Vislěch, rúgášesię kr'stianom i pakosti dějáše. Poslav že k nemu, reče“ a t. d.

padu tak zvaný les Mailberský (Silva Muore, též Movriberg a p.) až dolů k Dunaji proti Tulnu [1]), odtud pak vystupovala hranice zase k severozápadu po řece Chubi na horu až k výšinám za nynější Světlou (Zwettel), kdež stýkaly se tehdáž hranice Čech (t. j. župy Vítorazské), Bavor a Moravy. Kromě vlastní Moravy příslušely k arcidioecesi též celé Čechy, a sice ve věčím objemu než nyní, pokud totiž na jihovýchodě sem náležela celá horská kotlina Vítorazská (nyní v dol. Rakousích), pak jižní svah Šumavy až k černému Řeznu, podél kteréhož běžela hranice dioecesí Pasovské a Řezenské, na západě krajina Onosedelská (Wunsiedlská) ve vrchovišti Ohře, na severovýchodě Kladsko [2]). Odkazujíce i Čechy k arcidioecesi Moravské, spoléháme v tom na popíraném sice, posud ale nikterak nevyvráceném ději o pokřestění sv. Methodějem českého knížete Bořivoje [3]) mezi l. 878 a 880, jakož i na jsoucnosti slovanské liturgie a slovanského písma v Čechách. [4]) Kdyby Čechy, jak

[1]) Srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 21., při čemž ovšem se pokládá, že všechen dolejší kraj jižně těchto Mailberských vrchů a jich jiho-západních výběžkův až k Dunaji byl jakousi neutrální půdou.

[2]) O dřevních hranicích země české, srov. Časop. č. Musea z r. 1853 str. 461, dílo: „Čechy, země i národ“ str. 285 a násl., zvláště pak Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 1—3.

[3]) Přese všecky pochybnosti Dümmlerovy, vyslovené ve spise: „de Bohemiae conditione Carolis imperantibus“, str. 17—19, zůstává známé udání Kozmovo (u Pertze na uv. m. IX. str. 39), že Bořivoj pokřtěn jesť od sv. Methoděje, v podstatě své nezměněné. Pěkné vyvrácení pochybností, s nimiž Dümmler byl se vytasil, najdeš v programmu c. k. akadem. gymnasia v Praze na r. 1855 pod záhlavím: „De religionis christianae in Bohemia principiis.“ Srov. ostatně str. 149, pozn. 1. t. d.

[4]) Ginzel upírá v záslužném, vícekrát již od nás užitém a citovaném díle: „Geschichte der Slavenapostel C. und M. und der slav. Liturgie“ str. 130 a násl., že by Čechy k moravské církvi byly příslušely, a že by tam slovanská liturgie byla se rozšířila. Důvodem, o kterýž toto tvrzení své opírá, jesť mu obecné mínění, že známým pokřtěním 14 lechův čili županův českých v Řezně dne 13. ledna 845 Čechy prý dostaly se k dioecesi Řezenské. To ovšem nedá se popírati, že pokřtění toto zběhlo se v Řezně. Annal. Fuld. (u Pertze k r. 845, na uv. m. I.

pořád ještě s jedné strany se dovozuje, byly bývaly slušely k dioecesi Řezenské, nikdy nebyla by tu taková novota průchod vzíti mohla, kněži pak Methodějovi nikdy nebyli by směli v prů-

str. 364) vypovídají výslovně: „Hludovicus quatuordecim ex ducibus Boëmanorum cum hominibus suis christianam religionem desiderantes suscepit et in octavis theophaniae baptizari iussit". Neméně podstatná je praxe staré církve, že obrácení zánovně národové přikazováni jsou oné dioecesi, jejíž biskup byl se stal původem přijetí od nich křesťanství. Poněvadž pak ono obrácení na víru prošlo v skutku v Řezně, bylo by další tvrzení, že z těch dob měli biskupové Řezenští Čechy v církevním opatrování, zcela důsledné, kdyby se totiž dokázati dalo, že oněch 14 pokřtěných lechův či županův s průvodem svým zase do Čech byli se vrátili, vzavše kněze s sebou, jež k tomu ovšem nikdo jiný leč biskup Řezenský nemohl zplnomocniti. Ale tážeme se, kdež pak nalézá se i nejmenší zprávy o tom, že pokřtění pánové vrátili se zase do své vlasti? Po skutku, výše vzpomenutém, nedočítáme se ničeho více o těchto nových křesťanech; mízejíť na dobro z historie. A uvedem-li událosť tuto ve shodu s běhy tehdejších časův, skoro přesvědčíme se, že ani nemohli se vrátiti. Vzpomeňmež sobě jen, co na str. 82 t. d. pověděno o tehdejším postavení krále Ludvika k Čechům a Moravanům. Což, kdyby těchto 14 pánův, jak se to během IX. a X. věku nezřídka stávalo, byli vlastně k Němcům z země poběhli? Zajisté bylo k tomu za oněch časův důstatek příčiny. Kdyby co křesťané do země byli se vrátili, zajisté byli by kněží s sebou přivedli a osady křesťanské založili; jak pak byla by taková událosť, kteráž i knížete samého přece se týkala, beze vší připomínky mohla projíti u domácích letopisců? Kdež křesťanství zjednáu průchod, tam dere se toto i do života veřejného, vnikajíc zároveň do rodin, a převraty takové nepomíjejí beze stopy po sobě. Vzpomeňmež jen na sv. Václava a Boleslava! Kdyby pak biskupové Řezenští byli jen některou činností v Čechách prokázati se mohli, jak dobře by se toho bylo dalo užiti ve stižných spisech proti Methoději! Právě té doby, když papež byl jmenoval sv. Methoděje pannonsko-moravským arcibiskupem, a síce pro veškerou říši Svatoplukovu, byly Čechy částí této říše, a tak jako Salcpurský metropolita dovedl r. 873 prostředkem známé dedukce práv svých k pannonskému podílu nové dioecese za sebe a pasovského podbiskupího obhájiti, moha se dokládati priority: podobně byl by mohl a musil druhého podbiskupího svého, t. j. Řezenského, se zastati, kdyby práva jeho jmenováním Methoděje byla některého zkrácení vzala. Ale jako později, zejmena r. 899, arcibiskup Salcpurský Theotmar uznává jmenem vlastním i pod-

vodu knížete, který co konvrš zajisté měl jich potřebu, vůbec se zdržovati, poněvadž nebyli v cizí dioecesi oprávněni. Že ale v skutku byli v Čechách, vyučujíce tam, ba i na samém dvoře knížecím, slovanskému písmu a liturgii a šiříce je v zemi, o tom svědčí zejmena vychování sv. Václava, kterýž od kněze uveden

biskupí svých v listu k papeži Jánu IX. platnosť vysvěcení Vichingova, poněvadž prý „antecessor vester (t. j. papež Ján VIII) Zuentibaldo duce imperante Wichingum .... episcopum .... nequaquam in illum antiquum Pataviensem episcopatum transmisit, sed in quamdam neophytam gentem, quam ipse dux domuit bello et ex paganis christianos esse paravit“: podobně nekladě sobě Salcpurský metropolita v zastání podbiskupího Řezenského Tuta žádného práva k Čechám; neboť i tato země obsahovala v sobě „quamdam neophytam gentem, quam ipse dux .... ex paganis christianos esse paravit“, tu ble nebylo tedy také příčiny k stížnosti (srov. Cod. dipl. Mor. I. 61). — Vedeť se ovšem o tom, jako by Čechy k dioecesi Řezenské již tehdáž byly příslušely, přímý důkaz z následující výpovědi v Gumpoldově Životopisu sv. Václava, kap. 15 (v Pertzových Script. IV. str. 219, pak Fontes rerum Boh. I. 2. sv. str. 157): „Tutonem episcopum (Ratisbonensem) ... cuius diocesi tota subcluditur Boëmia.“ Gumpold však, kterýž psal tento životopis ok. r. 981 (srov. Büdinger: Zur Kritik altböhmischer Geschichte, str. 30), zapomíná na dobro, že za jeho časův, a síce již od r. 973, Čechy měly svého vlastního biskupa v Praze, kterýž podřízen byl arcibiskupu Mohučskému. Že Čechy za nějakou dobu před založením pražského biskupství příslušely k Řeznu, nedá se ovšem upírati; to však mohlo se jen státi, když dioecese moravská po smrti Methodějově, a síce od r. 885 až 899 byla osiřela a když v posledním tomto roce teprv na to pomýšleno, obnoviti církevní pořádek na Moravě. A však o tom později. Jiné místo, sem se táhnoucí, nalezneš v Othlonově Životě sv. Volfganga v kap. 29. (u Pertze na uv. m. str. 538) toho znění: „Poemia provincia sub Ratisponensis ecclesiae parochia exstitit.“ Biskup Volfgang zemřel r. 994 a Othlon psal o něm asi 50 let později, tedy také v době, kdy biskupství pražské dávno již stálo, jakkoli paměť o někdejší příslušnosti Čech k Řeznu vždy ještě byla živa. — Oboje tato svědectví neobnášejí tedy v sobě nic více, leč že Čechy před založením biskupství pražského, t. j. před r. 973, počítaly se k Řezenské dioecesi; kdy však toto příslušenství se počalo, o tom nevypovídají praničeho, pročež zde zkoumateli vždy ještě zůstává volná ruka. V ostatním není toto, mnou hájené mínění, že totiž za Methoděje příslušely Čechy k jeho

jesť s podobným prospěchem ve smysl kněh slovanských, jako latinských a řeckých. [1])

Čechy a Morava ve vytknutých právě hranicích skládaly jsou tedy vlastní dioecesi Methodějovu. Co odtud leželo na sever a severovýchod, jsouc panství Svatoplukovu poddáno nebo jemu toliko poplatno, patřilo k missionářskému obvodu Methodějovu, jenž, jako vůbec mezi národy pohanskými, byl neobmezený, nemaje tudíž určitých hranic. Poněvadž pak s vyjmutím arcibiskupství Hamburského, kteréž obsahovalo veškerou zemi Sasův, nebylo té doby v Slovanech polabských, odrských a poviselských nižádného biskupství, mohlať se ovšem dioecese Methodějova na okresy založených teprv po r. 1000 biskupství

---

dioecesi, nikterak nové. Již starý náš Dúbravský a po něm Assemann Kalend. III. str. 169 a násl. jali se ho dovozovati. Za poslední doby setkalo se též mínění s výmluvným obhájcem v osobě důkladného českého historika V. V. Tomka (srov. Časop. č. Mus. z r. 1857 str. 358 až 362). — Náležely-li však Čechy k dioecesi moravské, pak odpadne druhé tvrzení Ginzlovo, že liturgie slovanská za Methoděje nevnikla do Čech, samo od sebe. Bylať zajisté jak na Moravě, tak v Čechách, a vedlé ní i latinská. Srov. ostatně o obojím Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 100—106, pak str. 118.

[1]) Svědectvím toho jesť od Vostokova odkrytá, v Čechách síce složená, ale toliko v starorusském jazyku zachovavší se legenda o sv. Václavu, nejprv v Moskevském Věstníku z r. 1827 č. 17 původním textem otištěná, pak v Časop. č. Mus. z r. 1830 str. 453 a násl. českým překladem, posléze pak (a nejsprávněji) jak původním textem tak českým překladem ve Fontes rer. Boh. díl I. sv. 2. str. 127 a násl. na veřejnosť daná. Zde čte se zejmena (na str. 128): „I v'da jego baba svoję Liudmila učiti knigam sloven'ským; poslěduję svojemu učiteliu dobrě, i navyče razumu vsemu v' vor'zě. Otsadi zě ji knięz Vratislav v Budič, i načat otrok učiti się knigam latin'ským i nauči się dobrě .... I vozloži (bog) blagodať sicevu na Vięčeslava knięzę, i nača uměti knigam latyn'ským ili jako že episkop, ili svięščenik, da ašče v'zięše grečeskyję knigy i sloven'skyję, čtęše v ně sobě soblazua radi (na potěšení)“. O dověrnosti této legendy srov. Büdingra: Zur Kritik altböhm. Geschichte, str. 13 a násl. Kriticky zkoumal a vyjasnil ji Palacký v Časop. č. Mus. z r. 1837, str. 496 a násl. (O něm. překlad její postaral se Wattenbach v své: „Slav. Litorgie in Böhmen“ v pojednáních hist. filolog. společnosti ve Vratislavi, sv. I. 1857).

Krakovského a Vratislavského podobně vztahovati, jako na obvody tak zv. srbských biskupství t. j. Plísenského (Altenburského), Havelberského a Braniborského (z let 936, 946 a 949), kteréž podobně co pozdější biskupství Mezibořské, Žíčské, Míšenské a Poznaňské arcibiskupství Děvínskému, roku 968 zřízenému, podčiněny jsou. Bylof by tedy marnou prací, vyšetřovati severní a východní hranice dioecese moravské, pro kterouž byl sv. Methoděj umíraje Moravana Gorazda nástupcem svým naznačil. Neboť k poptávce obstupujících ho kněží, koho by z učeníkův svých měl za nejhodnějšího, pokračovati v díle, jím započatém, ukázal prý na Gorazda, řka: „Tenť jesť Vaší země svobodný muž, vyučený dobře latinským knihám a pravověrný; to budiž vůle boží i vaše líbosť, jakož i moje.“ [1]) Ovšem že Methoděj takto uhodil o pravou stránku věci. Byltě pochválil při Gorazdovi právě ony vlastnosti, o kterýchž Němci s úhonou tvrdili, že jich není při Methoději samém. Rozhlašovaliť o něm, že je cizinec, Řek a kacíř; nic toho nemohlo se s strany německých kněží Gorazdovi vytýkati, byltě on člověk domácí, znalť se vedlé slovanského jazyka dokonale v latinském, ba zpíval snad svoje Credo s přídavkem „filioque“.

---

[1]) Pannonská legenda, kap. XVII dí: „Pokaza že jim jedinogo ot izvěstnych učenik svojich, naricęjemago Gorazda, glagolię: S' jesť vašeja zemlię svobod muž, učen že dobrě v latinskyja knigy, pravověren; to budi božija volia i vaša liuby, jako že i moję.“ Což asi chtěl Methoděj tím říci, nazývaje ho „pravověrným“? Vždyť pak samo sebou rozumí se, že nástupce na stolici arcibiskupské má býti mužem pravověrným; k čemuž tedy vychvalovati zvláště tuto vlastnosť? Poněvadž kněži němečtí sv. Methoději, neužívajícímu po obyčeji starořímském při credě přídavku „filioque“, spílali kacířův, z čehož vznikly pro něho, jak jsme časem svým vyložili, nemalé nesnáze, jež mladé církvi jeho nemohly býti asi jednostejny: zdá se tudíž, že Methoděj, nazývaje Gorazda pravověrným, mínil učeníky své takto potěšiti. Zpívaje credo dle způsobu Frankův, uměje čísti latinskou mši, při tom ale jsa Moravan, dovede prý Gorazd bezpečně s Němci a s dvorem Svatoplukovým, při kterémž liturgie slovanská ovšem neměla mnoho přízniveův, v dobrém přátelství se obejíti.

A však naznačením tímto a jakousi volbou obklopujících sv. Methoděje při smrti kněží nebyl ještě Gorazd hotovým arcibiskupem. Vedlé konstitucí apoštolských příslušelo právo volby sousedním biskupům a kněžím osiřelé dioecese, při čemž lidu zůstavuje se toliko, vydati veřejné svědectví o neporušenosti zvoleného. Měl-li Gorazd v arcibiskupství následovati, náleželo ovšem nejprv Vichinga se tázati. V jakém ale stavu nalezala se dioecese toho při smrti Methodějově?

Bylo-li nám za těžké, při dokonalém téměř nedůstatku zpráv něco podstatného pověditi o dioecesi Methodějově, stává se věcí takořka nemožnou, osvětliti aspoň poněkud stav církevního okruhu Vichingova. Co víme bezpečně, jesť to, že biskupství jeho po hlavním kostele v Nitře nazývá se Nitranským, a že pojímalo v sobě ony části říše Moravské, jižně hlavního hřebene Karpat a východně Váhu položené, kteréž nikdy nebyly slušely k biskupství Pasovskému a kteréž teprv Svatopluk byl získal a přispěním svým v lůno křesťanství uvedl. [1]) Morava až k Váhu patřila k arcidioecesi moravské, krajiště Východní a Hořejší Pannonie poslouchaly Salcpurského, v jich dobytí a na víru obrácení neměl Svatopluk žádného účastenství. Z Pannonie příslušel, jak na str. 171 jsme shledali, nemalý díl k pánství Arnulfovu, ba i snad Blatengrad sám a odtud krajina dolů až k Počuji držely, jak se zdá, k němu. I tyto země nebyly sice světlo křestanství dostaly skrze Svatopluka, a však bylyť od něho aspoň s části dobyty a od papežův Hadriana II. a Jána VIII. novému arcibiskupství moravsko-pannonskému v celosti své přiřknuty a přikázány; totéž stalo se i s krajinami mezi Dravou a Sávou. Kdybychom věděli, jaké krajiny Svatopluk dále k jihovýchodu podél Dunaje a ve východních Karpatech uherských byl moci své výbojně podrobil, snadno daly by se hranice Nitranské dioecese přesněji určiti; tak ale známe toliko nejjižnější končinu říše, Srěm totiž,

[1]) Srov. str. 181 pozn., kdež doklad, sem se nesoucí, doslovně se uvádí.

a celý šírý kraj na východ Dunaje až k Tise podává se kombinaci historika, podobně co sever a severovýchod missionářského okruhu dioecese Methodějovy. Pomyslíme-li si tedy čáru vedenou od ústí Váhu do Dunaje a odtud zase podél Dunaje a Raby až k hořejší Zále uherské a Dravě, obdržíme přibližně západní hranici dioecese Nitranské. Sáva až k ústí svému do Dunaje činila jižní, Karpaty pak vůbec severní hranici. [1]) Jaké to prostory ne pro pouhé biskupství, ale pro celé, veliké arcibiskupství! Ale jaký div také, považí-li se, že tehdejší církevní okruhy v zemích novotně na křesťanství obrácených měly všudež otevřené hranice, pročež také nikoli podle místa sídelního, nýbrž toliko dle hlavní země název svůj obdržely. Výrazy, jako biskup polský, pruský, moravský atd. trvají do té chvíle, dokud prvotní šíré dioecese jejich při rostoucím počtu osad křesťanských nově zřízenými biskupstvími nepřišly jsou k ztenčení a tudíž ke konečnému obmezení.

Po smrti Methodějově zůstal tedy Viching samojediným biskupem v moravsko-pannonské dioecesi; neboť Gorazd neobdržel svěcení, nebyl tedy nižádným slovanským biskupem, jakkoli právě na něho zuřivosť protivníkův nejdřív a nejsilněji se obořila. [2]) Ovšem nedalo se při známém smýšleni Vichinga nic lepšího očekávati, než že kněžím slovanským nastanou zlé časy. Vždyť pak považováno je neustále za nepovolané lidi a nepříznivce latinské liturgie t. j. němectví.

Nadešlať nyní příležitosť, dokonale jich se sprostiti, zvláště že také Svatopluk, nejsa již od samého počátku přítelem těchto přísných mravokárcův, [3]) opomenul z osobních i politických pří-

---

[1]) Karel Veliký učinil řeku Dravu hranicí mezi Salcpurskou a Voglejskou dioecesí. Srov. Kleimayer, Iuvavia.

[2]) Leg. bulharská praví v kap. 7. zcela případně: „si Gorazdum vivere sineremus, reviviscerct nobis Methodius.“

[3]) Táž legenda praví o Gorazdovi: „exprobrat nobis (t. j. Vichingovi a jeho straně) peccata.“

čin náležitě jich se zastati [1]). Co rušitelé veřejného pořádku líčili mu je bez toho již s dráhnou chvíli.

K tomu ke všemu vytasil se Viching ještě se zvláštním písemním rozkazem papeže Štěpána V. Třeba sobě tu vzpomenouti, že Viching, soudíc dle potěšného listu papeže Jána VIII. k Methoději z r. 881 (srov. str. 163 a násl.), nepochybně byl dostal obeslání do Říma, aby se tu zodpovídal. Domníváme se, že cestu tuto přímo po smrti Methodějově, tedy v létě r. 885, teprv nastoupil. Bylať to zajisté nejlepší doba, dostati se na osiřelý stolec arcibiskupský, překaziti volbu a vysvěcení Gorazda i obmyti sebe samého; vždyť byl žalobník mrtev a dobrý přítel Vichingův, Arnulf, se Svatoplukem v pokoji. Vzdaž-li vůbec a v jaké míře úmysl tento se mu vydařil, o tom nejsme beze všech zpráv. Vždyť pak odevzdal Viching, navrátiv se z Říma, Svatoplukovi list papežský (zajisté ne bez povědomí Arnulfa), tvrdě, že jej byl obdržel od papeže Štěpána V. v měs. září r. 885 zvoleného. Pochváliv Svatopluka v příčině jeho přítulnosti k stolici apoštolské, uděluje mu papež úřední, obšírné poučení o dogmatu o bytnosti ducha svatého, jakož i o postu, tedy výslovně o takových věcech církevních, kteréž bývaly mezi Methodějem a Vichingem od samého počátku podnětem sporův, a kteréž také svědomí Svatoplukovo obtěžovaly. [2]) Po těchto rozkladech zapovídá se rozhodně liturgie slovanská, Vichingovi pak uděluje se veliká pochvala; shledalť prý ho papež v učení církevním výborně zběhlého, a protož posýlá ho k správě svěřené jemu církve nazpět, znaje ho též Svatoplukovi, jemuž tu dokonce i titulu krále slovanského se dostává, [3]) věrně býti oddaného a prospěchu jeho horlivě dbalého. „O Methoději však doslech-

[1]) Byltě život Svatoplukův netoliko dle svědectví řeckých a německých, tedy nepřejících pramenův, nýbrž i dle moravských, tedy domácích (srov. legendu moravskou, kap. 10), nemnoho příkladný.

[2]) List ten papežský najdeš vytištěný ve Wattenbachových: Beiträge z. Geschichte d. christl. Kirche in Böhmen u. Mähren, str. 43—47.

[3]) U Regina má Svatopluk tento titul teprv k r. 890. Srov. Pertz Script. I. 601.

nuvše", (prý) „že sobě hleděl pověry a nikoli spasení duše a na místě pokoje svárův, velice jsme se podivili, a je-li tomu tak, jak jsme doslechli, zatracujeme dokonale pověru jeho. Kletba pak, jejíž původem jest povrhování věrou katolickou, spadne na hlavu toho, kterýž ji vyřknul. Ty ale a lid Tvůj budete dle vůle Ducha svatého prosti vší viny, ač zachováte-li neporušeně víru, kterouž káže církev římská. [1])" Na konec pak vydávají se vzpurní a nepolepšitelní učitelé křivé víry, nevzpomůže-li při nich žádné napomenutí, trestu vyhnanství ze země. Smíme-liž pak tomu se diviti, že po takovém, ovšem jen od Vichinga smyšleném a papeži nepravě připisovaném listu [2]) Svatopluk straně francké v zemi své docela pustil uzdu, že pak tato nejčelnější kněze slovanské, Gorazda zejmena, Klimenta, Nauma, Angelara, Savu i Vavřince, obviňujíc je z kacířství, u vězení uvrci a po mnohém mučení následujícího r. 886 zbrojným průvodem z Moravy přes Dunaj ven vyvésti dala! [3])

---

[1]) „Methodium namque supersticioni non edificacioni, contentioni non paci insistentem audientes, plurimum mirati sumus, et si ita est, ut audivimus, superstitionem eius penitus abdicamus." Viz Wattenbachovy Beiträge str. 46. Z tohoto místa chtějí někteří dokazovati, že list onen ještě za života Methodějova sepsán byl, poněvadž prý slovo „insistentem" oznamuje arcibiskupa co živého. Což ale potom řekne se k této větě: „Divina autem officia et sacra misteria ac missarum sollemnia, que idem Methodius Sclavorum lingua celebrare praesumsit, quod ne ulterius faceret supra sacratissimum beati Petri corpus iuramento firmaverat, sui periurii reatum perhorrescentes nullo modo deinceps a quolibet praesumatur." Vždyť pak učí tomu grammatika, že mluvnická forma příčestí „insistentem", v první větě užitého, také minulý čas znamenati může.

[2]) Že list tento podvržen jest, že zejmena nepochází od papeže, nýbrž dílem je Vichingovým, dokázal Ginzel na uv. m., str. 10.

[3]) Životopis sv. Klimenta (leg. bulhar.) v kap. 13. rozpráví velmi obšírně o utrpení a vyvedení ze země těchto kněží slovanských skrze německé vojáky; poněvadž však skladatel její byl pravoslavného vyznání a strannickou horlivosť svou na mnoze na odiv staví, nelze arciť všemu, co tu vypravuje, na slovo věřiti; čas vypuzení učeníkův Methodějových dá se ale z jeho spisu velmi dobře určiti. Srov. Dümmler v archivu c. k. Akad. nauk XIII. str. 199.

Tím, že Svatopluk dopustil Němcům ve vlastní zemi tohoto barbarství, odslouženo se Arnulfovi za stvrzení a uznání smlouvy Sv. Ondřejské. Nevěda podkopal Svatopluk tímto skutkem vlastnoručně pyšné stavení moci své, Arnulf pak zajisté nemálo plesal nad touto ranou, od Vichinga tak chytře a výdatně nastrojenou. Vypovězení zvolili Bulharsko za útočiště své, nedošli ho ale společně, aniž stejnou cestou. Kliment, Naum i Angelar dostali se na Bělehrad do Bulhar, Gorazd, Sava i Vavřinec obrali sobě jinou cestu. Od krále Borise přivětivě jsouce přijati, obdrželi záhy zaměstnání, důstojné stavu jejich. Kliment zejmena stal se za cáře Simeona (panovalť od r. 893 až 927) biskupem ve Velici macedonské; zemřev co takový dne 27. července 916, pochován leží v Ochridě. Naum, věrný společník Klimentův, žil s počátku s ním pohromadě, potom působil na východním břehu jezera Ochridského. Pozůstatky jeho ctí církev pravoslavná v monastýru Diavatském, slavíc památku jeho v den 20. července. Gorazd odpočívá v klášterním chrámě blíž Bělehradu Albanského, více o něm se nevzpomíná; o Angelarovi, Savovi a Naumu konečně neví se, jak sobě potom počínali, aniž kde skonali nebo odpočívají. [1]) To však ví se bezpečně, že knihy slovanské s sebou přinesše, v díle Methodějově, a sice mezi Bulhary, kteří tehdáž pohříchu neměli více církevního svazku s Římem, postaveni jsouce pod patriarchou Cařihradským, — s podobnou horlivostí jali se pokračovati, jakouž byli prvé již v naší Moravě a v Pannonii osvědčili. [2]) Kdežto skrze

[1]) Co dá se celkem říci o těchto slovanských mučenících (co takové ctí je zejmena církev pravoslavná) historicky určitého a pravdivého, sestaveno najdeš od Šafaříka v Časop. č. Mus. z r. 1848 str. 12—20.

[2]) Dokud církev katolická učení o původu Ducha svatého, jakkoli vždy jeho se přidržujíc, nebyla přijala ve své vyznání víry, platili učitelé slovanští za pravověrné i považováni za její přívržence; poněvadž ale po té oblíbivše sobě Bulharsko (a jakž by jinak?) za útočiště a bydliště své, zde co kněži a biskupi pracovali, stáli jsou církevně ovšem pod patriarchou Byzantským. Vůči tomu však, že roztržení církve, t. j. odštěpení východního dílu jejího nebylo touž dobou ještě pořádně vyřknuto, byloť by zajisté s velikým poválžením, prohlašovati je také za odštěpence.

Vichinga a společence jeho, později pak skrze hrozné bouře uherské církevní a jiná díla, slovanským jazykem a písmem psaná, v našich zemích v niveč jsou uvedena a liturgie slovanská postupem časův na dobro ustoupiti musila latinské: zachovaly jsou se obě, literatura totiž i liturgie, v Bulharech a sousední Dalmácii, zde dokonce s potomním dopuštěním papežův, až po dnešní chvíli, vydavše tudíž nejstkvělejší svědectví samy o sobě, že schopny jsou života. [1]) Toť hle byl konec úsilného přičinění našich svatých apoštolův na Moravě a v Pannonii. Jaké potom měla církev jejich osudy, o tom v následující kapitole.

---

[1]) Srov. o tom Ginzla na uv. m. str. 113 a násl. pod záhlavím: „Die slavische Liturgie unter den illyrischen Slaven.“ Připomínámeť zde toliko, že papež Ján X. r. 925 napomíná duchovenstvo dioecese Splétské, aby nedrželi se učení Methodějova, „jehož prý v nižádné knize neshledáváme jmenovaného mezi otci svatými.“ Králi pak charvátskému, Tomislavu, a národu jeho píše: „Kterýž pak vzáctný syn církve římské, jakýmž vy přece býti se spatřujete, mohl by potěšení nalezati v tom, aby přinášel oběť (mše svaté) v jazyku barbarském čili slovanském.“ Legáti papežští, Ján biskup Jakynský a Lev Praenestský, kteříž listy byli donesli, drželi synodu, jejíž desátý článek přísně zapovídá, zpívati mši v jazyku slovanském, leda v nuzné potřebě, kdyby totiž jiného kněze nebylo při ruce. Papež Ján X. ztvrdil nálezy tohoto církevního sněmu. R. 1059 přibyl Menhart, později kardinál tit. Sv. Rufiny, co legát stolice římské do Dalmácie a Charvátska; sněm, jím svolaný, obnovil tuto zápověď, papežové pak Mikuláš II. i Alexander II. stvrdili ji. Methoděj vyhlášen jesť tehdy od Dalmatských biskupův přímo za kacíře: „Dicebant enim gothicas literas a quodam Methodio haeretico fuisse repertas, qui multa contra catholicae fidei normam in eadem sclauonica lingua mentiendo conscripsit.“ (Cod. dipl. Mor. I. 134). Řehoř VII. neméně rozhodně prohlásil se r. 1080 proti slovanské liturgii v Čechách, když kníže Vratislav II. český za povolení její byl k němu prosebně se obrátil. Za to zachovány jsou šťastně slovanské písmo i liturgie v Bulharech, s horlivostí a láskou přijaty na Rusi, od r. 1248 pak, ač toliko s písmem hlaholským a dle obřadu římského, svoleny Innocencem IV. v Istrii a Dalmácii. Z časův konečně císaře Karla IV. ctí Čechové a Moravané bratry Cyrilla a Methodčje co svaté a patrony zemské. — O zbytcích slovanské liturgie v Polsku podává mezi jinými vážné svědectví zvláště Aug. Bélovski v předmluvě k novému vydání polského Slovníka Lindova str. 10 a 11.

HLAVA ČTVRTÁ.

SVATOPLUK NA VÝŠI MOCI SVÉ.

Arnulf a sněm Kirchheimský r. 887. — Svatopluk válčí s Arnulfem. — Čechy sloučeny s říší Svatoplukovou r. 888. — Sjezd v Omuntersberku r. 890. — Maďaři jeví se poprvé. — Svatopluk činí se prostředníkem mezi králem německým a papežem. — Za to dostává se mu veliké přízně od papeže. — Z toho však vznikají nové různice. — R. 892 pak nová válka. — Arnulf spolčuje se t. r. s Bulhary proti Svatoplukovi. — I Svatopluk vyhledává k vlastní posile nových společenců. — Smrť jeho r. 894. — Posouzení povahy a činnosti jeho. — Rozloha říše jeho.

Zúřivé řádění Vichinga a strany jeho proti dílu Methodějovu na Moravě, jehož platnosť ovšem němečtí biskupové nikdy nebyli právně uznali, [1]) byla pohříchu toliko předehrou smutnějších v mnohém ohledu časův, kteréž to ještě v sobě obnesly, že i pořádek církevní, úsilím Methoděje a papežův na Moravě pěkně zdělaný, na dobro přestal a, krátce řečeno, osiřelá církev moravská takořka znova založena býti musila. K tomu nade všecko jiné přičinily se zejmena vzmáhající se zápletky mezi císařem Karlem Tlustým a vévodou Arnulfem Korutanským.

Úmysl téhož Arnulfa, přese všechnu skvrnu původu svého dostati se ke koruně, jesť klíčem, jenž otvírá nám rozum jednání a počínání jeho, za oním cílem směřující. Sněm zemský, jejž v měsíci červnu r. 887 císař Karel držel v Kirch-

---

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 61.

heimu nedaleko Molsheimu v Elsasku, uspíšil nemálo zámysly Arnulfovy. Karel pracoval zde přese všechnu zřejmou nechuť stavův zejmena o to, aby prohlášen byl levoboký syn jeho, Bernhard, právním dědicem trůnu. Nikdo neměl více příčiny, překaziti mu v tomto předsevzetí, jako vévoda Arnulf. Vlastní kancléř císařův, Liutvart, biskup Vercellský, byl, jak se zdá, s Arnulfem ve spolku, pročež náhle jesť své hodnosti složen. Uchýliv se co uprchlík ode dvora k Arnulfovi, domlouval tomuto, aby bez prodlení udeřil na císaře. To však nemohlo se obejíti bez náležitých předchozích úmluv, neboť skoro spatřujeme Arnulfa tak dobře připraveného, že, když v měsíci listopadu t. r. na říšském sněmě v Triburu záležitosť posloupnosti k vyřízení měla přijíti, Arnulf již nacházel se na cestě s vojskem, z Bavorův a Slovanův složeným.[1]) Tím věc rozhodnuta. Na ty, kdož ještě se rozpakovali, puštěna hrůza, skutečným příznivcům vévody pak dodáno srdce, a mezi Franky, Sasy, Durynky, Bavory i Alamany ozývali se pojednou hlasové, že toho pilná jesť potřeba, aby Arnulf nejen nástupcem trůnu, nýbrž i králem byl jmenován, a to sice v příčině povážlivého stavu říše bez prodlení, ale pod jistými výminkami. Od 11. prosince 887 platí Arnulf také všudež za krále německého. Císař Karel Tlustý zemřel v lednu r. 888 a pochován v klášteře Rychnovském.

Rozhodloť tedy vojsko bavorské a slovanské. Ovšem že měl Arnulf v svých Korutanech dosti Slovanův, kteří podobně co Bavoři byli poddanými jeho. A však jmenovati je po výtce při tak závažném podniknutí, jakým bylo v skutku nabytí koruny, k tomu nevidí se nám zde býti dosti příčiny; vzhledem k Bavorům učinil tak letopisec zajisté z úmysla, poněvadž veliký díl jejich, znavše se prvé k levobočkovi Bernhardovi, nyní pojednou byli obrátili.[2]) Jako zde, třeba i onde domýšleti se schvální příčiny, a my spatřujeme ji v postavení Arnulfově k Svatoplukovi po r. 885. Vždyť pak byl téhož

---

[1]) Annal. Fuld. k r. 887 na uv. m. str. 405.
[2]) Annal. Fuld. k r. 887 na uv. m. str. 404.

roku nový německý král uznal smlouvu Sv. Ondřejskou, jakkoli tato zveličovala říši Svatoplukovu na újmu Korutan. [1]) Od r. 885, kteréhož zemřel Methoděj, až do měsíce listopadu r. 887 jevily jsou se obapolné styky a shody toliko na poli církevním. Viching dovedl toho, že učeníci Methodějovi zpuzeni jsou hranic země a liturgie slovanská za nezákonnou vykřičena; známoť ale, že Viching byl nástrojem Arnulfovým. Nyní pojednou účastňují se Slované tak úspěšného díla. Prostý smysl shledává v nich i hned pomocné vojsko Svatoplukovo. Učiněna-liž asi tato pomoc v odplatu za uznání Svatopluka r. 885? Dosť možná; nevímeť ovšem, proč bychom toho upírali. Proč ale také císař Karel Tlustý před rozhoduou chvílí spustil se osvědčené politiky, ztěžovati a mařiti plány Arnulfovy za pomocí Svatopluka?

Abychom k té otázce stačili odpověditi, bylo by nezbytné, znáti o tehdejších dvorských pletichách, jichž obětí nejen arcikancléř Liutvart, nýbrž i sama císařová Richarda byla se stala, něco podstatnějšího, než co čte se u mnícha Fuldského a pokračovatelův jeho. Královskou korunu tak veliké říše, v níž bylo tolik osobitých vůlí, kolik hlavních kmenův, nelze pouhým nástrojem jediného říšského sněmu z jedné dynastie na druhou, a to neoprávněnou, přenésti, aniž říši dědičnou u volebnou na obrat proměniti; neboť z časův Arnulfových jesť Německo v skutku říší volebnou. Takové, život národa pronikající změny žádají sobě dlouhých předchozích porad a vyjednávání, při kterých mocného souseda slovanského sotva asi možno bylo obejíti. Že ho při tom nepominuto, ukázalo se brzo skutkem. Brannou pomocí Svatopluka a Norikův stal se Arnulf králem Němcův. [2]) Poněvadž ale nižádná politická moc, svědomá vlastních sil, bez výminek, jež sama činí, k službám cizím se nepropůjčuje: mámeť zajisté k tomu všecko právo, obrátiti tuto pravdu i k onomu zvláštnímu případu. V skutku také rozprávějí letopiscové o takové výmince, pod kterou asi Svatopluk k branné pomoci svo-

[1]) Srov. str. 172 a násl. t. d.
[2]) Annal. Fuld. k r. 887 na uv. m. str. 405.

lil; bylotě to právní odloučení Čech od Německa i výslovné jich postoupení Svatoplukovi.

My ovšem zmínili se již k r. 871, že kníže i národ český drželi jsou s říší moravskou; zároveň ale shledali jsme toho potřebu, výslovně připomenouti, že dávní poplatek, k němuž králové němečtí z časův Karla Velikého právo měli, jakkoli po chvíli snad řídčeji odváděný, než toho komora královská sobě přála, právně vždy ještě pozůstával, moha za dobrou příležitostí opět požadován a po případě vynucen býti. Tohoto poplatku tedy výročních 500 hřiven stříbra, — počítajíc hřívnu po 200 kusích (penězích?), — a 120 vybraných volův zřekl se nyní Arnulf pořadem práva ve prospěch Svatopluka, a Čechy podstoupily odtud na místě dřevní poplatnosti k Německu poměr područí k Moravě. [1]) V Řezně, kdež Arnulf r. 888 veliko-

[1]) Tvrzení toto opíráme o následující výpověď Reginovu (u Pertze na uv. m. k r. 890, str. 601): „Anno dominicae incarnationis 890, Arnolfus rex concessit Zuendiboldo, Marahensium Sclavorum regi, ducatum Behemensium, qui hactenus principem suae cognationis ac gentis super se habuerant, Francorumque regibus fidelitatem promissam inviolato foedere conservaverant, eo quod illi, antequam in regni fastigio sublimaretur, familiaritatis gratia fuerit connexus; denique filium eius, quem ex pellice susceperat, a sacro fonte levavit eumque ex nomine suo Zuendibold appellari fecit. Quae res non modicum discordiarum et defectionis praebuit incitamentum. Nam et Bohemi a fidelitate, diutius custodita, recesserunt, et Zuendibold ex adiectione alterius regni vires non parvas sibi accessisse sentiens, fastu superbiae inflatus, contra Arnolfum rebellavit. Quod cum cognovisset Arnolfus, cum exercitu regnum Marahensium ingressus, cuncta, quae extra urbes reperit, solatenus demolitus est. Ad ultimum cum caeterae frutiferae arbores radicitus excinderentur, Zuentibold pacem poposcit, et dato filio obside, hanc sero promeruit.“ Jesť patrno, že to, co zde Regino k r. 890 vypravuje, nemohlo všecko jedním rokem se sběhnouti. Podlé obyčeje svého stahuje i zde události několika let v jedno. Zdáť se nám, že to, co zde obsaženo, třeba rozděliti takto. Hlavní věta zní: „Arnolfus rex concessit Zuendiboldo, Marahensium Sclavorum regi, ducatum Behemensium.“ Co potom následuje, t. j. slova „qui hactenus“ atd. až „appellari fecit“, přidány k první větě jen náhodně; Regino napsal, co právě vě-

noce trávil, vynešena jest nepochybně tato věc na dobro, neboť vedlé říšských stavův holdovali zde novému králi také vyslaní Svatoplukovi. Něco podobného spatřujeme následujícího roku ve Forchheimě, kdež levobocí synové Arnulfovi, Svatopluk a Ratolf, prohlášeni býti měli za děti pořádné a k dědictví způsobilé, což shromáždění stavové nepochybně jen prvnímu, a to pro ten případ svolili, kdyby Ota, řádná manželka Arnulfova, měla sejíti bez potomkův. Zároveň stalo se zde usnešení o válečné vý-

---

děl, bez podstatného pramene, přiměšuje pravé nepravému. Že Čechové „až do té chvíle knížete ze svého národa a rodu mívali“, (Regino píše „habuerant“, poněvadž se domnívá, že Čechy, postoupené dle názoru německého co vévodství Svatoplukovi, přirozeným během věcí nemají více vévody či knížete z domácího rodu), je ovšem pravda. Český kníže Bořivoj byl r. 890 ještě na živu; že by ale byli „Čechové slibenou věrnosť nepřetržitým spolkem zachovávali,“ platí teprv o době po r. 874, tedy po smlouvě Forchheimské (srov. str. 137. t. d.). Podobně nepopíratelné jesť přátelství Svatopluka s Arnulfem, prvé již trvavší a r. 885 obnovené, jakož i kmotrovství onoho asi z r. 870. A však nám jedná se zde toliko o hlavní výpověď i tážeme se tudíž: do které doby asi dá se položiti děj, v ní vypravovaný, že totiž Arnulf Svatoplukovi Čech postoupil? Ovšem bylo by i vzhledem k r. 890 čeho se držeti; neboť ne-li nic jiného, tedy aspoň zprávy o vtrhnutí Uhrův mohly býti Němcům dostatečným pokynutím, aby pamatovali na řádné pojištění svých hranic. Kdož mohl jich ale prospěšněji obrániti, než Svatopluk, kteréhož náleželo tudíž sobě získati? Přistoupiti ale na toto mínění, zbraňuje zatím druhá hlavní věta rozpravy, počínající slovy: „Quae res non modicum discordiarum“ atd. Svatopluk, zpyšniv z tohoto značného přírostku moci své, a vedle něho prý i nevěrní Čechové stávají se odbojníky, Arnulf pak, vtrhnuv do Moravy a pouštěje v ní divoký plen, donucuje takto Svatopluka, prosebně o mír se ucházeti. A to všecko mělo se státi r. 890, počnouc měsícem březnem? Ne bez závažné příčiny naříká sobě Wattenbach ve svých „Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter“ str. 140 na téhož Regina, že letopočet jeho nalezá se v svrchovaném zmatku. Mámeť se tudíž za oprávněny, položiti děj první oné hlavní výpovědi, t. j. postoupení Čech, do r. 887; neboť neobyčejné služby vymáhají sobě i neobyčejné odměny. (Že děje, vypravované v druhé hlavní výpovědi, vztahují se k r. 892, uzavřený mír pak dokonce k r. 894, toho později hodláme dokázati). Odměnou tou jesť ale Re-

pravě proti Bodrcům, kteráž také odtud předsevzata, nepochybně jen (jak domníváme se) proto, aby za tou příležitostí moc královská v Sasích zase k nápravě přišla.

Toho také docíleno a vraceno se beze vší slávy válečné; neboť zveličovati výbojně říši, k tomu nedostávalo se již chuti, postonávalať ona dávno již od vlastní tíže. I na tomto sjezdu jevili se vyslaní Svatoplukovi, snad aby vzhledem k záležitosti synův králových podporovali přání jeho. Vždyť pak byl Svatopluk staršímu královici kmotrem. Ve Forchheimě držen jest tento sjezd v květnu roku 889, a v měsíci březnu následujícího roku 890 setkal se Svatopluk, jehož nyní i německý kronikář králem Slovanův moravských nazývá, osobně s Arnulfem při opětném sjezdu v Pannonii „na místě, jemuž říkají Omuntersberg“. [1]) Tu prý mezi jiným naléhal Sva-

---

ginovi postup Čech Svatoplukovi: „Arnolfus concessit Zuendiboldo .... ducatum Behemensium.“ Jak ale má se tato výpověď k dějinám, od nás výše již vyloženým, dle kterých již od r. 871 přidržují se Čechové Moravanův, vstupujíce r. 874 dokonce k nim v těsnější svazek, tak že Svatopluk snad tehdáž již stal se jakýms svrchovaným pánem jejich? Aniž by třeba bylo, slova kronikáře jaksi násilně vykrucovati, věříme, že pověděl plnou pravdu. Zemi, odvádějící poplatek německému králi, směl tento v jistém smyslu nazývati svou; daruje-li král zemi tuto třetí osobě, daruje toliko poplatek z ní, a v ten smysl vykládáme sobě také slova: „concessit Zuendiboldo ducatum Behemensium.“ Závazek, odváděti poplatek říši, vyšel tedy pro Čechy z dosavadní platnosti. Poměr, do kterého odtud Čechové vstoupili k Svatoplukovi, nazvali jsme ne bez příčiny područím; byltě on ovšem takového způsobu, že knížе české i jiná knížata v zemi sotva asi na děl hodlali pokojně jím se spravovati, což také po našem domnění stvrzuje letopisec Fuldský, pravě k r. 895: „Medianta mense Iulio (895) habitum est urbe Ratisbona generale conventum; ibi de Sclavonia omnes duces Boemaniorum, quos Zuentibaldus dux a consortio et potestate Boivaricae gentis per vim dudum divellendo detraxerat . . . ad regem venientes et honorifice ab eo recepti, per manus, prout mos est, regiae potestati reconciliatos se subdiderunt.“

[1]) Regino u Pertze na uv. m. str. I. 601. Kopitar vztahuje ve svém Glagolita Clozianus na str. LXXII toto, neznámé dosud místo na Münzenberg v hořejším Štýrsku. Avšak hořejší Štýrsko nepříslušelo nikdy

topluk, prošen jsa o to od papeže, úsilně na krále, „aby navštívil dům sv. Petra ve městě Římě, a království Italské, zabrané od zlých křesťanův a dotírajících na ně pohanův, k vlastní potřebě oblíbil sobě pevně držeti. A však král, zaměstnán rostoucím návalem záležitostí vlastní říše své, odepřel mu v tom, ač dosti prý nerad.“ [1])

Místo toto dotýká se dvou vážných věcí, jednak postavení Arnulfa k Svatoplukovi a k sjezdu v Omuntersberku, jednak žádosti papeže Štěpána, aby moravský král pohnul Arnulfa k obvyklé korunovační výpravě do Říma. Vzhledem k příběhům let nejblíže následujících nebude nedůvodné, tvrditi vzhledem k první věci, že na sjezdu Omuntersberském jednalo se vůči vzmáhajícím se zvěstem o záhubné moci Maďarův o náležitou obranu východních hranic říše. Tito Maďaři, jichž kolébkou jsou lučná údolí dalekého Uralu [2]), stáli za delší dobu ve spolku s Kozáry, sedícími v jižní Rusi v sousedství Donu a známými již z historie našich slovanských apoštolův, a pomáhali oněm branným lidem svým ve všech válkách jejich. Odloučivše se ale později od nich, zaňali jsou kočovním způsobem prostranné roviny na západ dolejšího Dněpru až do krajin blíže nynějšího Dorostolu při Dunaji, kdež co výborní jezdci váleční vešli Byzantincům v povědomosť. [3]) Byliť podlé obyčeje všech mladých národův rozděleni na rodiny, čeledi čili pokolení a kmeny. Z náčelníkův kmenových — čítalo se jich sedm dle počtu kmenův — vybrán jesť Arpád za kníže, v jehožto rodině nejprv důstojnosť knížecí, potom královská, za 400 let potrvala. Arpád, kterýž s lidem svým, jak pravdě podobno, již před r. 884 byl přešel jihovýchodní Karpaty, napadl asi r. 886 po-

---

k Pannonii, pročež nemůže to býti štýrský Münzenberg. Jireček (Slov. právo) klade vedlé jiných Omuntersberk na jihovýchod Tulnu.

[1]) Doslovně z Annal. Fuld. k r. 890 na uv. m. str. 407.

[2]) Srov. Zeuss: „Die Deutschen u. die Nachbarstämme“, str. 745 a násl. Pak Majláthovu historii Uher I. 1. a násl.

[3]) Hinkmar u Pertze na uv. m. I. 458 jmenuje je již k r. 862.

prvé pozůstalé v Potisí Obry, pod ochranou Bulharův stojící. [1]) Poslední záhubný nájezd podniknul ale proti nim teprv r. 889, když zejmena z peněz byzantských mohl k válce mocně se přistrojiti. Tento skutek, jakož i výprava na Bulhary pojistily mu vliv a vážnosť, stavší se zároveň podnětem trvalého pomístění se národa Maďarského v nynějších jihovýchodních Uhřích. [2]) Toliko strach před tímto novým národem, jehož sílu byli Bulhaři, smlouvou Tulenskou s Němci spřátelení, právě sami na sobě okusili, byl asi hlavní pobůdkou, že v Omuntersberku radili jsou se Arnulf se Svatoplukem vedlé jiných ještě přítomných, jak asi náleželo by tomuto nepříteli, kdyby dále ještě k západu postupovati hodlal, s prospěchem se opříti. A však i jiný ještě účel spojován nepochybně s tímto památným sjezdem. Moc Normanův, pro kterou zejmena stavové říšští zle byli naříkali na choulostivosť Karla Tlustého, odsoudivše ho v Triburu koruny císařské jako panovníka neschopného — stála tu ještě nezlomena, a přece toužilo celé severní Německo po nějaké výdatné výpravě proti nim. Byloť tudíž nejen se ctí, ale i s potřebou, pomýšleti na takovou výpravu. Měla-li ale s prospěchem se potkati, musil Arnulf zjednati prvé východním končinám říše své žádoucí pokoj a bezpečnosť, a proto to nové smlouvání se s Moravou, v jehož následcích, jak s podstatou domníváme se, vznešeno jesť na Svatopluka též vrchní krajištnictví čili hájení hranic v krajišti Východním, kdež Aribo byl župním hrabětem, pak v Hořejší Pannonii, kterouž Engelschalk, nejmladší syn někdejšího markrabí téhož jmena, nepochybně r. 887 k správě byl obdržel, neméně ale i v Korutanech, kdež strýc Engelschalkův, Rudpert, panoval, konečně i v zemích knížete Braclava posávského. [3]) Smlouvy tyto obnoveny jsou

---

[1]) Kronika benátského duky Dandola v Dambergrově „Synchronistische Geschichte" atd. IV. 31.

[2]) Regino u Pertze na uv. m. I. str. 599 k r. 889 líčí Maďary co lid hrozných způsobův.

[3]) Srov. Dümmlerovy „Südöstliche Marken d. fränk. Reiches" v arch. víd. ak. nauk X. str. 49 a 50.

r. 891, [1]) načež Arnulf s celou mocí proti Normanům se zdvihnul a v památné bitvě nad řekou Dylou blíž Louvainu dne 1. září téhož r. 891 s takovým prospěchem je porazil, že vnitřní Německo na vždy od nich mělo pokoje. To tedy byla dle našeho mínění první věc, kterouž sjednáno na sjezdu v Omuntersberku.

Co se pak druhé věci tkne, žádosti totiž papeže Štěpána V, aby Svatopluk Arnulfa hleděl pohnouti k obvyklé korunovační výpravě do Říma, staví se především ta otázka před oči, proč asi papež právě na našeho Svatopluka se obrací, chtěje dostati se s tímto úmyslem k cíli? Toto dovolávaní se jeho prostřednictví svědčí o veliké politické vážnosti, kteréž Svatopluk té doby dovedl sobě zjednati, jakož i neméně o tom, že papež tehdejšímu postavení Arnulfovu v Německu byl velice dobře porozuměl. Tam přidržováno se zajisté toho mínění, že všecky nehody a svízele, kteréž z dráhných časův na západní Evropu tížily, pošly jsou a pocházejí jediné z usilování Karlovcův o světovou monarchii. K tomu konci byli stavové němečtí (jak papež náležitě o tom byl zpraven) nového krále zavázali, spokojiti se s Německem, zemí pak od Karla Tlustého a bratří jeho nabytých, ovšem s výhradou jistých svrchovaných práv, ponechati jiným. Toto obecné mínění příčilo se tedy dokonale veliké ideji církve římské, ochránce svého spatřovati zároveň co císaře veškerého západu evropského, vyvracujíc ji takořka na dobro; poněvadž pak papež Štěpán nehodlal se této po předchůdcích svých zděděné základní myšlenky nikterak zříci, pokoušel se o to, aby Arnulfa pohnul k oné korunovační výpravě, a sice skrze přímluvu knížete, kterýž, stoje mimo strany v Němcích a náhledy jejich, jediné ve smyslu papeže troufal by sobě prostřednictví svého se zpraviti.

Že ale Arnulf (jakkoli velice nerad) na úmysly papežovy nemohl přistoupiti, toho příčinami byly jsou jednak chystaná výprava proti Normanům, jednak, a to vyšší ještě měrou, ka-

[1]) Annal. Fuld. ad an. 891 na uv. m. str. 407: „Rex legatos suos pro renovanda pace ad Moravos transmisit“.

pitulace volební. Vždyť pak nesměl ani podezření na sebe uvaliti, jako by přál sobě míti více, než co byl sliboval, t. j. Německo. Novotnému panovníku třeba, aby vystříhal se vší urážky vůle a citu poddaných svých. Nechť ostatně příčiny, v kterých Arnulf nehodlal svoliti k žádosti papežově, byly jakékoli, přestaňme již toho; tolik ale bude nepochybné, že ucházení se o takové prostřednictví každým způsobem ukazuje k přátelskému svazku Svatopluka s papežem Štěpánem V., kterýžto poměr vůči nedávnému vypovězení kněží slovanských, o němž papež bezpečně věděl, jen tím dá se vysvětliti, že stolice apoštolská, majíc nyní vznešenější sobě věci na zřeteli, toho, co již nedalo se odčiniti, nemínila více vzpomínati, nebo že v nebohých psancích spatřovala skutečné kacíře.

Smlouvami v Omuntersberku vzešla našemu Svatoplukovi taková moc, že za nedlouho nezbytně skoro vésti musila k přepychu a tento k stížnostem. Spatřujemeť tudíž krále Arnulfa, an ještě před samou výpravou proti Normanům, zejmena v měsíci červnu nebo červenci r. 891, na moravských hranicích o to se pokouší, aby uklidil nechuť, s kterouž vrchní správa Svatoplukova snášena, a napravil případná příkoří Moravanův. [1]) Proto usilováno o opětná ujednání; [2]) a však proměny, o kteréž stáli nespokojení, s nelibostí přijaty jsou od mocného a nemálo tudíž pyšného krále Slovanův, Arnulf pak spatřoval se ještě dalek nesnadného toho, pro budoucnosť ale nevyhnutelného smíru, any zprávy o Normanech přikazovaly mu, odejíti od moravských hranic na odlehlý sever. Vítězstvím u Louvainu ospravedlnil král dokonale tohoto odchodu svého.

Po tomto vítězství slavil Arnulf vánoce r. 891 v Ulmě, nalezaje se na cestě do zemí Svatoplukových, kterýž byl slíbil, s králem osobně se setkati, aby takto rozepře na dobro uklizeny býti mohly. S tím úmyslem ubíral se Arnulf v lednu

---

[1]) Regino k r. 891 na uv. m. str. 603. „Arnulfus rex in Baioariorum extremitatibus morabatur, insolentiam Sclavorum reprimens.“

[2]) Annal. Fuld. k r. 891 na uv. m. str. 407.

r. 892 podél Dunaje dolů do krajiště Východního, ale král moravský nedostál vedlé obyčeje svého (tak povídá bavorský letopisec) danému slovu, nepřišed. [1]) Tu položil sobě Arnulf s charvátským knížetem Braclavem, jehož panství (jak na str. 168 t. d. připomenuto) rozkládalo se mezi Sávou a Dravou, vztahujíc se po Kulpě nahoru až ke Korutanům, a kterýž rostoucí moci krále moravského asi nejvíce směl se obávati, — osobní sjezd v Hengstfeldu na půdě Korutanské, aby ujednal s ním pořad války proti Svatoplukovi. Ujednání znělo v ten smysl, aby během r. 892 vtrhla tři vojska s rozličných stran do říše Svatoplukovy. Jednomu oddělení, složenému z Franků, Bavorů a Alamanův, hodlal veleti král sám, chtěje z Bavor nebo od Dunaje válku počíti. Druhé měl asi Braclav sobě poručené, aby je na moravskou Pannonii vedl. Zároveň s ním a na podporu jeho měli Uhři se zdvihnouti, kteříž umístivše se při středním Dunaji, byli věcí samou nepřátely Svatoplukovými se stali, pročež také asi nebylo nesnadné, pojistiti sobě jich pomoc v obmýšlené takto výpravě, což asi Braclavu uloženo, kterýž co soused válečné statečnosti jejich nepochybně dobře byl svědom. S vedením třetího vojska, a to proti Čechům, počítáno na biskupa Arna Vyrcburského. [2]) V měsíci červenci r. 892 počala se také v skutku válečná výprava v tomto rozvržení. Svatopluk ale nadál se nepochybně věčích úspěchův z neúrody r. 892 a nedůstatku obilí odtud posléze vzniklého, než od zbytečného prolévání krve; i zavřel se tudíž v hradech svých, zůstavuje nepříteli širý kraj, kterýž od něho v době čtyr neděl do té míry jesť spustošen, že ani stromův ovocných neušetřeno. Nyní stalo se, co Svatopluk předzvídal. Hlad donutil nepřítele, vrátiti se. Arnulf odešel do Řezna, biskup Arn pak vraceje se též domův a zůstaven asi bez pomoci od vévody Poppa Duryn-

[1]) Annales Fuld. k r. 892 na uv. m.

[2]) Dümmler de Arnulfo rege str. 77 domýšlí se, že biskup Arn k radě tehdejšího markrabí Durynského Poppa, nikoli na rozkaz krále, výpravy proti Čechům se ujal; což sotva jesť k víře podobné, uváží-li se tehdejší postavení markrabat i biskupův.

ského, zabit jesť od Slovanův v zemi Míšenské, tedy ještě na půdě Svatoplukově, nedaleko nynějšího města Kamenice. [1])

Na výsledku tak bídném nemohl a nesměl Arnulf přestati; náleželoť tedy, chystati se k nové výpravě válečné. Aby však tato lépe se vydařila a neoblomný Svatopluk jistěji pokořen byl, pomyslil král německý na obnovení dřevního přátelství s Bulhary a skrze tyto i s Byzantinci; aspoň shledává se zapsáno, že dne 31. prosince r. 892 byli vyslaní od byzantského císaře Lva VI. u krále Arnulfa v Řezně. Ještě v měsíci září t. r., tedy hned po nevydařené válce proti Svatoplukovi, vypravil Arnulf posly k Vladimíru, nejstaršímu synu a nástupci bulharského knížete Míchala, aby obnovil s ním mír Tulenský a prosebně pohnul ho k zápovědi vývozu soli z Bulhar do Moravy. Poslové tito, obávajíce se nástrah Svatoplukových, nebrali se do Bulhar suchou cestou, nýbrž po Sávě, tedy skrze državu Braclavovu. Byvše prý dobře přijati, dosáhly snad účelu cesty své a vrátili se domů v květnu r. 893. [2]) Opatření tato nerozhodla ovšem ještě ničeho. Svatopluka obáváno se, jako prvé, ano jemu dostalo se proti všemu nadání ještě nového přívržence v pohraničném kraji. Mních Fuldský vypravuje v té příčině, že Engelschalk, muž mladistvé všetečnosti, kterýž prvé nemanželskou dceru Arnulfovu byl unesl a k Moravanům uprchnul, jehož ale později král na milosť přijal a v krajišti Východním usadil, — „veda sobě prý opovážlivě proti pánům bavorským u věcech sobě svěřených", oslepen jesť z pouhého nálezu jejich v královském paláci v Řezně, nebyv ani před krále postaven; týmž časem sťat jesť bratranec jeho Vilém, „poněvadž byl vyslal posly k Svatoplukovi." Jistého bratra tohoto Viléma, kterýž co uprchlec zdržoval se na Moravě, dal prý Svatopluk úkladným způsobem i s průvodem jeho zabiti. [3])

---

[1]) Doklady k tomu v Annal. Fuld. k r. 892. Pertz I. 408. Annal. Sangal. maior. na uv. m. str. 77, Regino k r. 890 (srov. str. 193 t. d.), Dětmar Meziborský u Pertze na uv. m. V. str. 735, konečně Hermannus Cont. na uv. m. V. 110.

[2]) Annal. Fuld. ad an. 892 na uv. m. Srov. též str. 171 t. d.

[3]) Annal. Fuld. k r. 893 na uv. m.

Beze vší pochybnosti jsouť tento Vilém a Engelschalk synové německých pánův téhož jmena, od Karlmana, prvorozence Ludvika Německého, dávno před r. 870 zřízených za markrabí ve Východní straně; zároveň jesť zřejmo, že z pronásledování Svatoplukova v letech 882 a 883 šťastně byly vyvázli, nesnadno ale, vyložiti sobě ostatek této záhadné výpovědi. Bez svolení králova zajisté nebyli by směli velmoži bavorští zetě pána svého pro pouhou opovážlivosť oslepením ztrestati, a nad to ještě v následcích předchozího soudního nálezu; vykonán-li tak tvrdý trest v královském paláci, v obvyklém sídle Arnulfově bez postavení vinníka před krále, tu třeba pomýšleti na neohroženou, o dobré právo opírající se opposici šlechtickou a hledati opovážlivosť Engelschalkovu v jakéms zneužití hodnosti jeho, z kteréž dle vší podobnosti co úřadník a příbuzný králův k obohacení vlastního rodu na škodu druhých kořistiti usiloval. Co nás na tuto myšlenku přivádí, jesť darování veškerého zboží jeho po obou stranách Dunaje klášteru nad Kremží (Kremsmünster). Nespravedlivě nabytý statek měl tímto obrácením jeho k účelům duchovním očistěn býti. Toto vítězství strany šlechtické bylo bezpečně novým a nenapravitelným snížením vážnosti královské. Arnulf netrestal takového pychu. Určitěji líčí se vina Vilémova; bylť se prý pustil do zrádných vyjednávání se Svatoplukem, za oněch časův arci nic nového, neboť jsme několikráte již setkali se s takovým předsevzetím; panovačnosť vodívala ctižádostných z pravidla na takové křivé cesty. I zboží Vilémovo dostalo se mnichům Kremsmünsterským. [1]) Proč ale zabit jesť bratr Vilémův, hrabě Rudpert Korutanský [2]), kterýž byl přece útočiště na Moravě vyhledával, [3]) úkladně od Svatopluka i s přátely svými? — Uvede-li se s tímto případem ve shodu, co mnich Fuldský jakoby následek tohoto úkladného za-

[1]) Cod. dipl. Mor. I. 52.

[2]) Srov. str. 197 t. d.

[3]) Annal. Fuld. na uv. m. str. 409. dí: „Frater quoque eius (Wilhelmi) cum Maravanis exul delitescens, insidioso consilio ducis cum aliis quam plurimis interfectus est.“

bití dále vypravuje, že totiž Arnulf poznovu válečně napadnuv říši Svatoplukovu, největší díl její spustošil, že ale s velkými obtížemi mohl návrat sobě způsobiti, poněvadž nepřítel byl mu východ ze země zavřel: pak věřili bychom, že smrt Rudpertova byla jakýmsi smírem za utracení Viléma; neboť jako Vilém byl v očích Arnulfových zrádcem, podobně směl Svatopluk Rudperta za takového považovati a k němu hrdelně přikročiti, čehož zase Arnulf nemínil jemu bez trestu prominouti. Či uhodil snad Gfrörer na pravý výklad, domnívaje se, že Arnulf žádal na Svatoplukovi, aby vydal uprchlého, v kteréžto žádosti Svatopluk sice netroufal sobě králi odepříti, ustanoviv se zároveň ve vlastním prospěchu, vinného se světa sprovoditi, nepochybně aby tento jiných ještě nespokojených Němcův nevyzradil, kteříž se Svatoplukem tajně byli se prvé smlouvali? Arnulf prý ale neměl na tomto smíru dosti, a protož ujal se války poznovu. [1]) Nechť již ten neb onen výklad bude k libosti, tolik zůstává nepochybné, že i z této nové výpravy Svatopluk vyšel vítězem.

Navrátiv se z Moravy, udal se Arnulf do Oetinku, kdež mu pořádná manželka jeho, Ota, porodila syna, kterýž co Ludvik, přizvaný „Dítětem“, po smrti Arnulfově vstoupil na trůn německý a dožil se zkažení říše Svatoplukovy. Téhož r. 893 učinil také král německý biskupa Vichinga svým kancléřem, [2]) což jest svědectvím, že tento, ač snad biskupství své jmenovitě podržel, v zemích Svatoplukových od té chvíle velmi zřídka býval. Listiny, pod pečetí jeho vydané, nevývratně toho dokazují. Tázati se po příčině tohoto vyjití Vichinga z Moravy, bude asi věcí zbytečnou. Kdož stal se Arnulfovým nepřítelem, nemohl na dál v dobré vůli býti s Vichingem, a když Svatopluk, ač pozdě, přece na konec prozřel, shledal toho Viching, rozpomenuv se asi na Rudperta i přívržence jeho, potřebu, ukliditi se ze země, načež postoupil po smrti kancléře Asperta († dne 12. března 893) na místo jeho.

---

[1]) Srov. Gfrörer, Geschichte d. ost- u. westfränkischen Karolinger, díl II, str. 334.

[2]) První listina, vydaná od Vichinga v službách Arnulfových, hledí k 2. září r. 893. Mon. Boic. XI. 436. Dümmler de Arnulfo rege str. 160.

Na podzim r. 893 odebral se Arnulf z Oetinku do Řezna a ztráviv vánoce ve Viblingách, nastoupil v lednu r. 894 k naléhavé žádosti papeže Formosa první cestu svou do Říma, zůstaviv Bavorům střežení hranic proti Moravanům, kteříž nepochybně byli svolili prozatím k příměří. [1]) Poněvadž ale provodící jej hotovost zemská protivila se dlouhým službám, vrátil se po velikonocích, kteréž t. r. na den 31. března připadaly, přes Alpy nazpět, což bezpečným jest znamením, že r. 894, při nejmenším ale do měsíce května t. r., osobně neválčil se Svatoplukem. Že toho ale i v potomních měsících nebylo, toho svědectvím jest Arnulfův pobyt v Elsasu, od měsíce června pak ve Vormsu, kdež držel sněm říšský. Druhou polovici r. 894 ztrávil v Bavořích, ana stihla ho vítaná jemu beze vší pochyby zpráva, že v samém počátku jeseně (v měsíci září?) Svatopluk, nejnebezpečnější protivník jeho, zůstaviv tré synův, s tímto světem na vždy se rozloučil. Byltě Svatopluk panoval let 24.

Zdělati sobě dokonalý obraz o tomto velkomocném panovníku, sotva kdy bude možné. Základní rysy obrazu toho podávají nám protivníci jeho, mních Fuldský a Regino, opat kláštera Prymského, každý podlé toho, jak na věc hleděli. Onomu či lépe pokračovateli jeho jest Svatopluk „lstivým, krvežíznivým a panovitým nepřítelem Němcův, pochvou vší nevěry, kterýž vzal konec nešťastný.“ [2]) Regino zase spatřuje v králi moravských Slovanův (tak Svatopluka po výtce nazývá) muže

[1]) Teprv na podzim r. 894 smluven jest prý mír mezi Bavory a Moravany. Srov. Annal. Fuld. k t. r.

[2]) Annal. Fuld. k r. 894 na uv. m. str. 410. „Zuentibaldus, dux Moravorum et vagina totius perfidiae, cum omnes regiones sibi affines dolo et astutia perturbando humanum sanguinem sitiens, circumiret, ultimum hortando suos, ne pacis amatores, sed potius inimici domesticis persisterent, diem ultimum clausit infeliciter.“ (Srov. též Annal. Fuld. ad an. 884 „Zuentibaldus . . . plenum doli et astuciae cerebrum“.) Dopověď ona páchne silně po Hannibalovi a Římanech. Mních dává na sobě znáti, že obíral se rád s Corneliem Nepotem, a protož nelze výrazu „infeliciter“ připisovati nijaké váhy. Zbožný letopisec byl asi

mezi svými nejchytřejšího a rozumem nejbystřejšího, jehož království pak synové jeho za krátký toliko čas nešťastně drželi, ani Uhři všecko do základův vyhubili." [1]) Konstantin Porfyrogeneta, pozorovatel vysoce nad stranami postavený, vyznává konečně, „že kníže moravský Svatopluk muž byl udatný a hrozný národům sousedním." [2])

---

toho mínění, že Svatopluk skonal nesmířiv se a na smrtelném loži ještě křesťanskou pohrdaje láskou, i protož mohl konec jeho dobře nazývati nešťastným. Charakteristickou zdá se nám býti pověsť o posledních dnech Svatoplukových, jak nám ji Kozmas v kn. I. číslo 14. (u Pertze IX., str. 44) zachoval. Slovanský bohatýr Svatopluk pozbyl prý („sicut vulgo dicitur") utíkaje z nešťastné bitvy před Maďary, udeřením o větev jedno oko, a zanevřev po té na svět, zmízel prý na dobro z národa svého, nezůstaviv po sobě nižádné stopy. Na sever města Nitry stojí hora Sobor, porostlá hustými lesy, té doby útočiště dravé zvěře a zřídka jen od lovcův navštěvovaná. V klid její byli se tři nábožní mužové rodu urozeného uchýlili, aby smrť a věčnosť bez roztržitosti světské na mysli rozjímati mohli. K těmto poustevníkům odešel prý Svatopluk, oděn v roucho kající, a přijat jsa v bohumilé tovaryšstvo jejich, zjevil jim teprv v hodině skončení svého, čím prvé býval. K této pověsti vztahuje se též letopisec saský (Annalista Saxo, u Pertze na uv. m. VI, str. 589), pravě k r. 893: „Non desunt scripta quaedam, quae de ipso (Zuendibolh) testantur, quod rebellionis suae poenitentia ductus, spreto seculo, patriam reliquerit, ac divinis obsequiis se subiiciens, in coetu religiosorum vitae reliquum egerit." Jak asi vznikla tato pověsť, o tom srov. Dobnerovy Annal. III. str. 297. Jiné pověsti o skončení Svatoplukově podávají Dalimil v kap. 24., Keza v Endlicherových Monum. rerum Ungar. str. 101. a Thurocz v Schwandtnerových Scriptores rerum Ungar. str. 82.

[1]) Regino k r. 894 na uv. m.: „Circa haec tempora Zuentibolh, rex Marahensium Sclavorum, vir intra suos prudentissimus et ingenio callidissimus, diem clausit extremum, cuius regnum filii eius pauco tempore infeliciter tenuerunt, Ungaris omnia usque ad solum depopulantibus."

[2]) Const. Porphyr. de adm. imp. v kap. 41 (Bonerova vyd. str. 175): „Moraviae princeps Sphendoplocus fortis terribilisque populis finitimis fuit, filiosque habuit tres, et fatis concedens, regionem suam in tres partes divisit, filiisque singulis suam portionem tradidit, maximum natu principem magnum faciens, reliquos vero duos sub eius potestate con-

K účelům našeho posouzení povahy Svatoplukovy poskytuje historie jeho, kterouž jsme s možnou věrností před očima čtenáře rozvinuli, dosti světlých i temných stránek. Spatřujemeť ho, an skrze prostředek dvou zlých skutkův na trůn zasedá; neboť nemluvíc již ani o zradě na vlastním strýci neslušíť zajisté na muže, aby zrušil dané slovo, byť i nepříteli; již pohané učili tomu, tím více křesťané, a Svatopluk byl křesťan. Tito skutkové přivedli ho od samého počátku do křivého postavení, na čas k vlastnímu národu, trvale k Němcům. S národem svým smířil se záhy skrze šťastná podniknutí, nesoucí se jak k rozšíření říše, tak k dobytí nezávislosti její. Dovedl zajisté shromážditi okolo sebe říši neobyčejné rozlohy, a Morava stala se středištěm říše slovanské, kteráž od Labe u Děvína prostírala se dolů až k Bělehradu; čeho ale (jako druhdy Marbod) nikterak nedovedl, jesť, zjednati říši této skrze prostředek přiměřeného spojidla náležitou ustavičnosť. K Němcům neměl se Svatopluk ani upřímně ani rozhodně, nejsa sice nikdy jich přítelem, vždy ale podléhaje vlivu jejich. Aby říši svou zvelebil směrem právě národním, k tomu nedostávalo se mu smyslu; rovněž byl prázden onoho politického důvtipu a rozhledu, kterýž z panovníkův činí muže veliké. Kdyby byl náležitě o to pečoval, aby cestou od apoštolské stolice ukázanou dostalo se říši jeho povahy statu církevně i národně uzavřeného, kdyby z ní byl totiž učinil říši slovanskou, spoléhající na základech římsko-křesťanských, byly by se o ni jako o skálu rozrazily vlny jak germanisace francké, tak příboj nájezdův maďarských. K takové výši nedovedl však sebe povznésti. Přese všecky stkvělé vlastnosti osobní, dílem i od nepřátel samých uznávané (jako jsou udatnosť, rozhodný talent válečný, bystrota a chytrosť), náleží na

---

stituens.“ Z téhož díla Konstantinova (de admin. imp. str. 176) pochodí pěkné čtení, že Svatopluk, chtěje pozůstalým synům důležitosť spojených sil smyslně k srdci přivoditi, každému z nich otep o třech holích podal, aby ji přelomili; čehož když pak napořád svésti nemohli, rozvázav otepi a vyndav hole, každému o sobě je zlámati kázal.

konec přece jen Svatopluk k oněm mužům, o kterých nesnadno jest tvrditi, stáli-li k dobrému či na neštěstí národa svého při vesle osudův jeho. [1])

Nyní chceme se ještě o to pokusiti, abychom vylíčili rozlohu říše Svatoplukovy, jakouž tato asi měla při smrti jeho Připojujeme toto rozjímaní k tomu, co jsme již na str. 178 a násl. o rozloze arcidioecese moravské byli pověděli, opakujíce zde v krátkosti, že k říši Svatoplukově příslušely: Morava v nynějším objemu svém, podobně i Čechy; dále z dolejších Rakous severní polovice staré čtvrti nadmanharcské až k ř. Chubi, jakož i hořejší, k poříčí Dyje náležitý díl čtvrti podmanharcské; z nynějších Bavor nejvýš jen jižní svah Šumavy podél hořejšího Řezna; za to ale nalézaly se pod svrchovaností Svatoplukovou co poplatné země nepochybně veliké díly nynějších Sas a království pruského. Neboť povážíme-li výpověď Dětmara, biskupa Mezibořského (narodil se r. 976, zemřel 1018), tvrdícího, že Svatopluk druhdy býval pánem a knížetem předkův jeho, jemuž odváděli výroční poplatek, [2]) a vzpomeneme-li polohu

[1]) Výčitky, kteréž činí našemu knížeti legenda o sv. Klimentu v kap. V., nazývajíc ho „barbarum hominem et pulchri ignarum, mancipium voluptatum muliebrium in luto obscoenarum se volutans actionum,“ výčitky tyto chceme, uvažujíce čas a mravní cit osvícenějšího učeníka a životopisce sv. Klimenta, kterýž píše je, naplněn jsa hořkostí nad vypuzením mistra svého, — vykládati sobě v mírnější smysl; podobně i slova legendy moravské, kteráž v kap. 10. dí o Svatoplukovi, že „Svatopluk regnum Moraviae gubernaret sua feritate fastu inflatus arrogantiae cum ministris Satanae.“ Ba i samý nepříznivý úsudek, kterýž životopisec sv. Methoděje (legenda pannonská) v kap. IX. pronáší o našem Svatoplukovi, řka: „Po sem že staryj vrag, zavid'livyj dobru i protiv'nik istině, v'zdviže s'rdce vragu morav'skago korolię na n', s' vsěmi episkopy“ atd. ztrácí podstaty své, čte-li se spíše (vedlé návrhu Dr. H. Jirečka ve Světozoru z r. 1860, č. 3) „vragu něm'českago korolię“ nebo dle interpunkce Bělovského „vragu morav-skago, korolię“ (t. j. krále Ludvika). Jediná česká legenda přeje Svatoplukovi, nazývajíc ho v kap. 6. „religiosum utique et devotum, qui tunc temporis potentissimus erat, quasi imperator habens latissimum regimen.“

[2]) Thietmari Chron. Pertz Script. III. 835: „Boemii, regnante Zuetepulco duce, quondam fuere principes nostri. Huic a nostris parentibus

Meziboře při ř. Zále, uvedouce sobě zároveň na paměť výpověď našeho Kozmy (nar. 1045, † 1125), že Svatopluk netoliko Čechy, nýbrž i jiné ještě krajiny až k Odře sobě podrobil [1]), a důvěřujíce se na konec (což s podstatou lze učiniti) v obsah legendy pannonské, ještě v druhé polovici 9. století složené, v kteréž píše se o jednání sv. Methoděje s mocným knížetem pohanským při Visle: [2]) pak ovšem nebudeme se déle rozpakovati, abychom země

quotannis solvitur census, et episcopos in sua regione, Marierun dicta, habuit, quod omne is et succesores sui, superbia tumidi, perdiderunt, quia omnis humilitas, evangelio teste, crescit et arrogantiae sublimitas minoratur." Že Dětmar na místě „Moravi" klade zde „Boemii", snadno lze vyložiti. On totiž počal psáti kroniku svou co biskup Mezibořský r. 1000, tedy v době (srov. Pertz na uv. m. str. 727), za které jmeno Moravanův až na zpotvořený zbytek „Marierun" již v zapomenutí bylo upadlo a jejich činy na onen národ přenešeny jsou, kterémuž za časů Dětmarových byli poddáni. Nechť již slova „nostri" vztáhneme k biskupství nebo mládenectví Dětmarovu, vše jedno; rodiště jeho Halberštat (srov. Pertze na uv. m. str. 724) a biskupská stolice Meziboř jsou obě v nyn. pruském Sasku a to v tak severní poloze, že sotva potkáme se s výčitkou smělosti, tvrdíce, že Magdeburk (Děvín) nebo Halberštat byla asi nejsevernější místa poplatná Svatoplukovi.

[1]) Kozmas k r. 894 (u Pertze na uv. m. IX. 44) dí: „Qui (Zuatopulch) sibi non solum Bohemiam, verum etiam alias regiones, hinc usque ad flumen Odram, et inde versus Ungariam usque ad fluvium Gron subiugarat."

[2]) Pannon. leg. dí v kap. XI: „Pogan'sk knęz sil'n vel'mi, sědię v' Vislěch .... Pos'lav že k němu reče: Dobro ti się kr'sti, synu, voliú svojejú na svojej zemli, da nie plěnen nud'mi kr'ščen budeši na čużej zemli, i pomięneši mię. Ježe i byst. In'gda že paky Svietop'lku vojujuščü na poganyja .... pos'la k nemu (Methoděj) glagolię: Jako ašče mi się oběščaješi na svietyj Petrov d'n' s voji svojimi s'tvoriti u mene, věruju v bog, jako prědati ti imať ja v'skorě. Ježe i bysť." — Lelevel nazývá v díle svém „Narody na zemiach slawiań'skich", str. 676 tohoto knížete Vyšislavem nebo Vyševítem, nepochybně dle Const. Porphyr. de admin. imper., kterýž v kap. 33 na uv. m. str. 160 jmenuje ho „Βουσεβουτζη (tedy právě „Výšebud") .... εἰς τὸν ποταμον Βίσλας". Polský kronikář Buguchval říká mu Vyslav i usazuje ho v starém hradě nad ř. Nidou, kteráž po levé straně do Visly se ústí, pravě, že r. 884 se Svatoplukem válčil. Srov. Lvovský Dziennik literacki č. 9 z r. 1854, pak Lelevela „Polska wieków srod. IV. str. 506."

a krajiny, položené po obou březích Labe a Odry mezi Vislou u Krakova a saskou Zálou, počínajíc od pramenův jejích v Černých horách a dolů skrze nynější Kobursko, Švarcbursko, Altenbursko (Plísensko), Výmarsko, kraj Mezibořský a Anhaltsko až k ústí jejímu do Labe proti starému Serbišči (Zerbst) přiřkly i se starým Míšenskem, oběma Lužicemi, s hořejším a dolejším Slezskem i se západní Haličí co poplatné državy k říši moravsko-pannonské. Bylyť zajisté tyto krajiny, jak již na str. 62 t. d. vyloženo, bez výminky osazeny od slovanských kmenův, kteříž, náležíce k čeledi srbské a polské, s rozličnými jmeny v historii se jeví. Známeť jmena tato na díl z listiny, kterouž nám Kozmas zachoval, t. j. ze zakladací listiny biskupství pražského z r. 974. [1]) Podlé tohoto pramene (jdouc od Zály k Visle, tedy od západu na východ) seděli kromě Srbův a Glomáčův, odjinud známých — nejzápadněji Milčané mezi řekou Kvisou, českým lesem (t. j. Krkonoši a Zhořelskými horami) a Míšenskem až k černému Halštrovu. Hlavní hrad jejich byl Buděšín, a země jejich obsahovala potomní hořejší Lužici s 30 hrady (a župami). [2]) V dolejší Lužici, tedy na sever od nich, na západ řeky Bobravy přebývali Třebované (v nich hrad Třebel). K východu od nich

[1]) Kozmas k r. 1086 u Pertze na uv. m. IX. str. 91. Jakkoli tento zakladací list, jejž byl biskup Gebhart r. 1086 cís. Jindřichovi IV. k potvrzení předložil a kterýž (jak s velikou podobností tvrditi lze, poněvadž v oněch dobách hranice zemské s dioecesními bývaly za jedno) objem státu českého z r. 974 vypisuje, — z důvodův, u Dümmlera v jeho historii biskupa Pelhřima Pasovského (v Lipsku 1854, str. 174), pak v Giesebrechtově Geschichte d. deutschen Kaiserzeit (v Brunsviku 1855, díl I. str. 789) a v Lelevelových „Národech“ atd. str. 712 zejmena obsažených, sotva asi v takovém znění prvotně byl složen, v jakémž nyní nám se jeví: domníváme se přece k tomu býti oprávněny, abychom jeho, pokud totiž s jinými prameny ve shodě se nalezá, zde co prastarého svědectví užili k zjištění jmen oněch slovanských kmenův, kteříž přebývavše druhdy mezi Zálou a Vislou, k říši Svatoplukově co poplatní příslušeli.

[2]) Šafařík Starož. slov. str. 910. Zeuss, d. Deutschen, str. 645 a Stenz-) lova Gesch. Schlesiens I. 14. Počet míst (t. j. nepochybně hradův a žup klade se tu dle zeměpisce Bavorského z IX. století, vytišt. u Šafaříka na uv. m. str. 980.

byli Boboraně, t. j. obyvatelé dolejšího pořící ř. Bobravy, kteráž u Krosna ústí se do Odry. Mezi Bobravou, Odrou a Katzbachem, nedaleko Liubiąze do Odry se vlévajícím, tedy zejmena v nynějším vládním okruhu Lehnickém, seděli Dědošané (Dědosezi?) s 20 hrady, a na jih odtud v nyn. vládním okruhu Vratislavském Slęzané při ř. Slęze (nyní Lohe), kteráž nedaleko Vratislavě samé do Odry padá. Té doby měly hradův 15. [1]) Celý nynější okruh Opolský, Těšínský díl Slezska, pak západní (polská) Halič a snad i nejbližší část východní Haliče až k mezím kraje Stryjského a Lvovského náležely největším dílem svým pod obecným té doby u Slovanův názvem Velkého či Bílého Charvatska též k říši Svatoplukově. [2])

---

[1]) Doklady toho viz v Šafaříkových Starož. str. 759, 760 a 909.

[2]) Srov. Lelewela Narody na ziemiach Slav. str. 711: „Liczano do niéj (t. j. do pražské dioecese) Chrobacia až do rzeki Stir, i podgórze až do Dunaju, gdzie była provincia Wag.“ Šafařík ve svých Starož. str. 639 dokládá: „v pravé pak pravdě vztahovala se sídla Charvatův nepřetrženě od východní Haliče . . . přes pohoří Tater, na západ snad až po město Krakov, v jednotlivých pak osadách na severu až do českých Krkonoší.“ Dle výpovědi krále Alfreda v Orosiu (u Šafaříka na uv. m. str. 979) přebývali na severozápad Moravy Glomáči (mezi Labem a dolejší Vltavou [Mulde], od Míšně až k Torgovu, Zeuss na uv. m. str. 644) a na východ jich Horithi (t. j. Charvati) a severně Horithův je prý země, řečená Mägdaland (?), a severně Mägdalandu je země Sarmatův (t. j. severních a východních Slovanů). V zakladací pak listině biskupství pražského (u Kozmy na uv. m.) čte se: „Deinde ad aquilonem hii sunt termini: Psouane (t. j. Pšované v krajině Mělnické až do sev. končin býv. kraje Boleslav.), Chrovati et altera Chrovati, Zlasane, Trebovane, Boborane, Dedosese usque ad mediam sylvam, qua Milcianorum occurunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos, Bug scilicet et Ztir cum Kracovia civitate provinciaque, cui Wag nomen cum omnibus regionibus, ad praedictam urbem pertinentibus, quae Krakow est. Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Titri (Tatry), dilatata procedit.“ Srovná-li se s tímto místem, co král Alfred v Orosiu vypovídá o krajinách Karpatských (viz nahoře), pak mohly řeky Bug a Styr (ač nenáleží-li čísti: Stryj) toliko ve vrchovišti svém, t. j. pokud tekou skrze nynější Halič, býti hranicemi na východ, odkudž by pak v těchto končinách kromě polské

Jakým směrem další východní hranice říše Moravské r. 894 skrze nynejší Uhry šly, o tom zachovaly se u Konstantina Porfyrogenety některé zprávy. Dle něho zdá se, že byly řeky Hernad a Tisa hranicemi říše, tato zejmena během svým asi od ústí Hernada až k souvodni své s Dunajem, kterážto řeka pak společně se Savou (počítáme-li sem ještě i panství Braclavovo) jižní hranici říše činila. O západních hranicích promluvili jsme již na str. 179 t. d. Podlé toho byly by z nynějších Uher spadaly v objem říše Svatoplukovy: celé Slovensko, celé Předtisí a největší díl Předdunají, pak celá Slavonie se Srěmem. [1])

Pověsť, že by i Polsko a Rus byly poslouchaly Svatopluka, náležíce též k říši jeho, spoléhá na pozdějších kalných pramenech, prázdna jsouc všelikého historického základu. [2])

Halíče počítati slušelo k býv. říši Svatoplukově i někdejší haličské kraje Żołkievský, Lvovský a Stryjský. Toto domnění nezdá se však býti k pravdě podobné a síce zejmena i proto, že na zakladací list pražského biskupství právé vzhledem k Bugu a Styru nelze spoléhati. Mnohem více snášelo by se asi s pravdou, přijmouti řeku Nidu, při kteréž bylo (de Boguchvala) sídlo Vyslavovo (lépe: Výšebudovo) t. j. až ku které dosahovalo zemiště Vislanův, za severovýchodní mezi říše Svatoplukovy. Nida, Visla, Dunajec a Hernad byly pak asi další přiměřené hranice dolů k Tise, kteráž, jak dále uvidíme, činila nepochybně jihovýchodní hranici státu Svatoplukova.

[1]) Rozumí se samo sebou, že sestavení toto má do sebe toliko přibližné platnosti, poskytujíc jakýsi rámec k obrazu říše Svatoplukovy.

[2]) Pulkava v Dobnerových Monum. hist. III. 99.

HLAVA PÁTÁ.

KONEC MOJMÍROVCŮV.

Synové Svatoplukovi zápasí s Maďary. — Mír s Franky r. 894. — Odpadnutí Čechův r. 895. — Císař Arnulf a kníže Braclav. — Odpadnutí Srbův r. 897. — Domácí různice mezi syny Svatoplukovými. — Poselství Mojmíra II. do Oetinku r. 896. — Sněm v Řezně r. 897. — Svatopluk mladší válčí s Mojmírem II. r. 898. — Svatopluk odveden do Němec r. 899. — Mojmír II. a Isanrich. — Arnulf umírá r. 899. — Církevní poměry na Moravě. — Viching biskupem v Pasově r. 899. — Mojmír II. žádá v Římě za biskupy. — Z Říma posýlají se tři legáti. — Tito rozdělují říši Mojmírovu na tré biskupství a jedno arcibiskupství. — Z toho spor se Salcpurkem r. 900. — Mojmír II. a Ludvík Dítě r. 901. — Moravané válčí s Maďary r. 901 a 902. — S Německem zachovávají pokoj. — Náhlé zkažení říše moravsko-pannonské. — Závěrečné rozjímání.

Výše moci své dosáhli jsou Mojmírovci za Svatopluka. Smrtí jeho počíná jich úpadek. Vlastní pramen tohoto úpadku sluší ale hledati v nejasné politice Svatoplukově. Co je nad to, bylo toliko prostředkem, uspěšujícím tento úpadek, jako na př. dělení říše, u slovanských rodův panovnících tak oblíbené. Hned po smrti Svatoplukově r. 894 dostala se říše moravská, (kteráž ostatně v mezích, v předchozí kapitole přibližně vytknutých, nikdy na př. nebyla tak rozsáhlá, jako mocnářství rakousko-uherské) třem synům jeho, Mojmírovi II, Svatopluku a Svatoboji (?), a sice v tom způsobě, aby mladší dva měli nejstaršího,

Mojmíra totiž, svrchovaným pánem svým čili velkoknížetem, kteréžto ustanovení za pozdější doby právě také na slovanské Rusi i v Polsku v obyčej vešlo, nepotkavší se však nikdy s očekávaným prospěchem. Tak bylo i na Moravě. Svatoplukovcům nepopřáli sice Uhři hned po smrti otcově chvíle k rozbroji, jenž by Němcům zajisté byl velice po chuti býval; neboť ještě v roce úmrtí Svatoplukova vydrancovali jsou ukrutným způsobem pannonský díl Moravy i přinutili takto bratry, smluviti se po dobrém s Franky a přivésti zejmena válku, již byli po otci zdědili, ku konci pořádným mírem, kterýž zavřen jesť ještě na podzim téhož r. 894. [1]) Výminky míru toho nedošly do našich časův; bylyť ale nejspíše nemálo tvrdé, dávajíce zároveň svědectví o tom, že svazek, který ještě před několika měsíci kmeny slovanské s trůnem Svatoplukovým spojoval, v tuhosti své nemálo již byl ulevil. Čechové byli první, kteříž znamenajíce tuto příhodnosť, strojili se ji v domnělý prospěch svůj obrátiti. Prostředkem měsíce července r. 895, když Arnulf byl říšský sněm v Řezně okolo sebe shromáždil, přišla jsou (jak kronikář Fuldský vypráví) „všecka knížata Čechův, jež byl Svatopluk mocně od říše německé odtrhnul“, zejmena též Spitihněv a Vratislav, synové Bořivoje, nepochybně též r. 894 se světem se rozehnavšího, k Arnulfovi do Řezna, i byvše tu s velikou poctou přijati a usmířeni, slibovali prý dle obyčeje rukou dáním věrnosť říši německé. [2]) Té doby prošlo také dle vší podobnosti přidělení Čech k dioecesi Řezenské, čímž objem moravské arcidioecese nemálo stenčen. [3]) Velkokníže Mojmír II. díval se asi tomuto skrácení panství svého dosti klidně; neboť Arnulf měl se se strany Moravanův tak bezpečna, že následujícího r. 896 nastoupil podruhé výpravu korunovační do Říma, zůstaviv

---

[1]) Annal. Fuld. k r. 894 na uv. m. str. 410.

[2]) Annal. Fuld. k t. r. str. 411: „Omnes duces Boemaniorum . . . ad regem venientes . . . per manus, prout mos est, regiae potestati reconciliatos se subdiderunt.“

[3]) Srov. rozpravu Tomkovu v Časop. česk. Mus. z r. 1857 str. 362.

hájení krajišť oddanému příbuznému svému Lipoltovi (Liutbold), jemuž byl po smrti Rudpertově také Korutany, pak (r. 895 asi) hořejší Pannonii, dále župu Podunajskou a Sulcskou, jakož i krajiště české (v dolejších Bavořích) svěřil a odevzdal. [1]) Vedlé něho zůstával ostatně Aribo vždy ještě markrabím v krajišti Východním.

Na císařství korunován jesť Arnulf od papeže Formosa dne 25. dubna, [2]) jakkoli bez žádoucího užitku. Vážnosť Arnulfova tím v Italii nic se nevzmohla. Nemocen vrátil se nový císař v měsíci květnu do Němec i přijal ještě na podzim t. r. v Řezně biskupa Lazara co posla císaře byzantského, Lva VI, kterýž mu nepochybně donesl zprávu, že v létě t. r. Uhři s Bulhary tuze se potýkali, byvše ale na konec předce od nich poraženi.

Zpráva tato pohnula asi císaře, že té doby hájení dolejší Pannonie, pokud pod něho slušela, i s hradem Blatnem poručil knížeti Braclavu, osvědčenému příteli Němcův, [3]) kteréžto opatření vidělo se velkoknížeti moravskému asi s podobným býti považením, jako odtrhnutí se Srbův, kteříž r. 897 poslali jsou své plnomocníky do Salcu (v potomním Hannoversku), poddávajíce se po nich císaři. [4]) Vůbec spatřuje se, ano dílo Svatoplukovo, spoléhající pohříchu toliko na meči, náhle počíná se bořiti. Nikoli odtrhnutí se Čechův a Srbův, aniž nájezdy Maďarův zavinily zkázu jeho. Nehody toho způsobu nikdy nebyly by vůči silné a oblíbené vládě k místu přišly; dílo Svatoplukovo

---

[1]) Srov. Dümmlera de Arnulfo Francorum rege str. 92 a 115, pak téhož: de Bohemiae conditione Carolis imperantibus. V Lipsku 1854 str. 27, pak Neugart, Cod. dipl. Aleman. I. 525.

[2]) Böhmerovy Regest. Carol. Nr. 1120., Pertz, Leg. I. str. 561 a Dümmler, de Arnulfo atd. str. 134 rozhodli jsou se pro 18. duben t. r. Dle Jaffé, Reg. Pontif. str. 301 bude však 25. duben případnější. Proč Giesebrecht ve své historii něm. císařův I. 147 přijímá r. 895 za korunovační, těžko se dohádati.

[3]) Annal. Fuld. k r. 896 na uv. m. str. 412.

[4]) Annal. Fuld. k r. 897 na uv. m. str. 413, pak Dümmler de Arnulfo rege, str. 153.

vzalo za své, poněvadž nemělo ani základův ani podstatného vazadla. Moc železa i bázeň počaly mízeti, když říše byla trojdílnou se stala, a Svatoplukovci — jak vedlé opatření, od otce na smrtelném loži učiněného, [1]) ani nebylo jinak lze očekávati, — na místě svorného jednání od r. 896 oblibovali sobě tak tuhé rozbroje, že čtyři léta po smrti otcově každý z nich ukládal nejen o jedinovládu, nýbrž i o bezživotí bratrovo. [2])

Při takovém stavu věcí stalo se ovšem strannictví i pronásledování nezbytné, i rozumí se samo od sebe, že strana, kteráž mněla se býti utlačenou nebo vůbec jen prozrazenou, hleděla útěkem se spasiti, a že zejmena u Němcův útočiště a ochrany se doprošovala. Takoví hosté, ač nezvaní, byli bezpečně císaři německému vítáni, kterýž tedy sotva asi milostivě přijal poselství, vypravené od Mojmíra II. v prosinci r. 896 do Oetinku, kdež císař té doby vánoce slavil [3]), a vyřizující od pána svého, aby císař nepřijímal více takových poběhlých lidí z Moravy, ač chce-li vůbec s velkoknížetem přebývati v pokoji. [4]) Naopak asi raději uzřel u sebe poselství knížat českých, kteréž v lednu r. 897 o zemském sněmu do Řezna bylo se dostavilo, aby jmenem národa žalovalo zde na útisky, kterýmiž prý Moravané Čechy stihají. Vzdaž-li asi poselství toto nemá nějakých stykův s předešlým, jež byl vypravil velkokníže Mojmír? Čechové zavítali na sněm, aby nevěry své se ospravedlnili; důvodův svých polepšili královskými dary a dokládáním oddanosti své

[1]) Const. de admin. imp. v hl. 41 na uv. m. str. 176: „Post huius autem Sphendoploci mortem anno uno in pace exacto, orto deinde dissidio et bello civili, invadentes Turcae (Hungari) funditus eos exstirparunt."

[2]) Annal. Fuld. k r. 898 na uv. m. str. 413. Jan Dalibor Wagiliewicz dokládá ve Lvovském Denníku Literackém z r. 1854, č. 12, že Svatopluk a Svatoboj zdvihli jsou se odbojně za pomocí Němcův proti Mojmírovi II. To že prý bylo příčinou, proč Mojmír Isanricha se ujímal. O jaké prameny opírá se zde tento, jinak střízlivý kritik?

[3]) V Annal. Fuld. stojí v této příčině rok 897.

[4]) Annal. Fuld. k r. 897 na uv. m.

i prosili sobě pomoci. Arnulf — tak povídá letopisec [1]) — měl se k nim ochotně i držel prý na konec téhož roku na levém břehu Dunaje i při řece Řeznu [2]) válečný lid po hotově, aby dle potřeby do Moravy vtrhnouti nebo Čechům přímo na pomoc přispěti mohl. Oblíbil-li sobě Arnulf, spouštěje se takto cesty práva a spravedlnosti, straniti Čechům proti Mojmírovi: tož asi dal se v tom jednak vésti obavě, že Mojmír, nabuda sil, půjde časem svým za příkladem otce svého; jednak mělo asi v té příčině něco vlivu novotné, prostřednictvím Braclava sjednané přátelství dvoru Byzantského, odkudž, jak jsme výše připomenuli, schvální vyslanec, biskup Lazar totiž, na podzim r. 896 do Řezna byl se dostavil, poctivé dary nesa a císařské důstojenství Arnulfovo lichotivým způsobem uznávaje. Také činil císaři na oko naději na byzantskou pomoc v Italii, začež tento opustiv dávní spolčence své, totiž Bulhary, na kteréž Byzantští poštvali Uhry, — učinil přítele oněch, knížete Braclava totiž, správcem v dolejší Pannonii.

Tak měly jsou se věci, když následkové politického postavení, kteréž císař na sněmu Řezenském vůči svářícím se Svatoplukovcům byl sobě oblíbil, hned následujícího roku 898 počali vycházeti na jevo. Dvůr německý ujímal se mladšího bratra, Svatopluka totiž, i poručil, aby jemu Aribo, krajišťník východní, pak bavorský markrabí Lipolt proti velkoknížeti Mojmírovi válečnou pomoc učinili. Lipolt zachoval se dle rozkazu; Aribo pak vtrhnul síce do Moravy, zde však počal sobě i s synem svým Isanrichem (kterýž se druhdy byl v rukojemství u Svatopluka zdržoval) a jedním z nejpřednějších pánův bavorských, s hrabětem Erimbertem totiž, vésti tak podezřele, že císař Arnulf shledal toho potřebu, usouditi v Ranghofech (blíže Brúmova rakouského) v měsíci srpnu t. r. Aribovi trest časného složení s úřadu, Erimbertovi pak vězení, což také ve skutek uvedeno. Onomu kladeno za vinu, že prý společně se synem

[1]) Annal. Fuld. k r. 897 na uv. m.

[2]) Tedy při českých hranicích. srov. str. 179 t. d.

způsobil a podněcoval roztržku mezi Svatoplukovci; druhý pak usvědčen byv v zrádě proti Arnulfovi, zajat jest od knížete Braclava jako služebníka císařova (srov. str. 169 a 214 t. d.) i v okovech od Lipolta před císaře postaven. [1]) Oba, Aribo totiž i Erimbert, přimlouvali nepochybně Mojmírovi, aby říši hleděl zase sjednotiti, počítajíce asi na něho k způsobení sobě vlastní samostatnosti v krajích, jim svěřených. Isanrich dovedl se lépe opatřiti; spasiv se v čas útěkem i pozdvihnuv se válečně, přemožen jest teprv roku následujícího. Válka s Moravany prodloužila se ostatně až do zimy, jevíc se v podobě loupežných nájezdů Bavorův do zemí moravských, kteréž ale toho nikterak nesvedly, aby Mojmír se poddal; neboť uživ zrády jmenovaných velmožův, obdržel spíše vrch nad bratrem svým a sevřel ho i společníky jeho v jistém (jinak nejmenovaném) hradě, kteréhož teprv následujícího roku 899 nové vojsko Arnulfovo dobylo a spálilo, načež Svatopluk, takto ke svobodě se dostav, z milosrdenství odveden jest někam do Němec [2]). Mizíť od té chvíle z historie.

Mojmír dosáhl tedy, čeho byl sobě žádal; poněvadž o třetím bratru nikdež nečiní se zmínky, lze totiž s podstatou se domnívati, že po vyjití mladšího Svatopluka ze země, Mojmír II. opětně ocitnul se samojediným pánem říše moravské, kteráž přese všechno odtrhnutí se Čechův a Srbův vždy ještě tolik v sobě obsahovala prostředkův, že Mojmír, spoléhaje o ně, nejen říši německé stačil odpor klásti, nýbrž i Uhrům se ubrániti, kteří právě tím časem (totiž v srpnu r. 899) první loupežnou výpravu svou, a sice Posávím nahoru, tedy zemí Braclavovou, do Italie byli podnikli a v hořejší části její do jara r. 900 drancujíce se potulovali. [3])

Moravané vytýkali jsou Němcům, že Uhrům ukázali cestu do Italie, ba že i posylkami peněz k tomuto nájezdu jich po-

---

[1]) Annal. Fuld. k r. 898 na uv. m. str. 413.

[2]) Annal. Fuld. k r. 899 na uv. m. str. 414.

[3]) Srov. Dümmler de Arnulfo Rege, str. 161, pak Dambergrova synchron. Geschichte IV. 195 a kritiku t. d. str. 82.

hnuli. [1]) Mojmír zajisté uzřel toho potřebu, k ochraně jižních hranic Moravy postaviti vojsko při Dravě, neboť mu to bezpečnosť země přikazovala; při tom všem cítil v sobě ještě dostatek síly, aby přijal v ochranu a pomoc svou psance z říše německé, jakkoli sám musil sobě vyznati, že tímto skutkem všecken těžký hněv Bavorův na sebe uvalí. Tímto psancem byl Isanrich, kterýž roku předchozího, po dokázané zrádě, kteréž byl s otcem svým a Erimbertem se dopustil, na vlastní ochranu svou prapor povstání proti císaři Arnulfovi vztýčil. Jakkoli chromý od následkův mrtvice, odhodlal se císař přece, osobně vytrhnouti do pole proti odbůjci; tak velice štítil se, svěřiti vedení vojska některému z manův svých. Na lodech pustiv se dolův po Dunaji, jal se obléhati Isanricha v tvrzi jeho Mútaruně. Po tuhém odporu dostala se tvrz, a s ní Isanrich i rodina jeho císaři do rukou. Maje do Řezna vezen býti, uprchnul na cestě a došed šťastně Mojmíra, zmocnil se za pomocí tohoto celého panství svého, t. j. části krajiště Východního. [2]) Takovým způsobem dokázal Mojmír, že netřeba mu císařovy moci se strachovati, kterýž ovšem také nemohl ničehož více proti němu podniknouti; neboť dne 8. prosínce téhož roku 899 stihla ho smrť, zjednavší sotva sedmiletému synu jeho Ludvikovi přístup k trůnu říše, kteráž z venčí nacházela se v nebezpečenství, nemajíc sama v sobě náležité sjednocenosti. Od 21. ledna r. 900 datuje Ludvik, příjmím Dítě, panování své.

Velkokníže Mojmír II., počínaje sobě statečně v obraně říše otcovské, od vnějších nepřátel v nebezpečenství jsoucí, vždy ale ještě mocné, — neztratil přese všechen téměř čtyrletý hluk válečný ani na chvíli z mysli, čeho jemu a národu jeho nejvíce jesť třeba, t. j. samostatné, jedinému papeži podřízené organisace církve moravské. Podobáť se, že po smrti Svatoplukově Arnulf vší silou k tomu pracoval, aby

[1]) Cod. dipl. Mor. I. str. 62.
[2]) Annal. Fuld. k r. 899 na uv. m.

Moravu strhl v dřevní církevní i politickou podřízenosť k říši německé; rozbroje mezi bratřími, odtrhnutí se Čechův, vojny bavorské a uherské, povýšení Vichinga byly asi viditelnými články téhož řetězu, kterýmž trůn moravský měl otočen a znenáhlým napínáním jeho konečně povalen býti. A však Mojmír bránil se udatně a jesť-li v davu zřejmého nebezpečenství ohlížel se po spolčencích, jež Arnulf se své strany nazýval zrádci, jako byli jsou Aribo, Erimbert, Isanrich a j., kdož by troufal sobě ve zlé mu toho obraceti? Ano, byť i s pravdou se snášelo, čeho zejmena Dětmar (Theodmar), arcibiskup Salcpurský, a podbiskupí jeho Mojmírovi vytýkali, že přijal k sobě nemalé zástupy Uhrův co vojsko nájemné, [1]) i v tom budou mu těžké okolnosti dostatečnou omluvou.

Toť, hle, byly ale jen pouhé prostředky odvarovací, kteréž na dél nemohly vystačiti. Měl-li viklající se trůn trvale upevněn býti, náleželo výdatnější, mravní totiž sílu vzíti na pomoc, a té mohla jediná stolice apoštolská poskytnouti, ku kteréž také Mojmír, pokusiv se prvé daremně při Salcpurském metropolitovi o dobré právo své, hned r. 899 v těžkostech svých prosebně se obrátil. [2])

Staloť se totiž roku právě řečeného, že dosavádní biskup Nitránský, Viching, od roku 893 kancléř Arnulfův, od téhož po smrti biskupa Engilmara († 31. prosínce 898) jmenován jesť biskupem Pasovským [3]), odkudž církev moravská docela osiřela. Neboť spojovati dvě biskupství v jedné osobě, běželo proti právu kanonickému a nesnadno bylo také za tehdejších běhův, zjednati zvláště pověstnému Vichingovi dispensi od tohoto pravidla; a protož vázán byl Viching (ač neučinil-li tak již, bera na se povinnosti úřadu kanclérského, kteréž ho bez přetržky při dvoře zaměstnávaly), vzdáti se nyní výslovně

[1]) Cod. dipl. Mor. I 63. k r. 899. „Ipsi (Moravi) multitudinem Ungarorum non modicam ad se sumserunt."

[2]) Cod. dipl. Mor. na uv. m. „Directa nobis (a Moravis) epistola", praví arcibiskup Dětmar.

[3]) Srov. str. 203 t. d. Annal. Fuld. k r. 899 na uv. m. str. 414.

a bez všeliké výhrady moravského biskupství svého. Měltě Arnulf bezpečně dobrou příčinu, proč právě Vichinga, kterýž s říší moravskou a se sousedními Uhry nezůstal bez živých styčností, učinil nástupcem Engilmarovým. „Z Pasova, velice příhodně položeného, měly se totiž Morava i Pannonie skrze bývalého toho biskupa slovanského pojíti v pouta církevní i politické závislosti.“ [1]) Císař dovolával se v této příčině jistého dekretu papeže Štěpána V. z roku 886, kterýmž svoluje se, aby biskupům, jichž dioecese od nevěřících dokonalou zkázu byly vzaly, dána byla jiná uprázdněná biskupství. [2])

Ovšem nedopouštělo toto nařízení vzhledem k dioecesi Nitranské doslovného výkladu; nebylať ona tehdáž ještě ve všech částech dokonale zkažena, jakkoli nedá se upříti, že končiny její mezi Tisou a Dunajem, pak nejjižnější díl mezi Dravou a Sávou nad obyčej byly spustly. [3]) V těchto důvodech, ale neméně ještě v jiných podstatnějších příčinách, aby totiž zadrženi byli Pasovští v snažení svém po hodnosti metropolitův, za celé téměř desáté století na povrch se deroucím, protivil se arcibiskup Salcpurský, Dětmar, pod jehož svrchovanosť z dob Karla Velikého Pasovští slušeli, oné církevní novotě, svolav ještě za živobytí Arnulfova schvální synodu, kteráž položila odpor proti nesprávnému jmenování Vichinga a donutivši jeho, aby z nového úřadu se poděkoval, zvolila kněze Richara na biskupství Pasovské. [4]) Arnulf, od nemoci poslední ochabnuv na těle i duchu, neučinil v tom žádného prostředku.

---

[1]) Tak zejmena pronáší se Gfrörer na uv. m. II. str. 382.

[2]) Annal. Fuld. k r. 886 na uv. m. str. 403. Stephanus V. decrevit: „ut episcopis, quorum parochiae de incendiis gentilium vastatae penitus apparent, aliae sedes eis non occupatae concederentur.“ Toto ustanovení spoléhá na 14. kanonu apoštolském: „Episcopo non liceat, derelicta paroccia sua, aliam invadere“ etc. pak na 15. a 16. kanonu církevního sněmu Nikejského.

[3]) Cod. dipl. Mor. I. 63. „Ecclesias Dei (Ungari cum Moravis) incenderunt et omnia aedificia deleverunt ita, ut in tota Pannonia nostra, maxima provincia, tantum una non appareat ecclesia.“

[4]) Annal. Fuld. k r. 899 na uv. m.

Toto složení Vichinga přihodilo se asi málo dní před skonáním Arnulfa samého. Viching od té chvíle mízí na dobro z historie. Že nevrátil se více na Moravu do svého biskupství, toho jest, tuším, bezpečným rukojemstvím tehdejší postavení Mojmíra II. k říši německé.

Pověděli jsme, že Mojmír II. počátkem r. 899 obrátil se prosebně do Říma, aby při apoštolské stolici dosáhnul rady a pomoci proti nepřátelům svým. Věren zůstávaje dávním proslaveným oumyslům předkův svých, papežův totiž Hadriana II. a Jána VIII., nezpěčoval se tehdejší papež Ján IX. (panovalť od měs. června 898 do polovice července 900) ani na chvíli, skloniti se ochotně k prosbám velkoknížete moravského i učiniti opatření, kteráž shodovala se dokonale s tužbami a potřebami říše moravské, směřujíc hlavně k tomu, aby prostředkem nového spořádání církve moravské, kteráž od vypuzení domácích kněží r. 886 pohříchu velikou byla zkázu vzala, samostatnosť Moravy od Němcův a tím samým i politická dospělosť její stala se opět možnou a skutečnou. Od té chvíle, co Maďaři až do požehnaného vnitra Italie byli se vedrali, obživla myšlénka, utvrditi podél Dunaje v Pannonii mocnou říši slovanskou, pod záštitou sv. Petra, ještě mocněji; a protož byly jsou pokusy Mojmírovy, církevní řád i smýšlení Němcův v podezření (prý) uvoditi a poukazováním k nesvornosti a kmenovému záští jejich papeže k vůli své nakloniti, jednak zbytečné, jako setkaly se jinak prosby jeho za jmenování schválních biskupův pro Moravu s ochotou stolice apoštolské. Právě ale touto prosbou svou podal kníže toho zřejmé svědectví, že převzal po předcích říši, kteráž v příčinách církevních nepodléhá nižádnému metropolitovi, stojíc přímo pod patriarchami římskými; neboť kdyby nebyla věc tak se měla, pak byl by metropolita (Salcpurský) sám první musil osiřelé dioecese se ujíti, zřídě jí nové biskupy, a Mojmír sotva by byl v Římě dobře pochodil. Tak ale, a že Morava od smrti Methodějovy neměla žádného metropolity, poslal papež co patriarcha ještě téhož roku 899, ovšem také na útraty moravského velkoknížete (což

samo od sebe se rozumí, neboť on byl prosil a na jeho užitek šla ta věc před se), — tři vznešené duchovní církve římské, zejmena arcibiskupa Jána a vedlé něho biskupy Benedikta a Daniela s plnou mocí na Moravu, aby vezmouce osobní poučení o církevním a politickém stavu říše, společně a svorně s Mojmírem o přiměřenou nápravu věcí se postarali.

Sestavením tohoto papežského poselství (ač vzpomenem-li, co na str. 159 t. d. řečeno, že totiž k vysvěcení biskupa aspoň tré jiných biskupův t. j. jednoho světícího a dvou pomocníkův — onen vznešenějšího řádu než druzí — kanonicky se vyžaduje) dává se již na rozum, že účelem jeho bylo, zříditi arcidioecesi moravské, jak tato sv. Methoději určena byla, nového metropolitu a několik podbiskupí. Víměť pak, že v skutku rozdělili jsou tito legáti papežští říši Mojmírovu na čtvero dioecesí, jednu arcibiskupskou a tři biskupské, a že pro ně světili jednoho arcibiskupa a tři biskupy.[1]) Pohříchu i tenkráte nepomýšleno na to, aby se zachovaly budoucnosti názvy sídel těchto biskupův, hranice jich dioecesí, jakož i jmena svěcených. Že jimi ale nestali se ani Římané, ani Němci, troufáme sobě již z té jediné okolnosti dovozovati, že ani jedni ani druzí nebyli by Moravanům platně posloužili. Pováží-li se konečně, že Mojmír od tří let rozhodně s Němci se byl znesnadnil a s nemenší rozhodností o dokonalou nezávislosť země své pracoval, pak

[1]) Vůbec přijímá se, že Ján, Benedikt a Daniel, onen co arcibiskup, tito co biskupové s určením pro Moravu jsou přišli, čili jinak řečeno, že Ján co metropolita moravský, společníci pak jeho co podbiskupí v naší otčině činni byli, pročež také spatřují se jmena jejich v posloupnosti biskupův Olomúckých. A přece dokládá listina, o kterouž toto domnění se opírá, zcela určitě (srov. Cod. dipl. Mor. I., str. 61): „Intrantes enim praedicti episcopi (Ioannes archiepiscopus, Benedictus et Daniel episcopi) in nomine vestro (Papae Ioannis IX.), ut ipsi dixerunt, ordinauerunt in vno eodemque episcopatu vnum archiepiscopum, si tam (en) in alterius episcopatu archiepiscopium esse potest, et tres suffraganeos eius episcopos, absque scientia archiepiscopi et consensu episcopi, in cuius fuere dioecesi.“ Dle jasného znění těchto slov nelze tedy nikterak ony tři legáty papežské míti za moravské biskupy.

bude třeba, pomysliti v té příčině na biskupy, kteříž pocházejíce ještě ze školy Methodějovy a znajíce se v řeči a liturgii slovanské, v duchu jeho obnovené dílo dále vedli. [1])

Proti tomuto opatření stolice apoštolské pozdvihli jsou hlasův svých arcibiskup Salcpurský, Dětmar, a veškeři podbiskupí jeho, biskupové totiž Valda Frisingský, Erchenbald Eichstädtský, Zachariáš Sebenský, Tuta Řezenský a Richar Pasovský, a to prostředkem prudkého stižného spisu, „jmenem veškerého duchovenstva i všeho lidu po všech vlastech Norických“ vydaného a dle vší podobnosti v Riesbachu v polovici července r. 900 složeného, v kterémž, dovolávajíce se nejstaršího práva církevního, zejmena pak církevního sněmu Afrického z r. 426 (?!), jakož i konstitucí papežův Coelestina I. (422—433) a Lva I. (440—461) a svrchovanosti papežův nemnoho sobě všímajíce, vykonané od těchto před třiceti lety zřízení moravsko-pannonské dioecese, jakož i zavržení všeho, což proti tomu druhdy strojeno, dokonale mlčením pomíjejí a přichylnosť Moravanů k církevnímu zřízení slovanskému za odpadnutí od křesťanství prohlašují, toho urputně se dožadujíce, aby všecko, cokoli v té věci druhdy podniknuto, v skutek uvedeno nebo nařízeno, na prosto zase bylo zrušeno a říše Mojmírova aby k dioecesi Pasovské byla přivtělena, sice že prý (tak ohlašují se zřejmě) práva svého k moravské církvi mocně sobě budou dobývati. A však poslyšmež raději, jak památný list tento sám sobě vede: [2])

„Nálezy předchůdcův Vašich, jakož i výpověďmi otcův církve katolické plně jsme toho zpraveni,“ tak píše arcibiskup a

---

[1]) K tomuto nezbytnému mínění našemu přimlouvá se asi následující výrok Mohučského arcibiskupa Hatta (Cod. dipl. Mor. I. 67): „Moravenses . . . . singulariter degentes, aliorum episcoporum consortia refutant; si hac confidentia diutius inflantur, usque sanguinis effusionem, ut multi arbitrantur, prosilient.“

[2]) Dobu, kdy stížný spis tento sepsán, nezbytné jesť položiti mezi 21. leden r. 900, kteréhož Ludvik Dítě ujal se trůnu, a mezi polovici měsíce července téhož roku, t. j. před den úmrtí papeže Jána IX. Skonalť bezpečně před 26. červencem t. r. (Srov. Jaffé, Regest. str. 305.) Otištěn nalezá se v Cod. dipl. Mor. I. str. 60—64.

podbiskupí jeho „že ve všech věcech, naší povinností kněžské se protivujících, obraceti sluší se k nejvyššímu knězi římskému, aby všecko, cožkoli náleží k jednotě svornosti a k obraně kázně, nižádnou různicí nevzalo škodu, nýbrž skrze nejvyšší rozhodnutí jeho k nápravě přišlo. Protož nemůžeme také tomu nikterak víry dáti, což každodenně nuceni jsme slyšeti, jako by od svaté stolice apoštolské, kteráž jest nám matkou vší kněžské hodnosti a pramenem víry katolické, projíti měla nějaká převrácenosť, nýbrž učení a vzor církevní moudrosti. A přece přišli jsou, jak sami o sobě prohlásili, tři biskupové od strany Vaší, arcibiskup Ján totiž a biskupové Benedikt a Daniel, do země Slovanův, jimž říkají Moravané, kteráž jak podlé řádu církevního, tak podlé světské poplatnosti našim králům a našemu národu, jakož i nám samým i s lidmi svými byla poddána [1]). Neboť odtud jsou nejprv poučení vzali a z pohanův křesťany učiněni; pročež také biskup města Pasova, v jehož příslušenství jsou lidé této země, od té chvíle, co dali jsou se na křesťanství, beze všeho příkoří, kdykoli chtěl a měl, tam vcházel, s jejich a svými, tam usazenými lidmi synody držel a všecky povinnosti své mocně vykonával, v čemž nikdo neodvážil se zřejmě jemu se protivovati. [2]) Také naši markrabí jezdívali jsou tam na soudy, napravujíce, což náleželo napraviti, a brávali tam daně, a nikdo jim v tom nepřekážel, [3]) až tu nedávno

[1]) Poddanství takového způsobu, jakéž zde se míní, mělo na Moravě nejvýš r. 870 a 871 místa. Srov. str. 127 t. d.

[2]) Slova tato mohou se nejvýš k době před r. 869 vztahovati.

[3]) Vykonávání těchto práv svrchovaných mohlo také jen v době mezi r. 870 a 871 místa míti. Či naráží se zde na obyčej, vedlé kteréhož sobě Moravané, při německých hranicích usedlí, také brávali poučení u věcech právních od německých hrabat župních? Že se tak stávalo, o tom zachovaly se zprávy v jedné listině císaře Arnulfa, vydané r. 898 úředníku jeho Heimovi, kterýž měl v župě Grunzvitské (srov. str. 74 t. d.) při hranicích moravských své statky. Tu dí se: „Et si forsan de Moravorum regno aliquis causa iustitiae supervenerit, si tale quidlibet est, quod ipse Heimo vel advocatus eius corrigere nequiverit, iudicio euisdem comitis (Arbonis, t. d. markrabí ve Východním krajišti) potenter finiatur.“ Či byly to jen pře mezi sousedy s obou stran hranic?

teprv srdce svá zlému duchu otevřevše, počali jsou křesťanství v nenávisť sobě bráti, vší spravedlivosti se odkazovati, k válce popouzeti a nám tak zuřivě se protivovati, že ani biskup, ani kazatel nesměl tam cestu vážiti, odkudž pošlo, že dle vůle své jednali, co chtěli.[1]) I aby dovršili míru nepravostí svých, vychloubají se ještě — což nám vidí se býti hrozné a nepodobné k víře —, jakoby těžkými penězi toho byli dovedli (že jste svrchuřečené biskupy k nim poslali).[2]) V jediném biskupství Pasovském vykonali jste tedy věci, jakéž nikdy ještě nevyšly jsou od oné stolice biskupské (apoštolské) a kteréž zakazují se výpověďmi práva církevního, dopustivše takto rozštěpení v církvi. Vždyť pak jedno biskupství rozděleno jest v pěť; neboť přišedše svrchuřečení biskupi Vaším jmenem, jak sami o sobě pravili, vysvětili jsou v jednom a témž biskupství jednoho arcibiskupa, ač můž'-li v biskupství druhého býti arcibiskupství, a tři podbiskupí jeho biskupy, bez vědomí arcibiskupa a svolení biskupa, v jehož byli jsou dioecesi.[3])" — Na to citují se k stvrzení toho, co právě dovozováno, některá usnešení koncilu Afrického a dekrety papežův Lva Velikého a Coelestina I., pak jmou se žalobníci takto pokračovati: „Za panování knížete Svatopluka vysvětil síce předek Váš (vímeť, že to byl Ján VIII.) Vichinga biskupem, ale on neposlal ho nižádným způsobem do prastarého onoho biskupství Pasovského, nýbrž mezi jistý nově obrácený národ, jejž bylo ono kníže

[1]) Snad naráží se tím na dobu arcibiskupa Methoděje a liturgii slovanskou či na jakés jitření v lidu, po vypuzění kněží Methodějových nebo v následku pozdějších politických a církevních různic zběhlé?

[2]) Ovšem že stálo toto poselství mnoho nákladu peněžitého (srov. str. 221 t. d.); koupeni ale nebyli zajisté onino biskupové.

[3]) Srov. str. 222 t. d. Zřejmoť, že metropolita Salcpurský a podbiskupí jeho moravsko-pannonskou dioecesi, papežem Adrianem II. a Jánem VIII. zřízenou, schválně zde mlčením pomíjejí, dovozujíce svou věc z křivé praemisse. Od té chvíle, co zvolen jesť Viching na biskupství Pasovské, měl papež plné právo, arcidioecesi dle vůle děliti a uprázdněná sídla biskupská osazovati.

válkou přemohlo a z pohanův křesťany učinilo. [1]) Když ale poslové Vaši s týmiž Slovany přátelsky se obchodili, prožalovavše nás tito mnohonásobně nás pomluvili, a že tu nebylo nikoho, kdož by pravdu zjevil, lež na lež jsou hromadili, ohlašujíce (předně), jako bychom také s Franky i Alamany křikův a svárův sobě hleděli, což tím jako křivé nařknutí se ukazuje, poněvadž tito jsou našimi nejlepšími přátely a laskavými pomocníky [2]) —; za druhé, že my s nimi (totiž Moravany) také nemáme pokoje, čemuž že tak jest, ne naší vinou, ale jich zkažeností, přiznáváme. Když totiž počali jsou toho, což křesťanské jesť, sobě nevážiti a nad to i povinných dávek starším králům našim a knížatům svým upírati a s lidem naším se nepřáteliti, upadli jsou v služebnosť. A tak dle vlastního práva svého musili býti lidem poplatným a musí vol nevol našemu panství podrobeni zůstati. [3]) Pročež sluší na Vás, s výše na to se dívati a míti pro všecko mírné prostředky pohotově, aby úd špatnější nesesílil a lepší neoslábnul. Předkové našeho nejosvícenějšího pána, Ludvika totiž císaře našeho, a králové naši pošli jsou z nejkřesťanštějšího národa Frankův, Slované Mojmírovi pak z krve pohanské. Onino zvelebili jsou císařskou mocí obec římskou, tito ji zatratili; onino království křesťanské utvrdili, tito oslabili; onino zjevili jsou se slavně celému světu, tito skrývali se v skrýších a hradech; radou oněch vzmáhala se stolice apoštolská, pronásledováním těchto brávalo křesťanství škodu. Ve všech těchto věcech přeje sobě mladičký král náš, kterýž není špatnější žádného z předchůdcův svých, vedlé moci od Boha sobě dané býti svaté římské církvi, jakož i Vám, nejvyššímu

---

[1]) Jak asi srovnává se toto tvrzení se svěcením kostela, kteréž vykonal Adalram, arcibiskup Salcpurský, v Nitře, a to za doby, kdy o Svatoplukovi ještě ani nemohlo býti řeči? Srov. str. 78 t. d.

[2]) Narážka na mezisobné záští kmenův německých nebyla ovšem bez podstaty. Srov. o tom dílo Gfrörerovo na uv. m. II. str. 115 a 393.

[3]) Co o této výpovědi, kteráž smutným toho jesť svědectvím, s jakou vášnivostí vedena jesť tato pře, náleží držeti, zůstavujeme čtenářům svým. Co posud vypravováno, objasňuje tu věc s dostatek.

knězi, se všemi království svého knížaty nejstatečnějším pomocníkem; neboť chce i usiluje o to, aby všecka království, kteráž drží z boží milosti, k službě boží a pomoci obrácena byla, odkudž i míru a svornosti sobě žádá, raduje se tomu, že k Vaší lásce, jako k otci, přísluší. Z čehož nás pak výše řečení Slované jsou vinili, jako bychom byli s Uhry víru křesťanskou porušili, a skrze psa nebo vlka a jiné proklaté a pohanské věci přísahu a mír byli jednali a jim, aby do Italie vtrhli, peníze dali: to kdyby naše pře veřejně vedla se před Bohem, jenž všecko zná, prvé než se děje, a před Vámi, kteříž apoštolské místo jeho držíte, — brzo objevila by se faleš jejich a dokázala se nevina naše.[1]) Poněvadž totiž našim křesťanům, daleko od nás přebývajícím (t. j. pohraničním), pořád byli nebezpečni, přílišným pronásledováním je sužujíce: dali jsme jim v dary nikoli drahocenné peníze, nýbrž oděvy naše lněné, chtíce divokosti jejich poněkud ukrotiti. Takové tedy věci, jak jsme prvé byli psali, podlé zlosti srdce svého smyslivše, podněcovali jsou vznešené kněze V a š e na naši škodu do té míry, že tito listem, přímo nám jako by od stolice apoštolské svědčícím, všecko toto nám za vinu kladli, nazývajíce nás mezi jiným hodné toho, aby nás meč boží (kletba) zastihnul. Naplňujeť se tedy na nás, co jistý mudřec propověděl: Spravedlivý snáší hřích nepravého. Vždyť pak oni sami páchali jsou za mnohá léta nepravosť, kterouž na jednou křivě na nás uvalují. Oni sami přijali jsou k sobě nemalé množství Uhrův[2]) a oholivše vedlé jich obyčeje hlavy svým lžikřesťa-

---

[1]) Těžká to výčitka! Gfrörer na uv. m. II. str. 394 praví v té příčině: „Jakkoli arcibiskup Salcpurský tvrzení takové co hanebnou lež od sebe a svých odmítá, jeť přece svrchovaně k pravdě podobná", i dovozuje po té z listin, že Arnulf skutečně Uhry poslal do Italie.

[2]) To ovšem není nic divného, uváží-li se, že brzo ta, brzo ona mocnosť najímala do vojska svého Uhry (jako v 13. a 14. věku osmanské Turky), a že Frankové dle Hinkmara (v Pertzových Script. I. 458) již r. 862 o Uhřích věděli.

nům [1]), poslali jsou je na nás na křesťany; tito pak přepadše nás, jedny zajali, druhých pobili nebo krutým hladem a žízní v žalářích umořili, nesčislné pak vyhnanstvím obmyslili, urozené muže a ctné ženy v otroctví uvrhli, chrámy boží zapálili a všecka stavení pobořili, tak že v celé Pannonii naší, největší to církevní provincii, ani jediného nespatříš kostela, o čemž biskupové Vámi jmenovaní, ač chtějí-li, dovedou vypravovati, jak mnoho dní byli jsou na cestě, neshledavše ničehož, leda kraj, docela pustý. Když však dověděli jsme se, že Uhři vešli jsou do Italie, mnoho jsme toho, Bůh budiž naším svědkem, byli žádostivi, mír s těmi Slovany učiniti, slibujíce jim při samém Bohu všemohoucím dokonalé zapomenutí všeho zlého, cožkoli byli na nás a našich spáchali, a vrátiti jim všecko, co dokázáno bude u našich jako věc jejich, jen aby nás učinili od sebe bezpečné a času nám popřáli, do Lombardie vtrhnouti, prospěchu sv. Petra obhájiti a lid křesťanský s boží pomocí vysvoboditi. A však ani toho nemohli jsme na nich obdržeti; a po tolika zlých skutcích činí se jim ještě dobrodíní a oni smějí státi se křivými žalobníky, kteříž povždy bývali pronásledovateli křesťanův. Je-li kdo na světě, kdož by chtěl nás v tom překonati, že jsme s pravé cesty pobloudili a spravedlnosti se protivili, ten nechť přijde osobně, i shledáte, že Vás klamal, my pak že v té věci jsme bez všeliké viny. Protož každý z nás a všickni za jednoho snažně prosíme, abyste žádným způsobem kterémukoli křivému žalobníku, jenž by nás v podezření uváděl, tak lehce neuvěřovali, dokud nenadejde příležitosť, aby posel, od Vaší Výsosti v té věci k nám, nebo od nás ponížených k Vám zřízený, mohl se zjeviti.“ Na konec pak žádají bavorští biskupové emphaticky, aby toto rozdrobení biskupství Pasovského, pro kteréž prý jest „všeobecný nářek a zármutek v Němcích a v celých Bavorech,“ opět k nápravě

---

[1]) Pohanští Uhři měli v obyčeji, ostřihovati sobě vlasy až na tři chumáče. Srov. Schwandtnera Script. rerum Hungar. I. 105, a Regina k r. 889 u Pertze na uv. m. I. 600.

přišlo a dodatkem připomíná ještě arcibiskup sám, že dávky, kteréž církvi římské z Bavor přísluší, pro nepokoje pohanův nemohl dosud poslati, že prý je ale nyní, když Italie opět je nepřátel prosta, co nejspíše vypraví.

Toť hle jesť v podstatě své onen památný list, kterýž pravdu se lží míchaje, nepopíratelným toho jesť svědectvím, s jakou vášní vysoké duchovenstvo německé usilovalo o to, aby obnovení arcidioecese moravské na zmar přišlo. Stalo-li se to ze snažné horlivosti, aby víra křesťanská rozšířena a slovanský národ od byzantského kacířství odveden byl, či dělo-li se to v naději na hojné desátky, jež kynuly jsou z tučných polí moravských a z rukou pracovitého rolníka slovanského? Na nějaké právo, jehož Salcpurští byli by povinni bývali se zastávati, není tu aspoň z dob Methodějových ani pomyšlení. „Vol nevol zůstanou Moravané panství našemu podrobeni," toť hle výpověď, kteráž objasňuje se s důstatek historii středoevropských Slovanův od výtoku Labe až nahoru k moři adriatskému. A v jaké míře se Salcpurskému o to jednalo, pustiti strach na Řím, toho svědectvím jesť pevný šik, kterýmž boj započat. Ne dosti na tom, že podbiskupí Salcpurské arcidioecese k tomu musili se propůjčiti; chtěliť tomu také, aby i nejpřednější mezi biskupy německými, arcibiskup totiž a primas Mohučský Hatto [1]), rázným přípisem ujal se zámyslův Salcpurských; vždyť pak musil i on s hrozbami v něm se vytasiti a početí krvavé války prorokovati, jesť-li Moravané svého předsevzetí neustanou a Řím zavedení svých nezruší. „Kromě toho," tak píše mezi jiným arcibiskup Hatto v tomto listu, „dáváme Vaší Svatosti věděti, že bratři a otcové a spolubiskupové naši Bavorští stížně a se srdečným vzdycháním nám

---

[1]) Srov. Cod. dipl. Mor. I. 64—67. K pochybnostem, kteréž vyslovil Dümmler na uv. m. v Arch. cís. akad. nauk X. 78 o pravosti této ovšem poněkud zkažené listiny, nemůžeme se přidati. Vždyť pak celý list není takořka nic jiného, než pouhá parafrase usnešení synodálního a stížného spisu biskupův Bavorských.

sobě naříkali, jak odbojní panství Frankův národové Moravští se vychloubají, že církevní společnosti jejich jsou odloučeni a s Vaším svolením zvláštním metropolitou vyznamenáni, ano přece mezi nimi nikdy sídla arcibiskupského nebývalo, poněvadž jsou vždy pod světskou i duchovní svrchovanosť oněch (t. j. Frankův) slušeli. Také k nám těžce nesli, že nastrojením jistých lidí veliké potupy při Vaší Výsosti jsou doznali, totiž že prý s pohany byli jsou vešli v mír a spolek a že týž pohané k jich radě jednají mnoho věcí nedovolených a proklatých. — Odtud žádáme, aby útěcha Vaše jich (t. j. biskupův) zármutek proměnila v radosť, aby takoví členové vždy tomu byli rádi, že přísluší k hlavě, kterou jste Vy. Onino ale Moravané, jak se do našich uší doneslo, berou z toho sobě příležitosť k přepychu, tvrdíce, že s Vaším svolením dostali jsou zvláštního arcibiskupa, a přebývajíce o sobě, odkazují se spolkův s jinými biskupy; budou-li v této důvěře déle utvrzováni, dojdou, jak mnozí jsou toho mínění, až k prolévání krve. Protož úmyslně a snažně prosíme, aby Vaše Svatosť, prvé než se to stane, napomínáním na cestu pokory jim ukázala, aby konečně poznali, čímu panství náleží jim se podrobiti. — Jesť-li však napomenutí Vaše jich nenapraví, to vol nevol musí skloniti šijí svých knížatům Frankův, i jsme tím jisti, že to bez krve prolévání a společných mordův s obou stran nebude moci dobře k místu přijíti. Opětně také přivádíme k sluchu Vaší Důstojnosti, že jak biskupové, tak světský lid Bavorský nikdy nebyli u víře křesťanské jiných národův špatnější shledáni; také nesvedli jsou Frankové bez jich pomoci, buď ve věcech duchovních, buď zejmena ve válečných, ničehož chvály hodného, tak jako onino bez těchto.“

Jakého výsledku měl onen stížný spis, jakož i tento list, jej provodící, o tom nevypovídají ničeho ani současní, aniž pozdější pramenové, což ostatně pro nás skoro jesť bez váhy; neboť stát i církev Moravská mizejí pojednou způsobem úžasným z jeviště historického tak dokonale, že odtud za více než sto let neozývá se ani jmeno jejich. Jak bylo asi možné svésti

věci tak ukrutné? Vůbec připisuje se posud zkáza říše pannonskomoravské dvojí příčině, předně nesvornosti rodu panovnického a za druhé nájezdu Maďarův a trvalému usídlení se těchto v rovinách mezi Tisou a Dunajem. My však jsme toho mínění, že pravých původův úpadku říše moravské nikterak nesluší hledati ani v mezisobí Svatoplukovcův aniž v nájezdech Maďarův, nýbrž jediné v nešťastné shodě okolností při státu nebo, případněji asi řečeno, státního spolku Moravanův. „Bylať říše Svatoplukova jako meteor, kterýž v mocné záři se zastkvěje, brzo ale zaniká. Zárodky států všudež jsou rozsety; aby ale to, co bylo vyklíčilo, staleté trvání mělo sobě pojištěné, třeba, aby těšilo se nejen síle v sobě, nýbrž i přízni okolností mimo sebe.“ Veleříši moravské nedostávalo se však obou těchto vlastností, a proto nemohou války, způsobené různicemi synův Svatoplukových, jichž pramenem zase byl slovanský obyčej údělův, — nic výše býti ceněny, leč za příčinu, uspěšující zkázu, vítězství pak Maďarův toliko za následek vzmáhající se málomocnosti, nikoli za vlastní původy zla; pročež není také s právem, přičítati vinu toho surovému té doby, ale statečnému národu sousednímu. Chceme-li již po lidském obyčeji na někoho sobě postěžovati, nemůž' to býti nikdo jiný, leč časové tehdejší, kteříž prvnímu Svatoplukovi nedopustili, vychovati národ svůj k politické zralosti a ustanoviti stát moravský na bytelnějších základech. Podlehne-li muž násilí mocnějšímu, památka jeho ctí a zachovává se, zabití dítěte vzbuzuje sice politování, ale zapomíná se až příliš snadno i s jmenem jeho, zvláště nepožívalo-li vůbec mnoho přízně u sousedův. Tak vedlo se i říši Moravské, kterouž opustili jsme r. 900, ana, bůh ví kolikráte již, válčí zase s Němci. Již již opouštěly ji síly, a když mladičký král Ludvik před velikonocí roku 901 v Řezně držel sněm říšský, dostavili se tam též poslové od Mojmíra II., žádajíce za mír. Svolenoť i vypraveni s nimi co plnomocníci královi známý biskup Pasovský, Richar, a hrabě Oldřich. Oba přijal velkokníže moravský a prohlásil se i s velmoži svými přísežně, že mír, umluvený v Řezně, a výminky

jeho neklamně chce zachovávati.[1]) Že obráni jsou na královské kommissary duchovní i světští páni, neprošlo zajisté bez podstatného úmysla. Vždyť víme, jak urputně před rokem ještě domáhal se týž Pasovský biskup domnělých práv svých k Moravě; což nebylo by k víře podobné, že při oněch úmluvách smírných též záležitosť církevní se projednávala? Ale byla-liž tato dle vůle Pasovského rozhodnuta nebo stalo se toliko nějaké přátelské dohodnutí? Jeden mnohem pozdější pramen vypovídá sice, že až do nájezdu Uhrův do Bavor trvala na Moravě čtvero biskupství.[2]) Ale k jakému nájezdu táhne se tu onen pramen? Z Italie vrátili se Uhři, (jak na str. 228 a 229 t. d. čísti se může) s jara r. 900 nazpět i poslali neprodleně, dle udání k vůli smíru, nepochybně ale, aby vzali od Bavorův slíbenou odměnu za vykonanou výpravu do Italie, posly své k dvoru bavorskému.[3]) Poněvadž ale Arnulfa, kterýž byl sli-

---

[1]) Annal. Fuld. k r, 901 na uv. m. str. 415.

[2]) Pilgrimus de conversione Hungarorum (u Endlichra, Monum. rer. Hungar. str. 132): „et quondam Romanorum Gepidarumque tempore proprios VII. antistites eadem orientalis Pannonia habuit et Mesia .... quorum etiam quatuor, usque dum Ungari regnum Bavariorum invaserunt, in Moravia manserunt."

[3]) Annal. Fuld. k r. 900 na uv. m. str. 415. „Missos illorum (Ungarorum) sub dolo ad Baioarios pacem obtando, regionem illam ad explorandam miserunt." Zcela případně pronáší se o této výpovědi Gfrörer na uv. m. II. str. 395: „Fuldský mních domýšlí se, že tato žádosť za smluvení míru byla toliko záminkou, pravý úmysl však ten, vyzvěděti o zemi. A však tvrzení jeho je plané; neboť dávno již znali tisícové Uhrův pohraniční kraj tak, jako vlastní své kapsy, a to zejmena od dřevnějších loupeží svých, jichž také stížný list Dětmarův (Cod. dipl. Mor. I. 62) těmito slovy vzpomíná: Quia enim christianis nostris longe a nobis positis semper imminebant (t. j. Ungari) et persecutione ipsos nimia affligebant, donavimus illis .... nostra linea vestimenta. Spíše bude případné, přijímati za pravé, že proto vyslali posly své ... poněvadž sliby Arnulfovými dali se pohnouti k oné výpravě do Italie, začež nyní umluvenou odplatu míti chtěli." Proto také vyčítali jim Moravané (Cod. dipl. Mor. I. str. 62, srov. ostatně str. 227 t. d.): quod Ungaris, ut in Italiam transirent, pecuniam dedissent. Srov. Szalay, Geschichte Ungarns I. 26.

boval, nebylo více mezi živými, a nová vláda nemínila nebo nemohla slibu svého zdržeti, přišli si Uhři na rychlých koních svých sami pro slibovanou odplatu a zaplavivše z nenadání krajiště Východní i rozšířivše se až za řeku Enži do samé župy Travenské, vrátili se s podobnou rychlostí, s jakou byli se objevili, zase nazpět do dolejší Pannonie, odnášejíce s sebou bohatou kořisť. Bavoři jali se sice je honiti, ale pozdě; toliko vévoda Lipolt a biskup Richar dostihli na levém břehu Dunaje jednoho zástupu nepřátel i pobili je.

Poněvadž srážka tato strhla se na levém břehu Dunaje proti ústí Enže, souditi lze, že Uhři brali se tehdáž nazpět skrze jižní končiny Moravy. Té doby postavili Bavoři nedaleko starého městysu Lorchu silnou pevnosť Anesiburch, z kteréž vzniklo nynější město Enže, i odevzdali ji klášteru sv. Floriána v náhradu za škody, způsobené mu na statcích jeho od Uhrův. Táhne-li se svrchu řečený pramen k tomuto nájezdu či k druhému, jejž podnikli Uhři následujícího roku 901 do nejjižnějších končin říše moravské, ke Korutanům (v širším smyslu) přiléhajících? [1]) Nechť již má se věc jakkolivěk, čas mezi jedním

---

[1]) Annal. Fuld. k r. 901 na uv. m. str. 415. „Interdum vero Ungari australem partem regni illorum (Maravorum) Caruntanum devastando invaserunt.“ Dle této výpovědi mohlo by vzniknouti domnění, že také Korutany náležely k říši moravské. A však třeba sobě připomenouti, že ještě r. 889 hrabě Rudpert spravoval Korutany, a sice „in regno Caruntano iuxta flumen Gurca (Kleimayeru, Iuvavia, přídavků str. 110) a že zabit jest teprv r. 893; dle toho lze souditi, že v ten čas nepříslušely Korutany k Moravě. Po smrti jeho objevuje se vévoda Lipolt (Liutbold) co hrabě Korutanský (Dümmler, Südöstl. Marken v Arch. cís. akad. nauk X. 52) a r. 896 kníže Braclav co správce v Dolejší Pannonii a při jezeře Blatném (Dümmler, tamtéž, str. 56). V době od r. 893 a 901 nedočteš se v historii o žádné šťastné výbojné výpravě Moravanův na Němce; kdy tedy mohlo projíti opanování Korutan se strany Moravanův, zvláště pováží-li se také, že ještě r. 904 král Ludvik v údolí Ljubinském a ve vůkolních končinách severních Korutan (dle Dümmlera na uv. m. str. 68) darování činil? Protož dovolujeme si k objasnění svrchupsané výpovědi vysloviti domnění, že před slovem „Caruntanum“ vypustil asi písař slovo „iuxta.“ Přisvědčí-li se tomu,

i druhým tímto nájezdem jest tak krátký, že spíše bude pravé, domnívati se, že správa tato opírá se o povědomost stížného spisu Bavorských biskupův z r. 900 co věc nepochybnou. Řezenským mírem vzali asi pokusové Mojmírovi o obnovu církevní samostatnosti Moravy náhlý konec. Dobrá vůle papežova nepotkala se tedy s trvalým úspěchem a Salcpurský obdržel vrch. V Řezně doprošoval se prý také Isanrich milosti královy i dosáhl jí, [1]) opětný hle důkaz o beznadějném položení státu moravského, kterýž ovšem ještě r. 901 Uhrům, do Korutan táhnoucím a drancujícím, o bílé sobotě, tehdáž na den 11. dubna připadší, udatně se svým lidem na odpor se postavil. Ale což to pomohlo! Kdož vůči neodbytným nájezdníkům na pouhé nuzné obraně přestati musí, po tom bývá na konec jistotně veta; takové obrany podjali se ostatně Moravané také ještě r. 902. Kronikář kláštera Rychnovského (na ostrově Meinavském v jezeře Bodmanském), Herman, vzpomíná sice o novém vítězství, jehož tehdy Moravané dobyli na Uhřích, [2]) Kozmas ale dotýká nového nebezpečenství, jež prý týmž časem hrozilo Moravě z Polska. [3]) Tu ovšem viděl toho asi velkokníže moravský pilnou potřebu, aspoň Němcům nedávati podnětu k válce, a v skutku poznává se z řídkých tehdáž již pramenův dějepisných, že v nejblíže příští době po r. 903 zachovávali Moravané pečlivě mír, s králem německým v Řezně sjednaný, [4]) tak že bylo i lze, pomysliti na jakés upravení mezinárodních cel podunajských. Mezi r. 903 a 907 smluvena jest a sjednána tato věc na sjezdu ve vsi Raffelstättech; [5]) markrabě

---

pak odpadá všeliká obtíž v té věci, a kronikář pronáší se zcela správně, pravě, že Uhři r. 901 nejjižnější část říše moravské a síce tam, kde hraničila tato s Korutany, drancujíce jsou napadli. Srov. Szalay, Gesch. Ung. I. 23.

[1]) Hermannus Augiens. v Pertzových Script. V., str. 111 k r. 901.

[2]) Herman na uv. m.

[3]) Kozmas u Pertze na uv. m. IX. kap. 14, str. 44.

[4]) Doklady k tomu viz v Dümmlerových Südöstl. Marken X. str. 66.

[5]) Tato ves nalezá se v hořejších Rakousích při Dunaji a přísluší farou ke vsi Asten, na býv. panství kláštera sv. Floriana. Pritz, ve své

Aribo, Salcpurský arcibiskup Dětmar a Pasovský biskup Burkard, od r. 903 nástupce vícekrát jmenovaného Richara, a vedlé nich jistý hrabě Otakar byli smluvčí čili plnomocníci v tomto jednání. Vzhledem k Moravě zní ustanovení tohoto celního řádu následujícím způsobem: „Slované pak, kteří vycházejí z Rusův [1]) nebo Čechův na trhy, nechť již kdekoli při břehu Dunaje nebo kdekoli v Rotulařích nebo v Reodařích místo k tržbě se jim propůjčí, platí z jednoho soumařího břemene vosku 2 mírky, z nichž každá rovná se jednomu zlatému, z břemene člověčího pak jednu mírku též ceny. Kdyby však otroky nebo koně hodlali prodávati, platí od jedné děvky čtyři denary, od hřebce podobně, od otroka ale jeden denar, taktéž od kobyly. Bavoři ale nebo Slované téhož kraje, kupujíce tam nebo prodávajíce, ničímž nebudou povinni. — Kdyby však (Bavoři) jíti chtěli na trh do Moravanův, nechť dle odhadu zboží, místa a času platí jeden peníz (solidum denarium) a projdou svobodně; když se však vracejí, nebudiž nic od nich požadováno.“ [2]) — Poplatek těch, kdož přes hranice ubírali se na trhy Moravské, jeví se tedy v podobě cla vývozného.

Tento celní řád Raffelsättský jest nám tedy zcela bezpečným důkazem, že té doby, když sjednán jest a vyhlášen, říše moravská ještě trvala, jsouc nad to i v dobrém přátelství s Německem, ano že i Dunaj ještě byl svobodný, t. j. od Uhrův neobsazený. A však za nedlouho změněn skutkem opovážlivým celý tento řád věcí. Letopisy Alamannské připomínají k r. 904 jaksi velmi krotce: „Uhři pozváni jsou lstivě od Bavorův k

---

Geschichte d. Landes ob d. Enns I. str. 360, dokládá, že ves Raffelstätten (v listině Raffoltistetun) ležela prvé níže mezi Zizelavou (při ústí ř. Travné) a městem Enží.

[1]) V origin. „de Rugis“. O zemi Rugův srov. Lelewela „Polska wieków śrzodnich“ IV, str. 520. Po bouři Hunské přestěhovali se dle něho Rugové na čas do Moravy a do Pováží. Naopak dovozuje Jireček (Slov. právo I. str. 83), že těmito Rugy nemohou jiní býti míněni, leč Rusové, což také je vší pravdě podobné.

[2]) Mon. Boic. XXVIII. k str. 203 a násl., pak Cod. dipl. Mor. I. str. 71—73, nejsprávnější čtení u Pertze Leg. III. str. 480 a 481.

hodům, při kterých zabit jest vůdce jejich Chusal (Csörsz) i s průvodem svým.“ [1]) Zločin toho způsobu volal o pomstu, kteráž ale nevykonána jesť bez prodlení. Prvé náleželo povaliti poslední hradbu proti Němcům, knížecí totiž stolec moravský, po té mohla pomsta se zdařiti; neboť Uhři stali se pak přímými sousedy Bavorův. — Ale kdož zapěje nám žalozpěv nad rozvalinami této druhdy mocné říše slovanské? Rozvaliny ty známe, kdy ale a jak jsou vznikly, o tom nevíme ničehož. Přidržíme-li se však výpovědi opata Prymského, Regina, kterýž pronesl již k r. 894 žalostná slova: „V říši Svatoplukově panovali nešťastně toliko za krátkou dobu synové jeho“ [2]): pak bude zjevné, že synové Svatoplukovi té chvíle, když Regino spisoval svou kroniku, nepanovali více; skončilť ji pak r. 907, pročež odbila říši moravsko-pannonské poslední hodina již před rokem 907. V skutku také vypravují letopisové Korvejští, Weissenburští, Hildesheimští, Ottobeurnští, jakož i veliká kronika Sasův v plné shodě, že r. 906 dne 24. července vrazili jsou Maďaři, povoláni byvše na pomoc od Glomáčův, poprvé do Sas. [3]) Kterými zeměmi dostali se však Uhři do země Sasův? Skrze Bavory nemohli projíti; tam sídlel Ludvik s dvorem svým, maje vojsko na obranu; přišliť tedy Moravou, [4]) tudy byla jediná přímá cesta, vedoucí ke Glomáčům, v nynějším Míšensku usazeným, a dále do Sas, což tedy jesť znamením, že v červenci r. 906 nebylo tou stranou více překážky. Nebudeme tedy mýliti se, kladouce zkažení říše moravsko-pannonské skrze Uhry do roku 905 nebo 906 a majíce za jisté, že Mojmír II. a starožitný rod knížecí zároveň pochován jesť pod ssutinami jejími.

---

[1]) Srov. Annal. Sangallen. minor. et Alamann. u Pertze na uv. m. I. 54. Annal. Einsidlen. l. c. III.

[2]) Regino na uv. m. str. 606. Srov. též str. 205 t. d.

[3]) Annal. Corb. Hildesh. et Weissenburg. Pertz na uv. m. III. Ottenburan. tamtéž V. Annalista Saxo tamže VI.

[4]) Nejasné podání vypravuje též, že tou dobou i Češi Uhrům byli poddáni a poplatni, protož také Uhři odtud nepotkali se se žádným odporem. Srov. Dobner Annal. III. str. 397.

Konstantin Porfyrogeneta, o němž známo, že psal knihu svou r. 950, tedy ne mnoho později po této nešťastné události, zachoval o ní tuto zprávu: „Po smrti Svatoplukově (894) byl za jeden rok pokoj mezi třemi syny jeho, pak vypukli mezi nimi rozbroje; tu podešli jsou Uhři a dobyli vší země, kterouž drží až po dnešní den (950). Onen díl Moravanův, kterýž s životem svým přečkal toto dobytí, rozprchli jsou se do vůkolních zemí k Bulharům, Uhrům, a k ostatním národům“. [1]) Toto stěhování se ze země vzalo nepochybně tehdáž ještě valnější průchod, když Uhři v létě r. 907 spolčenému vojsku bavorskému způsobili tak krutou porážku, že Bavoři dlouho od ní nemohli se vzpamatovati. Markrabě Lipolt, arcibiskup Dětmar Salcpurský, biskupové Uto Frisingský a Zachariáš Sebenský s velikým počtem šlechty a vedlé nepočetného množství lidu zůstali tehdáž mrtvi na bojišti. [2]) Od té chvíle neshledávali Maďaři nahoru až k Enži žádných překážek více; krajiště Východní a Korutany vydány byly v šanc loupežným nájezdům jejich. Markrabě Aribo naposled jmenuje se k 19. únoru 909, kteréhož dne daruje mu král Ludvik na hojení ztrát opatství Traunkirchen při jezeře Travenském. Skonalť prý na lovu, byv od zubra poražen. Krajiště Východní, zejmena pak země pod Enží, zůstaly téměř až do r. 984 v rukou Maďarův co spustlé panství jejich. Hořejší a dolejší Pannonii, z kteréž později toliko část mezi Vídenským lesem a Lítavou, pak některé pohraničné pruhy (v nyn. Štýrsku) k říši německé zase jsou navráceny, dále onu část Moravy, pokud níže Karpat k dioecesi Nitranské druhdy byla slušela, trvale opanovali Maďaři. Dřevní obyvatelstvo slovanské těch krajův, Slováci totiž, kteříž jazyk svůj vždy ještě nazývají slovenským, přebývají podnes v oněch starověkých stolicích, kteréž podél Karpat v poříčí Váhu, Hronu, Ipoly a

---

[1]) Konst. de administ. imp. kap. 41 na uv. m. str. 176.

[2]) O vítězství Uhrův r. 907 a následcích jeho srov. Dümmlera Südöstl. Marken v arch. cís. ak. nauk X. str. 69 a násl., tamtéž o Aventinových zprávách k bitvě samé str. 82 a násl. Szalay na uv. m. I. 27.

dílem i Hernadu se rozkládají; v hořejší a dolejší Pannonii podlehli nebo zanikli skoro docela oni i Slovenci v nové kolonisaci Maďarské. Také střed a jádro někdejší říše Moravské, poříčí řeky Moravy totiž, zůstalo na čas v držení Uhrův, kdežto slovanští kmenové, sedící při Odře a Visle, kteříž druhdy říši moravské byli poplatek dávali, dostali se k nové říši polské, tehdáž právě se tvořící. Déle jednoho sta let neozývá se odtud v letopisích jmeno Moravy více, a objevíc se poznovu, znamená již a síce asi v nynějších hranicích, [1]) kraj poddaný novému a velikému státu českému. Zdáť se, jakoby dřevní národ moravský i s všelikou pamětí svou dokonale byl zahynul; nic nezachovalo se, co by mohlo svědčiti o tom, co Rostislav, Svatopluk a Mojmír byli vykonali, sotva jasné ponětí a blahodějné činnosti sv. Methoděje! A což potkalo se s nejtužšími následky: jako klín roztrhli jsou Maďaři z doby příští svého k Tise a Dunaji mnohočlenný řetěz sedících těsně vedlé sebe od moře baltického až k jaderskému kmenův slovanských, zmařivše takto pospolitý jich vzrůst a zdar. Rozpoltění Slované prospívali odtud v osvětě a moci po váze životnosti své, jakož i dle míry věčího nebo menšího vlivu sousedících s nimi a v spořádaný stát ustrojivších se národův. Na Čechy a Moravu, na kterých nám ovšem zde jediné záleží, působili nejvýdatněji Němci, a poněvadž lid oněch zemí měl a má v sobě důstatek síly životné, nezaniknul jako severní bratři jeho, nýbrž zachoval se, aby i v pozdních ještě dobách, jakkoli ne zrovna evropského, vždy ale samostatného a vážného ujal se úkolu, a podobně co Němci a jiní národové platně přičinil se k osvětě evropského člověčenstva.

[1]) Tak náležely na př. až do r. 1091 okres Bánovský ještě do Uher (Kozmas II. kap. 48, Pertz na uv. m. IX. str. 100), Opavsko a Krňovsko ale až po ř. Pštinu k Moravě.

HLAVA ŠESTÁ.

OSVĚTA NA MORAVĚ V DEVÁTÉM STOLETÍ.

Pramenové kulturní historie Moravy. — Zprávy o povaze a pospolitém životě dřevních Slovanův. — Rodové a čeledi (zádruhy). — Osady a župy slovanské. — Župy na Moravě. — Živnosti. — Peníze. — Silnice. — Náboženství. — Písemnictví. — Zřízení státní.

Vždy bude zajisté věcí nesnadnou, rozpisovati se o stavu osvěty národa moravského za doby, z kteréž kromě legend o životě a činnosti sv. Cyrilla a Methoděje [1]) a kromě několika málo listin [2]) nedochovalo se nás ani jediného domácího svědectví. Ano považí-li se, že i tento dřevní národ moravský v potomních bouřích uherských velkým dílem svým utonul a pozůstalé zbytky jeho v nynějším markrabství, přilnuvše později těsně k Čechům, v původní osobitosti své dokonale se proměnili, že konečně druhý hlavní kmen téhož národa, pannonští Moravané totiž, ze světa vymízeli a třetí kmen, Slováci, za devět set let od bratří svých při ř. Moravě politicky odloučeni byvše, cizímu vlivu podléhají: tu věru podobá se k tomu, jakoby předsevzetí naše, vylíčiti totiž obraz pospolitých poměrův říše moravské za doby devátého století, bylo asi daremné a neprospěšné. A přece hodláme se tuto o sestavení jeho v obecných rysech pokusiti! Omluvou budiž nám v tomto počínání do-

[1]) Srov. str. 96 a násl. t. d.

[2]) Srov. str. 147 a násl. t. d.

kázaná pravda, že čím hloub do dávnověkosti, tím živější a těsnější byla národní pospolitosť rozličných slovanských národův mezi sebou, pročež také s věčí k víře podobností přenésti lze rysy a barvy obrazu jednoho národa na obraz druhého.[1] Při tomto díle vede se nám, jako nějakému skladateli mosaik, kterýž z úlomkův původu dávnověkého snaží se v navržených jím samým mezích přivésti k místu obraz vzhledu takového, jakéhož asi byl za doby, kteréž původem i obsahem svým svědčí. Antické kaménky pestrých barev, toť hle jsou porůznu rozmetané zprávy (často jen v podobě pouhých narážek se vyskytující) starověkých, ale současných spisovatelův o způsobě života rozličných kmenův slovanských, jako Herodota (mezi r. 456—444 před Kr.), Tacita (60—97 po Kr.), Jornanda (ok. r. 552), Prokopa Caesarejského (ok. r. 562), císaře Mauritia (582—602), císaře Lva VI. (886—911), Konstantina Porfyrogenety (945—959), Dětmara Mezibořského (976—1018), Adama Bremského (zemřel po r. 1076), Nestora († ok. r. 1116) a Helmolda († po r. 1170), — ti všickni nechť pomohou nám, způsobiti sobě obraz, kterýž, jakkoli ne čistě moravským, na všechen ale případ nazvati bude lze staroslovanským, kterýž ale zároveň v příčině dokázaného příbuzenství či lépe společného původu Slovanův s ostatními národy arejskými v mnohých věcech stykati se bude s mravy a obyčeji, s náboženstvím, způsobem a ponětím života, starým Řekům, Římanům, Keltům, Němcům a t. d. obvyklého.

Prokop Caesarejský, průvodce velikého Belizara při válečných výpravách jeho v Asii, Africe a Italii, senator a od r. 562 hejtman městský v Cařihradě, líčí nám Slovany, jež ve vojskách Belizarových, jakož i v sídelním městě říše Byzantské s důstatek měl příležitosť pozorovati, co lid postavy velké

---

[1]) Již císař Lev VI, kterýž žil a psal za doby Svatoplukovy, vyznává sám v Taktice své (hl. XVIII, č. 99) „že ještě za jeho časův národové slovanští byli sobě v mravích, obyčejích a způsobě života zcela podobni."

a silné, pleti nemnoho bílé a vlasu plavého, přebývající v neúhledných, porůznu postavených chatrčích, chudý a málem spokojený, ale prožívající svobodně a v prostém zřízení obecním.[1]) Herodot dotýká sivých očí, kterýmiž prý Slované zvláště rozeznávali se od druhých národův.[2]) Dokonalejší jich obraz poskytuje císař Mauritius.[3]) Jsouť prý Slované lid sprostný, otužilý a nezkažený, dobromyslný, prázdný všelikého záští a lstivosti, přebývající v stálých sídlech[4]) a zemědělství milovný; důrazně vychvaluje při nich věrnosť manželskou, znamenité pohostinství, vlídné nakládání s cizími a zajatými a neumořitelnou lásku k zpěvu. A však nechť co svědek očitý sám rozpráví o nich vlastními slovy: „Slované snadno snášejí zimu, vedro, nahotu těla a nedůstatek potrav. K hostům jsou přívětiví a opatrujíce jich s velikou bedlivostí všeliké škody, bezpečně provodí je k cíli cesty jejich. Přijde-li ale hosť nedbalostí průvodčího přece k nějakému úrazu, má to soused i hned za svou povinnosť, pomstiti škody onoho na neopatrném průvodčím. Plenníci jejich neodsuzují se, jako u jiných národův toho jesť obyčej, na vždy svobody své; dáváť se jim toho rok, aby dle vlastní vůle návrat do otčiny směli sobě výkupem způsobiti nebo jako lidé svobodní a přátelé mezi nimi zůstati. Stád (statku) a obilí (zboží) mezi nimi jesť hojnosť, zvláště ale prosa a pohanky, kteréž schovávají ve stozích. Věrnosť manželskou vysvědčují ženy jejich i tím, že po smrti muže

---

[1]) Procopius de bello gothico libri IV. ex recensione G. Dindorfii, Bonnae 1833. Vol. II. p. 322 et sqq. Výrazněji ještě pronáší se o této svobodě dřevních Slovanův císař Leo VI. ve své „Taktice“ kap. XVIII, č. 99. podlé vyd. Florent. z r. 1745.

[2]) Herodoti hist. lib. IV. cap. 108.

[3]) Mauritii Strategicon lib. XI. cap. 5.

[4]) Již Tacitus dokládá (Germania, cap. 46) o Slovanech: „Venedi . . . inter Germanos potius referuntur, quia et domos fingunt et scuta gestant et pedum usu ac pernicitate gaudent, quae omnia diversa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viventibus.“

svého raději samochtíc utápějí se, než aby žili v opuštění. [1]) Nejraději usazují se v nepřístupných lesích a na podobných březích řek, močálův a jezer. V příbytcích svých způsobují sobě rádi pro náhlou příhodu kolikerý východ. I nejpotřebnější

---

[1]) Srov. též cís. Lva Tact. cap. XVIII, n. 106. Svědectví toto nepříčí se nikterak podstatnému domnění, že mezi pohanskými Slovany bylo mnohoženství v obyčeji; v Indii, kdež mnohoženství od pravěku též je obecné, nebylo přese všechen odpor Angličanův posud lze zameziti známé spalování vdov. Vždyť pak je jedinoženství teprv ovocem osvíceného křesťanství; proč nemá toto mravní vítězství též míti platnosť mezi Slovany? Ještě okolo r. 874, tedy za doby utvrzeného již křesťanství na Moravě, shledává papež Ján VIII. v listu Kocelovi učiněném toho potřebu, vyhrožovati vyobcováním z církve všem těm, „qui uxores suas dimiserunt vel illis ad alias viventibus migrauerunt nupcias .... precipue cum hec pessima consuetudo e x p a g a n o r u m m o r e r e m a n s e r i t.“ Tedy z dob pohanství zachoval se šeredný obyčej zapuzovati ženy a pojímati jiné (Wattenbach, Beiträge, str. 49) Dokládá-li tedy Kozmas o Češích v I. knize, kap. 3 (u Pertze na uv. m. IX. 34): „quia etiam et ipsa connubia erant illis communia. Nam more pecudum singulas ad noctes novos ineunt hymeneos, et surgente aurora trium gratiarum copulam et secreta amoris rumpunt vincula“: tož asi zrovna tak málo vzdaloval se v podstatě pravdy, jako když v knize I. hl. 36 (u Pertze na uv. m. str. 58) k r. 1002 takto se pronáší: „Quia tunc temporis (t. j. za Oldřicha), prout cuique placuit, binas vel trinas coniuges habere licuit: nec nefas fuit viro rapere alterius uxorem et uxori alterius nubere marito .... vivebant enim quasi bruta animalia, connubia habentes communia.“ Že ostatně tento obyčej býval netoliko vůbec platný a dlouho ještě potrval, toho zřejmým svědectvím jesť zákon, od pražského biskupa Šebíře a knížete Břetislava r. 1039 za příležitostí vyzdvižení ostatkův sv. Vojtěcha v Hnězdně polském způsobený (Cosmas, lib. II. 4, na uv. m. str. 68): „Ergo hoc meum maximum et primum sit decretum, ut vestra connubia, que hactenus habuistis ut lupanaria et ceu brutis animalibus communia, a modo iuxta canonum scita sint legitima, sint privata, sint insolubilia, ita duntaxat, ut una vir coniuge et coniunx viro uno contenti vivant.“ Již v 9tém věku naříká sobě ostatně pohanský vlastenec Záboj (v Ruk. královdvor.) na cizího nepřítele (Franky), ano přikazuje „i jedinu družu nám iměti po vsiej púti z Vesny po Moranu“ atd. Srov. ostatně Dr H. Jireček, Slov. právo I. na více místech.

věci chovají rádi v podzemních skrýších, dávajíce sobě pohled, jako by docela byli chudí a od kořistí se živili. V soutěskách a krajinach, v kterých je mnoho skrýší a průchod obtížný, rádi se s nepřítelem potýkají, neoddalujíce se ale také náhlých výpadův a všeliké lsti válečné. — K rozličným fortelům jejich naleží počísti i snadnosť, způsobiti sobě přechod přes řeky. Co učení a dobří potapěči dovedou déle vydržeti pod vodou, než kdokoli jiný; aby mohli vydychovati, užívají dlouhé trubice, kteráž z úst jim vyniká nad vodu, poskytujíc takto vzduchu do vůle. — Ozbrojena spatříš každého Slovana dvěma oštěpy, někteří mají také štíty, ale tak nemotorné velikosti, že s těží přenésti je s jednoho místa na druhé. Dřevěné lučiště a nálepy (jedovaté střely) jsou také jich zbraní útočnou, tyto účinku tak nebezpečného, že toliko rychlé a mocné prostředky, jako vyříznutí rány, zachovávají raněného od smrti. Nesnesou prý nejvyššího vojevůdce nad sebou, nezřídka se mezi sebou až na smrť pronásledujíce. Spořádaných šikův a útokův celými zástupy v poli neznali. Chtějí-li na nepřítele udeřiti, vzkřiknou stojíce k bitvě a když nepřítel odpoví, postupují ku předu; neučiní-li tak, nedbají více, aby sami ho vyhledali, nýbrž zajdou do lesův, majíce za prospěšnější, na půdě neschůzné vyčkati útok. — Nezřídka svádějí nepřítele líčeným útěkem, zůstavujíce mu často na pochmat zboží svého, a však jen aby si pro ně, an plení neprozřetelně, obnovíce útok zase přišli. Slibu jejich důvěřovati, neradno. K smlouvám těžko je nakloniti, snáze jesť strachem, než dary udržeti je v poslušenství. Příčina toho jich ustavičná nesvornosť a neustupnosť, žádný nechce druhého poslouchati. — Chceš-li s prospěchem na ně válečně udeřiti, učiň tak jediné za doby zimní, když stromy jsou bez listí, neposkytujíce jim skrýše, když sněhové a zima překážejí polonahému tělu v mrštnosti, když mají nedůstatek potrav a zamrzlé řeky snadno lze překročiti. — Zvláště pak chraniž se výpravy letní, pokud by krajiny, do kterých má býti válka vnešena, vyslanými špehéři náležitě nevyzpytoval a kmeny jejich, po případě spolčené, jízdným i pěším lidem nerozplašil. A poněvadž mezi

16*

nimi jest mnoho náčelníkův, nemajících společných úmluv mezi sebou, bude zajisté s prospěchem, druhého z nich, jehož kmen přebývá nám nejblíže a s jinými obcuje, sliby nebo také dary k naší vůli přivésti, aby takto překaženo jim bylo spojiti se pod jednou hlavou. Zběhův nebo jiných uprchlých od nich, kteříž nabízejí se za průvodčí, třeba jest dobře ostříhati, neboť i Římanu nelze v té věci vždy se dověřovati“ [1]) a t. d.

V těchto udáních a pravidlech válečných dobře zračí se zajisté jak světlé, tak temné stránky nejdávnějších Slovanův, kteříž u porovnání s dřevními Němci i samým Řekům, té doby hodně již obleněným, viděli se býti lidem nemnoho válečným, což ovšem snadno lze sobě vyložiti. Lid zemědělství sobě hledící (a takovým byli po výtce Slované) nechápe se nikdy zbraně k útoku, ale k obraně, a poněvadž Slované za mnohá století sotva asi měli příčiny k válce, zůstali od povahy měkcí a hluku zbraní málo žádostiví, z čehož ale nikterak nesluší zavírati, jako by vůbec nebývali udatnými; slova „nebojovný“ a „bázlivý“ daleko jsou od sebe. Příliš často měli jsme během dějin zde vypravovaných příležitosť, zmiňovati se o válkách, v kterých staří předkové naši „bojovným“ Němcům udatností a uměním válečným v ničem neustupovali, vyrovnávajíce se jim skoro i v rozpustilosti vojenské. Pamatujmež jen na války z r. 883 a 884 a kruté pustošení Pannonie. Ale všecky tyto, věčím dílem vítězné a šťastné války nebyly přece s to, vyhladiti základní stránku povahy slovanské, mírumilovnosť totiž. Půda, brázděná pluhem a vlastním spřežením volův vzdělávaná, na kteréž seděl Slovan v chatrči své jako strom na kořenech, byla mu nade všecko a na ní postavil také první základy společenského života svého, kteréž od oněch, jež spatřují se u souvěkých Němcův, již proto v podstatě lišiti se musily, poněvadž mezi Němci byly hotové rozdíly stavův, kteréž v teh-

---

[1]) Ve shodě s tím, co zde skráceně uvozujeme, shledávají se též zprávy cís. Lva VI. v jeho Taktice hl. XVIII. č. 99 až 108.

dejší Moravě sotva spatřují se v počátcích svých. Sv. Methoděj vzpomíná toho zvlášť při Gorazdovi, že byl muž vlasti své svobodný; byliť tedy na Moravě té doby již i lidé nevolní, a jiní pramenové jmenují výslovně „comites“ a „primates“ této země. A však kotvou, o kterouž opíral se národ a kteráž přese všechny ukrutné bouře, provalivší se za dobu staletí nad slovanským východem, až po dnešní den drží koráb politického bytí Jihoslovanův na povrchu, bylo nezkalené ponětí příbuzenství, jednoty rodu, čili, abychom užili starodávního jmena tohoto svazku, čeleď neboli zádruha.

Za naší doby znamená čeleď či zádruha u Jihoslovanův (jak tureckých, tak rakouských kromě Slovencův a některého dílu Charvátův) tolik co nedělený a nedílný statek hospodářský, kterýž jedné sedlské rodině co celek domácího jmění přináleží. Takové zavedení spoléhá především na jednotě rodu a pospolitosti jmění. „Základní jmění“ (pozemky, stavení, dobytek, u dřevních Čechův dědina, u Jihoslovanův a snad i Čechův stěžer zvané) „náleží všem členům téhož rodu vespolek; protož není otec nebo nejstarší syn rodu samojediným vlastníkem statku, nýbrž všecky k rodu příslušné osoby mají stejné právo k tomuto jmění, aniž by kdo mezi nimi směl se učiniti pánem stěžeru nebo opovážiti se toho, aby ostatní členy rodu podílův jejich výkupem zbavil a z dědiny vybyl. Veškeré hospodařství považuje se co trvalé útočiště a pramen výživy celého spolku rodového (čeledi, zádruhy) pro časy přítomné i budoucí a dělí se pro způsobení nové zádruhy mezi živými, nikoli ale cestou dědictví, kteréžto poslední, dokud vůbec několik osob na statku v zádruze zůstává, nikdy nemívá platnosti a toliko v tom případě se dopouští, kdyby všickni členové zádruhy až na jednoho vymřeli nebo, vzdadouce se práva svého k stěžeru, jiné zaopatření sobě oblíbili. Poslední potomek smí vzhledem k jmění čelednímu učiniti poslední pořízení a není-li tohoto, nastoupí pořad obecného práva dědického. Zemře-li v zádruze muž, zanechav děti, dědí tito bez odporu soukromní jeho jmění, podíl ale, jejž byl držel za živobytí

svého z jmění zadruhy, není věcí dědictví; zádruha, ku kteréž i vdova i děti jeho přináleží, jest nepopíratelným dědicem. Děti ženského pohlaví požívají všech práv čeledi, dokud se nevyvdají, majíce býti i ošetřováni i vychováni. Zádruha hospodaří společnými silami. Při hospodáři (gospodar, starešina, starosta, vladyka) jest vrchní správa statku i zádruhy, jakož i moc výkonná, dospělí mužští členové pak radí a usnášejí se vespolek o vážných věcech, jinak ale vykonávají toliko rozkazy hospodářovy, přičiňujíce se tak společně ke zdaru celku."

„Hospodářem nebývá vždy nejstarší muž zádruhy. Zbyl-li v ní toliko jediný otec, synův nemající, zříká se vladyctví svého dobrovolně, shledav, že síly mu ubývá. Hodnosti své neodevzdává vždy nejstaršímu, nýbrž nejchytřejšímu, nejstatečnějšímu synu, a je-li bratr jeho nebo jiný příbuzný v domě, třeba i tomu, pokud je starší nebo způsobilejší nad syny. Často docházívá také na volbu. Hospodář napomíná a vede neposlušné k pořádku; všecko děje se společnou shodou; lid rád o všem rozmlouvá a radí se; hospodář takový, kterýž toliko jme se poroučeti, nedokládaje proč, z pravidla bývá v nenávisti. I s pacholkem smlouvají se, co by náleželo činiti. Dospělí jdou po práci polní, mladší vodí dobytek na pastvu; hospodyně (vladyčica) zůstává s drobnými dětmi doma i připravuje oběd pro všechny vespolek, a když vrátí se dobytek na poledne s pastvy, roznášejí pastouškové hotové jídlo na pole i sebe vzdálenější, kdež pracují dorostlí; jinak sedává celá zádruha při jednom stole. Ženy, kteréž mají děti při prsu, brávají dítě i s kolébkou s sebou do pole, aby nemařili času docházením domů. Cesta z domova k práci polní, jakož i čas, kterýž tráví děvčata při hlídání dobytka na pastvě, vyplňuje se bez ustání předením a zpěvem, při čemž mají předivo (len nebo konopí) obyčejně i s kůželem za pásem. Večer a za doby zimní předou nebo tkají ženy, mužští pak zanášejí se hotovením domacího a polního nářadí. Co takovým způsobem získají, stává se soukromním jich jměním. Je-li v poli na pilno, bývají i sousedé

na pomoc prošeni, [1]) kterýmž při nejbližší příležitosti zádruha podobným způsobem se odsluhuje. Býváť v skutku s potěšením, dívati se takovému pomocnému zástupu. Práce stává se pravou slavností; za celý boží den zpívají a v podvečer pouštějí se do tancování „kola“.

„Výtěžek hospodaření brává hospodář a hospodyně v uschování a opatrování, z něho pak zapravuje se, čeho rod potřebuje a veřejná povinnosť vymáhá. Hospodář zakupuje pro všecky členy čeledi šatstvo vlněné a obuv, mužským i čepice a klobouky. Prádlo zřídka kdy skrze koupi se jednává; neboť ženy hotoví je samy jak pro sebe tak svou rodinu, ku kterémuž konci manželé dostávají své záhony na některém poli obecném, na kterémž zasívají sobě len a konopí, jež podlé času a prázdné chvíle, věčím dílem ovšem v noci, připravují a předou, tkaní pak v zimě provozujíce. Vdovcům a starým, sešlým osobám způsobují to nejbližší příbuzní, sestry, dcery nebo snachy. V některých krajinách vystřídají se ženské u vedení vnitřního hospodářství, ujímajíce se pořadem na osm dní kuchyně, pečení chleba, ošetřování drůbeže, dojení krav a t. d.; takové hospodyni říkají „reduša“, t. j. střídná hospodyně. Starší ženy, zvláště pak takové, jež mají snachu v zádruze, sprosťují se docela, snoubenci na jeden rok této obtížnější práce. Neboť sňatkův nezbraňují v zádruze žádnému dospělému muži, ba jsou tomu spíše rádi, že spolku přibude nové síly, a ztenčil-li se v čeledi valně počet hlav, přijímají do ní skrze sňatek i muže z cizí čeledi, kterýmž pak dává se stejné právo k dědině s domácími členy. Vyvdávají-li se děvčata z domu, dostávají výbytné (věno) z jmění nemovitého, poněvadž k stěžeru či dědině nemohou se táhnouti; platíť zde tedy pravidlo: muž starej se o ženu svou. Vyjde-li kdo ze zádruhy, přecházejí mlčky práva jeho k dědině na ostatní pozůstalé členy. Takovým způsobem vztahuje se zde pojetí rodiny na celé nejbližší

---

[1]) Sousedská pomoc taková nazývá se u Srbův „molba“, u Čechův (v obci) podnes ještě „láska“. Srov. Dr. Jirečka Slov. právo I. str. 69.

příbuzenstvo, a vzájemná jich práva a povinnosti mají pevný základ v dědině, kterouž spolek drží.“ [1])

Poněvadž tento obraz života rodu nebo čeledi slovanské až po dnešní den jest základem všeho pospolitého žití slovanského obyvatelstva v Slavonii, Srbsku, v celé Hranici vojenské (kdež je i zákonem upraven), v Bosně, Hercegovině, na Černé Hoře, v Bulharech a v pobřeží moře adriatského, v Dalmácii, ano dílem ještě v Charvátsku a býv. srbské Vojvodině, maje nad to i mezi lidem velkoruským až hluboko do Sibíře zvláště ve formě místní a okresní obce (tak zv. „miru“ a „volosti“) starodávní platnosť [2]): tož jesť bezpečně třeba, — zvláště pováží-li se, jak velice k tomu od desátého až do devatenáctého století Benatčané, Uhři, Turci a Francouzi v jihoslovanských krajích se přičiňovali, starověký řád tento oslabiti a vyhladiti, — ustanoviti se na tom přesvědčení, že onen obraz rodinný, kteryž tak mocně spoléhá v slovanské povaze, nejen k Jihoslovanům se hodí, nýbrž co vzácné dědictví z doby pravěké pochází, za kteréž zřízení toto ještě všem národům a kmenům slovanským, tedy i Moravanům, bylo společné. Domnění takové lze tím jistěji za čistou pravdu pokládati, poněvadž i v českém i moravském životě rodinném v mnohem pozdější ještě době shledávají se stopy, kteréž za pozůstatky tohoto utěšeného a čistě lidského obrazu prohlásiti náleží. Vztahujeme se zde především k jmenům vesnic českých a moravských, kteráž velikým dílem svým jsouce patronymická a hromadná, k vladykám a rodům jejich se ponášejí, [3]) dále na veliké rody Vršoviců, Hro-

[1]) Dle kníhy „Die Hauskommunionen der Südslaven“ od Og. V. Utěšinoviče, ve Vídni 1859, str. 20—24. Srov. ostatně dr. H. Jirečka „Slov. právo“ I. str. 63—74.

[2]) O zřízení mirském a volostném na Rusi srov. prof. Jos. Erbena „Zeměpis a statistika Ruské říše“, v Praze 1868, str. 450 a násl. a na j. místech.

[3]) Dr. H. Jireček páčí ve svém Slov. právě I. str. 137 a 138 počet osad takových (na ice nebo y, st. ici a i, se končících) v jediných Čechách na 4000, prohlašuje je tu, jakož i na Moravě (str. 66) pod-

noviců a j. v Čechách, na tak zvané „vladaře domu" v dřevních šlechtických domácích rodech v Čechách a na Moravě, ba na samý zákon stařešinství českého knížete Břetislava (z r. 1054), konečně též na nejstarší památku českého a slovanského básnictví a práva vůbec, na tak zv. „Rukopis zelenohorský" (z IX. věku). Dva bratři, Chrudoš a Šťáhlav, Popelovici, přeli jsou se o dědiny otcovské. Rozhodnutí této pře vznáší Libuše, pramáti knížecího rodu Přemyslovcův, na sněm, složený z lechův, kmetův i vládyk, kteříž, jakkoli prý rozdělení dědiny na stejné díly zákonem též se dopouští, nalezají konečně ve shodě se „zákonem věkožizných bohův" na společné vládnutí s dědinami, jakkoli starší bratr, Chrudoš, ovšem jaksi po právu německém, co prvorozený celou dědinu míti žádá. Dle staroněmeckého práva dědického nezbraňovalo se ovšem, děliti statek, a jakkoli nedostávalo se prvorozenému vždy největšího podílu, dědili synové po stejných dílech nebo aspoň tak, že žádný nebyl z dědictví vylučován. [1]) Toliko u porýnských Tenkterův stával se prvorozený právním a samojediným dědicem. [2])

Z takových rodových čeledí, jak jsme je právě byli vylíčili, vznikaly vzrůstem jejich naše obce vesnické, kteréž z pravidla byly na počátku sídly či osadami jediného toliko rodu. V čele obce vesnické stával také z rodu volený představený, vladyka, kmet, kněz, glavar; neboť ves, obec (tolik co spolek, soubor všech), též sědlo, sědlišče, osada (v starých pramenech „locus" na rozdíl od castrum, civitas = hrad) nebyla vlastně ničím jiným, leč sídlo vzrostlé počtem hlav čeledi či nedílné jmění rodu pospolu zůstávajícího, pročež také velký díl a to právě nejstarší jmena osad slovanských, jak jsme výše již připomenuli, jsou patronymická, ukazujíce k praotci celé čeledi

---

statně za nejstarší osady v zemi (ne mladší X. věku). Dle toho sestavil také prof. E. Vocel k dílu svému „Pravěk země české" II., v Praze 1868 mapu, zobrazující objem nejstaršího osídlení Čech skrze Slovany, pro Moravu pak Dr. H. Jireček k IV. dílu: Mähren's Allg. Geschichte von Dr. B. Dudík.

[1]) G. Waitz, Deutsche Verfassungsgeschichte I. str. 41.

[2]) Tacit. Germ. cap. 32.

a tudíž i dědiny a vsi. Nazýval-li se praotec Sěn, nazývali se potomci jeho co čeleď a obec Sěnici (od 13. věku Sěnice, Senice), nemajíce i pro osadu svou jiného jmena; říkali-li mu Chřen (Chrěn), Nezamysl, Ninonja a pod., nazýváni potomci jeho (čeleď i osada) Chřenici a Chřenovici, Nezamyslici, Ninonici atd. [1]). Poněvadž pak původně veškeři obyvatelé jedné vsi či dědiny přislušeli k jednomu rodu, užívajíce i jediného příjmí, vysvětluje se tím veliký proti jiným zemím (zvl. německým) počet osad vesnických na Moravě i v Čechách, ale i skrovný podnes objem, jakož i koncentrický jaksi způsob stavby jejich, neméně i obyčej, vždy se zachovavší, že totiž v našich vsech na vzájem sobě podnes ještě strýčkují a tetkují. „Jistý počet takovýchto obcí vesnických, jichž sousedé zachovávají povědomí pospolitého původu, držíce co osadníci kraj věčím dílem v mezech přirodních“ (t. j. poříčí řeky některé, horské údolí neb kotlinu a t. d.) „majíce společné jmeno rodové a společné různořečí a stojíce pod společnou hlavou, buď volbou nebo přivolením k správě povolanou, činí jedno pokolení, t. j. župu, plémě, také rod, u latiníkův tribus, pagus. Náčelník plemene zove se z pravidla župan, kněz, vojevoda (dux, regulus), a oblasť, v kteréž plémě jesť rozsazeno, nazývá se župa, krajina, vlasť, zemlja (provincia, pagus). Důstojenství „kněze“ bylo obyčejně v některém rodu, vládnoucím jistými znamenitými vlastnostmi nebo i rozsáhlejší dědinou, a síce v tom způsobě dědičné, že volbou povýšen jesť vždy někdo z rodu toho na kněze, ale bez určité posloupnosti. Odtud stávalo se také, že po otci nenásledoval vždy syn, nýbrž zhusta bratr, starší nebo i mladší, v hodnosti této. Středem župy byl hrad (grad, gród, gorod, z kmene graditi), sídlo kněze, shromáždiště sněmův župních, městiště hlavního chrámu či svatyně a za dob válečných úto-

[1]) Srov. o této stránce místopisu slovanského článek Fr. Slámy v čas. česk. Musea r. 1834 str. 394 a násl., Palackého článek „Rozbor etymologický místních jmen československých“, tamtéž str. 404, pak Dr. H. Jirečka: „O původu osad u nás“ ve Světozoru 1860 č. 1, 2 a 5, a téhož Slov. právo I. 63 a násl. a na j., jakož i Miklosiče v Pamět. cís. ak. n.

čiště lidu župního. Kdo držel hrad, byl pánem v kraji. Takové hrady (castellum) staly se od polovice X. věku sídly županův zeměpanských (castellanus), když totiž za doby panování obou Boleslavův v Čechách (935—999) na základě původního rozdělení obyvatelstva na župy a kmeny pozdější politické zřízení Čech a Moravy, t. j. zřízení župní, počalo bráti mocný průchod. Oblasti plemen či kmenův [1]) staly se odtud okresy politickými (provinciae, regiones, districtus, comitatus) a na místo dřevní moci župní nastoupili nyní zeměpanští úředníci, kteříž moc svou drželi a vykonávali jmenem knížete celé země, nikoli jmenem vlastním" [2]), tedy právě naopak, než v Němcích, kdež z osobních úřadův hraběte, vévody a t. d. počali jsou se týmž časem dědiční říšští stavové vyvinovati.

Bylať tedy Morava za doby Mojmírovcův rozdělena na župy, a v každé z nich stál hrad, k jehož stavění, zachování a bránění bylo všecko statečné mužstvo župy vázáno. Pohříchu známe z této doby bezpečně toliko jediný hrad, t. j. při stoku Dyje a Svratky položený Děvín. [3]) K tomu náleží dle toho, co na str. 123 a násl. jsme připomenuli, přidati ještě Velehrad, sídlo knížecí, pak i hrad Lovéticův (Lauentenburg, n. Břeclav) a oba

---

[1]) Oblastí plemene či kmene byla župa; čím mocnější ale a rozlehlejší kmen, tím více míval žup. Hradové neměli původně jiného jmena, než kmenového, nové hrady v nových župách pojmenováno pak již jinak, t. j. dle zakladatele n. dle místních okolností (Slov. právo I. str. 41). Na vlastní Moravě rozeznává Jireček (Slov. právo I. str. 57 a násl.) tři té doby dle jmena známé kmeny, totiž: Moravané (v poříčí řeky Moravy, v středu země), Holasici či Holasovici (Golięsici, v nyn. Opavsku, za Jeseníkem) a Loviętici či Lovětici při dolejší Dyji (ve vůkolí Břeclavě = Laventenburch). K tomu přidati sluší (dle rozlohy tehdejší Moravy, námi výše určené) nepochybně i Rakúsy (dva kmeny) při hořejší Dyji a Chubi, jichž jmeno později od Slovanův českých a moravských na celé markrabství Východní přeneseno.

[2]) Srov. Dr. H. Jirečka „über Eigenthums-Verletzungen und deren Rechtsfolgen nach altböhm. Rechte", ve Vídni 1855, str. 2 a 3; obšírněji o plemenech či kmenech v jeho Slov. právu I. na str. 44 a násl., pak o „vývinu obce zemské" tamtéž str. 119 a násl.

[3]) Srov. zvláště str. 87 t. d.

hrady Rakúsův [1]) při Dyji a Chubi. Zeměpisec Bavorský, vrstevník Svatopluka našeho, kterýž zprávy své o zemích slovanských měl od kupcův a snad i od missionářův německých a proto také jen chudě o jmenech kmenův a počtu hradův nás poučuje, rozpráví ovšem o 11 hradech, kteréž za jeho doby spatřovaly se na naší Moravě [2]); a však kde stávaly jsou a jak asi se nazývaly? Snad najdeme je, vzpomenouce sobě, že hradové takoví bývali středišti žup a že tudíž zeměpisec bavorský, klada do Moravy 11 hradův, podává tím zároveň jakési rozdělení Moravy na 11 žup. [3]) Z 13. věku známo jesť na Moravě v tehdejší rozloze 19 žup a župních hradův [4]), z těch pak připomínají se v XI. věku toliko Hradec (v Opavsku), Olomúc, Úsov, Úsobrno, Brno, Přerov, Pustiměř, Spytihněv, Hodonín, Břeclav (Briačislav), Podivín, Strachotín, Pravlov, Rokyteň, Znojmo, Bétov. Vzdaž-li všickni tito prastaří hradové, a ne-li všickni, kteří z nich pamatují ještě časy Svatoplukovy, zůstane, tuším, snad na vždy nerozhodnuto; poněvadž ale místa, zvláště pevná, nevznikají tak rychle, jako druhdy ke zkáze přicházejí, a poně-

---

[1]) Dr. H. Jireček (Slov. právo I. 30 a 31, a dříve již ve Světozoru) dává dle vší podobnosti Rakúsům dva hrady, t. j. vlastně tak řečený hrad Rakúsi (staroněm. Ratgoz, Ragze a j., nynější město Schloss-Raabs při stoku obou Dyjí), pak hrad Polanův — Rakúsův při hořejší Chubi (nyn. Klein — Raabs, v místní obci Pölla = Polany), jakkoli považuje kraj obou kmenův za zvláštní krajiště Francké, t. j. vlastně rakouské, vylučuje je tedy z objemu tehdejší říše Moravské.

[2]) Zeměpisec Bavorský (Cod. dipl. Mor. I. 67), s komentářem vydaný též od Šafaříka v Starož. str. 980 a násl., praví: „Marharii habent civitates XI.“; dále pak, pověděv dříve o Bulharech: „Est populus, quem vocant Merehanos, ipsi habent civitates XXX.“ Šafařík vztahuje toto místo k dolejší č. Veliké Moravě (srov. str. 65 t. d.). Zeuss zase prohlašuje v díle svém „Die Deutschen und die Nachbarstämme“, str. 64. čtení toto za omylné, a čte: „Serebani“ t. j. Srbové, jakkoli tím sebe sama zase přivádí do rozpakův. Annal. Fuld. píší o takových hradech k r. 864, 869, 870 a 872 a t. d. (Srov. naše dílo na dot. místech.)

[3]) Holasicům dává týž pramen 5 hradův. (Srov. Cod. dipl. I. 68).

[4]) Jireček Slov. právo II. str. 13—16, dříve již v Památkách archaeolog. a místopisných r. 185 9 díl III, str. 18 a násl.

vadž nelze přece nikterak za pravé přijíti, že by Morava, o které v desátém věku historie zcela mlčí, té doby bývala liduprázdna: proto dopouští se vždy domněnka, že někteří z těchto hradův byli ještě svědky časův Methodějových. K Brnu, Olomúci a Podivínu važou se bez toho stará podání. Bylo-li ale na Moravě tak málo hradův dle ujišťování zeměpisce Bavorského, to by asi, hledíc ovšem na věc s tehdejšího německého stanoviště IX. věku (neboť Němci neměli nikdy hradův ve smyslu slovanském), že totiž čím věčí počet branných mužův v zemi, tím menší jest potřeba pevných míst, — Morava byla té doby musila čítať velké množství obyvatel. [1]) Bodřici měly 53, Veleti či Liutici 95, Lužičané 30 hradův, a přece jak skrovné bylo, zvláště při těchto posledních, zemiště, jehož náleželo jim brániti u porovnání s Moravou.

Vzhledem k otázce, jak asi hrady takové se stavěly, připomenuli jsme již na stránce 87 tohoto díla, s jakým podivením dívali jsou se Němci na hrad Děvín, když jali se ho r. 869 obléhati. Udání, že dřevní Slované zakládali hrady své nejraději v lesích a při vodách, kteréž nepříteli zbraňovali přístupu a v kterých mistrně dovedli bojovati, že je pak nad to ještě opevňovali příkopy, náspy a dřevěným týněním, [2]) hodí se ovšem také k jiným národům — prvotně pomáhal člověk všudež jen přírodě, pokud nestačila — podobně i zpráva, že i příbytky i jiná stavení jejich byla ze dřeva. Že podobné

[1]) O Bulharech praví na př. týž zeměpisec (Cod. dipl. Mor. str. 68): „Vulgarii, regio est immensa et populus multus, habens civitas V, eo quod multitudo magna ex eis sit, et non sit eis opus civitates habere.“ Že to ostatně jen náhled německý a že spíše souditi lze na nedostatečné zprávy, jichž dostalo se zeměpisci Bavorskému, dokazuje veškeren rozvoj župního zřízení v 11. až 13. věku v Čechách i na Moravě. Srov. ostatně Jireček Slov. právo I. str. 41. Oněch 11 hradův vztahuje se nepochybně jen k vlastnímu kmeni Moravanův.

[2]) Jornandes a Mauritius v Šafaříkových Starož. str. 693 a 969. — O způsobě stavby hradův slovanských, zvláště pak v Čechách, jedná obšírně a důkladně J. E. Vocel: „Pravěk z. české“ II. čl. 9. str. 388 až 439 (i s popisy a plány hradišť).

stavby ode dřeva byly té doby i v Němcích, zvláště pak v blízkých Bavořích v obyčeji, toho svědectvím jsou zákony Bojuvarské, kteréž ukládají přísné pokuty oněm, kdož by dřevěné pilíře při staveních pilou nařezávali [1]. Že Slovan nejraději příbytek svůj zakládal u prostřed dědiny své nedaleko pramene nebo potoka, dá se ovšem velmi snadno vyložiti, jako povlovné přistavování druhých stavení vesnických v podobě řady nebo volného kruhu, když zejmena rodiny nemohly se v prvotném domě otcovském více směstnati, chtějíce ovšem přece v čeledi i na dědině zůstati. Na Slovensku jsou podobně co u Jihoslovanův stavení obytelná vzdálena od sebe a více roztroušena, na Moravě a v Čechách, kde poloha toho dopouští, naopak hustě při sobě a skoro bez vyminky dle téhož základního rozvrhu postavena, kterýž od německých osad nápadně se liší, pocházeje beze vší pochybnosti z dob nejdávnějších.

Kamene a vápna užívali tehdejší Moravané zajisté v takových rozměrech co staviva při jistých staveních a částech jejich, jako se to dělo u Němcův, zvláště při stavbách kostelních. Vzpomeňmež sobě, že Salcpurský arcibiskup Liutpram zedníky, malíře, zámečníky a tesaře poslal k Přibinovi na Blatengrad, aby zde postavili zděný kostel sv. Adrianu. Příklad takový nezůstával ovšem bez následování, zvláště když naši sv. apoštolé co osvícení Řekové na Moravě ujali se činnosti své. Ovšem nelze tohoto tvrzení žádným pozůstalým stavením té doby, ba ani ssutinami jeho doložiti — za nejstarši, zachovalé stavení na Moravě bude asi nezbytné, považovati kaplu romanskou před hradem znojemským, [2] — a však věc podává se sama od sebe. Sloh obloukový čili sloh basilik, jehož stav-

---

[1]) Leges Bajuv. tit. X., cap. 5—14 a tit. XI., cap. 9, u Mederera str. 170 a 192.

[2]) O této kaple, jejíž vystavení klade se do r. 1055 a 1190 (?), srov. Hormayrův Archiv z r. 1821, č. 66 a z r. 1822, č. 71., pak „Wiener Jahrbücher der Litt.“ z r. 1823, díl I., str. 33, jakož i jiné spisy a časopisy.

bám naši apoštolé v Byzantu i Římě dosti měli příležitosti dívati se, stal se asi typickým i u nás. Poněvadž pak záhy již bývaly kostely nejúhlednějšími a nejpevnějšími stavbami v místě, na jichž opatření proti nepřátelům také pomýšleno, proto nazývají asi podnes západni Slované chrám „kostelem“ (castellum).

Měli-li však dřevní Moravané hrady, jimž sami Němci se obdivovali, jakož i zděné kostely a přebývali-li sami po dvorech i vsech co lid rolnický: tož rozumí se samo od sebe, že byli i rozličných nástrojův, jakož i řemesel a umění znalí. Dokud lidé zůstávali o sobě v pouhých rodinách, bez společenského a státního svazku s druhými, dotud bylo nezbytné, aby všeliké potřeby života sami sobě spořizovali, nemohouce ovšem toliko na vyhotovení jedné věci přestávati. Když ale lidé vzrůstali v národy, způsobujíce sobě též spolky státní, pak smělo nastati rozdělení práce, a tím zvláštní spolky výrobné, průmyslné; potom teprv mohl jednotlivec všecky ostatní potřeby sobě odjinud opatřiti, obraceje čas svůj toliko na vyhotovení jedné. A tak shledáváme i při nejdávnějších národech, s nimiž v historii setkáváme se, jistou míru činnosti průmyslné, kteráž zároveň (i bez výslovných o tom zpráv) ukazuje k jistému druhu stavu řemeslnického, jakkoli třeba ne v sobě uzavřeného; dle počtu a rozmanitosti takových spolkův výrobných lze pak i měřiti stupeň pokročilosti národa. Poněvadž pak v době, od nás právě sjednané, s nenepatrným počtem odvětví průmyslné činnosti na Moravě se shledáváme: třeba dopustiti, že lid náš nalézal se na nejlepší cestě osvěty právě té doby, když Maďaři násilně jali se ji nájezdy svými dusiti. Průmysl vyvinul se u nás jako i u jiných Slovanův [1]) z nezbytné průmyslné práce v rodině a čeledi, kteráž podáním čím dál tím více se zdokonalovala,

[1]) Průmysl tento, jejž nazývati lze v původním slova smyslu domácím, podnes obecný jesť u všech Slovanův, u kterých i zřízení čelední se zachovalo; pozůstatky jeho přečkaly ale u jiných samo zřízení čelední, jako u Slovákův, zvláště v stolici Zvoleňské, Gemerské i Novohradské,

stávajíc se při výhodných okolnostech (jako při dobrém odbytu, důstatku a lacinosti materiálu a t. d.) vedlé zemědělství výnosným pramenem výživy celých rodův, a když tyto v obec vesnickou vzrostly, i celých obcí; a tak obrazují se takové spolky výrobné či průmyslné i v starobylých jmenech celých vsí, jako jsou na př. Črtoryje, kdež přebýval lid, živící se (vedlé zemědělství) rytím run a děláním model (črt = též modla), Doloplazy (u Kroměžíře i u Olomúce), osada, obývaná od horníkův, Jamnice t. j. Jamníci = dobyvatelé stříbra z dolův, Kladruby (u Valašského Meziříčí) t. j. kolonie drvoštěpů, Štítary = hotovitelé štítův, Brtnice (u Jíhlavy) = včelaři lesní a j. v. V Čechách, kdež jmena tato vůbec jsou hojnější [2]), nalezneš krom toho Jilovice (t. j. těžitelé zlata a stříbra z nánosu říčního), Kováře a Kovary, Koloděje (t. j. koláře), Mečíře, Štítary, Brníky (hotovitelé brnění), Košíře (hotovitelé pleteného náčiní), Voděrady (stavitelé vodní), Pecerady (stavitelé pecí či kamen), Mezerady (hotovitelé mezníkův), Těhoděly a Těhorady (hotovitelé jarem na zápřeže), Mydlovary, Mukoděly a Mlynáře i Mlynary, Lnáře, Hrnčíře, Cetorady (hotovitelé cet = okras i peněz), Črtoryje, Žrnoseky, Skláře, Jamníky i Rudníky (t. j. zvláště dobyvatelé železné rudy) a j. v., jichž význam je posud pochybný. Listinami lze řemesla na Moravě ovšem teprv pro tu dobu dokázati, které svědčí již takové písemní památky přímo; poněvadž ale řemesla nezáleží na diplomech, vznikajíce ze skutečné potřeby, pročež lze za pravé míti, že taková řemesla, o kterých teprv v XI. věku zmínka se děje, zajisté velikou věčinou již v X. století a dříve na Moravě provozována byla. Řemesla bečvářů a bednářů vznikla na př. ze skutečné potřeby a následkem vinařství a pivovarství, a obě připomínají se již

---

u Malorusův v Halíči i Bukovině, jakož i na jižní Rusi. O rozšíření jeho na Velké Rusi i Sibíři a vysoké míře rozvití a dokonalosti, kteréž tam dosáhl, srov. prof. Erbena „Zeměpis a stat. Ruské říše," str. 638—656, dle ruských pramenův.

[2]) Srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 78—81.

v XI. věku, podobně rybaři, myslivci, mlynáři, včelaři, kováři, hrnčíři, zedníci, tesaři, soustružníci, sladovníci a sládci (pivovaři), soukenníci, tkadlci, zbrojíři, kotláři, zlatníci, koželuzi a jircháři, kožešníci, krznáři a ševci, ale žádní krejčí; neboť obvyklý oděv vlněný i plátěný hotoven jest od žen v rodinách a čeledech.[1]).

Jak asi vypadaly oděv a obuv, jakož i domácí a polní nádobí dřevních Moravanův, o tom lze sobě učiniti ponětí dle obdoby časův pozdějších, tedy známějších. Až do XI. věku nedostává se k tomu všelikých dokladův. Jediná legenda pannonská připomíná, že po zavedení křesťanství nastaly změny mezi Moravany i v zevnějšku jejich[2]). Pokřtění začali sobě totiž libovati v krátkých vlasech, — dle ponětí církve znamení pokory a odevzdání se do vůle boží — z čehož souditi lze, že lid, dokud přebýval v pohanství, nosíval vlasy dlouhé. Škorně, krbce čili opanky, jaké chudí Slováci a Valaši podnes ještě nosí, pláště z hrubé, bílé vlny, haleny či loby nazvané, krzna (kožichy), široké, kožené, všelijak vyšívané pásy, přiléhající vlněné nohavice v zimě, široké a lněné v létě, byly nepochybným oděvem mužův, — košile (rukávníky) a široké lněné roucho, říza, rubáš řečené a ozdobným pásem přitahované, přes něž za sychravého počasí nosíván volný svrchní šat, skládaly bezpečně oděv žen. Na pokrývání hlavy nedbali Moravané mnoho;

---

[1]) Cechy, jako zřízení západoevropské, nevyskytují se ovšem v Čechách a na Moravě, leč teprv od 13. věku (mezi Velkorusy teprv od časův Petra Velikého, a tam nikdy pořadně nevžily se v národ). Jak velké bylo asi již v XI. věku rozdělení práce při mnohých domácích řemeslech, viděti mezi jiným též ze zakládací listiny kapitulního kostela Výšehradského z r. 1088 (Cod. dipl. Mor. I. 179 a násl.) a jiných listin té i starší doby. Tak dělili se na př. soustružníci (tornarii) na mískaře, číšníky, lahevníky a lavičníky (srov. Jireček, Slov. právo II. str. 49).

[2]) Leg. pannonská v kap. X. S tím srovnává se, co biskupové bavorští píší v stížném listu svém k papeži Jánu IX. z r. 900 (Cod. dipl. Mor. I. 60 a násl.): „Ipsi (Moravi) multitudinem Ungarorum non modicam ad se sumserunt et more eorum capita suorum pseudochristianorum penitus detonderunt.“

od zimy a plíště chránila muže kožená čepice či beranice nebo pouhá vlněná kapí, k haleně přišitá, ženy pak obyčejný šátek potní, čechel, druhdy i závoj. Lidé bohatší a vznešenější zajisté libovali sobě v mnohých kusech římského nebo řeckého kroje, podobně jako sousedé jejich, Němci totiž, té doby činívali. Na nejstarších drobnomalbách, jakož i na pečetech českých a moravských panovníkův shledáš na př. togu římskou, jakož i římské sagum a paludamentum se sponou (bulla) na pravém rameni, obuv římskou a p.; neboť ve všech stoletích a u všech národův lze pozorovati, že vznešenější a bohatší při veřejném jevení se vždy příkladem takového národa se spravují, kterýž buď skutečnou, buď líčenou vzdělaností dovede jim se postaviti. Vlašské, španělské a francouzské módy panovaly, byť i sebe protimyslnější, a panují podnes v národech jak slovanských, tak německých. Tvrzení, že Slovan miluje zvláště barvy pestré a veselé, je ovšem pravé; vkus tento neshledává se ale jediné při něm; Lopař, Sicilian, Řek i obyvatel Asie jsou milovníci pestrobarevných oděvův. Záliba v barvách tmavějších a smutnějších je, tuším, ovocem vychování, je věcí kulturní, příroda chce souladné rozmanitosti; pročež také Slované moravští, zvláště Hanáci, před nedávnem a dílem i podnes ještě i domy své z venčí pestře natírají a nábytek domácí, stůl totiž, postel, lavici, truhlu a nevyhnutelnou polici, křiklavými barvami ozdobují. Tito kusové, tak jak je posud v stolici Trenčanské a při našich chudších Slovácích, jakož i sem a tam ještě mezi Hanáky spatřujeme, sotva asi mnoho byli jsou rozdílní od oněch, kteříž asi před tisíci lety náležely k úpravě a pohodlí příbytkův lidu moravského. To samé platí nepochybně také o jejich náčiní hospodářském, na kterém železa, jakkoli tehdáž již v zemi bylo známo, těženo i obdělávano, sotva asi byl důstatek k usnadnění díla. Pluh s obyčejnou radlicí, sekera, motyka a lopata, nůž, srp a cep, vůz dvou- i čtyrkolý, několik dřevěných kadí a škopků a hliněné vypalované nádobí činily vedlé nezbytných svrchkův asi hlavní bohactví v domácím hospodářství starých Moravanův, což všecko byly věci, jež čeleď

sama dovedla zhotoviti. Umělejší věci, jako náušnice a náramky (obuší a obručí), prsteny a rozličné ozdoby krku a prsou (sponky, opleci, hřivny a řetězy) [1], kteréž ostatně snad i v zemi samé se zhotovovaly [2]), zvláště pak stkvostnější tkaniny dováželi jsou cizí kupci a židé pilně do země [3]).

Vědomoť, že v létech 903 až 907 sjednán jesť v Raffelstättech se strany krále Ludvika a biskupův Salcpurského a Pasovského ve spolku s markrabím Aribem a zvláštními kommissary opravený celní řád [4]), kterýž také k tržbě s Moravou, a sice jak k vývozné tak dovozné, se vztahoval, jsa toho spolu svědectvím, že Morava, v jižních končinách svých bez toho země podunajská, užívala prospěchův, jdoucích z obchodu s Německem. Vosk, otroci a koně byli dle Raffelstättského řádu celního věcmi vývozu, sůl věcí dovozu; kdož pak chtěl na Moravě kupčiti, platil při výstupu ze země jeden peníz, vraceje se pak prošel svoboden. Židé, nechť přicházeli odkudkoli, platili mírné clo jak z otrokův, tak z jiných věcí. Že pak Moravan, prodával-li hřebce nebo otrokyni v Mutaruně, kdež bývaly hlavní trhy s Moravany, nebo v Ebelsberku (Eperaesburch) při ústí řeky Travné, v Reodařích (Ried v hoř. Rakousích) nebo v jiných tržních osadách německých blíž Dunaje, — 4 denáry povinen byl platiti, z otroka nebo kobyly 1 denár, ze souma-

---

[1]) Nečetné pozůstatky t. zp., kteréž ve starých hrobech a mohylách na Moravě posud nalezeny jsou, sestavili jsme sami v březnovém sešitu ročníku 1854 jednání fil. hist. třídy cís. akademie nauk ve Vídni pod záhlavím: „Ueber die alten heidnischen Begräbnissplätze in Mähren“ s 2 tabulkami.

[2]) Srov. místní jmena Cetorady a Cetoraz v Čechách (ceta = ozdoba).

[3]) Že bývali v X. věku Židé na Moravě, je celním řádem Raffelstättským nade vši pochybnosť postaveno. Tam praví se: „idem Iudaei et ceteri mercatores, undecunque venerint, de ista patria (Moravorum) vel de aliis patriis, iustum theloneum solvant tam de mancipiis, quam de aliis rebus, sicut semper in prioribus temporibus regum fuit.“ Cod. dipl. Mor. I. 73.

[4]) Srov. Waitz, Deutsche Verfassungsgeschichte IV. 59—63.

řího břemene vosku 2 mírky a z lidského 1 mírku, toho dotknuli jsme již na str. 235 t. d. [1])

Obchod takový podmiňuje se mezi jiným zvláště dvěma věcmi: penězi a cestami. Měli-li tehdejší Moravané své vlastní, t. j. v zemi k rozkazu knížete ražené peníze, či přestávali-li na běžných penězích sousedův svých, zejmena Byzantincův a Němcův: tož není ani pro to aniž proti tomu dostatečných důkazův před rukama. Nejstarší peníze u Čechův pochodí od knížete Vratislava I. (912—925). I na Moravě znám jesť jistý druh zlatých i stříbrných peněz, kteréž pod jmenem mísek duhových a zlatých našim numismatikům zhusta pod ruku přicházejí, ukazujíce toliko na jedné, zejmena na hluboké straně (vzniklé udeřením razidla) paprskovité čáry, do kruhu postavené. Takové mísky nalezají se ovšem i na Moravě v zemi, ještě hustěji ale v někdejších krajích Slovanův lužických a polabských; kromě toho přichází se u nás kopáním i na římské a byzantské peníze. Připisovati tedy ony mísky Mojmírovcům, bylo by zajisté s přenáhlením. [2]) Ano pováží-li se, že i sami severní sousedé Moravanův, Bodrci totiž a Liutici, přese všechnu živosť tržby s nimi teprv za doby saských Otovců počali užívati peněz ražených — až do těchto časův mívali v obyčeji, stříbro i zlato, byť i od cizozemcův ražené, při smlouvách trho-

---

[1]) „De servo saigam unam, similis de equa“ (solvat). Slovo „saiga“ určuje se blíže v Leg. Alem. tit. 6 č. 3: „quarta pars trimessis, hoc est Denarius unus.“ Němci nazývali slovem saiga (Säge) takové běžné denary, jichž kraje byly nařezané či pilované (denarii serrati).

[2]) Ještě méně srovnává se s pravdou, připisovati tak zv. zlaté dariky s hlavou Polladinou, se střelcem a spleteným nápisem řeckým našim Mojmírovcům, jako zejmena prof. Boček v Moravii z r. 1838 a ve Zprávách c. k. moravské hospodářské společnosti z r. 1839 učiniti sobě oblibil. Prof. Vocel (v Pravěku z. české I. str. 141—152) dovozuje naopak obšírně z porovnání těchto mísek s jinými keltickými a macedonskými mincemi z doby Philippa Arrhidaea až Antigona Gonata, že pocházejí jak tyto mísky tak dariky (pokud nemají ještě nápisu BIATEC) od dřevních Keltů, a klade je do první polovice IV. nebo V. století př. Kr.

vých prostě vážiti [1]) — a že onyno duhové mísky právě v končinách jejich nejčastěji se vyskytují: pak ovšem nabývá podstaty i to domnění, že takové mísky, pokud na Moravě se nalezají, pochodí z obchodu Moravanův s polabskými a baltickými Slovany, a sice z doby Otovcův. Trhy směnné a cizí kov, ražený i neražený, zdělaný a nezdělaný, byly jsou tedy nepochybnými prostředky obchodu vnitř země i s cizinou. [2])

Cesty, kterýmiž pak šel takový obchod mezi Moravou a zeměmi sousedními, bezpečně vedly tou stranou, kde v XI. stol. ještě potkáváme se s tržními osadami a hrady a branami zemskými. To zejmena platí o hradě Znojmě a Břeclavi nad Dyjí, kudy šly hlavní cesty k Dunaji, jež lze pojmenovati „stezkami rakouskými.“ O stezce Břeclavské činí se výslovně zmínka k r. 1056. [3]) Stezka „uherská“ vedla přes řeku Olšavu blíž Brodu Uherského, „polská“ pak na Hradec slezský a Opavu. S zemí českou byla Morava zvláště stezkou Vítorazskou (českou), Jihlavskou (Habrskou), Líběčskou (Žďárskou) a Trstenickou spojena, kterážto poslední vedla na nyn. Svítavy k starodávné Litomyšli. Na straně české vybíralo se tu (zejmena v Hrutově) již r. 993 knížecí clo. [4]) O clech vnitř země nelze pro tuto dobu nic určitějšího udati, tak málo, jako o nějakých stálých důchodech, kteréž ze země šly do pokladnic knížecích. Podobáť se spíše, že knížata moravská byla odkázána jediné na výnos vlastních, nepochybně rozsáhlých dědin a statkův, cla pak a mýta při řekách a hlavních cestách, pokuty za jistá provinění a jiné

---

[1]) Srov. L. Giesebrecht, Wendische Geschichten. V Berlíně 1843, I. 33.

[2]) Náhledy, kteréž vyslovil dr. Schreiber r. 1840 v knize: „Taschenbuch f. Geschichte u. Alterthümer von Deutschland“, str. 67 a násl., nověji pak prof. Kiss v Pešti o kovových obručích (náramcích), zhusta vůbec se vyskytajících, jakoby totiž byly bývaly penězi i šperkem zároveň — peníze kruhové —, zasluhují zvláštního povšimnutí.

[3]) Erben, Regest. str. 51.

[4]) Erben, Regest. str. 34. Srov. ostatně o tomto, mnohonásobně již sjednávaném předmětu článek Jirečkův v Památkách hist. a archaeologických (taktéž Slov. právo I. str. 9—16) a j. spisovatele.

daně poddaných, jakéž v XI. věku zejmena se uvozují, ty že mají původ svůj teprv v X. věku. Povinnosti a služby, jako hradozdění t. j. stavění a zachovávání hradův župních, neméně i mostův a cest, zásobení hradův všemi potřebami za doby nebezpečenství, ostříhání pomezí a služba vojenská (hotovosť zemská), to zajisté jsou tak staré závazky společnosti státní, jako poměr panujícího k opanovanému, a u Slovanův zvláště již se zřízením župním nezbytně sloučené.

Nejnesnadnější stránkou při líčení kulturních poměrův dřevních národův (a slovanských zvláště) jesť stránka jich mravní, totiž náboženství. Co z toho v starověkých pramenech nejspíše najdeš, bývá viditelná, do očí bijící část bohoslužby, o vnitřním významu jejím, o symbolice totiž, zůstaneš věčím dílem v nejistotě, dojda toliko k poznání skořepiny, ne ale jádra a podstaty věci; odtud ony hojné mezery, ano i sama neutěšenosť takových udání. Že dřevní národové náboženské pravdy své a náhledy snažili jsou se odíti v podoby smyslné, čitelné, je dávno již nade vši pochybnosť vyvýšeno, neméně i pravidlo, že víra v jedinou nejvyšší bytosť, stvořivší svět i lidi a odměňující dobré i trestající zlé, čili, krátce řečeno, jednobožství, pronikalo všecky starověké národy; mnohobožství pak, s nímž setkáváme se, jediné Židy vynímajíc, u všech národův předkřesťanských, toliko z nedorozumění a pošetilého zesvětštění onoho jesť vzniklo. Kdyby bylo lze, dopátrati se klíče k symbolice původního jednobožství, brzo, ano pojednou porozuměli bychom jasně smyslu veškerého starověkého bájesloví. Znalci věcí vyhledávali klíče tohoto při březích tajemné Gangy, v prastarém písemnictví Indův, a snažení jejích přineslo aspoň to ovoce, že na ten čas souvislosť všech mythologií starosvětských s theogonií Indův věcí jesť nepochybnou [1]). V tom ovšem spoléhá již některý zisk; počínámeť čísti v obrazech staré nauky o bozích a tušiti rozum jejich. A však od pouhého domnění k pod-

[1]) Srov. Dr. Hanuše „Die Wissenschaft des slavischen Mythus." Ve Lvově 1842. 8⁰.

statnému vědění dalekáť ještě cesta, kterouž aby aspoň zkrátili, mythologové novější doby se všech sil svých se přičiňují. Snášejíť se zejmena téměř svorně v tom, že uctívání světla a ohně celkem jesť základní formou bohoslužby, a že tudíž nalezne se při všech arejských národech, a síce tu v ryzejší, onde v proměněné a zatemnělejší podobě. Poněvadž pak Slované také přísluší k čeledi arejské, tož nebude nikomu s podivením, když i z bájesloví jejich dovozuje se bytnosť služby světla a ohně mezi nimi; vždyť pak všem národům slovanským slova světlo a svět společná jsou a původně jednostejná! — Nehodlajíce se ostatně pouštěti do dovozování oné výpovědi a zůstavujíce mimo sebe všeliké vypočítávání jmen božstev, z této základní bohoslužby vzniklých (mívalať zajisté ona jmena toliko krajinný význam), přestaneme na pouhém skoumání, vzda-liž v našem moravském národě zachovali se ještě některé stopy bájesloví staroslovanského a které zejmena [1]).

Když křesťanství na Moravu způsobilo sobě průchod, jali jsou se učitelé víry přihlížeti k tomu, aby náboženským slavnostem, jež mezi pohany shledávali, a kteréž, sloučivši se s pospolitým životem a obyčeji jejich, nesnadno bylo ukliditi, zjednali vyšší, zbožnou a tudíž spasitelnou platnosť, podložíce jim smysl křesťanský, vzatý ze života spasitelova nebo svatých a světic božích. To provedeno tím způsobem, že smyslnou t. j. obřadnou stránku těchto slavností, jako přizpůsobený k nim zpěv, oběti, veřejné průvody a jiná osvědčování radosti zachováno v platnosti, kdežto dřevní pohanský smysl jejich křesťanským některým pončtím vyvážen a v zapomenutí uveden býti měl. Takto přišel síce dřevní význam takových slavností či hodův na zmar, nikoli ale forma jejich, a odtud píše se, že přese všechen křesťanský

---

[1]) Hojného materiálu k řešení této otázky poskytuje Hanušův „Bájeslovný kalendář slovanský čili pozůstatky pohansko-svátečných obřadův slovanských“, v Praze 1860, k jiným pak stránkám bájesloví slovanského hledí rozličné věčí i menší literární práce K. J. Erbena, Vocela, obou Jirečkův, Šembery, Hilferdinga a j. učencův slovanských.

ráz našich slavností církevních mnohá památka starověkých pohanských obřadův, od předkův při nich konaných, až po dnešní chvíli v nich se obrazuje. Pravilit jsme, že služba světla a ohně všem staroslovanským bájím jest základem. Obrazem této služby náboženské bylo slunce co hodinový stroj oné časové doby, kterouž rokem nazýváme. Bylo-liž tedy s podivením, že slavnosti výroční řadily a řídily se právě těmito hodinami nebeskými? Slunovrat zimní a letní, doby rovnodennosti a zřejmé i nápadné změny, z toho v přírodě vznikající — čtvero počasí ročních, léto a zima, vesna (jaro) a jeseň — bývaly tedy předním podnětem takových slavností [1]) a tak slaveno hody zimní, jarní, letní a podzimní. Koleda, po celé Moravě i v Čechách obecná, ano i všem slovanským kmenům, Rusům, Polákům, Srbům i Slovincům a t. d. známá a zpívaná v době mezi dnem sv. Štěpána až do sv. tří králův, jest pozůstalá památka po pohanských hodech zimního slunovratu, kteréž ode dne 24. prosince až do 6. ledna — od božího hodu vánočního až do tří králův — slavily a podnes slaví se blahopřáním, návštěvami, hostěním a vzájemnými dary. Touto slavností pozdravovali staří Slované probudivší se opět či prosíněvší slunce (neboť na 23. prosinec připadá nejkratší den, kterýž 24tým počíná opět růsti), slunovrat zimní, Světovida (Swiętovida), svět, světlo co vítěze nade tmou, těšíce se první této příčině k nastávajícímu pomálu obživení přírody [2]). Poněvadž pak dřevní Slované počítali den od západu do západu slunce, nazývali večer před 25. prosincem „večerem štědrým“ a obětovali slunci co štědrému živlu přírody; pročež podnes nejen všickni domácí a čeleď, ano i dobytek o ten den pokrmem i pitím štědře se poděluje. „Ko-

[1]) Významný je v té příčině slovanský název slavnosti, t. j. „hod“ (god), od hoditi, tedy čas hodný, příhodný, umluvený. Poněvadž Slované byli nad jiné lid rolnický, vztahovalo se slovo „god, gody“ u nich k času či pořadu prací polních, pročež i Rusům znamená podnes slovo „god“ tolik co rok, „godovanie“ tolik co dílo výroční, „godina“ čas i osud, Srbům pak rok.

[2]) O Světovidovi srov. Arch. c. k. akad. nauk IX. 153.

ledujíce“ zpívali písně na počesť Světovida i prorokovali úrodu či neúrodu příštího léta z jistých znamení, kteréž na obilí, chlebu, ovoci a t. d. pozorovali. Kdežto my tedy o vánocích slavíme východ duchovního slunce, narození spasitele světa, slavili pohanští předkové naši té doby obnovu světla viditelného, Světovida. [1])

Totéž platí o druhé slavnosti pohanských Slovanův, jejíž název u nás zachoval se v jmeně „Hromnice.“ Dřevní Slované konali týmž časem slavnosť nejvyššího boha světla, t. j. Perúna (u jiných Parom, Piorún, Perkun), slavnosť nejen boha blesku a hromu, nýbrž i všeho světa vůbec, zvláště pak nebes, v jehož smyslných, viditelných a slyšitelných zjevech, blesku a hromu, ctili jsou Perúna. Svěcení svíček s pěknou jeho, křesťanskou symbolikou a rozsvěcování jich za bouře a hromobití bylo druhdy asi ve spojení s touto slavností Perúnovou.

I po jarních hodech slovanských spatřují se podnes ještě stopy mezi námi. Obecný rozum těchto hodův byl ten: obrazně představovati povlovné mizení zimy čili smrť její a počátek jara či vzkřísení přírody. Zřejmě vzpomínají toho slova jistých písní dětských, kteréž o „smrtelnou či černou neděli“ na Moravě, sem a tam i v Čechách se vzpívají. V tuto neděli nosívá se totiž „smrť, smrtonoška“, t. j. hastroš, v ženské roucho oděný, po vsi od děvčat, zpívajících: „Smrť nesem ze vsi, nové líto do vsi“ atd., až na konec uvrhnou hastroše do nejbližší vody. Jiný obyčej, zvláště v Čechách obecný, ale

[1]) I samý původ slova „prosínec“ t. j. od sěti, síjati, siněti (prosíněti tedy = prosvítati, odkudž prosínec u Malorusův nazývá se též „sěčen“) ukazuje k tomu, že v něm slavily se hody či svátky „světlé“, jak podnes ještě vánocům se říká. Pochodí-li ostatně slovo „koleda“ od kláti (zabíjeti, obětovati) či od prastarého slovanského tance „kola“, nebo, což případnější vidí se býti, od slova kalanda, kolięda (u dřevních Indův dcera slunce, t. j. tedy omládlé slunce), o tom nechť jiní rozhodnou. S čistě německého hlediště jednal o této věci Dr. Jos. Marbach v díle: „Die h. Weinachtszeit nach Bedeutung, Geschichte, Sitten und Symbolen.“ Ve Frankfurtě na M. 1858.

i na Hané se zachovavší, jesť, nositi o velikonocích po vsi a městečku stromky (smrčky), pentlemi a pestrými papíry ozdobené, zvláště pak malovanými vejci ověšené, při čemž děvčata vzpívají: „mé milé léto, což nám přineslo“ a pod. Obojí tento způsob téže slavnosti vztahuje se k Moraně (Mořaně, Mořeně) — t. j. obraz slunce zimního, odtud bohyně zimy a smrti — a k protivě její, t. j. k Vesně, kteráž jesť obrazem slunce jarního, tedy bohyně tepla a života. Ale i velkonoční obveselení, v Čechách „pomláska“, na Moravě „mrskut, šlahačka“ zvané, při kterémž chlapci mrskají děvčata vrbovými „žilkami“, začež dostávají od nich malované vejce, „kraslice“ (opět znamení omládlé přírody): i tento obyčej souvisí ještě s jarními obřady pohanských Slovanův. Naopak lze slavnosť dospělých o letnicích, t. j. tak zvané „jetí na krále“ a zapalování ohňův svatojanských, na Moravě „sobotky“ zvaných, kteréž zvláště v horských krajinách za doby letního slunovratu se děje, nepopíratelně vykládati na slavnosť letní, t. j. na prvotní slavnosť právě téhož slunovratu letního, zejmena velikého krále Světovida, ovládajícího a přemáhajícího v podobě léta veškerou přírodu [1]), pročež také průvodčí mladého, v bílé ženské roucho oděného a květinami tvář si zakrývajícího „krále“ jedou po vsi s meči tasenými. Naše „doženky“ a české „obžínky“ konečně a podzimní posvícení (na Moravě „hody“) za doby „babího léta“ [2]) jsou beze vší pochyby pozůstatky slavností podzimních, jejichž základní myšlénkou bylo děkování se za štědré dary přírody a prosba za další požehnání. Věnce či pletence, z klasův uvité

[1]) Možná, že i jmena měsícův „června“ a „července“, ač jinak na barvu vřesu a p. se vykládají, také vztahují se k tomuto zapalování ohňův. Srov. barva červená = ohnivá barva a p.

[2]) „Baba“ uvádí se ve shodu jednak s Mořenou co „Ježi-Baba“, jednak s Živou co „Zlatá Baba“. Původně snad je tolik, co indická „Maja,“ t. j. matka (u Srbův podnes „majka“ = matka), i bába = pomocnice k porodu. „Babí léto“ tolik co předeno bohyně Baby. — Naopak počítá Jireček (Slov. právo I. str. 98) Ježi- či Jedibaby mezi „vědi“, t. j. věštkyně, čarodějnice, v povětří přebývající.

a květinami i pentlemi ozdobené, nosívali i nosí se podnes od žneček, čistě ustrojených a zvláštní žnecké písně prozpěvujících, z polí do vsí a skládaly se druhdy k nohoum Živy, nyní ovšem do domu hospodářova. [1]) Velikých „koláčův" a náležitého obveselení při hudbě a tancích dostává se za to švarným žencům a žnečkám. Ale i krvavé oběti páleny jsou druhdy bohům, „třeby" či „žertvy"; stínání berana a kohouta, zabíjení kačera, svržení černého kozla s věže — obyčeje, kteréž teprv nedávno zapovězeny jsou — připomínají ještě na oběti toho způsobu, jež vzdávany jsou zvláště bohu země, „zembohu" či „zeměníku."

Tyto a podobné slavnosti konány jsou od starých Slovanův věčím dílem pod širým nebem, a sice v posvátných hájích, u řek a pod svatými stromy. Slované, u nichž pohanství dosti času mělo náležitě se rozviti, jako zvlášť Slované baltičtí, mívali již dřevěné chrámy. Za šera večerního nejraději klaněno se bohům obětmi a sliby (modlitbami). Ale také v příbytcích svých mívali rodové své domácí bůžky, jimž vykazováno přední místo v jizbě, nepochybně v koutě, v kterémž stával stůl či stolec vladykův. Tito bůžkové (původně sotva co jiného, leč podobizny předkův rodu) nazývali se šotkové, skreti i dědkové, odkudž podnes pořekadlo moravské: „ani skřítka není doma." Skreti jako ochráncové rodu opatrovali dle domnění rod i dědinu v podobě zemské žáby (ropuchy) nebo i hada s korunkou („hospodařík"), pročež podnes sem a tam u nás se věří, že pod prahem každého domu zdržuje se žába a v hospodářských staveních had s korunkou. Vedlé skřítkův znali Moravané (i Čechové) ještě jiné nižší bytosti, věčím dílem povahou svou k zlým bohům či běsům se blížící, jako Polednice (na stromích přebývající), „ďasy" t. j. zlé duchy (odtud pořekadlo: „ať to ďas vezme"), „raracha" či raráška jako zosobnění zlé moci přírodní, za slovo „čert, ďábel" posud užívané. Že „ďábel" pochází z řeckého, netřeba dokládati, slovo „črt" je ale čistě

---

[1]) Písně, při těchto slavnostech na Moravě zpívané, viz v Sušilových „Moravských národních písních", seš. S. Srov. i K. J. Erbena „Prostonárodní písně a říkadla", v Praze 1868.

slovanské a připomíná na „černoboha“, jehož obraz v podobě lva podnes ještě spatřiti lze na portálu hlavního chrámu Bamberského [1]) a jehož protivou jest „Bělboh“ t. j. dobrý bůh. Neukazují-li tyto názvy k dualistickému pojímání přírody vůbec („bozi“ či bělbozi a černobozi či „běsové“), tož náleželo by jim toliko krajinnou platnost přiřknouti; v moravských pověstech aspoň nezachovaly se, jakkoli bytost černoboha pamatuje se mezi lidem naším podnes ještě v podobě draka, jemuž pod Hostýnem „smok“ (u Čechův zmok, zmek) říkají. Také Triglav a Svaroh (t. j. nebe, zvěrokruh = svar, svor) vyšli jsou již z paměti našeho lidu, toliko jmeno Radhost zachovává se v jmenu vrchu „Radhoště“ nad Rožnovem. Za doby letního slunovratu pálí se podnes zvláště zde ohně svatojánské, t. j. sobotky.

Rozličnými těmito jmeny bohův stvrzuje se domnění, že uctívání jejich mívalo také rozličné své způsoby. Vykonávání obřadův obětních atd. příslušelo prvotně vladykám a náčelníkům plemen (lechům), jakož i po případě samému knížeti, kterýž co hlava národa byl i nejvyšším knězem jeho, podobně co vladyka v rodině; odtud název kněz (knięz’ = konající) znamená prvotně jak náčelníka rodu, plemene i národa, tak kněze v duchovním slova smyslu. Později teprv, když zejmena subjektivnost pronikla i pohanství Slovanův, t. j. když počato obraz čili znamení (symbol) bráti za věc a vykládati je sobě dle vlastního domyslu či, krátce řečeno, když ze základního jednobožství vyvinulo se mnohobožství t. j. zbožňování přírody a zjevův jejich: tehdáž (ač u Čechův a Moravanův toho bezpečné stopy nejsou) počal vznikati i zvláštní stav kněžský, v němž pak tolikero sborův kněžských asi se vytvořilo, kolik uznáváno božství. Posvátná druhdy bohoslužba stala se odtud „žrecům“ pramenem výživy, a ten aby hojněji se prýštil, usilováno o věčí ještě zvýšení smyslnosti. Prorokování i zaříkání (ač oboje v lidské přírodě se zakládá)

[1]) O Bamberském Černobohu srov. Šafaříka v Čas. č. Mus. z r. 1837 str. 37 a násl.

měly pomáhati, aby zachovány byly dřevní vážnosť a vliv, pročež „černokněžník“ a „čarodějník“ později za jedno brávání, jakkoli ono slovo znamená prvotně muže, jenž v černých knihách, t. j. v psaném nebo kresleném písmě (na rozdíl od písma řezaného, run čili řezův) čísti dovede. Slované nazývali písmo prvotně „bukvicí“ (buky = bukev, bukva t. j. deska psací, podnes co jmeno abecedy u všech pravoslavných Slovanův), Čechové pak a Moravané přenesli jmeno „kniga“ (od kněje, knija = též peň, dřevo, deska [1]) na nové ponětí knihy, podobně i slovo deska (dsky, u jiných Slovanův d'štky) i mívali je v takové úctě, že to, co bylo psáno, bylo jim i svato. Kdybychom o čŕtách, kteréž na Bamberské modle se spatřují, směli souditi, že všickni Slované jim rozuměli, pak by ovšem i moravské pohanstvo bylo týchž čŕt čili run užívalo, jakéž v celé Skandinavii i mezi Germany bývaly v obyčeji [2]).

Ponětí starých Slovanův o životě na onom světě bylo jako u jiných předkřesťanských národův zcela smyslné. Duši představovali sobě co bytosť jako by vzdušnou nebo ptačí, ana sídlo své v prsou majíc, při smrti hrdlem vychází z těla, poletujíc nepokojně semo tamo, dokud mrtvý nespálen („nezžen“). To také bylo první péčí pozůstalých příbuzných; pochování mrtvol vešlo teprv za doby křesťanské v obyčej [3]). Zbožná mysl předkův našich ozdobovala, jako podnes, mrtvoly rozličným způsobem, bohatěji ženské než mužské, jak toho četné nálezy v našich pohanských pohřebištích podnes jsou svědectvím [4]). Ná-

---

[1]) Srov. Jireček Slov. právo I. str. 152.

[2]) Vyobrazení, jmena a výklad písmen runových viz v Staudachově: „Die Urreligion oder das entdeckte Uralphabet“, v Stockholmě 1859, díl II, str. VIII.

[3]) Srov. již Dobrovského „Ueber die Begräbnissplätze der alten Slaven,“ v Pojednáních král. české společnosti nauk z r. 1786 str. 333 a násl.

[4]) Srov. o tom Dudíka: „Abhandlung über d. alten heidnischen Gräber in Mähren“, str. 381, pozn., pak Weinholdovo pojednání v XX. sv. Sitzungsberichte d. hist. philolog. Classe der k. Akad. d. Wissenschaften in Wien, 1. a 2. sešit z r. 1859.

ušnice, náramky, sponky a jehly do vlasův, kuličky sklenné a hliněné, kruhy a prsteny kovové, navlečené na šňůrách, nože a sekery jsou obyčejným přídavkem v mohylách moravských, velmi zřídka ale meče a hroty; hliněné popelnice toho způsobu, jak je podnes Slováci uherští hotoví, a nádoby dřevěné, železem pobité a podobným uchem opatřené, nescházejí naopak v žádné z těchto mohyl. Obsahovalyť nepochybně, pokud totiž při kostrách leží, zbytky hodův pohřebních, tak zvaných „tryzen“, kteréž hned po skončeném obřadě pohřebním držány jsou od rodiny nebožtíka na „mohyle“ jeho. Obecné hody pohřební, každoročně slavívané za všecky zemřelé téhož plemene či kmene, nazývaly se „stypami“ či „ztravami“; věřiliť, že k nim zasedávají též duše nebožtíkův. Bludičky měli za duše nezžených nebo nepochovaných mrtvých. Dobří lidé dostávali se po smrti „do navi“, zlí „do černé noci“. Viděti z toho, že víra v trvání duše po smrti, jakkoli smyslností poněkud zastřená, přece všem Slovanům byla vlastní a obecnou [1]).

Tomuto pohanskému živobytí učinilo povlovně křesťanství konec. Učeníci Methodějovi ukazovali k světlu, a jako oni sami chodili ve světle, tak měli i učnové jejich na vždy zříci se tmy. K tomu konci sloužilo uvedené na Moravu písmo slovanské, takové určení měly i překlady písem svatých, o kterých jsme již na str. 103 a násl. t. d. rozprávěli. Bezpečně ale nepřestávala literární činnosť kněží na pouhém skládání kněh věroučných, obřadních a modliteb; také dějiny časův jejich byly asi od nich zapisovány. Rozpomeňmež se jen na spisy stižné a polemické biskupův německých, kterýmiž obmýšleli stenčovati a kaziti dílo Methodějovo. Takové spisy stižné a právní dávaly nezbytně podnět k obranám podobným. Jak velice bylo tedy na snadě, vypsati dějiny časové, aby zachovány byly po-

[1]) Málo posud užitým pramenem pro bájesloví moravské jsou „Moravské národní písně“, sebrané z úst lidu a zapsané s největší svědomitostí od nebožtíka prof. Fr. Sušila. Žádný druhý kmen slovanský nemá posud podobného sborníka takové zevrubnosti a dokonalosti.

tomstvu k zpravení se v podobných nesnázech! Vzpomíná-li tedy český Kozmas k r. 894 o psaných privilejích církve moravské a o tak zvaném epilogu čili stručné historii Moravy (Cosmas, v Pertzových Script. IX. str. 45), táhna se k nim co pramenům o vzniku křesťanství v Čechách i na Moravě: dává nám zajisté právo k mínění, tuto vyslovenému. Je-li ostatně domnění Jirečkovo [1]) podstatné, že onyno privileje církve moravské nejsou nic jiného, leč papežský list z r. 880 (srov. str. 156 t. d.), epilog pak zase „Životy sv. Kyrilla a Methoděje a sv. Ludmily“ (srov. str. 123 t. d.), pak nemáme žádné příčiny, nevěřiti v literární činnosť časův Svatoplukových. Lze-li však něco podobného tvrditi o knize zákonův, kterouž dle mnícha Dukelského sv. Methoděj prý složil pro Svatopluka a kteráž nazývá se prý „Methodius“ (Dobner, Mon. III. str. 80), to zůstaniž v uvážení nespolehlivosti onoho svědka na ten čas nerozhodnuto. — Na závěrek stůjtež pak zde ještě některé zprávy o státním zřízení a životě Moravanův [2]).

Již na str. 251 t. d. zmínili jsme se o župním zřízení slovanském; to bylo i základem státního zřízení národa, župané pak činili nejstarší národní šlechtu, rodové pak jejich (zůstala-li totiž hodnosť županská za delší dobu při nich, stavší se takto dědičnou) postupem času zvláštní „stav panský“, jehož členové, „lechy“ zvaní [3]), držíce rozsáhlé statky, později, zejmena asi od X. věku, počali jsou lid na nich usedlý, t. j. nájemný, prvotně zcela svobodný, za své „poddané“ považovati, a za nájem i ochranu rozličné služebnosti a práce („roboty“) na nich vy-

---

[1]) Srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 61.

[2]) Obšírně a důkladně pojednali jsou o této věci Dr. Fr. Palacký v Dějinách národa českého v Čechách a na Moravě I. str. 190—205, pak Dr. H. Jireček ve svém Slov. právě I. zvláště na str. 124 a 191 a násl.

[3]) Staré slovo „lěcha“ (nyní množ. čísla) znamená rolní půdu; nejspíše záležel tedy rozdíl mezi názvem „zemané“ a „lechové“ na větším nebo menším výměru dědin. Název „lechové“ zmizel aspoň od 14. věku z lidu (zachoval se ale ještě v názvu „šlechta“), kdežto slovo „zemané“ podnes ještě mezi ním jesť v obyčeji.

máhati [1]). Župan byl správcem a soudcem, jakož i vojevodou válečné hotovosti župy („pluk“), jejíž záležitosti veřejné vyřizovány jsou společně s náčelníky rodův či „vladykami“ na schválních „sjezdech župních“ většinou hlasův. Županům na pomoc bývali zajisté již za nejdávnějších časův někteří z vládyk ve způsobě jakýchsi úřadníkův, kterýmž odsluhováno se za to pozemky nebo snad i jistými davkami. Takové daně zvláště k potřebám válečným, pak jisté služebnosti — jako ražení cest a stavění mostův, stavění a opravování hradův župních — byly obecnými povinnostmi (robotami) župními (později zemskými), vyléhajícími na každý rod v župě usedlý, tak jako každý dospělý či statečný muž z rodu povinen byl osobně k službě vojenské, již podstoupiti a konati musil na vlastní náklad, odkudž války tehdejší jak příteli tak nepříteli bývaly na velikou škodu a zkázu. Štíty a pavezy, helmy a pancíře, mlaty, oštěpy, hrále a kopí, meče, šípy a střely (někdy i jedem napuštěné = nálepy) bývaly obecnou zbrojí a zbraní ve válce. Bojováno jízdně, hustěji ale v zástupech pěších a svěcené korouhve nošeny při hotovosti zemské před knížetem. Tento byl nejen nejvyšší hlavou národa, ochráncem zákonův a práva, ale i nejvyšším soudcem a nejvyšším vojevodou. Důstojenství knížete bylo v rodu jeho dědičné, na Moravě, dokud dějiny naše stačí, v rodě Mojmírovcův. Volil-li národ sám knížete z tohoto rodu, není dějepisně zjištěno; nejspíše volili ho členové rodu knížecího bez ohledu na věk (jako při čeledi) nebo drženo se toho, koho byl předchůdce ještě za života nástupcem svým jmenoval. Čím býval vůbec vladyka v rodu, lech (župan) v plemeni či kmeni, tím byl kníže veškerému národu; povinnosti a přednosti hlavy čelední přenášeno na hlavu celého národa. Jednota národa a zřízení jeho, uznávání svrchované moci knížete, obmezená jedinovláda, dědičná v témž rodu, a pořádek mezinárodních stykův s jinými zeměmi, toť hle byli základové moravského zřízení státního.

[1]) „Robota“ od robiti = činiti, tedy práce vůbec (srov. „roba“ = žena, stslov. „rab“ a „raba“ = služebník a služebnice).

Zcela dle řádu čeledního poslouchali všickni župané knížete, ale i tento řídil se hlasy jejich na „sněmích zemských“, na kteréž z pravidla chodili leši a vladykové. Za posvátných obřadův raděno se zde o prospěchu země a nalezáno o věcech sporných dle obecného práva zemského, podáním zachovávaného [1]), jehož i členové rodu panujícího, kterýmž druhdy dáváno po župách ano i větší kraje v úděly, poslušni býti musili. Nestačily-li obecné průvody práva, přistupováno k „očistám“ či soudům božím [2]). Dvanáctero „kmetův zemských“ (comites, primates, principes), u nás též „knězi“ zvaní [3]), jeví se z nejdávnějších dob co vyslaní od země zvláště na soudech zemských, ale i co přední, nesložitelní radové knížete, kterýž, jak samo na rozum jde, obklopoval se „dvořanstvem“ (dvůr, dvorec, u Čechův též ráj = palác knížecí), jež v pozdějších dobách zvláště za příkladem cizím všelijak bylo zřízeno. Dvořanstvo (družina knížecí) požívalo za služby své rozličné statky (výsluhy), kteréž původně všecky byly zeměpanské. Odtud ale vymknuli se dvořané záhy již ze svazku župního, počnouce co úředníci knížete jako zvláštní stav (šlechta výslužná, dvorská, lat. ministeriales, beneficiales) sobě vésti. Vzdaž-li knížeti od národa kromě pradávné již pomoci na cestách (později: „pojezda a nářez“ nazvané) pravidelné, výroční dávky odváděny jsou a jaké ty zejmena byly a nebo byl-li kníže jediné na výnos zeměpanských statkův odkázán, o tom nedostává se všelikých zpráv. Vzhledem k tomu,

---

[1]) O tom, jak vědomosť zákonův mezi národem zachovávána, srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 150 a násl.

[2]) O průvodech práva, jakož i očistách neboli soudech božích (metáni na vodu, očista vodou varnou, očista žhavého železa ručního a žhavých radlic, pak sedání čili souboje za meče, později i za kyje) srov. Dr. H. Jirečka Slov. právo I. str. 185 a násl., kteréžto dílo vůbec, psané s neobyčejným důvtipem a stejnou důkladností, obsahuje všecko, cokoli v oboru nejstaršího práva slovanského pověditi se dá.

[3]) Důvody toho viz v pannonské leg. kap. X. a v Životě sv. Konstantina, kap. XIV.: „Rostislav bo, moravskyj knęz . . . s'vět s'tvori s' k n ę z i svoimi i s Moravljany, posla k cariu Michailu glagolię“ atd., pak Annal. Fuld. k l. 887, 901 a j. v.

že kníže byl asi v témž poměru k národu, co vladyka k rodu, domníváme se, že také národ knížeti co širší rod jeho povinen byl jistými služebnostmi, kteréž mu také prokazoval.

O politickém poměru moravské říše k Frankům pronesli jsme se již na více místech tohoto díla, pokud toho třeba bylo. Poměr tento měnil se zajisté zároveň se štěstím válečným, aniž by byli Frankové kdy skutečného nebo domnělého práva svého k Moravě výslovně se vzdali.

I. O. G. D

OBSAH.

Předmluva . . . . III.

KNIHA I.

Panství Keltův, Markomanův a Kvadův na Moravě. Doba prvních sedmi století křesťanských.

Stránka

HLAVA I. Úvod. Dějiny a dějepis vůbec. — Prameny dějepisu. — Počátkové dějepisu Moravy v prvním století křesťanském. — Přírodní hranice Moravy. — Přední tehdejší národové v Evropě. — Sousedé Moravy. 1

HLAVA II. O panství Markomanův. Markomani a Kvadi, po Bojích první historičtí národové v nynější Moravě. — Odkud a kdy jsou přišli na Moravu. — Jich žití. — Marobud král jejich za doby císaře Augusta. — Drusova výprava proti Markomanům léta 10. př. Kr. — Přemožení od Marobuda národové — Výprava Domitia Ahenobarba proti němu l. 3. př. Kr. — Druhá proti němu výprava l. 6. po Kr. — Odboj Pannonie. — Marobud zavírá mír s císařem Tiberiem. — Marobudovo postavení k Arminovi, knížeti Cheruskův l. 17. po Kr. — Marobud od Gotha Katvalda poražen l. 19. po Kr. — Žije co uprchlec v Ravenně. Jeho úmrtí l. 37. neb 38. po Kr. 8

HLAVA III. O panství Kvadův. Katvald panovníkem Markomanův. — Od knížete Hermundurů Vibillia svržen l. 21. — Říše

Stránka

Markomanův rozdělena mezi Vibillia a kvadského Vannia. — Třicítileté panování Vannia na Moravě. — Vibillius, Sido a Vangio bojují proti němu a vítězí nad ním l. 51. — Vangio a Sido dělí se o říši. — Rod Marobudův vymřel. — Lenní králové na Moravě. — Válka s Decebalem v Dacii. — Kvadové porazili císaře Domitiana l. 90. — Konec státu lenního. — Válka Markomanská v l. 165—180. — Vnitřní stav říše Kvadů mezi l. 192—358. — Objevení se jmen spolků Alamanův, Frankův a Sasů ve čtvrtém století. — Ještě jedna válka s Kvady v letech 372—374. — Královna Markomanů Fritigild l. 397. — Jmeno Markomanův a Kvadů zaniká. — Stěhování se národů v l. 375—568. — Úvaha o něm. — Následkové jeho. — Nové říše Hunův, Rugův, Langobardův a Avarův. — Samo okolo l. 627. 20

HLAVA IV. Počátkové osvěty. Ponětí slova „osvěta“. — Prvních sedmero křesťanských věkův na Moravě nemůže míti žádných dějin vzdělanosti. — Počátkové osvěty u Markomanův a Kvadův dle Caesara a Tacita. — Jak zakládali dřevní Germani své osady. — Stavba jejich. — Plodiny polní. — Chov dobytka. — Způsob válčení a zbroje. — Silnice. — Legie římské. — Křesťanství. 40

KNIHA II.

Panství Slovanů na Moravě. Osmé a deváté století.

HLAVA I. Slované a jich postupování na Moravu. Jmeno „Slovan“ vůbec. — Jeho objevení se v Evropě. — Zvláštní jmena kmenův Slovanských. — Nynější rozdělení Slovanův a jazyka jejich. — Kdy objevuje se jmeno Moravy poprvé a odkud pochází. — Postupování Slovanů na Moravu. — Války s Avary 791—803. — Jich následkové. — Moravané, poplatní jsouce říši Karolovců, sluší k dioecesi Pasovské od r. 803. — Východní hranice říše Karolovců. — Bulhaři, Srbové a Charvati. — Hořejší a dolejší Morava. 52

HLAVA II. Vznik říše moravské. Sousedé Moravy. — Moravané po veškeré francké Pannonii rozšířeni r. 822. — Politický poměr jejich k Frankům v l. 803—822. — Spory Mora-

Stránka

vanů s Obry. — Morava Frankům poplatná r. 817. — Církevní poměry na Moravě mezi r. 803 a 822. 66

HLAVA III. Mojmírovci na trůně moravském. Mojmír a Rostislav, panovníci moravští. — Základové státního zřízení slovanského. — Přibina v údělu Nitranském r. 830. — Jeho poměr k hraběti Radbodovi a Salcpurskému metropolitovi. — Salcpurský arcibiskup Adalram světí r. 836 chrám v Nitře. — Založení Blatného hradu (Mosburku) a křesťanského státu slovanského při jezeře Blatném. — Přibina a Ludvik Německý 848. — Mojmír válčí s králem Ludvikem r. 846. — Mojmír složen a Rostislav na trůn povýšen r. 846. — Rostislav smlouvá se s Bulhary r. 853. — Válka jeho s králem Ludvikem a konečné vítězství 855. — Rostislav podporuje francké odbojníky. — Mír v Tulně s Bulhary a nová válka s Rostislavem r. 864. — Rostislav ve spolku s Ludvikem mladším r. 866. — Kocel, Přibinův nástupce, r. 861. — Bogoris bulharský pokřtěn r. 859. — Zase válka na Moravě a konečné vítězství 869. 76

KNIHA III.

O provedení křesťanství na Moravě. Od r. 863—906.

HLAVA I. Vystoupení Konstantina a Methoděje. Mládí ss. apoštolův Konstantina a Methoděje. — Moravský kníže Rostislav prosí sobě učitelův víry. — Příchod ss. bratří apoštolův k Rostislavovi v més. červnu 863. — Sestavení slovanského písma. — Působení ss. apoštolů na Moravě od r. 863—867. — Jich pouť do Říma 867. — Tehdejší stav apoštolské stolice. — Poměry Bulharska. — Sv. bratři v Římě na biskupy vysvěceni 869. — Konstantin umírá 869. — Methoděj arcibiskupem moravských a pannonských Slovanův 869. — Arcibiskupství sřěmské obnoveno. — Práva a svobody, od papežův nové moravské arcidioecesi udělené. — Velehrad, stolice říše Moravské. . . 94

HLAVA II. Činnost Svatopluka a Methoděje. Rostislav a Svatopluk. — Morava na chvíli zase franckou provincií r. 870. — Rostislav t. r. zajat a oslepen. — I Svatopluk obžalován a zajat. — Neopatrností Frankův dostav se ke svobodě, panuje opět na Moravě r. 871. — Osobní poměry jeho. — Válka jeho s králem Ludvikem r. 872 a 873. — Smlouva ve Forchheimě r. 874. — Morava ve spolkovém svazku s říší

Stránka
franckou. — Jak Methoděj co arcibiskup na Moravě od r. 870 sobě počínal. — Činnosť jeho přetrhuje se náhle synodou Salcpurskou r. 871. — Spisové stížní biskupův bavorských na Methoděje. — Papež Jan VIII. ujímá se ho. — Při tom zakazuje však přece liturgii slovanskou r. 873. — Obnovená činnosť Methoděje, zvláště v zemích Svatoplukových r. 874. — Opětné žaloby na něho r. 878. — Druhá cesta jeho do Říma r. 879. . 125

HLAVA III. Nové boje Svatoplukovy a oslava Methoděje. Methoděj v Římě r. 879. — Liturgie slovanská poznovu schválena. — Papež zamýšlí, zříditi dva podbiskupí v dioecesi Methodějově. — Viching vysvěcen na prvního podbiskupí pro Moravu r. 880. — Různice mezi ním a Methodějem. — Prostřednictví Říma v té věci r. 881. — Nová bouře politická vystupuje na hranicích Moravy. — Svatopluk ve spolku s Aribem. — Aribo, vypuzen od synův Engelschalkových, dochází podpory u Svatopluka r. 882. — Válka, odtud vzniklá, v l. 883 a 884. — Mír ve sv. Ondřeji (Commagenský) r. 884. — Svatopluk nabývá Dolejší Pannonie. — Literární činnosť Methodějova. — Úmrtí jeho dne 6. dubna r. 885 a hrob jeho na Velehradě. — Stav dioecese moravské a hranice její. — Moravan Gorazd vyhlídnut za nástupce Methodějova. — Viching a biskupství jeho. — Podvržené listy papežské. — Vypovězení žákův Methodějových z Moravy r. 886. 155

HLAVA IV. Svatopluk na výši moci své. Arnulf a sněm Kirchheimský r. 887. — Svatopluk válčí s Arnulfem. — Čechy sloučeny s říší Svatoplukovou r. 888. — Sjezd v Omuntersberku r. 890. — Maďaři jeví se poprvé. — Svatopluk činí se prostředníkem mezi králem německým a papežem. — Za to dostává se mu veliké přízně od papeže. — Z toho však vznikají nové různice. — R. 892 pak nová válka. — Arnulf spolčuje se t. r. s Bulhary proti Svatoplukovi. — I Svatopluk vyhledává k vlastní posile nových společencův. — Smrť jeho r. 894. — Posouzení povahy a činnosti jeho. — Rozloha říše jeho. 190

HLAVA V. Konec Mojmírovcův. Synové Svatoplukovi zápasí s Maďary. — Mír s Franky r. 894. — Odpadnutí Čechův r. 895. — Císař Arnulf a kníže Braclav. — Odpadnutí Srbův r. 897. — Domácí různice mezi syny Svatoplukovými. — Poselství Mojmíra II. do Oetinku r. 896. — Sněm v Řezně r. 897. — Svatopluk mladší válčí s Mojmírem II. r. 898. — Svatopluk

Stránka

odveden do Němec r. 899. — Mojmír II. a Isanrich. — Arnulf umírá r. 899. — Církevní poměry na Moravě. — Viching biskupem v Pasově r. 899. — Mojmír II. žádá v Římě za biskupy. — Z Říma posýlají se tři legáti. — Tito rozdělují říši Mojmírovu na tré biskupství a jedno arcibiskupství. — Z toho spor se Salcpurkem r. 900. — Mojmír II. a Ludvík Dítě r. 901. — Moravané válčí s Maďary r. 901 a 902. — S Německem zachovávají pokoj. — Náhlé zkažení říše moravsko-pannonské. — Závěrečné rozjímání 212

HLAVA VI. Osvěta na Moravě v devátém století. Pramenové kulturní historie Moravy. — Zprávy o povaze a pospolitém životě dřevních Slovanův. — Rodové a čeledi (zádruhy). — Osady a župy slovanské. — Župy na Moravě. — Živnosti. — Peníze. — Silnice. — Náboženství. — Písemnictví. — Zřízení státní 239

Opravy a doplňky.

V předmluvě, str. VIII. 5. řádek s dola na místě „tomu“ čti: toho.
Str. 18, řádek 18 s dola na místě „nemocnější“ čti: nejmocnější.
„ 19 „ 10 s hora „ „ Merobudua „ Marobudua.
„ 21 „ 5 s dola „ „ Vitellia „ Vibillia.
„ 33 na konec pozn.[1]) přidej: 33.
„ 75 k pozn. [1]) přidej: Jinak chlubili se ovšem Pasovští, že již r. 818 byli celou Moravu na křesťanství obrátili. „Anno 818. Rencharius episcopus baptizat omnes Moravos.“ Loserth, Geschichtsquellen von Kremsmünster im XIII. u. XIV. Jahrhunderte. Ve Vídni 1872, str. 40.
Str. 95 pozn. [1]) přidej: Srov. ostatně str. 75. pozn. 1.
„ 99 na konec pozn.[2]) přidej: Srov. též Fr. Miklosiče „Vita scti Methodii, russico-slovenice et latine. Vindobonae 1870. cap. V. pag. 13
Str. 102 na konec pozn.[3]) přidej: Miklosič l. c. V. 13.
„ 103 pozn.[2]) 2. řádek s dola před slova: Také atd. přidej: Naopak srov. zase pojednání A. Hilferdinga „Кириллица-ли изобрѣтена Кирилломъ?“ v sebr. spisech jeho (v Petrohradě 1868) díl I. str. 315 a násl.

